• 1994 • 1994 • 1994 • 1994 • 1994 •

3

شىنجاڭ مەدەنىيىتى

XINJIANG CIVILIZATION

باغۋەن (ماي بوياق رەسسم) ئسسكەندەر ئاق سىزغان
ـــ قەييۇم قادىر فوتوسى

شنجاڭ مەدەنىيىتى قوش ئايلىق ئۇنىۋېرسال ئەدەبىي ژۇرنال
43 - يىلنەشرى 1994 - يىل 3 - سان (ئومۇمىي 208 - سان)

بۇستان

سەنئەت ئۆمەكلىرىدە ئومۇمىي خادىملارنى تەكشۈرۈش قىلىش تۈزۈمى يولغا قويۇلسۇن ..... گاۋ يەنمىڭ 2

مەخسۇس ماقالە

ئاپتونوم رايون بويىچە گەۋدىلىك نەتىجە ياراتقان سەنئەت خادىملىرىنى مۇكاپاتلاش يىغىنىدا سۆزلەنگەن سۆز ..... مۇھەممەت زۇنۇن 3

مەدەنىيەت - سەنئەت گېزىتى

ئاپتونوم رايوناۋق مەدەنىيەت نازارىتى داغدۇغىلىق يىغىن ئېچىپ، گەۋدىلىك نەتىجە ياراتقان 40 نەچچە نەپەر سەنئەت خادىمىنى تەقدىرلىدى ..... زۇنۇن باقى 13

ئەدەبىيات گۈلزارى

شوپۇرنىڭ چۈشى ..... (پوۋېست) ..... مۇھەممەت باغراش 18

سەنئەتكارلىرىمىز

ئۇلۇغۋار مۇقامشۇناس، شائىرە ئامانىنىساخان ..... ئاپرىل سەمەت قەزى 51

دانالار خەزىنىسى

هايات ھەقىقەتلىرى 59

خەلق ئېغىز ئەدەبىياتىدىن

پەرىزات بىلەن مەرگەن ..... (چۆچەك) ..... قەلەمگە ئالغۇچى: مۇھەددىن سايىت 64

ئاممىۋى مەدەنىيەت سەپىمىزدە

ئاممىۋى مەدەنىيەت خىزمىتىدىن ئۆچۈرلار 71

مۇلاھىزە

تەمىرەپ قالغان مەدەنىيەت - سەنئەت، ئىلىم - پەن ئىلاھى ..... جۇخۇاشىن 77

مۇقاۋىدا: ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرىدىن «يىلاغاچ ئات» (مايي بويىاق رەسىم) ئابدۇشۇكۇر كېرىم سىزغان. رەسسام ۋە خەتتات: ئابلىمىت ئابلىز، ئىسمائىل ئىبراھىم (تەكشۈرۈپ قىلىنغان). مۇقاۋا لايىھىلىگۈچى: رىسالەت مۇھەممەت

باش مۇھەررىر: مۇھەممەت زۇنۇن
مۇئاۋىن باش مۇھەررلەر: قۇربان مامۇت (ئىجرائىيە)، ساتتار توختى
بۇ سانىنىڭ مۇھەررىرى: قۇربان مامۇت، رىسالەت مۇھەممەت
بۇ سانىنىڭ مەسئۇل مۇھەررىرى ۋە تېخنىكىتورى: قۇربان مامۇت

ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ ئەدەبىيات - سەنئەت تۈزۈلمىسى ئىسلاھاتىدا يېڭى قەدەم تاشلاندى

سەنئەت ئۆمەكلىرىدە ئومۇمىي خادىملارنى تەكلىپ قىلىش تۈزۈمى يولغا قويۇلدۇ

ئاپتونوم رايونلۇق مەدەنىيەت نازارىتىگە بىۋاسىتە قاراشلىق سەنئەت ئۆمەكلىرىنىڭ تۈزۈلمە ئىسلاھاتىدا ئىككىنچى يىلدىن ئارتۇق ئىزدىنىش ۋە سىناق قىلىش ئارقىلىق بۈگۈن ھاسىل قىلىندى. ئاپتونوم رايونلۇق مەدەنىيەت نازارىتى تۈزگەن «ئاپتونوم رايونغا بىۋاسىتە قاراشلىق سەنئەت ئۆمەكلىرىدە ئومۇمىي خادىملارنى تەكلىپ قىلىش تۈزۈمىنى يولغا قويۇش لايىھىسى» يېقىندا ئوتتۇرىغا قويۇلدى.

بۇ لايىھە گرۇپپىمىز ئاپتونوم مىنىستىرلىكىنىڭ ئالاقىدار بەلگىلىمىلىرى، ئاپتونوم رايونلۇق پارتكوم، خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ «ئاپپاراتنى ۋە كادىرلار تۈزۈمى ئىسلاھاتى توغرىسىدىكى قارارى» قاتارلىق ھۇججەتلىرىنىڭ روھىغا ئاساسەن تۈزۈلگەن. بۇنىڭ ئىچىدە ئومۇمىي خادىملارنى تەكلىپ قىلىش تۈزۈمى - ئىش ئورنىدا رىقابەتلەشتۈرۈلگەن ئالاھىدىلىك قىلغان يېڭىچە ئادەم ئىشلىتىش تۈزۈمى بولۇپ، ئۇ، ئارتىسلارنىڭ ئۆز ئورنىدا جاسارەت بىلەن يۇقىرى ئۆرلەپ، تۆھپە قوشۇپ، ئىگىلىك تەكلىشىگە ئىگە بولۇشنى مەقسەت قىلىدۇ.

تەكلىپ قىلىش تۈزۈمىدە قاتلاممۇقاتلام تەكلىپ قىلىش چارىسى يولغا قويۇلدۇ، بىر دەرىجە يېنە بىر دەرىجىنى تەكلىپ قىلىدۇ. دۆلەت بەلگىلىگەن ئورۇنلار ئىش ھەققى ئومۇمىي سوممىسى ۋە كەسپىي تېخنىكا ئۇنۇملىرى شتاتىنى ئاشۇرۇۋەتمەسلىك، ئەسلىدىكى كەسپىي تېخنىكا ۋەزىپىسىگە تەيىنلەش سالاھىيىتى ۋە مەمۇرىي ۋەزىپىسىنى بۆسۈپ ئۆتۈش چەك قىلىنىدۇ. يۇقىرى ۋەزىپىدىكىلەر تۆۋەن ۋەزىپىگە يېكى تۆۋەن ۋەزىپىدىكىلەر يۇقىرى ۋەزىپىگە تەكلىپ قىلىنىدۇ. شۇنىڭ بىلەن بىللە، تەكلىپ قىلىنمىغان خادىملارنىڭ ۋەزىپىسىدىن ئىستېپا بېرىپ، ئۆزى كەسپ تېپىشىغا ئىلھام بېرىلىدۇ. بۇنىڭدىن باشقا، 50 ياشقا كىرگەن ئەر ئارتىسلار، 45 ياشقا كىرگەن ئايال ئارتىسلار يېكى 25 يىلدىن يۇقىرى سەنئەت ستاژىغا ئىگە بولغان، لېكىن داۋاملىق سەھنىگە چىقالمايدىغان خادىملار توغرىسىدىمۇ بەلگىلىمە چىقىرىلدى. بۇ كىشىلەر ئىلتىماس قىلىپ تەستىقلاتقاندىن كېيىن، مۇددەتتىن بۇرۇن پېنسىيەگە چىقىپ بولىدۇ. ئۇلارنىڭ پېنسىيەگە، ئەم ئېلىشقا چىقىش رەسمىيىتى بەلگىلىمە بويىچە بېجىرىپ بېرىلىدۇ. بۇ سىياسەت - ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ سەنئەت ئۆمەكلىرىدە خەلق ئىشتىن بۇيان ساقلانغان ئىشتىن ئادەم كۆپ بولۇش ئەھۋالىنى ھەل قىلىشتىكى كۈچلۈك تەدبىر.

گاۋيەنمەك

ئاپتونوم رايون بويىچە گۈزەللىك نەتىجە يارىتقان زىيارەت خادىملىرىنى مۇكاپاتلاش يىغىنىدا سۆزلەنگەن سۆز

مۇھەممەت زۇنۇن

(شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق مەدەنىيەت نازارىتىنىڭ نازىرى)

يولداشلار :

ئاپتونوم رايونىمىزدىكى ھەر مىللەت ئەدەبىيات ـ سەنئەت خادىملىرىنىڭ ئاكتىپلىقى ۋە ئىجادچانلىقىنى قوزغاپ، كۆپلىگەن ئېسىل بەدىئىي ئەسەرلەرنىڭ مەيدانغا كېلىشىگە ئىلھام بېرىش، ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئىجادىيىتىنى تېخىمۇ گۈللەندۈرۈپ، شىنجاڭنىڭ مىللىي مەدەنىيىتى ـ سەنئەت ئىشلىرىنىڭ تەرەققىياتىنى ئىلگىرى سۈرۈش مەقسىتىدىن ئىبارەت «ئاپتونوم رايون بويىچە گۈزەللىك نەتىجە يارىتقان سەنئەت خادىملىرىنى تەقدىرلەش ـ مۇكاپاتلاش يىغىنى» بۈگۈن داغدۇغىلىق ئېچىلدى.

مەخسۇس ماقالە

يولداشلار:

يېقىنقى يىللاردىن بۇيان ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ مەدەنىيەت - سەنئەت خىزمىتىدە زور نەتىجىلەر قولغا كەلتۈرۈلدى. ھەر مىللەت ئەدەبىيات - سەنئەت خادىملىرى ئىسلاھات ئېلىپ بېرىش، ئىشىكنى ئېچىۋېتىش داۋامىدا ئىدىيىنى ئازاد قىلىپ، جاسارەت بىلەن ئالغا ئىلگىرىلەپ، ئەدەبىيات - سەنئەتنى خەلق ئۈچۈن، سوتسىيالىزم ئۈچۈن خىزمەت قىلدۇرۇش يۆنىلىشى ۋە «بارچە گۈللەر تەكشى ئېچىلىش، ھەممە ئېقىملار بەس بەسته سايراش» فائىجىنىدا چىڭ تۇرۇپ، مىللىي مەدەنىيەتنى زور كۈچ بىلەن تەرەققىي قىلدۇرۇپ، ئەدەبىيات، كىنو، تېلېۋىزىيە، مۇزىكا، ئۇسسۇل، گۈزەل سەنئەت، تىياتىر قاتارلىق تۈرلۈك مەدەنىيەت ساھەلىرىدە ئاپتونوم رايونىمىزدىكى ھەر مىللەت خەلقىنى دەۋر روھىغا ۋە، شىنجاڭنىڭ ئالاھىدىلىكىگە ئىگە ساغلام مەنىۋى مەھسۇلاتلار بىلەن تەمىن ئېتىپ، خەلقنىڭ مەنىۋى تۇرمۇشىنى ئۈزلۈكسىز بېيىتىپ، جەمئىيەتنىڭ مۇقىملىقىنى، گۈللىنىشىنى، مەدەنىيەتنىڭ بىرلىشىنى ۋە تەرەققىياتىنى ئىلگىرى سۈرۈپ، ئىككى مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىغا مۇھىم تۆھپە قوشتى؛ نۇرغۇن مۇنەۋۋەر ئەسەرلەر، ئۈيغۇن (ئۇيغۇر) لار دۆلەت ئىچى ۋە خەلقئارادىكى چوڭ سەنئەت پائالىيەتلىرىدە مۇكاپاتقا ئېرىشىپ، «ناخشا - ئۇسسۇل ماكانى» بولغان شىنجاڭنىڭ شۆھرىتىنى نامايەن قىلىپ، ئاپتونوم رايونىمىزدىكى ھەر مىللەت خەلقى ئۈچۈن شان - شەرەپ كەلتۈردى. ھەر مىللەت ئەدەبىيات - سەنئەت خادىملىرى ئىنتىپاقلىشىپ كۈرىش قىلىپ، جاسارەت بىلەن ئالغا ئىلگىرىلەپ، كۈچ - قۇۋۋىتىنى خالىسانە بېغىشلاپ، ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ مەدەنىيەت - سەنئەت ئىشلىرىنىڭ تەرەققىي قىلىشى ۋە گۈللىنىشى ئۈچۈن زور تۆھپە قوشتى. مۇشۇ مۇناسىۋەت بىلەن مەن ئاپتونوم رايونلۇق مەدەنىيەت نازارىتىگە ۋەكالىتەن شىنجاڭدىكى ھەر مىللەت ئەدەبىيات - سەنئەتچىلىرىگە، مەملىكىتىمىز ۋە چەت ئەللەردە ئوقۇتقۇزغۇلگەن چوڭ تېپتىكى سەنئەت مۇسابىقە - پائالىيەتلىرىدە ئەلا نەتىجىلەرگە ئېرىشىپ، شىنجاڭ خەلقى ئۈچۈن شان - شەرەپ كەلتۈرۈپ، ئاپتونوم رايون بويىچە گەۋدىلىك نەتىجە ياراتقان مۇنەۋۋەر سەنئەت خادىملىرىغا ئالىي ئېھتىرام بىلدۈرىمەن ۋە ئۇلارغا چىن كۆڭلۈمدىن رەھمەت ئېيتىمەن!

يولداشلار:

يېقىنىدا مەملىكەتلىك تەشۋىقات - ئىدىيە خىزمىتى يىغىنى غەلىبىلىك يېپىلدى. بۇ قېتىمقى مەملىكەتلىك تەشۋىقات - ئىدىيە خىزمىتى يىغىنى — دۆلىتىمىز سوتسىيالىستىك بازار ئىگىلىكى تۈزۈلمىسى بەرپا قىلىۋاتقان ۋە زامانىۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشى ئېلىپ بېرىۋاتقان ئاچقۇچلۇق پەيتته پارتىيە مەركىزىي كومىتېتى ئاچقان ئۇمۇمىيلىق ئەھمىيىتىگە ئىگە مۇھىم يىغىن. بۇ قېتىمقى تەشۋىقات - ئىدىيە خىزمىتى يىغىنى بولدى. داش دېگەن شياۋپىڭنىڭ جۇڭگوچە سوتسىيالىزم قۇرۇش نەزەريىسى ۋە پارتىيىنىڭ ئاساسىي لۈشىيەنىنى يېتەكچى قىلىپ، پارتىيىنىڭ 14 - قۇرۇلتىيى ۋە 14 - نۆۋەتلىك مەركىزىي كومىتېتى 3 - ئۇمۇمىي يىغىنىنىڭ روھىنى ئىزچىللاشتۇرۇپ، «ئىككى قولدا تۇتۇش، ھەر ئىككى قول قاتتىق بولۇش» فائىجىنى بويىچە يېڭى ۋەزىيەتتە تەشۋىقات - ئىدىيە خىزمىتىنى قانداق كۈچەيتىش، ياخشىلاش ئىشىنى مۇزاكىرە قىلدى ۋە ئورۇنلاشتۇردى. يىغىندا باش شۇجى جياڭ زېمىن مۇھىم سۆز قىلدى. ئۇ: «بىزنىڭ

تەشۋىقات، ئىدىيە خىزمىتىمىز كىشىلەرنى ئىلمىي نەزەرىيە ئارقىلىق قوراللاندۇرۇشى، توغرا جامائەت پىكرى ئارقىلىق يېتەكلىشى، ئالىيجاناب روھ ئارقىلىق يېتىلدۇرۇشى، ئېسىل ئەسەرلەر ئارقىلىق ئىلھاملاندۇرۇشى، ئەۋلادنۇ ئەۋلاد غايىلىك، ئەخلاقلىق، مەدەنىيەتلىك، ئىنتىزامچان سوتسىيالىستىك يېڭى كىشىلەرنى ئۈزلۈكسىز تەربىيىلەپ ۋە يېتىلدۇرۇپ، جۇڭگوچە سوتسىيالىزم قۇرۇش ئۇلۇغ ئىشى داۋامىدا ئىدىيە جەھەتتىن كاپالەتلىك قىلىش ۋە جامائەت پىكرى جەھەتتىن قوللاش روھىنى كۈچلۈك جارى قىلدۇرۇشى لازىم» دەپ تەكىتلىدى. ئۇ «مەملىكەتلىك تەشۋىقات - ئىدىيە خىزمىتى يىغىنىدا سۆزلەنگەن سۆز» ننىڭ «خەلق ئۈچۈن خىزمەت قىلىش، سوتسىيالىزم ئۈچۈن خىزمەت قىلىش يۆنىلىشى ۋە بارچە گۈللەر تەكشى ئېچىلىش، ھەممە ئېقىملار بەس - بەستە سايراش فائىدىسىدا چىڭ تۇرۇپ، ئاساسىي مىلودىيىنى جارى قىلدۇرۇپ، سوتسىيالىستىك مەدەنىيەتنى گۈللەندۇرۇش لازىم» دېگەن قىسمىدا: «خەلق ئۈچۈن خىزمەت قىلىش، سوتسىيالىزم ئۈچۈن خىزمەت قىلىش يۆنىلىشى ۋە بارچە گۈللەر تەكشى ئېچىلىش، ھەممە ئېقىملار بەس - بەستە سايراش فائىدىنى دۆلىتىمىز تەشۋىقات، مەدەنىيەت ئىشلىرىنىڭ تەرەققىيات قانۇنىيىتىنى چوڭقۇر ئەكس ئەتتۈرۈپ بېرىدۇ، ئۇ مەنىۋى مەھسۇلات ئىشلەپچىقىرىشنىڭ ئاساسىي تەلىپى. تەشۋىقات، مەدەنىيەت ئىشلىرىنى گۈللەندۇرۇشنىڭ مۇھىم كاپالىتى. ئاساسىي مىلودىيىنى جارى قىلدۇرۇش، كۆپ خىللاشتۇرۇشنى تەشەببۇس قىلىش خەلق ئۈچۈن خىزمەت قىلىش، سوتسىيالىزم ئۈچۈن خىزمەت قىلىش يۆنىلىشىۋە بارچە گۈللەر تەكشىئېچىلىش، ھەممە ئېقىملار بەس - بەستە سايراشفائىدىسىدا چىڭ تۇرۇشنىڭ كونكرېت گەۋدىلىنىشى. ئاساسىي مىلودىيىنى گەۋدىلەندۇرۇش دېگىنىمىز — جۇڭگوچە سوتسىيالىزم قۇرۇش نەزەرىيىسى ۋە پارتىيىنىڭ ئاساسىي لۇشىيەنىنىڭ يېتەكچىلىكىدە، ۋەتەنپەرۋەرلىك، كوللېكتىۋىزم، سوتسىيالىزمنى جارى قىلدۇرۇشقا پايدىلىق بولغان بارلىق ئىدىيە ۋە روھلارنى، ئىسلاھات ئېلىپ بېرىش، ئىشكىنى ئېچىۋېتىش ۋە زامانىۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشىغا پايدىلىق بولغان بارلىق ئىدىيە ۋە روھلارنى؛ مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى، جەمئىيەت تەرەققىياتى، خەلقنىڭ بەخت - سائادىتىگە پايدىلىق بولغان بارلىق ئىدىيە ۋە روھلارنى؛ سەمىمىي ئەمگىكى ئارقىلىق گۈزەل تۇرمۇشقا ئېرىشىدىغان بارلىق ئىدىيە ۋە روھلارنى زور كۈچ بىلەن تەشەببۇس قىلىش دېگەنلىك. ئاساسىي مىلودىيىنى جارى قىلدۇرۇشتا، بىزنىڭ مەنىۋى مەھسۇلاتلىرىمىز خەلقنىڭ مەنپەئىتى، ئىجتىمائىي تەرەققىياتىنى ئىلگىرى سۈرۈشكە، خەلق ئاممىسىنىڭ كۈندىن - كۈنگە ئېشىۋاتقان مەنىۋى مەدەنىيەت ئېھتىياجىنى ئۈزلۈكسىز قاندۇرۇشقا ئۈيغۇن بولۇشى لازىم. بۇ، تەشۋىقات، مەدەنىيەت ئىشلىرىنى راۋاجلاندۇرۇش، سوتسىيالىستىك مەدەنىيەتنى گۈللەندۇرۇش دېگىنىمىز نىيەت بازارلىرىنى گۈللەندۇرۇشنىڭ ئاساسىي تېمىسى. ئۇنۇملۇك سىياسەت، تەدبىرلەرنى قوللىنىپ، ئاساسىي مىلودىيىنى ئەكس ئەتتۈرىدىغان مەنىۋى مەھسۇلاتلارنى ئىشلەپچىقىرىشنى پائال قوللاش لازىم. ھەر يىلى، خەلق ئاممىسى ياخشى كۆرىدىغان بىر تۈركۈم ئېسىل كىنو، تېلېۋىزىيە، تىياتىر، مۇزىكا، ئۇسسۇل، گۈزەل سەنئەت ۋە ئەدەبىيات ئەسەرلىرىنى بارلىققا كەلتۈرۈش لازىم. ئاساسىي مىلودىيىنى ئەكس ئەتتۈرۈدىغان مەنىۋى مەھسۇلاتلارنىڭ ئىدىيىۋى مەزمۇنى ساغلام، يۇقىرىغا ئۆرلەيدىغان بولۇپلا قالماستىن، بەدىئىيلىكىمۇ كۆپ خىل، جانلىق، تېتىك، كامالەتكە يەتكەن بولۇشى، كۈچلۈك جەلپ

قىلىش كۇچى ۋە تەسىرلەندۇرۇش كۈچىگە ئىگە بولۇشى، مەدەنىيەت بازارلىرىدىكى رەقابەتتە ئۈستۈنلۈكنى ئىگىلەيدىغان بولۇشى كېرەك. ئىجتىمائىي تۇرمۇش ھول مەزمۇنلۇق، رەڭدار بولىدۇ، خەلق ئاممىسىنىڭ مەدەنىيەت ئېھتىياجىمۇ كۆپ تەرەپلىمىلىك، كۆڭۈل قاتلاملىق بولىدۇ. خەلق تەربىيە ئالىدىغان، ئىلھاملىنىدىغان، كۆڭۈل ئېچىپ گۈزەللىكتىن بەھرىمەن بولىدىغانلىكى مەنىۋى مەھسۇلاتلارنى ئالقىشلاش ۋە ئۇنىڭغا ئىلھام بېرىش لازىم. مىللىي مەدەنىيەت جەۋھەرلىرى، ئېسىل نەپىس سەنئەت ئەسەرلىرى، يۇقىرى قىممەتكە ئىگە ئىلمىي ئەسەرلەرگە يار يۆلەك بولۇش، ئۇنى قوغداش لازىم» دەپ كۆرسەتتى. سوتسىيالىستىك ئەدەبىيات - سەنئەتنىڭ تۇپ يېتەكچى فاكتورى، ئاساسىي ۋەزىپىسى، ئەدەبىيات - سەنئەتچىلەردىن كۈتۈلىدىغان ئۇمىدى مۇپەسسەل شەرھىلەنگەن بۇ بايانلار سوتسىيالىستىك بازار ئىگىلىكى شارائىتىدا ئەدەبىيات-سەنئەتنى تېخىمۇ زور گۈللەندۈرۈشنىڭ قۇدرەتلىك ئىدىيىۋى قورالى. بىز «مەملىكەتلىك تەشۋىقات - ئىدىيە خىزمىتى يىغىندا سۆزلەنگەن سۆز» نى ئەستايىدىل ئۆگىنىپ، روھىي ماھىيىتىنى چوڭقۇر ئۆزلەشتۈرۈپ، ئىدىيىنى ئازاد قىلىپ، روھنى ئۇرغۇتۇپ، يول ئېچىپ ئىلگىرىلەپ، كۈچلۈك دەۋر روھىغا ۋە روشەن مىللىي ئالاھىدىلىككە، يۇقىرى بەدىئىي سۈپەتكە ۋە تەسىر چانلىققا ئىگە بۆسۈش خاراكتېرىدىكى بىر تۈركۈم سەنئەت ئەسەرلىرى ۋە نومۇر (ئويۇن) لارنى ئىجاد قىلىپ، شىنجاڭنىڭ سەنئەت سەۋىيىسىنى، بولۇپمۇ ناخشا - ئۇسۇل سەنئىتىنى مەملىكەت بويىچە ئالدىنقى سەۋىيىگە يەتكۈزۈپ، شۇ ئاساستا يېڭى، يۇقىرى پەللىگە كۆتۈرۈپ، پۈتۈن مەملىكەتكە ۋە دۇنياغا يۈزلەندۈرۈش ئۈچۈن كۈرەش قىلىشىمىز كېرەك.

يولداشلار:

تۆۋەندە مەن سەنئەت ئىجادىيىتىنى گۈللەندۈرۈش توغرىسىدا نۇقتىلىق توختىلىپ ئۆتمەكچىمەن.

سەنئەت ئىجادىيىتى — پۈتكۈل سەنئەت ئىشلەپچىقىرىشىدىكى نىگىزلىك ھالقا، سەنئەتنى گۈللەندۈرۈش ۋە راۋاجلاندۇرۇشنىڭ ئاچقۇچى. بىز سەنئەت ئىجادىيىتى خىزمىتىنىڭ مۇھىملىقىغا بولغان تونۇشىمىزنى ئۆستۈرۈپ، «سەنئەت ئىجادىيىتىنى مەركەز قىلىش» ئىدىيىسىنى تۇرغۇزۇپ، ئىجادىيەتنىڭ مۇھىم نۇقتىسىنى سەنئەت ئىجادىيىتىگە قارىتىپ، ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ سەنئەت ئىجادىيىتىدە يېڭى ۋەزىيەت يارىتىشىمىز لازىم.

1. ئەدەبىيات - سەنئەت ئىجادىيىتىنى گۈللەندۈرۈشتە، ئەدەبىيات - سەنئەتنى خەلق ئۈچۈن، سوتسىيالىزم ئۈچۈن خىزمەت قىلدۇرۇش يۆنىلىشى ۋە بارچە گۈللەر تەكشى ئېچىلىش، ھەممە ئېقىملار بەس - بەستە سايراش فاكتېرىنىڭ جارى قىلدۇرۇش بىلەن تېمىنى كۆپ خىلالاشتۇرۇشنىڭ بىرلىكىدە چىڭ تۇرۇش كېرەك.

پارتىيە 14 - نۆۋەتلىك مەركىزىي كومىتېتنىڭ 3 - ئومۇمىي يىغىنىدا: «خەلق ئۈچۈن، سوتسىيالىزم ئۈچۈن خىزمەت قىلىشتا، بارچە گۈللەر تەكشى ئېچىلىش، ھەممە ئېقىملار بەس- بەستە سايراش فاكتېرىنىڭ چىڭ تۇرۇپ، خەلق ئاممىسى ياخشى كۆرۈدىغان ئەدەبىيات- سەنئەت ئەسەرلىرىنىڭ ئىجاد قىلىنىشىغا ئىلھام بېرىپ، خەلقنىڭ مەنىۋى تۇرمۇشىنى بېيىتىش كېرەك» دەپ كۆرسىتىلدى. بۇ، ئەدەبىيات - سەنئەتچىلەردىن ئاساسىي مىلودنىينى ئەستايىدىل جارى قىلدۇرۇپ، يۇقىرى ئۆلچەمدە چىڭ تۇرۇشنى تەلەپ قىلىدۇ.

قانداق قىلغاندا ئەدەبىيات - سەنئەت ئىجادىيىتىدە ئاساسىي مەلوداتىنى جارى قىلدۇرغىلى ۋە يۇقىرى ئۆلچەمدە چىنىڭ تۇرغىلى بولىدۇ؟

ئوخشاش بولمىغان دەۋر ئېسىل ئەسەرلەرگە مەزمۇن جەھەتتە ئوخشاش بولمىغان تەلەپلەرنى قويىدۇ. يولداش جيانىڭ زېمىن مەملىكەتلىك تەشۋىقات - ئىدىيە خىزمىتى يىغىندا سۆزلىگەن سۆزىدە ھازىرقى زامان ئەدەبىيات - سەنئەت ئىجادىيىتىدە «ئاساسىي مەلوداتىنى جارى قىلدۇرۇش» تەلىپىنى قويدى. دەۋرىمىزنىڭ ئاساسىي مەلوداتىنى دېگەن نېمە؟ يولداش دېڭ شياۋ پىڭنىڭ جۇڭگوچە سوتسىيالىزم قۇرۇش نەزەرىيىسى، پارتىيىنىڭ ئاساسىي لۇشىيەنى، ۋەتەنپەرۋەرلىك، كوللېكتىۋىزم، سوتسىيالىزم ئىدىيىسى ۋە روھى، ئىسلاھات ئېلىپ بېرىش، ئىشىكنى ئېچىۋېتىش ئىشى ۋە زامانىۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشىغا پايدىلىق بولغان ئىدىيە ۋە روھ، مىللەتلەرنىڭ ئىتتىپاقلىقىغا، جەمئىيەتنىڭ ئالغا بېسىشىغا، خەلقنىڭ بەختلىك بولۇشىغا پايدىلىق بولغان روھ، ھالال ئەمگەك ئارقىلىق گۈزەل تۇرمۇش يارىتىدىغان ئىدىيە ۋە روھلارنىڭ ھەممىسى بىزنىڭ ئالغا بېشىشىمىزغا ۋە تەرەققىي قىلىشىمىزغا تۈرتكە بولىدىغان ئاساسىي مەلوداتىيە.

ھەر دەرىجىلىك مەدەنىيەت - سەنئەت تارماقلىرى خەلق ئاممىسىنىڭ كۈنسېرى ئېشىپ بېرىۋاتقان مەنىۋى مەدەنىيەت ئېھتىياجىنى قاندۇرۇش، كىشىلەرنىڭ روھىغا، غەيرىتىگە ئىلھام بېرىش، ئىسلاھات ئېلىپ بېرىش، ئىشىكنى ئېچىۋېتىش ئىشى ۋە زامانىۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشىنى ئىلگىرى سۈرۈش ئۈچۈن، ئاساسىي مەلوداتىنى جارى قىلدۇرىدىغان ئەسەرلەرنى ئىجاد قىلىشنى زور كۈچ بىلەن پىلانلىشى ۋە ياخشى ئۇيۇشتۇرۇشى؛ خەلق ئۈچۈن، سوتسىيالىزم ئۈچۈن خىزمەت قىلىش يۆنىلىشى ۋە بارچە گۇللەر تەكشى ئېچىلىش، ھەممە ئېقىملار بەس - بەستە سايراش قائىدىسىدا چىنىڭ تۇرۇپ، ئىجادىيەتنى گۈللەندۇرۇش ئۈچۈن ياخشى مۇھىت يارىتىشى، چوڭ - چوڭ ئەدەبىيات - سەنئەت پائالىيەتلىرىنى كۆكۈل قويۇپ ئۇيۇشتۇرۇپ ئىجادىيەت سۈپىتىنى يەنمۇ ئۆستۈرۈشى؛ ھەر يىلى، خەلق ئاممىسى ياخشى كۆرۈدىغان بىر تۈركۈم ئېسىل كىنو، تېلېۋىزىيە فىلىمى، ئەدەبىي ئەسەر، تىياتىر، مۇزىكا، ناخشا - ئۇسسۇل، ئەلنەغمە ۋە گۈزەل سەنئەت ئەسەرلىرىنى مەيدانغا كەلتۈرۈشى كېرەك.

ئەدەبىيات - سەنئەت ئىجادىيىتىدە ئاساسىي مەلوداتىنى جارى قىلدۇرۇش بىلەن بىللە، كۆپ خىللاشتۇرۇشقىمۇ ئەھمىيەت بېرىش كېرەك. بىز دەۋاتقان كۆپ خىللاشتۇرۇش بىر تەرەپتىن، ئاساسىي مەلوداتىنى جارى قىلدۇرىدىغان ئەسەرلەردىن تېما، شەكىل، ئۇسلۇب، ئىپادىلەش ئۇسۇلىنىڭ مول مەزمۇنلۇق، جانلىق بولۇشىنى، يەنە بىر تەرەپتىن، خەلق ئاممىسىنىڭ كۆپ تەرەپلىك، كۆپ قاتلاملىق مەدەنىيەت ئېھتىياجىنى قاندۇرۇشنى تەلەپ قىلىدۇ. خەلق ئاممىسىنى تەربىيە ۋە ئىلھامغا ئىگە قىلىدىغان، كۆكۈل ئېچىش ۋە گۈزەللىكتىن بەھرىمەن قىلىدىغانلىكى ئەسەرلەرگە تېگىشلىك ئورۇن بېرىش كېرەك.

يولداش دېڭ شياۋپىڭ: «خەلق ئەدەبىيات - سەنئەتچىلەرنىڭ ئانىسى، ئەدەبىيات - سەنئەتچىلەرنىڭ سەنئەت ھاياتى ئۇلارنىڭ خەلق بىلەن بولغان قان بىلەن گۆشتەك مۇناسىۋىتىدە ياشنايدۇ، ئېسىمىزدە بولسۇنكى، بۇ خىل مۇناسىۋەت گۈزۈلۈپ قالسا ياكى بۇ خىل مۇناسىۋەتكە سەل قارىلسا، سەنئەت ھاياتسىز نابۇت بولىدۇ. خەلق سەنئەتكە موھتاج، سەنئەت خەلققە تېخىمۇ موھتاج. شۇڭا خەلق تۇرمۇشىدىن ملھىرىيال، باش

تېما، سىيۇژىت، تىل، ھېسسىيات ۋە كۆزەللىك ئېلىپ، خەلقنىڭ تارىخىنىڭ قەھرىمانلا-
نە روھىنى يارىتىش ئارقىلىق خەلقنى تەربىيىلەش كېرەك، ;ۇ، سوتسىيالىستىك ئەدەبى-
يات - سەنئەت ئىشلىرىنى كۆللەندۇرۇشنىڭ تۈپ يولى» دەپ كۆرسەتكەنىدى. شۇڭلا،
ھەر مىللەت ئەدەبىيات - سەنئەتچىلىرى ئىدىيىدە يەنمۇ ئازاد بولۇپ، كۆز قاراشنى
يېڭىلاپ، يېڭى تارىخىي دەۋردىكى خەلقنىڭ ئىشلەپچىقىرىش ئۇسۇلى، تۇرمۇش ئۇسۇلى
ۋە تەپەككۇر ئۇسۇلى قاتارلىقلاردا بارلىققا كەلگەن ئۆزگىرىشلەرنى تېخىمۇ چوڭقۇر
تونۇشى؛ قاينىاق تۇرمۇشقا چۆكۈپ، جانلىق، تەسىرلىك بەدىئىي ئوبرازلار
ئارقىلىق ئىسلاھات، ئېچىۋېتىش ئىشلىرىنى ۋە زامانىۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشىنى مەدھىيىلەي-
دىغان، مول ئىجتىمائىي تۇرمۇشنى ۋە خەلقنىڭ روھىي دۇنياسىنى، دەۋر رېئالىزمىنى،
تارىخىي تەرەققىياتنىڭ يۆزلىنىشىنى ھەقىقىي ئەكس ئەتتۈرۈدىغان بەدىئىي جەزبىلىككە
ئىگە مەنىۋى مەھسۇلاتلارنى تېخىمۇ كۆپ ئىجاد قىلىپ، مەزمۇنى مول، كۆپ قاتلاملىق،
خىلمۇ خىل ئەدەبىيات - سەنئەت ئەسەرلىرى بىلەن ھەر مىللەت خەلق ئاممىسىنىڭ
مەنىۋى مەدەنىيەت تۇرمۇش ئېھتىياجىنى قاندۇرۇشى كېرەك. شۇنداق قىلغاندىلا، ھەر
مىللەت خەلقىنىڭ يۇرەك سادالىرىنى ھەقىقىي ئىپادىلەيدىغان، ھەرمىللەت خەلقىياقتۇرۇدىغان،
يۇقىرى ئۆلچەم، يۇقىرى سۇپەتكە ئىگە بولغان، سوتسىيالىستىك زامانىۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇش-
دىن ئىبارەت ئاساسىي مىلودىيەجارى قىلدۇرۇلغانياخشى ئەسەرلەرنى ئىجاد قىلغىلى بولىدۇ.

2. كۆچلۈك دەۋر روھىغا، رېئالىزم مىللىي ئالاھىدىلىككە، يۇقىرى بەدىئىي سۇپەتكە ۋە
تەسىرچانلىققا ئىگە بىر تۈركۈم بۆلۈش خاراكتېرلىدىكى نادىر ئەسەرلەرنى ئىجاد قىلىش،
دائىم يېڭى نوقۇرلارنى ئوتتۇرىغا چىقىرىپ، يېڭى تارىخىي دەۋر ۋە ئىسلاھاتنى چوڭقۇر-
لاشتۇرۇش، ئېچىۋېتىشنى كېڭەيتىش، زامانىۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشىنىڭ يېڭى تەرەققىياتىغا
ماسلاشتۇرۇش - سەنئەتنى گۈللەندۇرۇش - راۋاجلاندۇرۇشنىڭ ئاچقۇچى. ئاپتونوم رايو-
نىمىزنىڭ ئەدەبىيات - سەنئەت قوشۇنى ئىسلاھات ئېلىپ بېرىش، ئىشكىنى ئېچىۋېتىش
داۋامىدا ئىدىيىنى ئازاد قىلىپ، تۇرمۇشقا چوڭقۇر چۆكۈپ، جاسارەت بىلەن ئالغا ئىل-
گىرىلەپ، ئاز بولمىغان نادىر سەنئەت ئەسەر، نومۇر (ئويۇن) لارنى ئىجاد قىلىپ، شىن-
جاڭنىڭ ئىككى مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىغا تۆھپە قوشقان بولسىمۇ، ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ
ئەدەبىيات - سەنئەت ئىشلىرىنىڭ ئومۇمىي تەرەققىياتىدىن ئېلىپ ئېيتقاندا، ئۇ ئىسلا-
ھات، ئېچىۋېتىش، سوتسىيالىستىك بازار ئىگىلىكى بەرپا قىلىش تەلىپىگە ۋە خەلق
ئاممىسىنىڭ كۈنسايىن ئېشىپ بېرىۋاتقان مەدەنىيەت ئېھتىياجىغا ماسلىشالمايا-
ۋاتىدۇ. تۇرلۇك ژانىردىكى سەنئەت ئەسەر، نومۇر (ئويۇن) لار سان - سۇپەت جەھەت-
تىن ئېھتىياجنى قاندۇرالمايۋاتىدۇ. سوتسىيالىستىك بازار ئىگىلىكىنىڭ ئۆزلۈكسىز مۇكەم-
مەللىشىشىگە ئەگىشىپ، مەدەنىيەت خىزمىتىمۇ يېڭى ئەھۋال،يېڭىمەسىلەرگە دۇچ كەلمەكتە.

ناموۋاپىق، كونا ئەدەبىيات - سەنئەت تۈزۈلمىسىدىكى قاتمالليق، بەزى سەنئەت ئۆ-
مەكلىرى تاماشىبىنلارغا يىللاپ تۈزۈك ئويۇن قويمىسىمۇ، بىر تېيىن ئىقتىسادىي كىرىم
قىلمىسىمۇ ئۆمەك خادىملىرىنىڭ مائاشى بىلەن مۇكاپات پۇلى ئوخشاشلا تارقىتىلىۋېرىدى-
غان «ئىشلىمەي چىشلەش» تەك تەقسىماتچىلىق ئۇسۇلى سەنئەت ئۆمەكلىرىنىڭ ر-
ىقابەت، خەۋپ تۇيغۇسىنى، ئىزدىنىش، ئىجاد قىلىش ھەم ئىقتىسادىي قىممەت يارىتىش
ئىقتىدارىنى ئاجىزلاشتۇرۇپ، سەنئەت تەشكىلاتلىرى ۋە سەنئەتكارلاردا سەھنە، ئېكران،

بازار هەم خېرىدار تالىشىدىغان جانلىق رىقابەت مۇھىتى هەقىقىي تۇرده شەكىللەنمىگەچ- كە، هازىر بىرمۇنچە سەنئەت ئۇيۇمەكلىرى، هەتتا داڭلىق سەنئەت ئۇيۇمەكلىرىمۇ خەلقتىن ئايرىلىپ قالماقتا. بەزى سەنئەت ئۇيۇمەكلىرىنىڭ ئويۇنىنى هېچكىم كۆرمەيدىغان هالەت شەكىللەنمەكتە. پەن - تېخنىكىنىڭ تەرەققىي قىلىشى ۋە تاۋار بازىرىنىڭ ئۇزلۇكسىز تەرەققىي قىلىشى، تېلېۋىزىيەنىڭ ئومۇملىشىشى، كۆپلىگەن ئائىلىلەردە ئۇنىۋالغۇ، تېلېۋىزور، سىنقويغۇلارنىڭ ئومۇملىشىشقا باشلىغانلىقى؛ جەمئىيەتتە ئاممىۋى خاراكتېرلىك كۆڭۈل ئېچىش سورۇنلىرىنىڭ شىددەت بىلەن كۆپەيىشى؛ خەلق ئاممىسىنىڭ مەدەنىيەت تۇرمۇش ئۇسۇ- لىنىڭ كۈندىن - كۈنگە كۆپ خىللىشىشى كىشىلەرنىڭ مەدەنىيەت تۇرمۇشىغانسبەتەن تاللىشىنى مىسلىسىز دەرىجىدە كۈچەيتمەكتە؛ ئۆتكەندىكى بىر خىللا مەدەنىيەت ئىستې- مال شەكلىگە تەرەققىي قىلماقتا؛ ئىستېمال جەريانىدىكى يېڭىلىقلىققا يۈزلىنىش ئۆزگىچىلىككە ئىنتىلىش بولماقتا؛ كىشىلەرنىڭ مەدەنىيەت تۇرمۇش ئۇسۇلىنىڭ كۈندىن - كۈنگە كۆپ خىللىشىشى بىلەن هەر خىل تېپتىكى كىنو، تىياتىرخانىلار هەر قېتىمدا تاماشىبىنلار بىلەن لىق تولىدىغان هالەت يوقالماقتا؛ نۇرغۇن ئەدەبىيات - سەنئەت تۇرلىرىنىڭ كۈنسېرى ئازىيىپ كېتىش ئەھۋالى كېلىپ چىقماقتا؛ بولۇپمۇ سەنئەت ئۆمەكلىرى هازىر ئېغىر ۋەزىيەتكەدۇچ كەلمەكتە.

بىز ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ ئەدەبىيات - سەنئەت ئىشلىرىنى هەقىقىي گۈللەندۈرىمىز، پۈتكۈل زېهنىي كۈچىمىزنى يېغىپ بازار رىقابىتىگە توغرا تۇرىمىز، سوتسىيالىستىك بازار ئىگىلىكى شارائىتىغا ماسلاشتۇرۇمىز دەيدىكەنمىز، هەر مىللەت ئەدەبىيات - سەنئەت خادىمىرى چوقۇم ئىدىيىنى يېڭىلاپ، ئىقتىسادىي كۈرەش مەركەز قىلىنغان رېئال تۇرمۇشقا هەر ۋاقىت كۆز تىكىپ، دەۋر دولقۇنىغا ئاتلىنىپ، يېڭى دەۋرنى ئەكس ئەتتۈرۈپ، يېڭى تېمىلارنى ئىجاد قىلىپ، ئىدىيىۋىلىك بىلەن بەدىئىيلىك، مەزمۇن بىلەن شەكىل بىرلەشتۈرۈلگەن، سوتسىيالىزم ئۇچۇن، هەر مىللەت خەلقى ئۇچۇن پايدىلىق بولغان، هەر مىللەت خەلقىگە ياقىدىغان، خەلققە، تۇرمۇشقا يېقىن، بەدىئىي سېهرىي كۈچكە ئىگە نادىر سەنئەت ئەسەر، نومۇر (ئويۇن) لارنى كۆپلەپ ئىجاد قىلىپ، هەر مىللەت تاماشىبىنلىرىنىڭ ئىستېتىك زوقىغا تولۇق هۇرمەت قىلىپ، ئۇلار ياقتۇرۇدىغان بەدىئىي شەكىللەرنى تېپىپ چىقىپ، يۇقىرى بەدىئىي ماهارەت ۋە سۈپەتلىك ئويۇنلارنىمىز بىلەن تاماشىبىنلارنى جەلپ قىلىشىمىز، تاماشىبىنلار سېپىنى كېڭەيتىشىمىز، مەدەنىيەتنىڭ ئىستېمال ئۇنۇمى ۋە ئىجتىمائىي ئۇنۇمىنى ئاشۇرۇشىمىز كېرەك.

ئاپتونوم رايونلۇق مەدەنىيەت نازارىتى تۇزۇپ چىققان سەنئەت ئىجادىيىتىنى گۈللەن- دۈرۈش توغرىسىدىكى يېڭى تەدبىرنى هەقىقىي ئەمەلىيلەشتۈرۈش، مەدەنىيەت نازارىتى- نىڭ ئاساسلىق رەهبەرلىرى باشلامچى بولۇپ، رەهبىرىي يولداشلار ئىجادىيەتنى تۇتۇش مەسئۇلىيەت تۇزۇمىنى يولغا قويۇش، ئىجادىيەت نەتىجىلىرىنى رەهبىرىي كادىرلارنىڭ خىزمەت نەتىجىلىرىنى تەكشۈرۈشنىڭ مەزمۇنى قىلىش، كونكرېت ئىشلارغا مەسئۇل رەهبەرلەر خىزمەتلەرنى كونكرېت بۆلۈپ، ياخشى ئورۇنلاشتۇرۇپ، خىراجەتكە كاپالەتلىك قىلىپ، بىر يىل ياكى ئۇنىڭدىن سەل ئۇزۇنراق ۋاقىت ئىچىدە نازارەتكە بىۋاسىتە قاراشلىق سەنئەت ئۆمەكلىرى بىر ناخشا - ئۇسسۇل كېچىلىكى؛ بىر مىللىي ئالاهىدىلىككە ئىگە تىياتىر كېچىلىكى؛ بىر ئۆزگىچە ئالاهىدىلىككە ئىگە مىللىي ئۇسسۇللۇق تىياتىر؛

پىشىقلاپ ئىشلەنگەن چوڭ تىپتىكى «مۇقام باھارى» ناخشا - ئۇسسۇل كېچىلىكى؛ بىر پۈتۈن كېچىلىكنى مۇزىكا كېچىلىكى؛ يۇقىرى سەۋىيىلىك يېڭىچە سېرىق ئويۇن كېچىلىكنى مۇۋەپپەقىيەتلىك تەييارلاش؛ ھەر قايسى ۋىلايەتلىك، ئوبلاستلىق، شەھەرلىك سەنئەت ئۆمەكلىرىنىڭ كۈچلۈك دەۋر روھىغا، يۇقىرى بەدىئىي سۇپەتكە ئىگە ناخشا - ئۇسسۇل، تىياتىرلارنى تەييارلاش؛ ئاپتونوم رايونىمىزدىن 4 - نۆۋەتلىك جۇڭگو سەنئەت بايرىمىغا قاتناشتۇرۇلىدىغان چوڭ تىپتىكى سەنئەت كېچىلىكىنىڭ تۇرلۈك تەشكىللەش، ئويۇن تەييارلاش خىزمەتلىرىنى جىددىي تۈتۈپ ئەستايىدىل ياخشى ئىشلەش؛ بىر ياخشى كىتاب، بىر ياخشى تىياتىر، بىر ئېسىل كىنو، بىر ئېسىل تېلېۋىزىيە تىياتىرى، قايىل قىلىش كۈچىگە ئىگە بىر ياكى بىرنەچچە پارچە ياخشى ماقالە يېزىشتىن ئىبارەت «بەش بىر» قۇرۇلۇشىنى ياخشى تۈتۈش؛ «جۇڭخۇا مەدەنىيەت مۇكاپاتى» ۋە «يۇلتۇز مۇكاپاتى» غا يوللىنىدىغان نومۇرلارنى ئەستايىدىل تاللاش، يۇقىرى بەدىئىي ئۆلچەم بىلەن پىشىقلاشنى چىڭ تۈتۈش، بۇ جەھەتتە بۆسۇش ھاسىل قىلىش لازىم.

3. سەنئەت ساھەسىدىكى ئىختىساس ئىگىلىرىنى بايقاش، تەربىيەلەش، يېتىشتۇرۇش، ئىجادىيەت قوشۇنىنىڭ قۇرۇلۇشىنى كۈچەيتىش، ئىجادىيەتچىلەرنى قايناق تۇرمۇشقا چوڭقۇر چۆكۈپ، ئىلھاملىنىش ئىچىدە ئىشلەرنى ۋە زامانىۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشىنى مەدھىيىلەيدىغان، بەدىئىي جەزبىلىككە ئىگە مەنىۋى مەھسۇلاتلارنى تېخىمۇ كۆپ ئىجاد قىلىپ، مەزمۇنى مول، كۆپ قاتلاملىق، خىلمۇ خىل سەنئەت ئەسەرلىرى بىلەن ھەر مىللەت خەلق ئاممىسىنىڭ مەنىۋى تۇرمۇش ئېھتىياجىنى قاندۇرۇشقا ئىلھاملاندۇرۇش، ئۇلارنىڭ ئاكتىپلىقى ۋە ئىجادچانلىقىنى تولۇق جارى قىلدۇرۇش ئۈچۈن، ئۇلارغا ئىتتىپاقلاشقان، دېموكراتىك، دوستانە، تىنچ - ئازادە كەيپىيات ۋە مۇھىت يارىتىپ بېرىش كېرەك.

بىز بۇ قېتىمقى تەقدىرلەش - مۇكاپاتلاش يىغىنى ئارقىلىق ھەر قايسى مىللەتلەردىن كېلىپ چىققان بىر تۈركۈم مۇنەۋۋەر ئىجادىيەتچىلەر، كومپوزىتورلار، ژۇرنالىستلار، ئارتىسلارنى - سەنئەت ساھەسىدىكى ئىختىساسلىقلارنى بايقىدۇق، بۇ ئىش كىشىنى ئىنتىلارنى يېڭى خۇشال ۋە ئۈمىدۋار قىلىدۇ. لېكىن ھەر قايسى سەنئەت تۈرلىرىدە يەنىلا خەلق ئاممىسىنىڭ ئېتىراپ قىلىشىغا ئېرىشكەن، ۋەكىللىك خاراكتېرلىگە، يۇل ئېچىپ ئىلگىرىلەش روھىغا ئىگە تالانتلىق ئىجادىيەتچىلەر، كومپوزىتورلار، رېژىسسورلار، ئورۇنداش چىلار كەمچىل بولماقتا. كۆپلىگەن سەنئەت ئۆمەكلىرىدە كونىلار بىلەن يېڭىلارنىڭ ئورۇن ئالمىشىشى بىلەن كېلىپ چىققان ئۈزۈكچىلىك مەسىلىسى ھەل قىلىنغىنى يوق. شۇڭلاشقا، ھەر قايسى سەنئەت تۈرلىرىدىكى ياش ئىختىساس ئىگىلىرىنى تەربىيەلەپ يېتىشتۇرۇش نۆۋىتىنىڭ ئىنتايىن جىددىي ۋەزىپىسىز بولۇپ تۇرماقتا. ياش، ئىختىساسلىق سەنئەتكارلار سەنئەت ئىشلىرىمىزنىڭ كېلەچىكى، ئۈمىدى ۋە ۋارىسى. بىز سەنئەت تەربىيىسىنى زور كۈچ سەرپ قىلىپ ياخشى يولغا قويۇشىمىز، كۆپ خىل تۈر، كۆپ خىل قاتلام، كۆپ خىل يول، كۆپ خىل شەكىللەر نارقىلىق زور بىر تۈركۈم ئىختىساسلىق سەنئەتكارلارنى ــ مۇنەۋۋەر كىنو-تىياتىر ئەسىرى يازغۇچىلىرى، كومپوزىتورلار، رېژىسسورلار، ئارتىسلارنى تەربىيىلەپ يېتىشتۇرۇشىمىز، شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا، ئۇلارنى سەنئەت ئەمەلىيىتىدە تەر بىيىلەشكە تېخىمۇ ئىھتىيات بېرىشىمىز، ئۇلارغا ھەر خىل كۆرەكلەرگە قاتنىشىپ ئۆز ماھارىتىنى كۆرسىتىش پۇرسىتىنى يارىتىپ بېرىپ، تېزرەك تالانتلىق

نامايەن قىلىش ئىمكانىيىتىگە ئىگە قىلىشىمىز لازىم.

يولداش جياڭ زېمىن مەملىكەتلىك تەشۋىقات - ئىدىيە خىزمىتى يىغىنىدا: «مەنىۋى مەھسۇلاتلارنى ئىشلەپچىقىرىش - ئىنتايىن مۇرەككەپ ئەمگەك، بۇنىڭدا مۇتەخەسسىسلەر، ئالىملار ۋە ئەدەبىيات - سەنئەت خادىملىرىنىڭ ئىجادىي روھىنى جارى قىلدۇرۇشقا توغرا كېلىدۇ. بىز ئۇلارنىڭ جاپالىق ئەمگىكىگە ھۆرمەت قىلىشىمىز ۋە ئۇلارنىڭ جاپالىق ئەمگىكىنى ئاسرىشىمىز، ئىدىيىنى ئازاد قىلىش، ھەقىقەتنى ئەمەلىيەتتىن ئىزدەشتە، بارچە گۇللەر تەكشى ئېچىلىش، ھەممە ئېقىملار بەس - بەستە سايراش فاكىجېنىدا چىڭ تۇرۇپ، ئىزدىنىش ۋە ئىجاد قىلىشقا ئىلھاملاندۇرۇدىغان يېڭى مۇھىت ۋە كەيپىياتنى تىرىشىپ شەكىللەندۇرۇشىمىز لازىم» دەپ تەكىتلىدى. بىز سەنئەت قانۇنىيىتىگە ھۆرمەت قىلىشىمىز، سەنئەتكارلارنىڭ ئىجادىي ئەمگىكىگە ھۆرمەت قىلىشىمىز، ئىجادىيەت ئەركىنلىكى ۋە ئەدەبىيات - سەنئەت خادىملىرىنىڭ قانۇنىي ھوقۇق - مەنپەئىتىنى كاپالەتلەندۇرۇشىمىز كېرەك. ئىجادىيەت قوشۇنىنىڭ قۇرۇلۇشىنى كۈچەيتىپ، ھەر مىللەت ئىجادىيەت خادىملىرىنىڭ ئۆسۈپ يېتىلىشىگە زور كۈچ بىلەن ياردەم بېرىشىمىز؛ كۆپ خىل شەكىللەرنى قوللىنىپ، كىنو - تېياتىر ئەسىرى يازغۇچىلىرى، كومپوزىتورلار، رېژىسسورلارنى قايناق تۇرمۇشقا چوڭقۇر چۆكۈپ، ئىسلاھات، ئېچىۋېتىش ئىشلىرىنى ۋە زامانىۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشىنى مەدھىيىلەيدىغان، بەدىئىي جەزبىلىككە ئىگە نادىر ئەسەرلەرنى تېخىمۇ كۆپ-لەپ ئىجاد قىلىشىغا ھەقىقىي ئىلھام بېرىشىمىز؛ ئۇلارنى تۇرمۇشقا چوڭقۇر چۆكۈشكە رىغ-بەتلەندۇرۇش ئۈچۈن سىياسەت جەھەتتە كۆچلۈك قوللىشىمىز، ماددىي جەھەتتە ئوبدان ئېتىبار بېرىشىمىز، ئۇنۇملۇك تەدبىرلەرنى قوللىنىپ، ھەر خىل ئەمەلىي قىيىنچىلىقلارنى ھەل قىلىپ بېرىشىمىز؛ ئۇلارنىڭ ئاكتىپلىقى ۋە ئىجادچانلىقىنى تولۇق جارى قىلدۇرۇش ئۈچۈن ئۇلارغا ئىنتىپاقلاشقان، دېموكراتىك، دوستانە، تىنچ - ئازادە كەيپىيات ۋە مۇھىت يارىتىپ بېرىشىمىز لازىم.

شىنجاڭ كۆپ مىللەتلىك رايون، ھەممە مىللەت ئۆزىگە خاس مۇنەۋۋەر مەدەنىيەت ئەنئەنىسىگە ئىگە. ھەر مىللەت ئەدەبىيات - سەنئەتچىلىرىنىڭ ئىنتىپاقلىقىنى يەنمۇ كۈچەيتىپ، مۇنەۋۋەر ئەنئەنىۋى مەدەنىيەتكە ۋارىسلىق قىلغان ۋە ئۇنى جارى قىلدۇرغان ئاساستا باشقا قېرىنداش مىللەتلەر، شۇنداقلا باشقا چەت ئەللەرنىڭ مۇنەۋۋەر مەدەنىيەت جەۋھەرلىرىنى دادىل قوبۇل قىلىپ ۋە ئۇنى ئەينەك قىلىپ، دادىل يېڭىلىق يارىتىپ، سەنئەت پەلسەپىسىگە جۇرئەتلىك چېقىپ، كۆچلۈك دەۋر روھىغا ۋە روشەن مىللىي ئالاھىدىلىككە، يۇقىرى بەدىئىي سۇپەتكە ئىگە نادىر ئەسەر، نومۇر (ئويۇن) لارنى ئىجاد قىلىپ سەنئەت بېغىنى رەڭمۇرەڭ گۈل - چېچەكلەر بىلەن بېزەشىمىز لازىم.

4. مەدەنىيەت ئەقتىسادىي سىياسەتلىرىنى ئەمەلىيلەشتۈرۈپ، كۆپ خىل يوللار بىلەن ئىجادىيەت فوندى توپلاپ، ئۇقتىملىق سەنئەت ئىجادىيىتى تۈرلىرىگە يار - يۆلەك بولۇش لازىم.

مەدەنىيەت - سەنئەت ساھەسىگە سېلىنمىدىغان سېلىنمىنى داۋاملىق كۆپەيتىش، ئاپتونوم رايوندا ۋە ھەر قايسى ۋىلايەت، ئوبلاست، شەھەرلەردە سەنئەت ئىجادىيەت فوندى قۇرۇپ نۇقتىلىق سەنئەت ئىجادىيىتى ۋە ئويۇن قويۇش تۈرلىرىگە يار - يۆلەك بولۇش، جەمئىيەتكە، زاۋۇت، كان، كارخانىلار، مەربىپەتپەرۋەر سودا - سانائەتچىلەرگە يۈزلىنىپ، كۆپ خىل يوللار بىلەن مەبلەغ توپلاش، پىلان، مالىيە، باج، سودا - سانائەت مەمۇرىي

باشقۇرۇش، ئەمگەك - كادىرلار ئىشلىرى قاتارلىق تارماقلار بىلەن بىۋاسىتە ئالاقىنى كۈچەيتىپ، ئۇلارنىڭ قوللاشىنى قولغا كەلتۈرۈش ئارقىلىق سەنئەت ئىجادىيىتىگە سېلىنىدىغان زۆرۈر مەبلەغنى كاپالەتلىك قىلىش، مەدەنىيەت - سەنئەت ئىشلىرىنى راۋاجلاندۇرۇشنىڭ شەرت - شارائىتىنى يەنمۇ ياخشىلاش، ئېسىل، نەپىس ئەدەبىيات - سەنئەت ئەسەرلىرىگە، مىللەتنىڭ ئېسىل مەدەنىيەت ئەنئەنىسىگە ۋەكىللىك قىلىدىغان مىللىي سەنئەت جەۋھەرلىرىگە يار - يۆلەك بولۇش ۋە مەبلەغ جەھەتتىن نۇقتىلىق ياردەم بېرىش، سەنئەت مۇكاپاتى تۈزۈمىنى ياخشىلاپ ۋە مۇكەممەللەشتۈرۈپ، ئىجادىيەتنى گۈللەندۈرۈش، ئىختىساس ئىگىلىرىنى يېتىشتۈرۈشنى ئاساسىي مەقسەت قىلىپ قەرەللىك يۈكسەك قەرەلسىز ھالدا سەنئەت تۈرلىرى، سەنئەت مۇئەسسەسىلىرىنىڭ دەرىجە، قاتلاملىرى بويىچە تۈرلۈك باھالاش، مۇكاپاتلاش پائالىيەتلىرىنى ئېلىپ بېرىش، ئىجادىيەتتە گەۋدىلىك نەتىجىگە ئېرىشكەنلەر، ئەسىرى (نومۇرى) مەلۇم دەرىجىدە ئىجتىمائىي ئونۇم ۋە ئىقتىسادىي ئونۇم يارىتقانلارنى ئالاھىدە مۇكاپاتلاش لازىم.

يولداشلار:

دۆلىتىمىز ھازىر يېڭى بىر سەلتەنەتلىك تارىخىي باسقۇچتا — سوتسىيالىستىك زامانىۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشىنىڭ ئىسلاھات، ئېچىۋېتىشنىڭ ئاچقۇچلۇق مەزگىلىدە تۇرماقتا. بىز مەملىكەتلىك ئىدىيە - تەشۋىقات خىزمىتى يېڭىنىڭ روھىنى ئەستايىدىل ئەمەلىيلەشتۈرۈپ، يولداش دېڭ شياۋپىڭنىڭ ئەدەبىيات - سەنئەت ئىدىيىسىدە، ئەدەبىيات - سەنئەتنى خەلق ئۈچۈن، سوتسىيالىزم ئۈچۈن خىزمەت قىلدۇرۇش يۆنىلىشىدە ۋە «بارچە گۈللەر تەكشى ئېچىلىش، ھەممە ئېقىملار بەس - بەستە سايراش» قائىدىسىدا چىڭ تۇرۇپ، ئىدىيىنى دادىل ئازاد قىلىپ، كۆز قاراشنى يېڭىلاپ، زېھنىي كۈچىنى مەركەزلەشتۈرۈپ، ئىسلاھات، ئېچىۋېتىش، ئىقتىسادىي قۇرۇلۇش مۇۋاپىقلىشىۋاتقان مىللىي ئالاھىدىلىككە، يۇقىرى بەدئىي سۇپەتكە ئىگە مۇنەۋۋەر ئەدەبىيات - سەنئەت ئەسەر (نومۇر) لىرىنى بارلىققا كەلتۈرۈپ، شىنجاڭنىڭ كۆپ مىللەتلىك سوتسىيالىستىك ئەدەبىيات - سەنئىتىنىڭ تېخىمۇ زور گۈللەپ - ياشنىغان يېڭى باھارىنى كۈتۈپ ئالايلى!

سەنئەت خەزۇرلىرى

ئاپتونوم رايونلۇق مەدەنىيەت نازارىتى داغدۇغىلىق يىغىن ئېچىپ، گەۋدىلىك نەتىجە ياراتقان 40 نەچچە نەپەر سەنئەت خادىمىنى تەقدىرلىدى

يىغىندا يېڭىداش جانابىل مۇھىم سۆز قىلدى

ئاپتونوم رايونىمىزدىكى ئەدەبىيات ـ سەنئەت خادىملىرىنىڭ ئاكتىپچانلىقى ۋە ئىجادچانلىقىنى قوزغاپ، كۆپلىگەن ئېسىل بەدىئىي ئەسەرلەرنىڭ مەيدانغا كېلىشىگە ئىلھام بېرىش، ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئىجادىيىتىنى تېخىمۇ گۈللەندۈرۈپ، ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ مىللىي مەدەنىيەت ـ سەنئەت ئىشلىرىنىڭ تەرەققىياتىنى ئىلگىرى سۈرۈش ئۈچۈن، ئاپتونوم رايونلۇق مەدەنىيەت نازارىتى 2 ـ ئاينىڭ 7 ـ كۈنى داغدۇغىلىق تەقدىرلەش يىغىنى ئېچىپ، 1990 ـ يىلدىن

مەدەنىيەت ـ سەنئەت گېزىتى

1994 ـ يىل 1 ـ سان، ئومۇمىي 17 ـ سان

بۇيان مەملىكىتىمىز ۋە چەت ئەللەردە ئۆتكۈزۈلگەن چوڭ تىپتىكى سەنئەت مۇسابىقە-پائالىيەتلىرىدە نەتىجىگە ئېرىشكەن 40 نەچچە نەپەر ھەر مىللەت سەنئەت خادىمىنى تۆت دەرىجە بويىچە نەقپۇل بىلەن مۇكاپاتلىدى.

بۇ قېتىم مۇكاپاتلانغانلار:

1991 - يىلى 5 - ئايدا ئۆتكۈزۈلگەن مەملىكەت بويىچە 3 - نۆۋەتلىك سەھرىك مۇسابىقىسىدا «قارتا ئۇچۇرۇش» نومۇرىنى ئورۇندىغان «ئالتۇن شىر مۇكاپاتى» (1 - دەرىجىلىك ئورۇندىش مۇكاپاتى)غا ئېرىشكەن روشەنگۈل ئەبەيدۇللا (شىنجاڭ سېرىك ئۆمىكىدىن)؛

1990 - يىلى 12 - ئايدا ئۆتكۈزۈلگەن مەملىكەت بويىچە تۇنجى نۆۋەتلىك ئاز سانلىق مىللەتلەر ئۇسسۇل مۇسابىقىسىدا «مۇز تاغدىكى ئوت» ناملىق ئۇسسۇلنى ئورۇندىغان 1 - دەرىجىلىك ئورۇندىش مۇكاپاتىغا ئېرىشكەن دىلنار ئابدۇللا (شىنجاڭ ناخشا - ئۇسسۇل ئۆمىكىدىن)؛

1992 - يىلى 7 - ئايدا ئۆتكۈزۈلگەن تۈركىيە - ئىستانبول 11 - نۆۋەتلىك خەلقئارا سەنئەت بايرىمىدا ئويۇن قويۇش قا قاتنىشىپ 1 - دەرىجىلىك ئويۇن قويۇش مۇكاپاتىغا ئېرىشكەن شىنجاڭ قازاق ناخشا - ئۇسسۇل ئۆمىكى (بىرلەشمە ئۆمەك)؛

1993 - يىلى 9 - ئايدا ئۆتكۈزۈلگەن مەملىكەت بويىچە تۇنجى نۆۋەتلىك ئاز سانلىق مىللەتلەر ئەلنەغمە كۆرىكىدە «ئاشپەزخان بىلەن زەرگەرجان» ناملىق لەپەرنى ئورۇندىغان 1 - دەرىجىلىك نومۇر مۇكاپاتىغا ئېرىشكەن سولايمان روزى بىلەن سودىيە مەھمۇت (خوتەن ۋىلايەتلىك «يېڭى قاشتېشى» سەنئەت ئۆمىكىدىن)؛

يەنە مۇشۇ ئەلنەغمە كۆرىكىدە «تۆۋەر تالدىشش» ناملىق كۈلدۇرگىنى ئورۇندىغان 1 - دەرىجىلىك نومۇر مۇكاپاتىغا ئېرىشكەن مەھرىگۈل قۇربان بىلەن تۇرسۇنگۈل سايدىن (يەكەن ناھىيىلىك سەنئەت ئۆمىكىدىن)؛

1991 - يىلى 5 - ئۆتكۈزۈلگەن مەملىكەت بويىچە 3 - نۆۋەتلىك سەھرىك مۇسابىقىسىدا «بەشمدا چىنە تۇرغۇزۇش» ناملىق نومۇرنى ئورۇندىغان «كۈمۈش شىر مۇكاپاتى» (2 - دەرىجىلىك ئورۇندىش مۇكاپاتى) غا ئېرىشكەن ئايگۈل، مۇقەددەس، شائك يەنچۇن، مايۇلىن (شىنجاڭ سېرىك ئۆمىكىدىن)؛

1991 - يىلى 10 - ئايدا ئۆتكۈزۈلگەن جۇڭگو ۋۇچياۋ خەلقئارا سېرىك بايرىمىدا «بەشمدا چىنە تۇرغۇزۇش» ناملىق نومۇرنى ئورۇندىغان «كۈمۈش شىر مۇكاپاتى» (2 - دەرىجىلىك ئورۇندىش مۇكاپاتى) غا ئېرىشكەن ئايگۈل، مۇقەددەس، شائك يەنچۇن، مايۇلىن (شىنجاڭ سېرىك ئۆمىكىدىن)؛

1993 - يىلى 10 - ئايدا ئۆتكۈزۈلگەن تۇنجى نۆۋەتلىك «ئولمپىك» خەلقئارا رەسىم كۆرگەزمىسىدە 2 - دەرىجىلىك مۇكاپاتقا ئېرىشكەن جۇڭگوچە رەسىم «يايلاق تىكى سەھەر كۈيى» (ئاپتورى: ماچۇەنيى، شىنجاڭ رەسساملار ئاكادېمىيەسىدىن)؛

1991 - يىلى 7 - ئايدا ئۆتكۈزۈلگەن مەملىكەتلىك «1 - ئىيول» تېلېۋىزىيە سەنئەت كەچلىكىنى باھالاپ مۇكاپاتلاشتا 2-دەرىجىلىك مۇكاپاتقا ئېرىشكەن، پارتىيە قۇرۇلغانلىقىنىڭ 70 يىللىقىنى تەبرىكلەش مۇناسىۋىتى بىلەن تەييارلاپ ئورۇندالغان «ئانا شەنىگە مەدھىيە» ناملىق چوڭ تىپتىكى ناخشا - ئۇسسۇل كەچلىكى؛

1990 - يىلى 12 - ئايدا ئۆتكۈزۈلگەن مەملىكەت بويىچە تۇنجى نۆۋەتلىك ئاز سانلىق مىللەتلەر ئۇسسۇل مۇسابىقىسىدا «گۈلئىشقىدا» ناملىق ئۇسسۇلنى ئورۇندىغان 2 - دەرىجىلىك ئورۇندىش مۇكاپاتىغا ئېرىشكەن تۇرسۇنئاي ئىبراھىمجان (شىنجاڭ

ناخشا- ئۇسسۇل ئۆمىكىدىن)؛

يەنە مۇشۇ ئۇسسۇل مۇسابىقىسىدا «يېڭى سار يىگىتى» ناملىق ئۇسسۇلنى ئورۇندىغان 2 - دەرىجىلىك ئورۇندىش مۇكاپاتىغا ئېرىشكەن تىلىمان قادىر (شىنجاڭ ناخشا - ئۇسسۇل ئۆمىكىدىن)؛

يەنە مۇشۇ ئۇسسۇل مۇسابىقىسىدا، «يېڭى سار يىگىتى» ناملىق ئۇسسۇلنى ئىشلەش، تۇزۇش ۋە رېژىسسورلۇق بويىچە 2 - دەرىجىلىك مۇكاپاتقا ئېرىشكەن سەيىيارە (شىنجاڭ ناخشا -ئۇسسۇل ئۆمىكىدىن)؛

يەنە مۇشۇ ئۇسسۇل مۇسابىقىسىدا، «يېڭى كىسار يىگىتى» ناملىق ئۇسسۇلنىڭ مۇزىكىسىنى ئىشلەپ 2 - دەرىجىلىك مۇزىكا ئىجادىيىتى مۇكاپاتىغا ئېرىشكەن نۇسرەت ۋاجىدى (شىنجاڭ ناخشا - ئۇسسۇل ئۆمىكىدىن)؛

1991 - يىلى 12 - ئايدا ئۆتكۈزۈلگەن مەملىكەت بويىچە 3 - نۆۋەتلىك ئاز سانلىق مىللەتلەر تېممىسىدىكى تىياتىرلارنىڭ باھالاپ مۇكاپاتلاشتا «كۆمۈش مۇكاپات» (2 - دەرىجىلىك ئىجادىيەت مۇكاپاتى) قا ئېرىشكەن دراما «مەلىكە جېيې يۇ» (ئاپتورى لىيۇشاۋۇ)؛

1992 - يىلى 12 - ئايدا ئۆتكۈزۈلگەن مەملىكەت بويىچە ئاز سانلىق مىللەتلەر «خېشەن لوڭقىسى» ناخشا مۇسابىقىسىدا مىللىي ئۇسلۇبتا ناخشا ئېيتىش بويىچە 2- دەرىجىلىك مۇكاپاتقا ئېرىشكەن ئاخۇنبەك دۆلەتبەيگ (قەشقەر ۋىلايەتلىك ناخشا - ئۇسسۇل ئۆمىكىدىن)؛

يەنە مۇشۇ ناخشا مۇسابىقىسىدا مىللىي ئۇسلۇبتا ناخشا ئېيتىش بويىچە 2 - دەرىجىلىك مۇكاپاتقا ئېرىشكەن ئايتۇرسۇن نىياز (ئۇرۇمچى شەھەرلىك سەنئەت ئانسامبلىدىن)؛

1993 - يىلى 9 - ئايدا ئۆتكۈزۈلگەن مەملىكەت بويىچە ئاز سانلىق مىللەتلەر تىياتىرى سىنئالىغۇ ئەسەرلىرىنى باھالاپ مۇكاپاتلاش پائالىيىتىدە «چولپانىنىڭ قۇياش ناخشىسى» ناملىق نومۇرنى ئورۇندىغان 2 - دەرىجىلىك نومۇر مۇكاپاتىغا ئېرىشكەن ئۇرۇمچى شەھەرلىك سەنئەت ئۆمىكى؛

1990 - يىلى 9 - ئايدا ئۆتكۈزۈلگەن مەملىكەت بويىچە ئېتوت مۇسابىقىسىدا «لەرزان بۇلۇت» ناملىق ئېتوتنى ئورۇندىغان 3- دەرىجىلىك نومۇر مۇكاپاتىغا ئېرىشكەن ئۇرۇمچى شەھەرلىك سەنئەت ئانسامبلىنىڭ شۇ ناملىق ئېتوت گۇرۇپپىسى؛

1991 - يىلى 12 - ئايدا ئۆتكۈزۈلگەن مەملىكەت بويىچە 3 - نۆۋەتلىك ئاز سانلىق مىللەتلەر تېممىسىدىكى تىياتىرلارنىڭ باھالاپ مۇكاپاتلاش پائالىيىتىدە «غەرب ئاسمىنىدىكى ھەسەن - ھۈسەن» ناملىق جىڭجۇ تىياتىرىنىڭ ئورۇندىغان «مىس مۇكاپات» (3 - دەرىجىلىك ئىجادىيەت

مۇكاپاتى)غا ئېرىشكەن ئۇرۇمچى شەھەرلىك جەڭچۇ تىياتىر ئۆمىكى؛

1990- يىلى 12 - ئايدا ئۆتكۈزۈلگەن مەملىكەت بويىچە تۇنجى نۆۋەتلىك ئاز سانلىق مىللەتلەر ئۇسسۇل مۇسابىقىسىدا «شېرىن - شېكەر» ناملىق ئىككى كىشىلىك ئۇسسۇلنى ئورۇنداپ 3 - دەرىجىلىك ئورۇنداش مۇكاپاتىغا ئېرىشكەن دىلنار ئابدۇلا (شىنجاڭ ناخشا -ئۇسسۇل ئۆمىكىدىن)؛

يەنە مۇشۇ ئۇسسۇل مۇسابىقىسىدا، «شېرىن - شېكەر» ناملىق ئىككى كىشىلىك ئۇسسۇلنى ئىشلەش، تۈزۈش ۋە رېژىسسورلۇق بويىچە 3 - دەرىجىلىك مۇكاپاتقا ئېرىشكەن كۆرەش رەجەپ (شىنجاڭ ناخشا - ئۇسسۇل ئۆمىكىدىن)؛

يەنە مۇشۇ ئۇسسۇل مۇسابىقىسىدا، «مۇز تاغدىكى ئوت» ناملىق ئۇسسۇلنى ئىشلەش، تۈزۈش ۋە رېژىسسورلۇق بويىچە 3 - دەرىجىلىك مۇكاپاتقا ئېرىشكەن كۆرەش رەجەپ (شىنجاڭ ناخشا - ئۇسسۇل ئۆمىكىدىن)؛

يەنە مۇشۇ ئۇسسۇل مۇسابىقىسىدا، «مۇز تاغدىكى ئوت» ناملىق ئۇسسۇلنىڭ مۇزىكىسىنى ئىشلەپ 3 - دەرىجىلىك مۇزىكا ئىجادىيىتى مۇكاپاتىغا ئېرىشكەن نۇرمۇھەممەت سايىت(شىنجاڭ مۇقام ئانسامبلىدىن)؛

يەنە مۇشۇ ئۇسسۇل مۇسابىقىسىدا «شىلدىرماق» ناملىق ئۇسسۇلنى ئورۇنداپ 3 - دەرىجىلىك ئورۇنداش مۇكاپاتىغا ئېرىشكەن دىلنۇر (ئىلى قازاق ئاپتونوم ئوبلاستلىق ناخشا - ئۇسسۇل ئۆمىكىدىن)؛

يەنە مۇشۇ ئۇسسۇل مۇسابىقىسىدا، «شىلدىرماق» ناملىق ئۇسسۇلنى ئىشلەش، تۈزۈش ۋە رېژىسسورلۇق بويىچە 3 - دەرىجىلىك مۇزىكا ئىجادىيىتى مۇكاپاتىغا ئېرىشكەن ھەجەر (ئىلى قازاق ئاپتونوم ئوبلاستلىق ناخشا - ئۇسسۇل ئۆمىكىدىن)؛

يەنە مۇشۇ ئۇسسۇل مۇسابىقىسىدا، «شىلدىرماق» ناملىق ئۇسسۇلنى ئورۇنداپ 3 - دەرىجىلىك ئورۇنداش مۇكاپاتىغا ئېرىشكەن دىلنۇر (ئىلى قازاق ئاپتونوم ئوبلاستلىق ناخشا - ئۇسسۇل ئۆمىكىدىن)؛

1992 - يىلى 12 - ئايدا ئۆتكۈزۈلگەن مەملىكەت بويىچە ئاز سانلىق مىللەتلەر «خېشەن لوكقىسى» ناخشا مۇسابىقىسىدا مىللىي ئۇسلۇبتا ناخشا ئېيتىش بويىچە 3- دەرىجىلىك مۇكاپاتقا ئېرىشكەن مۇھەممەت تۇرسۇن (شىنجاڭ مۇقام ئانسامبلىدىن)؛

يەنە مۇشۇ ناخشا مۇسابىقىسىدا مىللىي ئۇسلۇبتا ناخشا ئېيتىش بويىچە 3 - دەرىجىلىك مۇكاپاتقا ئېرىشكەن مۇنەۋۋەر مۇھەممەت (شىنجاڭ ئوپېرا ئۆمىكىدىن)؛

يەنە مۇشۇ ناخشا مۇسابىقىسىدا ياۋروپاچە ئۇسلۇبتا ناخشا ئېيتىش بويىچە 3 - دەرىجىلىك مۇكاپاتقا ئېرىشكەن ئارزۇگۈل تۇرسۇن (شىنجاڭ مۇقام ئانسامبلىدىن)؛

يەنە مۇشۇ ناخشا مۇسابىقىسىدا ئاممباب ئۇسلۇبتا ناخشا ئېيتىش بويىچە 3 - دەرىجە

جەمئىيەت تەرىپىدىن تىياتىر ئارتىسلىقى بويىچە «گۈللەندۈرۈش مۇكاپاتى» غا ئېرىشكەن مۇھەممەت شېرىپ (شىنجاڭ ئوپېرا ئۆمىكىدىن)؛

1993 - يىلى 9 - ئايدا ئۆتكۈزۈلگەن مەملىكەت بويىچە ياش دىرىژورلار مۇسابىقىسىدا 6 - لىككە ئېرىشكەن ئابدۇراخمان ئايۇپ (شىنجاڭ ناخشا - ئۇسسۇل ئۆمىكىدىن)؛

1992 - يىلى 8 - ئايدا ئۆتكۈزۈلگەن قازاقىستان 3 - نۆۋەتلىك خەلقئارا «ئاسىيائاۋازى» سەنئەت بايرىمىدا رىغبەتلەندۈرۈش مۇكاپاتىغا ئېرىشكەن ئارزۇگۈل رېھىم (ئۇرۇمچى شەھەرلىك سەنئەت ئانسامبىلىدىن)؛

1990 - يىلى 10 - ئايدا مەدەنىيەت مىنىستىرلىكىنىڭ باھالاپ تاللىشى ئارقىلىق بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتى «يىپەك يولى» خەلقئارا سىمفونىيە مۇسابىقىسىگە قاتناشتۇرۇلۇپ، مۇسابىقىگە قاتنىشىش ساھىيىتىگە ئېرىشكەن «ناۋا مۇقامىنىڭ ئىلهامى بىلەن» ناملىق سىمفونىك مۇزىكا (مۇزىكا ئىجادىيەتچىسى جۇجى، شىنجاڭ سەنئەت تەتقىقات ئورنىدىن)؛

1991 - يىلى 7 - ئايدا جۇڭگو تىياتىر تەتقىقات جەمئىيىتى تەرىپىدىن تەتىياتىر ئارتىسلىقى بويىچە «ئالتۇن شىر مۇكاپاتى» غا ئېرىشكەن ئاپىرىل سەمەت (شىنجاڭ ئوپېرا ئۆمىكىدىن)؛

يەنە شۇ جەمئىيەت تەرىپىدىن رېژىسسورلۇق بويىچە «گۈللەندۈرۈش مۇكاپاتى» غا ئېرىشكەن نىجات ئەكبەر (شىنجاڭ ئوپېرا ئۆمىكىدىن)؛

يەنە شۇ جەمئىيەت تەرىپىدىن سەھنە ئەسىرى يازغۇچىلىقى بويىچە «گۈللەندۈرۈش مۇكاپاتى» غا ئېرىشكەن تۇرسۇنجان لەتىپ (شىنجاڭ ئوپېرا ئۆمىكىدىن)؛

يەنە شۇ جەمئىيەت تەرىپىدىن تەتىياتىر ئارتىسلىقى بويىچە «گۈللەندۈرۈش مۇكاپاتى» غا ئېرىشكەن مۇھەممەت شېرىپ (شىنجاڭ ئوپېرا ئۆمىكىدىن)؛

1993 - يىلى 9 - ئايدا ئۆتكۈزۈلگەن مەملىكەت بويىچە تۇنجى نۆۋەتلىك ئاز سانلىق مىللەتلەر ئەلنەغمە كۆرىكىدە «ئەڭ ياخشى ئارتىس» دېگەن نامغا ئېرىشكەن سۇلايمان روزى، سودىيە مەھمۇت (خوتەن ۋىلايەتلىك «يېڭى قاشتېشى» سەنئەت ئۆمىكىدىن)، قۇرمانجان (ئىلى ۋىلايەتلىك ناخشا - ئۇسسۇل ئۆمىكىدىن) لاردىن ئىبارەت.

تەقدىرلەش يىغىنىغا ئاپتونوم رايون رەھبەرلىرىدىن جانابىل، خەلچەم ئىسلام، ئامىنە غاپپار، فېڭ داجېن، مىجىت ناسىر، ئىبراھىم روزى ۋە پاشا ئىشانلار قاتناشتى. يولداش جانابىل سۆز قىلىپ مۇنداق دېدى: مەدەنىيەت - سەنئەت تارماقلىرى ۋە ئەدەبىيات - سەنئەت خادىملىرى سوتسىيالىستىك ئەدەبىيات - سەنئەت مىلودىيىسىنى ياخشى نامايەن قىلىش، ھەر مىللەت خەلقىنىڭ چىگرا رايونىنى گۈللەندۈرۈش قىزغىنلىقىنى قوزغاش، ھەر خىل ژانىرلار ئارقىلىق كىشىلەرنى تېخىمۇ جەلىپ قىلىش، چاقىرىق كۈچىنى ئاشۇرۇش، تۇرمۇشقا تېخىمۇ يېقىنلىشىش مۇھىم تېما بولۇپ قالدى. ھەر دەرىجىلىك مەدەنىيەت تارماقلىرى ئىسلاھاتنى چوڭقۇرلاشتۇرۇپ، مەدەنىيەت قائىدە - نىزاملىرى قۇرۇلۇشىنى كۈچەيتىشى، مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىنى تېزلىتىشى، ئىختىساسلىق كىشىلەرنى كۆپلەپ يېتىشتۇرۇشى، كۆپلەپ ياخشى ئەسەرلەرنى ئىجاد قىلىشى، ئىقتىسادىي ئۇنۇم بىلەن ئىجتىمائىي ئۇنۇمنى تىرىشىپ بىرلەشتۇرۇشى لازىم.

زۇنۇن باقى

(پەۋەسىت)

مۇھەممەت باغراش

1

مېنىڭ ئىتتىم سەمىجان. ئاپتوبۇس شوپۇرىمەن. بويۇم بىر يېرىم مېتر. پۇتۇمغا 35 - ئاياغ، ئۇچامغا 50 - نومۇرلۇق چاپان، بېشىمغا 50 - نومۇرلۇق شەپكە كېيىمەن. دېمەكچىمەنكى، بويۇم پاكار، جۇغۇم كىچىك، يېشىم 35 كە كىرىپ قالغىنى بىلەن، مەن ھەممىلا ئادەمنىڭ ئۇكىسى. شۇڭا چوڭ - كىچىك ھەممىسى مېنى: «ئۇكام» دەيدۇ. ئەزا تارتمىسا، ئۆزۈمنىڭ ئۇكىسىنىڭمۇ مېنى: «ئۇكام» دېگۈسى بار، تېخى!

بىر كۈنى، ئالمي مەكتەپتە ئوقۇيدىغان بىر قىزچاق ھېچ تەپتارتماي: «ھەي ئۇكام چەمەك، نېمە رولغا چىقمۇالدىڭىز؟ دادىڭىز قېنى ئاپتوبۇسنى ھەيدەيدىغان؟» دېمەمدۇ، جان - پېنىم چىقىپلا كەتتى.

گاھىدا قاتناش ساقچىلىرىمۇ شوپۇر ئىكەنلىكىمگە ئىشەنمەي، پىراۋامدىكى سۈرىتىمگە شۈبھە بىلەن يېنىش - يېنىش لاپ سەپسېلىپ، پۇتۇن رەسمىيەتلىرىنى

قايتا - قايتا تەكشۈرۈپ كېتىدۇ. «توۋا!» دەيمەن ئىچىمدە، «مەن خەقنىڭ كۆزىگە شۇنچىلا كىچىك ۋە ئەرزىمەس كۆرۈنەمدىغاندىمەن؟ خۇدايىم مېنى ياراتقاندا نېمانچىلا پەخسىتىلىق قىلغان بولغىدى؟ ئېشەك كىمۇ بېرىدىكەنغۇ بوي دېگەنىنى، لېكىن ماڭا كەلگەندە...» دەپ غۇدۇرىغىم كېلىدۇ. يەنە تۇرۇپلا: «توۋا قىلدىم خۇدايىم، كۈپۈرلۈق ئۆتۈپ كەتمىسۇن يەنە» دەپ ئىستىخپار ئېيتىمەن ۋە يەنە: «ئېگىز ئادەم ئەخمەق بولىدۇ، دەيدىكەن، ئۇنداق بولماندىن كېيىن پاكار ئادەم چېچەن بولىدۇ - دە! خۇدايىم مېنى بويىدىن، قامەتتىن ئېيتمىغان بىلەن، ئەقلى - هوشۇمدىن ئېيتىپتىكەن، شۇنىڭغا يۈز مىڭ قېتىم شۈكرى!» دەپ، ئۆزۈمگە تەسەللىي بېرىپ روھىمنى كۆتۈرىمەن.

لېكىن، بويۇم كىچىك بولغىنى بىلەن ئىشقا كەلگەندە ئېيىم بار، پۇت - قولۇم چاققان، هېرىش - چارچاشنى زادىلا بىلمەيمەن، بىر ئىشنى باشلىسام، زادى ئىش دېگەننىڭ دىلدەكىسىگە يەتكۈزمىسەم بولدى قىلغۇم كەلمەيدۇ. بۇقىدەك قامىتى بار ئوغۇل بالىلارنى «ۋاك!» دېگۈزىدىغان قىيىن ئىشلار مېنىڭ ئالدىمدا هېچنېمە ئەمەس. خەق: «بۇ ئىشنى مۇنداق قىلسام بولارمۇ - بولماسمۇ؟» دەپ بولغىچە مەن ئۇ ئىشنى يۈيۈپ، تاراپ «يەرلىكىگە قويۇپ بولىمەن». خەق: «كۆمسەم پىشارمۇ، ياپسام پىشارمۇ» دەپ بولغىچە، مەن «كۆمەچ»نى پىشۇرۇپ يەپ بولىمەن. مېنىڭ هەر قانداق ئىشقا تۇتقان نىزامىم «هەر نېمە قىلساڭ، بىرنېمە قىل!» دېگەندىن ئىبارەت. چۈنكى مەن ۋىجدىك بولسامۇ ئەركەك! ئەركەك دېگەن شۇنداق بولىدىغان!

ئۆزۈم ياڭاقتەكرەك بولغىنىم بىلەن، ئاشۇ ئاپتوبۇس دېگەننىڭ ئويىنىغۇچىتەك ئويىنىتىۋېتىمەن. هەر قانداق خەتەرلىك يوللار مېنى قورقۇتالمايدۇ. ئارغۇبۇلاقنىڭ ئىچىدە ئاپتوبۇسۇم قانا تىلىنىپ ئۇچىدۇ. ئاپتوبۇسۇمنىڭ يۈرۈشلىرىنىڭ سىيلىقلىقىچۇ تېخى، هەر قانداق داقا - دۇقاڭ ئەسكى يولدىمۇ يەردە ئەمەس خۇددى سۇدا ئۈزگەندەك سىيلىق ۋە لەززان يۈرىدۇ. شۇڭا، مېنىڭ يولۇچىلىرىم خۇددى ئاپىسى بۆشۈكىكە سالغاندەك، ئاپتوبۇسقا چىقار - چىقمايلا ئۇيقۇغا تېگىدۇ.

بىرەر قېتىمىمۇ هادىسە - ئاۋارىيە چىقارغىنىم يوق. قائىدە - تۈزۈم دېگەنگە خۇددى چوڭ دادامغا بويسۇنغاندەك بويسۇنىمەن. يول ئۇستىدە ئورۇنسىز، ئارتۇق چە ئىشلار بىلەن كارىم يوق. شۇنداق بولغاچقا، ئۆزۈمنىڭمۇ قۇلىقىم تىنچ، كۆڭلۈم خاتىرجەم.

نېمە ۋەجدىنكىن، يولۇچىلار ماڭا بىر-دەمدىلا ئامراق بولۇپ قالىدۇ، دەسلەپىدە: «ئۇكام چەمەك» دەپ كۆزگە ئىلمىغانلار بىردەمدىن كېيىنلا: «ۋاي ئۇستام»غا چۈشىدۇ. مەن يول بويى ئۇلارنىڭ ماڭا بولغان هۆرمىتىنى، ئىشەنچىنى، هېرىسمەنلىكىنى، رازىلىقىنى ۋە مەندىن تەپتارتىشلىرىنى سېزىپ بارىمەن.

كالوندىمۇ شۇنداق. كالون باشلىقلىرىدىن تارتىپ شوپۇرلار، رېمونتچىلارغىچە، چوڭ - كىچىك هەممىسى مېنى ياخشى كۆرىدۇ، مېنى ماختىشىدۇ. دەرۋازىدىن كىرىپ بولغىچە كالون باشلىقى ئاپتوبۇسۇمنىڭ ئالدىغا ئۇنىدۇ - دە، ئەهۋالىمنى سورايدۇ. كالون تېخنىكى ماشىنامنى دەررۇ ئاسراشقا ئورۇنلاشتۇرۇپ بېرىدۇ. رېمونتچى ئۇستاملار ئاپتوبۇسۇمنى تالىشىپ ياسىشىدۇ. تەكتۇشلىرىم گۇررىدە ئەتراپىمغا ئولىشىپ ماڭا چاقچاق قىلىشىدۇ. هەر قېتىم كالونغا قايتىپ كەلگىنىمدە، ئۆزۈمنى قىزغىن،

يىللىق بىر ئائىلىنىڭ قويىندا ھېس قىلىمەن، كوللېكتىپىنىڭ مېھرى ھەر دائىم يۈرىكىمنى يىللىتىدۇ. شۇنىڭغا يارىشا مەنمۇ كۆپچىلىكتىن ھېچ نەرسەمنى ئايىمايمەن، كىملا بولمىسۇن قولۇمدىن كېلىشىچە يارىدەم قىلىمەن، دەردىگە دەرمان بولىمەن.

لېكىن... لېكىن يېقىندا سادىر بولغان بىر ئىش تۇپەيلى مەن خۇددى ئاسماندىن يەرگە يىقىلغاندەك، بىر ئاۋات، قايناق ھايات قاينىمىدىن يۇلۇپ ئېلىنىپ، ئادەمسىز دەشتى باياۋانغا، ھايات ئىزناسى بولمىغان يالغۇز ئارالغا تاشلىنىپ قالغاندەك... ئەتراپىمدىكى ھەممىلا نەرسە بىردىنلا ۋە پۈتۈنلەي ئۆزگىرىپ كەتتى.

يېقىنقى بىرنەچچە ئايدىن بۇيان ئاپتوبۇسۇم بىردىنلا ماينى جىق كۆيدۈرىدىغان بولۇۋالدى. ماتورغۇ كۈنسىراپ قالدى. ماتور كۈنىرىغانسېرى ئۇنىڭ ئىسسىقى ئېشىپ ماينى جىق كۆيدۈرىدىغان بولۇۋالدۇ. لېكىن مەلەكىلىك شوپۇرغا بۇ بىردىنبىر مۇھىم سەۋەب بولالمايدۇ. ماي يوللىرىنى راۋان تەكشەپ، يولنىڭ «ئەركەك - چىشى»نى پەرقلەندۈرۈپ، ماتورنىڭ تېمپېراتۇرىسىنى ئامال بار ئۆز ھال چەكتە مۇقىملاپ، ماشىنا سۈرئىتىنىڭ بىر خىللىقىغا ۋە ئوتتۇرا ھاللىقىغا كاپالەتلىك قىلسا، ۋە يەنە...

ئىشقىلىپ قولۇمدىن كەلگەن بارچە ئامالنى ئىشلىتىپ باقتىم، ماي تېجەش ئەمەس، ئاشۇ بەلگىلەپ بېرىلگەن ماي نورمامنى يەتكۈزۈشكە تىرىشىپ ھەر نېمە قىلىپ باقتىم، تولا باش قاتۇرغىنىمدىن مېڭەمنىڭ قېتىقى سۈيۇلۇپ، چوققامنىڭ تۈكلىرى چۈشۈپ، پېشانەمگە قورۇق كىرىپ كەتتى. لېكىن ئەھۋال ئۆزگەرمىدى. ھەر قېتىملىق سەپەردە ئارتۇق كۆيىگەن ماي نەچچە ئون كىلوگرامغا يەتكىنى يەتكەن. ماينىڭ ئارتۇقچە كۆيۈپ كېتىشى بەزىنىڭ كالوندىلا ئەمەس، پۈتكۈل شىركەتتە، ھەتتا پۈتكۈل قاتناش ساھەسىدە ئومۇمىيۈزلۈك ئىش ئىدى. يولنىڭ ناچارلىقى، ماشىنىلارنىڭ كونىلىقى، بەلگىلىمىدىن ئارتۇق يۈك قاچىلاش... قاتارلىقلار بۇ ئەھۋالنىڭ تۇغرىدىن - تۇغرا سەۋەبى ئىدى. لېكىن ئاشۇ ئەھۋالدىمۇ ماي ئىقتىساد قىلىۋاتقان شوپۇرلارمۇ ئاز ئەمەس ئىدى. دېمەك، ئامالىنى قىلسا ماينى تېجەپ قالغىلى، ئەڭ بولمىغاندا نورمىدىن ئاشۇرۇۋەتمىگىلى بولاتتى، لېكىن مەن نېمىشقا ئۇنداق قىلالمايمەن؟

ماي - ماشىنىنىڭ قېنى، قان قانچىلىك قىممەتلىك بولسا، كالونلاردا ماي شۇنچىلىك قىممەتلىك. شۇڭا ماي تېجەپ بەرگەن شوپۇرنىڭ يۈزى يورۇق، ماينى ئارتۇق كۆيدۈرۈۋەتكەن شوپۇر بولسا، خەقنىڭ كۆزىگە ئوغرىدەك سەت كۆرۈنىدۇ.

قەزىقى، مەن گەرچە شۇنچە ماينى ئارتۇق كۆيدۈرۈۋەتكەن بولسامۇ، كالون باشلىقلىرى ماڭا كەلگەندە ئانچە قىلمىشىپ كەتمىدى. ئانچە - مۇنچە تەنقىدقۇ بولۇپ تۇردى، لېكىن مېنى باش كۆتۈرەلمەس ئەھۋالغا چۈشۈرۈپ قويۇشمىدى. شۇنداق تېمۇ مەن: «ئىككى - ئۈچيۈز ئادەم ئىشلەيدىغان بىر كالوندا خەق قىلغاننى مەن قىلالمىسام، ئۇلارنىڭ ئارقىسىدا قالسام ماڭا سەت ئەمەسمۇ!» دەپ ئويلايتتىم ئىچىمدە. بىر كۈنى كالون باشلىقى ماڭا چاقچاق قىلغاندەك قىلىپ: «مەن - مەن دېگەن شوپۇرلارمۇ ماينى ئارتۇق كۆيدۈرۈۋېتىۋاتقان يەردە سەن كۆيدۈرۈۋەتسەك نېمە بوپتۇ، سەن ئاپتوبۇسنى ئوغرىغا بېرىپلا قويمىساڭلا بولدىغۇ!» دەيدۇ تېخى. ئۇنىڭ گېپىچە، مېنىڭ ماينى ئارتۇق كۆيدۈرۈۋېتىشىم تەبىئىي ئەھۋال ئىدى.

شۇنداق بولسىمۇ بولمۇپمۇ «ماشىنامنى ئوغرىغا بېرىۋەتمىسەملا» بولاتتى. كېيىنچە بۇ گەپنى كالون باشلىقلا ئەمەس، بەلكىلەش خادىمى ۋە نۇرغۇن شوپۇرلارمۇ يۇزۇمدىن- يۇزۇمگە نەچچە قېتىم دېدى. نېمە ئۈچۈن؟ زادى نېمە ئۈچۈن؟ خەققە راۋا بولمىغان ئىشنى نېمىدەپ ماڭا تەبىئىي ۋە راۋا دەپ قارايدۇ؟ ئۇلارچە بولغاندا، ئۇلار قانداق ئادەم، مەن قانداق ئادەم؟ مېنىڭ ماينى ئارتۇق كۆيدۈرۈۋەتكىنىم ئۈچۈن بۇنچىلىك تىت - تىت بولۇپ، ئۇزۇمنى قويارغا يەر تاپالماي قېلىشىم، بىرتەرەپ تىن شوپۇرلۇق مەسئۇلىيىتىمنىڭ بېسىمى بولسا، يەنە بىرتەرەپتىن ئادىمىلىك غورۇ- رۇمنىڭ شىكەستىلىنىۋاتقانلىقى ئۈچۈن ئىدى. ھېلىقى ئادەملەرنىڭ گېپىي مەيلى قانداقلا ئويلىماي زادىلا كاللامدىن ئۆتە- مەيتتى. بۇ گەپلەرنى ئاڭلىغانسېرى ئىچىم ئۆرتىنىپ، يەۋاتقان تامىقىم گېلىمغا تۇرۇپ قالاتتى... ئاشۇنداقلارغا ئۆزۇمنى بىر كۆر- سىتىپ قويغۇم، ئۇلاردىن ھېچنەرسە كەم ئەمەسلىكىنى، ئۇلار قىلالمىغانىنى مېنىڭمۇ قىلالايدىغانلىقىمنى، ھەتتا ئۇلار قىلالمايدىغان بەزى ئىشلارمۇ قولۇمدىن كېلىدىغانلىقىنى بىر ئىسپاتلاپ قويغۇم كېلىپ كېتەتتى. مۇشۇنداق ئازابلىق خىياللارنىڭ ئىلكىدە پۇچىلىنىپ، ئولتۇرغان يېرىمدە كۈنلەپ ئولتۇرۇپ كېتەتتىم.

لېكىن، «ئىش باشقا، ھەۋەس باشقا» دېگەندەك، ئىچىمنى ھېلىقىدەك خىياللار تاتىلاپ، يۈرىكىم زىدە بولغانسېرى قېرىشقاندەك ئاپتوبۇسۇمنىڭ قارنى بارغانسېرى يوغىناپ، ماي دېگەننى «گۆپۇلدىتىپ ئىچىدىغان» بولۇۋالدى. بەزىدە يولدا ھېيىم تۇگەپ كېتىپ، باشقىلاردىن چېلەك- لەپ ماي قەرز ئالىدىغان بولدۇم. ھەر ئايلىق مائاشىمدىن ئارتۇق كۆيگەن مايغا تۆتۈپ قېلىنغان ماي پۇلى ئائىلەنىڭ تۇرمۇشىنىمۇ ھالسىرىتىپ قويدى. ئەگەر يامىنى شۇ ئىدىكى، ئوچۇق - ئاشكارا دېيىلمۇاتقان ھېلىقىدەك پاراكلار ئىچىمدى ئۆرتەپ، يۈرىكىمگە زىخ بىلەن مىخ بو- لۇپ سانجىلاتتى. مۇشۇ پاراكلار تۈپەيلى ئىچىم ئاداپ، ئازابلانغانسېرى، ئارتۇق كۆيۈپ كېتىۋاتقان ماينىڭ ئۆزلۈكسىز ئارتىپ بېرىشى مېنى تېخىمۇ سارىك قىلە- ۋېتىپ باراتتى. بېرىپ - بېرىپ، مەن ئۆزۈمنىڭ ئىلگىرىكى شوخلۇقۇمنى يوقىتىپ، كەندىر يەۋالغان موزايدەك شۇكلەپلا كەتتىم. قولۇم رولدا، كۆزۈم يولدا بولغىنى بىلەن كاللام تۈگىمەس خىياللار بىلەن چۈلغا- نىدى. بەزىدە خەقنىڭ نېمە دەۋاتقانلىقى- نى ئاڭقىرالماي ئۇنىڭغا گۆمۈشلەرچە تىكىلىپ، ئۇزۇندىن - ئۇزۇنغا قاراپ قا- لاتتىم... خەقلەرگە ئارىلاشقۇم كەلمەيتتى، ئادەم جىق يەردە تۇرمايتتىم. ئىلگىرىكىدەك، جۇغۇمنىڭ كىچىكلىكى تۈپەيلىدىن پەيدا بولۇپ قالىدىغان كۆڭۈل غەشلىكىنى يەنە قانداقتۇر «ئەقلى - ھوشۇمنىڭ جايىدىلىقى» بىلەن ئاۋۇندۇرۇشقىمۇ ئۇرۇنمايدىغان بولدۇم. چۈنكى ئۆزۈمنىڭ «ئەقلى - ھوشۇم»مۇ ئۆزۈمگە مەلۇم بولدى. «مەنمۇ تاينىلىق ئىكەنمەن» دەپ ئويلايدىغان بولدۇم ئازاب ئىچىدە. شۇنىڭ بىلەن مەن گويا ئۆزۈمنى يۆلىنىپ، سۆيۈنۈپ تۇرغان بىر مۇستەھكەم تۆۋرۈك غۇلاپ چۈشۈپ، بىر نامەلۇم مۇئەللەقتە لەيلەپ يۈرگەن ئەرزىمەس توزاندەك سەزىدىغان بولۇپ قالدىم.

ئۇرۇمچىگە نۆۋەتچى بولۇپ قاتناۋاتقان كۈنلىرىم ئىدى. ئادەتتە ھەر بىر ئاپتوبۇس ھەر بىر لىنىيىگە نۆۋەت بىلەن قاتناپ، ئايدا بىر قېتىم ئالمىشاتتۇق. مۇشۇ قېتىم كالۇنغا فايتىپ بارسام، مېنىڭ 6 - ئايلىق نۆۋىتىم توشاتتى - دە، 7 - ئايدىن باشلاپ

ئىلى تەرەپكە قاتنايتتىم. مەن ئەمدى ئارغۇبۇلاق بىلەن توقسۇننىڭ جانغا جازا ئىسسىقىدىن قۇتۇلدىغان بولدۇم، دېگەن ئۇمىدتە ئاخىرقى نۆۋەتنىمنى تاماملاپ خۇشال هالدا كالونغا قايتتىم. كالون دەرۋازىسىدىن ئەمدىلا كىرىپ، ئاپتوبۇسۇمنى مەيداننىڭ بىر چېتىگە توختىتىشىمغا كاپىنكامنىڭ يېنىدا بەلگىلەش خادىمى پەيدا بولدى. بۇ، 50 ياشلاردىن هالقىغان، چاچسىز پاينەكبېشى مىس چەينەكتەك قىزىرىپ تاۋلىنىپ تۇرىدىغان ئادەم ئىدى.

— هەي سەمجان، — دېدى ئۇ مېنىڭ كاپىنكىدىن چۈشۈپ بولۇشۇمنىمۇ كۈتمەستىن، — ئەتە بىر كۈن دەم ئېلىپ ئۆگۈنلۈككە يەنە ئۇرۇمچىگە ماڭغىن.

مەن ئۇنىڭ كۆزەينەك ئىچىدە زادىلا توختىماي چىمچىقلاپ تۇرىدىغان چىكىتتەك كۆزلىرىگە هەيران بولۇپ تىكىلدىم.

— مېنىڭ ئۇرۇمچىگە قاتنايدىغان نۆۋىتىم تۈگىدىغۇ، ئەمدى ئىلىغا...

— بولمايدۇ، بولمايدۇ، — ئۇ ئاپئاق لېكىن تارشىدەك ئەتسىز قوللىرىنى بۇلغىدى، شۇ تاپتا ئۇنىڭ تەرىدىن قەرز ئالغان پۇلنى دېگەن مۆھلەتتە قايتۇرالماي هال ئېيتىۋاتقان بىر بىچارە قەرزدارغا دوق قىلىۋاتقان پۇل ئىگىسىنىڭ بىزارلىقى ۋە خاپىلىقى چىقىپ تۇراتتى. ئۇ، كۆزەينەكنى بارمىقى بىلەن پېشانىسىگە سۈرۈپ قويۇپ سۆزىنى داۋام قىلدى، — سەن يەنە ئۇرۇمچىگە ماڭسەن.

— باشقا ئاپتوبۇسچۇ؟ هەر كىم ئۆز نۆۋىتى بويىچە...

ئاڭغىچە كالون باشلىقىمۇ كېلىپ قالدى. مەن ئۇنىڭغا ئۇمىد بىلەن قارىدىم.

— باشلىق، مەن يەنە...

كالون باشلىقى دوپپىسىنى گەدىنىگە ئىتتىرىپ قويۇپ، دىمىقىنى قاقتى:

— هە... سەن يەنە ئىككى ئاي ئۇرۇمچىگە ماڭمىسەن، 7 - 8 - ئاي... شۇنداق بېكىتتۇق. ئۇنىڭ پوتوپكىسىنى تەكشۈرۈپ بېجىرىۋېتىڭ، ئەتىلا يولغا چىقىسۇن، — دېدى ئۇ بەلگىلەش خادىمغا قاراپ.

مەن ئۆندەرەپ كەتتىم.

— ئەتە؟ ماشىنا ياسىمامدىم؟

— ياق، هە... ئۆگۈن، ئەتە ئەمەس، ئۆگۈن...

مەن بوغۇزۇمغا كەلگەن گەپنى يۇتۇۋېتىش ئۈچۈن كۈچىنىپ تۇرۇپ قۇرۇق يۇتۇندۇم. بەلگىلەش خادىمى بىلەن كالون باشلىقى ئىشخانىسى تەرەپكە ماڭدى. مەنمۇ پېتوپكىنى ئېلىپ، كۆڭلۈم پاراكەندە هالدا بوينۇمنى قىسقىنىمچە ئۇلارنىڭ ئارقىسىدىن سوڭدىشىپ مۇشۇكتەك پىسىرلاپ ماڭدىم.

2

شوپۇرلارنىڭ 6، — 7 - 8 - ئاي مەزگىللىرىدە ئۇرۇمچىگە قاتناشتىن قورقۇشىدا سەۋەب بار. بۇ ئايلاردا ئارغۇبۇلاقنىڭ ئىچى ۋە توقسۇن - تۇرپان ئويمانلىقى تونۇردەك قىزىپ لاۋۇلداپ كېتىدۇ. تاغ ئىچىدە بىر تېمىم سۇ ياكى جانلىق ئارام ئالدۇرغىدەك يەر تېپىلمايدۇ. بۇنداق جەزىرىمە تىنجىقتا يول يۇرۇش شوپۇر ئۈچۈن بىر ئازاب. ئۇنىڭ ئۈستىگە قارا شەھەردىن باشلاپ ئۇرۇمچىگىچە ماشىنىلار داۋانغا يامىشىدۇ. ئۇرۇمچىنىڭ ئورنى ناهايىتى ئېگىز. يول جەنۇبقا سوزۇلغانسېرى يەر شارائىتى تۆۋەنلەپ بارىدۇ. تىنجىق ئىسسىق ۋە داۋان يولى ماتورنى ئاسانلا قىزىتىۋېتىدۇ. ماتورنىڭ ئارتۇقچە قىزىشى ئۇنىڭ ئۆمرىنى قىسقارتىدۇ. ئەگەر مۇهىمى، بۇنداق يول شارائىتىدا ماتورنىڭ ئارتۇقچە كۈچىنىشى سەۋەبىدىن ماي سەرپىياتى هەددىدىن زىيادە ئېشىپ كېتىدۇ - دە، ئادەتتە ماي تېجەيدىغان شوپۇرلارمۇ

ماينى ئارتۇقچە كۆيدۇرۇۋېتىمدۇ. شۇڭلاشقا، بۇ پەسلدە شوپۇرلارنىڭ ھەممىسلا دېگۈدەك ئۇرۇمچىگە قاتناشتىن قاچىدۇ، بىر ياھانە — سەۋەب بىلەن ئىلى يېكى جەنۇب تەرەپكە تىكىۋېتىمدۇ.

بۇ قېتىم گەرچە مېنىڭ نۆۋىتىم 6 - ئايدىلا تۇگىگەن بولسىمۇ، باشقا شوپۇرلار بۇ يولغا قاتناشتىن قاچقىنى ئۈچۈن ئۇلارنىڭ ئورنىغا مېنى سەپلىگەنىدى. چۈنكى مەن ماينى ھەددى - ھېسابسىز كۆيدۇرۇۋەتكىنىم ئۈچۈن كالون ئالدىدا تىلىم تۇتۇق ئىدى. «ھۆرت - پۆرت» دېسەم، ئاران تۇرغان كالون رەھبەرلىكى ئاپتوبۇسىنى تارتىۋالاتتى — شۇنىڭ بىلەن كالوندا يۈگۈر - يېتىمغا قالاتتىم. بۇغۇ بىر نۆرى، يول مېڭىپ ئۆگىنىپ قالغان، خەقنىڭ نازارىتىسىز ئۆزبەگ - ئۆز خان ياشايدىغان شوپۇر ئۈچۈن كالوندا ھەپتە ئۆتكۈزمەك گۇندىخانىدا بىر يىلنى توشقۇزماق بىلەن باراۋەر ئىدى. راست گەپ، ماشىنىسىنى تارتقۇزۇپ قويغان شوپۇر باغلاقتىكى ئىتتەك ئايلىنىپ قالىدۇ.

شۇڭا مەنمۇ غەلەلمىدىم. لېكىن قورساق كۆپۈكىدىن قارنىم يېرىلغۇدەك بولدى. جۇغۇم كىچىك بولغىنى ئۈچۈنلا مەن موللا بوزەكمۇ؟

راست، مەن بۇ ئادالەتسىزلىكنى بويۇمنىڭ باشقىلاردىن پاكار، جۇغۇمنىڭ كىچىكلىكىدىن كۆرەتتىم. مېنى شوپۇر قىلمىدىغان چاغدىمۇ «بۇ پەتەك قانداق شوپۇر بولايدۇ!» دېيىشكەنىدى. شۇ چاغلاردا، پېنسىيىگە چىققانلارنىڭ بىر بالىسىنى ئورنىغا ئورۇنلاشتۇرۇشقا بولىدۇ، دەيدىغان سىياسەت بولغاچقا، سىياسەتنىڭ زورى بىلەن شوپۇر بولۇپ قالغانىدىم. مۇبادا مېنىڭ بويى - بەستىمۇ ئادەتتىكى ئادەملەرنىڭكىدەك بولغان بولسا، بۇ دەرىجىدە ئانى بولماس تېم. ماينى نورمىدىن ئارتۇق كۆيدۇرۇۋەتكىنىمۇ راست، لېكىن بۇ مېنىڭ مۇشۇنداق بوزەك بولۇشۇمغا، ئاپتاشكارا، قەپىيالىگاچ ئادالەتسىزلىككە ئۇچرىشىمغا سەۋەب بولالمايدۇ - دە، چۈنكى ماينى ئارتۇق كۆيدۇرۇۋەتكەن شوپۇر بىرلا مان ئەمەسقۇ؟ مەندەكتىن كۆرمىگى بۇقىدەك ھۆركىرەپ باشلىقنى، بەلگىلەش خادىمنى پوسكايىتىۋېتىپ، خالىغان يېرىگە قاتناپ يۈرمەمدۇ؟ پاكار بولغىنىم ئۈچۈنلا مېنىڭ ئېتىم «موللاخۇن» مۇ؟

ئارغۇبۇلاقنىڭ ئىچىدىكى كەلكۈن چېقىۋەتكەن ئۇزۇك توپا يولدا باپكانىڭ مېڭىكسىدەك توختاۋسىز رەۋىشته ئۇياقتىن - بۇياققا ئۆتۈپ تۇرغان ساناقسىز ئاپتوبۇس، ماشىنىلارنىڭ چاقى ئاستىدىن كۆتۈرۈلۈۋاتقان چاڭ - توزان خۇددى چالا كۆيگەن چۇچۇلىدىن كۆتۈرۈۋاتقان ئىس - تۈتەك، ئادەمنى كۆز ئاچۇرماي دىماقنى ئېچىشتۇرىدۇ. ھاۋا شۇنچە قۇرغاق ۋە تىنجىق. ئەسلىدە دەستىدىن پۈتۈن سېزىملىرىم ئۆگىدەيدۇ. ئاپتوبۇسۇم بۇ خەتەرلىك ۋە تار كەلگەن ئەگىم - ئەگىم تاغ يولىدا گۇلدۇرلەپ كېتىۋاتىدۇ. مەن رولدا دوخۇپكىدىكى ياڭيۇدەك كۆيۈپ - پىشىپ چالا ئويغاق ھالەتتە ئولتۇرىمەن. گاھىدا كۆزۈم ئوچۇق ھالدا چۈش كۆرىمەن، گاھىدا چۆچۈپ ئويغىنىپ، كۆزۈمنى يىرتىپ ئېچىپ يولغا تىكىلىمەن. ماشىنامنىڭ ئالدىدا لىكىلداپ - لوغۇلداپ چىمىرلاپ تۇرغان ئالۋۇنغا كۆزۈم چۈشكەن ھامان يەنە خىلمۇ خىل ۋە ئاجايىپ - غارايىپ خىيالىي تۇيغۇ كاللامنى چىرمىۋېلىپ ئۆزۈم، ياق، ئۆزۈم بىلەن قوشۇپ ئاپتوبۇسۇم بىلەن ئاللىقانداق بىر قىزىق، قۇرغاق، ھاۋاسىز ۋاكۇئۇم بوشلۇقتا لەيلەپ

قالسەڭ ده، يەنە ئاستا - ئاستا ئۇگدەكە كە چۇشمەن... مەنلا ئەمەس، ئاپتوبۇسۇمدىكى يولۇچىلارمۇ يۇمشاق ئورۇندۇققا ئۆزلىرىنى تاشلىشىپ ئۇيقۇغا غەرق بولۇشىدۇ، گاھىدا ئۇلارغا ئۆچلىكىم تۇتۇپ كېتىدۇ. دېمىسىمۇ شۇنچە ئادەمنىڭ بىر تاتلىق ئۇخلاپ ياتقانلىقىنى كۆرۈپ ئولتۇرۇپ، ئاشۇ تىپتىنچ ۋە تىنچ مۇھىتتا، بىر شېرىن خىيالىي تۇيغۇنىڭ قۇچىقىدا ئۇگدىسەسلىككە مۇمكىن مۇ؟ مەنمۇ ئادەم - ده! ئۇنىڭ ئۈستىگە توققۇز قەزنىڭ تولغىقى تەڭلا تۇتۇپتۇ، دېگەندەك، ئازابلىق خىياللار، بەك سەھەر تۇرۇدىغىنىم ئۈچۈن چالا قالغان ئۇيقۇنىڭ خۇمارى، يولنىڭ هارغىنلىقى، ئاپتوبۇسنىڭ خۇددى بۆشۈكتەك سىلىق ۋە يەڭگىل نەۋرىتىشلىرى قوشۇلۇپ، تالغان ۋۇجۇدۇمنى، هارغىن ۋە پەرىشان روھىمنى «قۇشلىغىلى» تۇرىدۇ، بۇ هالدا ئاپتوبۇسۇمنى بېشىچىلاپ بېرىپ ئۇدۇل تاغقىلا ئۈسەمدىكىن ياكى هاڭغا دومىلاپ كېتەرمىكىن، دەپ قورقمىسام، ئۇيقۇدىن شۇنچىلىك قورقۇپ - چۆچۈپ ئولتۇرساممۇ، مېنى ئۆزلۈكسىز قوينىغا قىچقىرىۋاتقان ئاشۇ دىمدام ئۈگدەكتىن ئۆزگە تاتلىق ۋە شېرىن يەنە نېمە بولسۇن بۇ دۇنيادا!...

ئۇنى دېمەڭ، بۇنى دېمەڭ بىلەن 7 - ئاينىمۇ چىقاردىم. ئاي ئاخىرىدا بەلگىلەش خادىمىنىڭ ئالدىغا يول پوتوپكامنى تاشلىدىم.

— ئەمدى يېتەر، باشقىلارمۇ مېڭىپ باقسۇن، ئۇرۇمچىنىڭ يولىنى مەنلا كۆتۈرە ئالغانمۇ؟ ياكى مەن كالوننىڭ ئۆگەي بالىسىمۇ — يا؟

بەلگىلەش خادىمى كۆزەينەكىنىڭ ئاستىدىن تىندىن تىنمىسىز چىمچىقلاپ تۇرىدىغان چېكىتتەك كۆزلىرىنى پىلدىرلىتىپ ماڭا ئالايدى:

— گېپىڭ چىقمىپ قالدىغۇ سېنىڭ؟ ماۋۇ كۆيدۇرگەن مېيىڭنى هېسابلاپ باقە؟! تولا كورو - كورۇك قىلماي، سەل يېپ كىرىپ ئۇخلاپ قال - ده، ئەتىلىككە قاراشەھەرگە چىقىپ ئۇرۇمچىنىڭ ئادىمىنى باس!

ئۇ مېنى ئىشخانىدىن غولۇمدىن ئىتتەرگەنىدەك قىلىپ چىقىرىۋەتتى. بۇ ئايدا يەنە 50 نەچچە كىلوگرام ماينى ئارتۇق كۆيدۇرۇۋېتىپتىمەن، شۇڭا يەنە غىڭ قىلالماي ئۇرۇمچىگە قاراپ جۆنۈدۇم.

3

ئاپتوبۇسۇم ئۆيىگە ئالدىرىغان ئابدالىنىڭ ئېشىكىدەك ئارغۇبۇلاقنىڭ ئارىسىدىكى تۆپا يولدا تاكاراڭشىپ چېپىپ، «101» دېگەن چوققىدىن نېرىسىغا «ساڭگىلىساملا» داۋان ئاخىرلىشىپ كۆمۈشكە بارغىچە يەر تۆۋىنى ئىدى. ئاپتوبۇس يەر تۆۋىنىگە قاراپ شۇڭغىسا يولمۇ ياخشى ئىدى. سالقىن شامالمۇ بولاتتى. مايمۇ تېجىلەتتى. مەن چوققىغا تېزراق يېتىپ بېرىش ئۈچۈن هەدەپ دېۋىنىپ قويياتتىم. بىركەمدە ماتور تۇرۇپلا «تۇت - تۇت» لەپ قالدى. ماتورنىڭ كۆچى كەسكىن ئاجىزلاپ، ئاپتوبۇس كۆچىيەلمەي «غىقىلداپ» قالغانىدى. بۇ هال چىشىمنى قېرىشتۇردى. مەن ئاپتوبۇسنى يولنىڭ كەڭرەك يېرىنى تاللاپ توختىتىپ، ماتورنىڭ ئوتنىمۇ ئۆچۈرمەيلا كاپوتنى كۆتۈردىم. قارىسام، بىرتال پېرۇوت سىۋىچتىن چىقىپ كېتىپ، بىر پورژېن ئىشلىمەي قالغانىكەن. مەن ئامبۇرنى ئېلىپ پېرۇوت كەيمىسىنى قىسىپ سەل تارايتتىم - ده، سىۋىچنىڭ بېشىغا كەيگۈزۈپ قويدۇم. «تۇت - تۇت» شۇ هامان ئوڭشىلىپ ماتورنىڭ ئاۋازى زىلىغا لاشتى. ئامبۇرنى ساندۇققا تاشلاپ قويۇپ

كاپوتنى ياپاي دەپ تۇرغىنىمدا، ئۇشتۇمتۇت ماتورنىڭ ئۇستىدىكى يامراپ - يېيىلغان بېنزىنغا كۆزۈم چۈشتى - دە، چۆچۈپ كەتتىم. «نەدىن كەلگەن بۇنچە كۆپ بېنزىندۇ — بۇ؟» بوينۇمنى سوزۇپ قارىسام، لىگوشكىدىن كاربىيۇراتورغا كېلىدىغان مىس تۇرۇبكىنىڭ كاربىيۇراتورغا تۇتاشقان بۇيىنىدىن كورکىراپ بېنزىن جىرغىغلى تۇرۇپتۇ. «ۋاي پەرۋەردىگارىم، ھېلىمۇ ماتورغا ئوت كەتمەپتۇ؟ مۇبادا...» مەن ئالاقزادىلىك ئىچىدە ماتورنىڭ ئوتنى دەررۇ ئۆچۈرۈۋەتتىم.

قانداقتۇ بىر ئىشنىڭ سادىر بولغىنىنى پەمىلىگەن يولۇچىلار ئۇيقۇلۇق كۆزلىرىنى يىرتىپ ئېچىپ ۋارقىراشقىلى تۇردى:

— ۋاي ماڭمامسىز ئۇستام، بىزنى قوقاستا قوناق پۈچۈلىغاندەك پۈچىلماي.

— تاپقان يېرىنى قارا ماۋۇ پىندەكنىك.

— ھېلى بەلبېغىمغا قىستۇرۇۋالمەن جۇمۇ ئۇنى «مانا ئەمسە» دەپ...

ۋاراڭ - چۇرۇك، كۈلكە - قىقاس كۆتۈرۈلدى. مەن ئاچچىقىمدا ئورنۇمدىن تېپىۋەتكەن پوزىكتەك كۆكلەپ قويۇتۇم-دە، توساق كېشىكىنىڭ ئەينىكى ئارقىلىق ئۇلارغا غەزەپ بىلەن ھوميىپ، جېنىمنىڭ بارىچە ۋارقىرىدىم:

— ئاۋازىڭنى ئۆچۈرۈش، بولمىسا ئەتىگىچىمۇ ماڭمای مۇشۇ يەردە ياتىمەن. قېنى شۇ چاغدا ...

بىر تېمىم سۇمۇ يوق قاقاس تاغ ئىچىدە يېتىپ قېلىشتىن قورقىقان يولۇچىلار ئاغزىغا كەلگەننى بوغۇزلىرىغا يۇتۇپ دەررۇ جىم بولۇشتى. مەن ئۇلارغا ئاخىرقى قېتىم بىر گۆلۈيۈۋېتىپ، يەنە ماتورنىڭ ئۇستىگە ئېگىلدىم.

مىس تۇرۇبكىنىڭ كانايىسىمان گايكىسى يېرىلغانكەن، قاتتىق بېسىم بىلەن كېلىۋاتقان ماينىڭ بىر قىسمى خۇددى كېسىلىپ كەتكەن چوڭ تومۇردىن ئېتىلىپ چىققان قاندەك، يېرىقتىن ئېتىلىپ چىقىۋېتىۋاتىدۇ.

مەن دەررۇ تۇرۇپكىنى بوشتىپ، كاناي گەيكسىنى ئالماشتۇرۇپ سالدىم - دە، ماتورنىڭ ئۇستىدىكى ماينى ماتا بىلەن پاكىز سۈرتتۈم. ماتا چىپ - چىپ ماي بولۇپ كەتتى. بەھۇدە زايا بولغان شۇنچە كۆپ مايغا قاراپ ئىچىم سېرىلىپ كەتتى. «يوق دېسە، چېلىپ ئىچىڭ» دېگەن شۇ — دە؟!

مەن كاپوتنى يېپىپ ماتورنى ئوت ئالدۇردۇم. كاشىلا ئوڭشالغاندى. ئاپتوبۇسۇم ئورنىدىن قوزغالدى. بەھۇدە ئېقىپ كەتكەن ماينىڭ ئۆكۈنۈشى يۈرىكىمنى سىقىپ باراتتى. چىپ - چىپ مايغا چىلانغان ماتاغا كۆزۈم چۈشىلا بىر يېرىدە ئېچىشاتتى. «خېلىدىن بېرى ئېقىپتۇ بۇ ماي» دەپ ئويلىدىم مەن، «ئەجەب بالدۇرراق سەزمەپتىمەن ...»

دەل شۇ چاغدا بىر نەرسە كۆڭلۈمگە «لىپىدە» كەچكەندەك بولدى - تۇرۇپكىدىن شۇنچە ماي جىرغىپ ئېقىپ تۇرسىمۇ ئاپتوبۇس يەنىلا مېڭىۋېرىپتىغۇ؟ يەنە كېلىپ سەپسىن داۋان يولىدا ... شۇنچە ماي سىرتقا ئېقىپ كېتىۋاتقان ھالدا خوتىنىڭ قۇۋۇتىدە ئۇنچە چوڭ ئۆزگىرىش يوق ... ئاشۇ ماي ئارتۇقچە ئوخشىمامدۇ؟ مۇبادا. كاربىيۇراتورغا كېلىۋاتقان ماينىڭ بىر قىسمىنى يەنە باكقا. قايتۇرۇۋېتىلسە ئاپتوبۇس ئوخشاشلا مېڭىۋېرىدىغان ئوخشىمامدۇ؟

شۇ خىيال بىلەن تەڭ يۈرىكىم دۆپۈلدەپ سېلىپ كەتتى. بۇ، مەن ئۇيچۇن ئاجايىپ قىممەتلىك بايقاش ئىدى. مۇبادا

مېنىڭ مۇشۇ خىيالىم چەك بېسىپ قالسا كاربىيۇراتورغا كېلىۋاتقان ماينىڭ يېرىمىنى دېگۈدەك تېجەپ قالغىلى بولاتتى، شۇنىڭ بىلەن ئاخىرقى ھېسابتا ئۆزۈمنىڭ ئادەملىك ئورۇرۇمغىلا ئەمەس، ھەتتا ئۆزۈمنىڭ مەۋجۇتلۇقىمغا دەخمەز بولۇۋاتقان بىر پالاكەتچىلىكتىن قۇتۇلغان بولاتتىم! ئاھ، پەرۋەردىگارىم، ئۇ چاغدا مەن شۇنى ھەمنى بېسىپ تۇرغان بىر تاغدىن، يۇزۈمگە سۇركەلگەن «قازان قارىسى» دىن خالاس بولۇپ، ئاشۇ كالۋىن باشلىقىنىڭ، ھېلىقى ئىچى زەھەر بەلگىلەش خادىمىنىڭ، ئۆزلىرىچە: «ئاپتوبۇسنى ئوغرىغا بەرمەسەكلا بولىدىغۇ!» دېيىشىپ مېنى ئايىغىدىكى خەستەك كۆرۈپ مازاق قىلىشقان كۆرەڭ شوپۇرلارنىڭ نەزىرىدە بىردىنلا كۆز يەتمەس چوققىدەك بۈيۈپ كېتەر ئىدىم ... بۇ شېرىن خىياللار بىلەن تەڭ يۈرىكىمدىكى قان يۇزۈمگە تېپىپ، پۈتۈن ۋۇجۇدۇم ھاياجاندىن لاۋۇلداپ كەتتى. شۇ تاپتىلا ئۆزۈمنى ئەتراپىمدىكى چوقچىيىپ ياتقان ئېگىز تاغلاردىنمۇ يۈك سەكرەك سېزىشكە باشلىدىم. شۇنداق. ئۇ چاغدا ئۇلار ماڭا كۆرەڭلىك قىلىشقىنى، مېنى كۆزگە ئىلىشمىغىنى، مېنى پەس كۆرگىنى، مېنىڭ ئادەملىكىمنى خورلىغىنى ئۈچۈن ئۆكۈنۈپ پۇشايمان قىلىشار، ئۆزلىرىنىڭ كالتە پەملىكى، نەزەرلىرىنىڭ تارلىقى ئۈچۈن ئۇيۇلار، ماڭا جىددىي ۋە ئەستايىدىل مۇئامىلە قىلىدىغان، مېنى ھۈرمەتلەيدىغان، ياخشى كۆرۈشىدىغان بولۇشار ... بۇ يېڭى تېخنىكام-نى كالونغا، ھەتتا شىركەتكە كېڭەيتىشەر... ئۇ چاغدا ھەممە كىشى: «سەمىجانىنىڭ كەشپىياتى ئىكەن ...» دېيىشىپ ھەيران بولۇشار. كالون باشلىقى ۋە شوپۇرلار مەن بىلەن پەخىرلىنىدىغان بولۇشار، ئايالىممۇ مەندەك شەرەپلىك ئېرى بىلەن سۆيۈنۈپ كېتەر...

كۆز ئالدىمدىكى چاڭ - توزان توزۇپ تۇرغان تاقىر توپا يول بىردىنلا رەڭگارەڭ چېچەكلەر بىلەن كۆمۈلگەن، ئوتقاشتەك تاۋلىنىپ تۇرغان گۈللەردىن پايانداز لانغان گۈلزار يولغا ئايلاندى. ئاپتوبۇسۇم ئاشۇ گۈلزار يولدا خۇش پۇراق گۈللەرنىڭ ھىدىغا چۆمۈلۈپ ئۇزۇپ بارماقتا ئىدى. ئۆزۈمنى گويا بۇ دۇنياغا ئىككىنچى قېتىم كۆز ئاچقاندەك، قايتىدىن تۇرەلگەندەك يەڭگىل ۋە پاكىز سەزمەكتەئىدىم. شۇ تاپتا كۆڭلۈمدىكى جىمىكى رەنجىش، خورلىنىش، ئۇيات، سىقىلىش، پەردىشانلىق، دەككە - دۈككىچىلىك ھېسلىرى تامام يوقالغانىدى. مەن شۇ تاپتا ئانامنىڭ قورسىقىدىن چۈشۈپلا باش سۈيەگەن ئېلىنغان نارەسىدەك پاك، بىغۇبار، غەرەزسىز ۋە غەمسىز ئىدىم. ۋۇجۇدۇمدا، يۈرىكىمدە شادلىق ۋە تەلپۈنۈشتىن ئۆزگە غەيرىي سېزىمدىن ئەسەر يوق ئىدى. يۈرىكىمدە خورلۇق ۋە ئازابلىق دۇنيادىن ئايرىلىپ قايتا تۇغۇلۇشنىڭ خۇشاللىقى دولقۇنلىنىپ مەۋج ئۇراتتى. بېجىرىم ۋە پاكىز جۇسۇندا ئىنسانىي قىممىتىم قەدىرلىنىدىغان يېڭىچە ياشاش بوشلۇقىغا قەدەم قويۇش سەۋىنچى ۋە قۇۋانچى بالقىيتتى... ئاپتوبۇس ماتورىنىڭ گۈركىرىشى بىر خۇشناۋالىق كۈيگە - ئىجاد ۋە ئەمگەكنى، ھايات ۋە مۇھەببەتنى كۈيلەپ تۇرغان بىر دەبدەبىلىك ئالقىش كۈيىگە ئايلىنىپ مېنى باغاشلايتتى، ئەركىلىتەتتى، پەپىلەپتەتتى، ئاۋۇندۇراتتى، يۈكسەلدۇرەتتى...

4

مەن يولۇچىلارنى تۇرغۇدا چۈشۈرۈپ قويۇپ كالونغا قايتتىم. كىشىلەر ئىشتىن چۈشۈش ئالدىدا تۇرغان مەھەل ئىدى.

مەن ئۆيگىمۇ قايتماستىن ھوشۇر تەتەي لەقەملىك پىشقەدەم سېلىسارنىڭ يېنىغا باردىم ۋە ئۇنىڭغا كۆلۈپ تۇرۇپ:

— ھوشۇر ئاكا، خاپا بولماي سېلىسارخانىنىڭ ئاچقۇچىنى بېرىپ تۇرغان بولسىڭىز، ياسۇالمدىغان بىر ئوقىتىم بار ئىدى، — دېدىم. ئۇ كىشى تېخىنكىغا پىشقان داڭلىق سېلىسار ئىدى، كالوندا ھەممىلا ئادەم ئۇنى ھۆرمەت قىلاتتى.

— نېمە ياسايتتىڭ؟ ئۆزۈڭ قىلالامسەن ياكى مەنمۇ ياردەم قىلامدىم؟ — ھوشۇر تەتەي يانچۇقىنى كولىغاچ ئېڭىشىپ سورىدى.

— ياق، ئۆزۈملا ...

مەن ئاچقۇچنى ئېلىپ سېلىسارخانا تەرەپكە ماڭدىم.

كاللامدىكى خىيالىي شەكىل ئاخىرى ئۇچ ئاچماق بىر نەرسىگە ئايلاندى. بۇ، كىچىك ۋاقتىمدا قۇشقاچ سوقۇپ ئويناپ يۈرگەن دىغان رەگەتكىگە ئوخشايتتى. ئىككى ئاچقىچىمقىغا گايكا قىرى قىرىلغان، ئوتتۇرا دىكى «ساپاق» قا كاربىيۇراتورنىڭ كونترول قىلغۇچ يېڭنىسى جايلاشتۇرۇلغان بۇ نەرسە ئالىيومىندىن قۇيۇلغان بولۇپ، بىر ئاچقىچىمقىغا باكتىن كېلىدىغان ماي تۇرۇپكىسى ئۇلىناتتى، يەنە بىر ئاچقىچىمقىغا يەنە بىر تال مىس تۇرۇپكا ئۇلىنىپ ماي باكىغا تۇتاشتۇرۇلاتتى. باكتىن كېلىدىغان ماي تىزگىنلىگۈچى يېڭنە ئارقىلىق ئىككىگە بۆلۈنۈپ تاشلىنىپ، ماينىڭ بىر قىسمى كاربىيۇراتورغا ئەۋەتىلەتتى، يەنە بىر قىسمى بولسا يەنە بىر تۇرۇپكا ئارقىلىق ماي باكىغا قايتۇرۇۋېتىلەتتى، تۇز يولدا يېڭنە كىچىكرەك ئېچىلمىشى، داۋاندا چوڭراق ئېچىلمىشى كېرەك ئىدى. شۇنداق قىلغاندا ھەم ماتورنىڭ تارتىش كۈچىگە كاپالەتلىك قىلغىلى، ھەم ئارتۇق ئەۋەتىلگەن ماينى تېجەپ قالغىلى بولاتتى.

بۇ ئۇقەتنى تەقلەپ قولدىن چىقارغىنىمدا شەرق تەرەپ قىزىرىشقا باشلىغانىدى. كېچىچە «مىت» قىلىپ كۆز يۇممىغىنىمغا قارىماي ئۆزۈم تولىمۇتېتىك ئىدىم. كۆڭلۈم ئاجايىپ بىر تاتلىق سېزىم ئىچىدە شامدەك يورۇپ كەتكەنىدى. ئەمگەك خۇشلۇقى، يارىتىش خۇشلۇقى مېنى مەست قىلىۋەتكەنىدى. ئىشىمنىڭ نەتىجىسىگە بولغان تولۇپ - تاشقان ئۇمىد ۋە ئىشەنچ تۇيغۇسىدىن پۈت - قولۇم تىترەيتتى.

مەن باشقىلار ئىشقا چۈشكىچە بۇ ئوقەتنى ماتورغا جايلاشتۇرۇۋېلىش ئۈچۈن ئالدىرايتتىم. چۈنكى تېخى سىناقتىن ئۆتمىگەن بۇ نەرسىنى باشقىلارنىڭ كۆرۈپ قېلىشىنى خالىمايتتىم. سەۋەبى، بۇ ئادەملەر ئۆزلىرى ئادەتلەنمىگەن ھەر قانداق نەرسىنى يامان كۆرەتتى. يەنە كېلىپ بار بىلەن يوقنىڭ ئارىسىدا قالغان مەندەك بىر پاپىنىڭ نەدىكى بىر «كەشپىيات»، «يېڭىلىق» بىلەن ھەپىلىشىپ يۈرگىنىنى سېزىپ قالمىدىغان بولسا، ئۇلارنىڭ كۆتىچە كۈلۈشى تۇرغان گەپ ئىدى. ئۇنىڭ سىزمۇ مەن ئۇلارنىڭ نەزىرىدە بىر كۈلكىلىك مەخلۇق، ئويۇنغا سېلىپ قويۇپ كۆڭلىنى ئاچمىدىغان بىر ئەرمەك ئىدىم. مۇبادا بۇ ئىش پاش بولۇپ قالسا، ماڭا ئارامچىلىق ھارام بولاتتى. ئۇنىڭ ئۈستىگە بۇ ئوقەت ئىش ئۈستىدە ئاقامدۇ - يوق، بۇنى بىر ئاللا ئۆزى بىلەتتى.

دېگەندەكلا، خەقلەر ئىشقا چۈشۈشتىن ئىلگىرى ھېلىقى نەرسىنى كۆڭلۈمدىكىدەك قىلىپ جايلاشتۇرۇۋالدىم - دە، كالوندىكى ياتمىقىمغا كىرىپ ئىشىكنى ئىچىدىن مەھكەم تاقاپ يېتىۋالدىم (بۇ ياتاق يولدىن كەچ كەلگەن شوپۇرلارنىڭ ئارام ئېلىشى ئۈچۈن تەييارلاپ قويۇلغان خاس ياتاق ئىدى). بۇ ھالسىمچە خوتۇن - بالىلىرىمنىڭ

كۆزىگە كۆزۈنۈشكە نىمىشقىدۇر كۆڭ
لۇم زادىلا تارتمايۋاتاتتى.

كاللامدىكى ئاجايىپ شېرىن خىياللار ۋە كۆز ئالدىمدا ئەكسلىنىۋاتقان دەبدە- بىلىك كۆرۈنۈشلەرنىڭ دەيدىيى بىلەن خېلىغىچە تورۇسقا تىكىلىپ ياتتىم. تۇنۇ- گۈنكى سەپەر هارغىنلىقى، بىر كېچە كۆزۈمنى «مىت» قىلىپ يۇممىغانلىقىم، هەتا ئاغزىمغا هازىرغا قەدەر بىر نەرسە سالمىغانلىقىمۇ يادىمغا كەچمەيتتى. ئۆزۈم ئاشۇ تاتلىق خىياللار ئىلكىدە يۇمشاق ۋە ئاپئاق بۇلۇتلارنىڭ ئۈستىدە لەيلەپ يۈر- گەندەك خۇشال ۋە خاتىرجەم ئىدىم. ئەتىنىڭ مەنزىرىسى مېنى ئەسىرقىلغانىدى.

ئاخىرى، ئاستا - ئاستا تاتلىق ۋە قاتمىق ئۇيقۇغا غەرق بولۇپتىمەن.

ئەتىسى قاق سەھەردە قوپتۇم - دە، يۈزۈمنىمۇ يۇماستىن ئاپتوبۇسۇمنىڭ يېنىغا يۈگۈردۈم. بۈگۈن يەنە ئۇرۇمچىگە مېڭىشىم كېرەك ئىدى.

مەن كابىنكىنى ئېچىپ ئىستاتۇرنى دەسسىدىم. ماتور «گۈررىدە» ئوت ئالدى. خۇداغا شۈكرى، ماي راۋان كېتىۋاتاتتى. مەن تۇرغۇغا ئادەتتىكىدىن ئەتىگەنرەك يېتىپ باردىم. مېنى ياسىۋالغان بۇ ئوقە- تىمنىڭ زادى كارغا كېلىدىغان ياكى كەلمەيدىغان نەرسە ئىكەنلىكىنى سىناپ بېقىش ئارزۇسى ئالدىرىتاتتى ... يول بويى بىر هاياجانلىق سېزىم ئىچىدە قىزىپ كېتىۋاتىمەن. قۇلىقىمغا ماتورنىڭ گۈركىرىگەن ئاۋازىدىن بۆلەك هېچ نەرسە كىرمەيتتى. كاللامدا. هېلىقى ئوقەت هەققىدە- كى خىيالدىن ئۆزگە هېچ نەرسە يوق ئىدى. نەزەرىمدە مېنىڭ پۇتكۇل تەقدىرىم، كالوندىكى يۈز - ئابرويۇم، هاياتىمنىڭ مەنىسى ۋە مەقسىتى گويا كى مەن ياسىغان ئاشۇ ئوقەتكە - ماي تېجەيدىغان ئۇچ ئاچماق نەرسىگە باغلانغانىدەك، ئۇ- نىڭ نەتىجىلىك بولۇشى ياكى مەغلۇب بولۇشى مېنىڭ مەۋجۇتلۇقىمغا توغرىدىن - توغرا ۋە ئىجەللىك تەسىر كۆرسىتىدىغان- دەك تۇيۇلاتتى. ئۇ گۈيا هەممىنى ئۆز- گەرتەۋېتەلەيتتى، هەممىنى يوقىتالايتتى ۋە ياكى هەممىنى يارىتالايتتى ... ماڭا كېرەك بولغان، مېنىڭ ياشىشىمغا كاپالەتلىك قى- لالايدىغان هەممىلا نەرسىنى بېرەلەيتتى... ئۇ نەرسە گويا مېنىڭ قىممىتىم، مېنىڭ ياشاش زەمىنىم، دەم - نەپسىم، كۈچ ۋە ئىقتىدارىم ئىدى ... نېمە ئۈچۈن شۇنداق ئويلايمەن؟ بۇنىسىنى ئۆزۈمۇ چۈ- شەنمەيمەن، لېكىن بىرلا نەرسە ناھايىتى مۇ ئېنىقكى، بۇ ئوقەت مۇبادا كارغا يارىماي قالسا، ماي تېجىيەلەيتتىم. ماي تېجىيەل- گەنلىكىم ئۈچۈن هەقىقىي شۇپۇر، ئەقىل- لىق شوپۇر، تۆھپىكار شوپۇر، نانىنى هالال يەيدىغان شوپۇر، مەسئۇلىيىتىنى تونۇغان شوپۇر بولالايتتىم. مېنىڭ بۇ ئىزتىراپلى- رىم، ئۇمۇنۇشلىرىم ۋە ئۇرۇنۇشلىرىم ئىش يۈزىدە قانداق نەتىجىلىنەر؟ بۇنىسى مې- نى بىئارام قىلاتتى، ئەندىكتۈرەتتى، هەتا تا قورقۇتاتتى. شۇڭمۇ مېنىڭ پۇتكۇل ئاڭلاش سېزىمىم ماتورنىڭ ئاۋازىغا ئۈچ- لانغان، توغرىلانغان، تارتىلغانىدى. شۇنداق تا مەن ئادەتتە پەقەت «گۈر، گۈر، گۈر» قىلىپلا ئاڭلىنىدىغان ئاشۇ ماتورنىڭ ئاۋا- زىدىن هەر بىر تال سۈرىچنىڭ ئۈچىدىن چاقنىغان توك ئۇچقۇنىنىڭ ئاۋازىنى، هەر بىر كالاپاننىڭ ئىش تەرتىپى بويىچە ئې- چىلغان ۋە يېپىلغان چاغدىكى چۈكۈلدىشى- نى، هەر بىر پورژىننىڭ يۈزىدە سادىر بولغان پارتلاشتىن پەيدا بولۇپ پورژىننى ئىتتىرە- ۋاتقان دولقۇننىڭ شاۋقۇنىنى، راسپىتنە- ۋال ۋە كالىنچىتسۋالنىڭ شىددەت بىلەن پىرقىراۋاتقان چىغدىكى قۇيۇنسىمان

ئۇشقۇرتىشىنى ئاپئاشكارا ۋە ئېنىق ئاڭ-لىيالايدىغان، شۇنچە ئاۋازلارنى بىر-بىرد-گە زادىلا ئارىلاشتۇرۇپ قويمايدىغان دەر-جىدە سەگەكلىشىپ كەتكەنىدىم ... چۈن-كى بۇلارنىڭ ھەممىسىلا كاربىۋراتوردىن كېلىۋاتقان مايغا باغلىنىشلىق ئىدى. بۇ ئاۋازلارنىڭ رېتىمى، ئىش تەرتىپى، ئۆز-ھاللىقى مەن قىياسەن ئەۋەتكەن ماينىڭ مىقدار جەھەتتىن ماتورنىڭ تونۇش ئېھتىيا-جىغا لايىق كەلگەنلىكىنى چۈشەندۈرۈپ بېرەتتى. مۇبادا ماتور مۇشۇنچىلىك مىقدار-دىكى مايي بىلەن ئۆز ھال ئىشلىيەلمىسە، مەن مۇۋەپپەقىيەت قازانغان بولاتتىم.

ئاخىرى ئۇرۇمچىگە يېتىپمۇ كەلدىم. قاناداق يېتىپ كەلگەنلىكىمنى سەزمەي قالدىم. چۈنكى مېنىڭ ئەس - يادىم ھېلىقى ئوقەتنىڭ نەتىجىسى بىلەنلا قالغانىدى. مەن تۇرغۇدا ئاپتوبۇسنى توختىتىپلا، كابىنكىدىن ئېتىلىپ چۈشتۈم - دە، بىرزە مايي ئۆلچەشتە گەزلىك ئورنىدىمۇ خىزمەت قىلىدىغان روكايىتكىنى چەكسىز دەككە - دۈككە ۋەدىلىغۇلىلۇق ئىچىدە مايي باكىغا سالدىم. روكا يىتكىنى مايغا چىلاپ تارتىپ ئالغانغا قەدەر بىر دەقىقە ۋاقىتمۇ ئۆتمىگەندۇ، لېكىن ئاشۇنچىلىك ۋاقىت مېنىڭ ئۈچۈن گويا بىر ئەرنىڭ ئۆمرىدەك ئۇزۇن بىلىنىپ كەتتى. مەن روكايىتكىنىڭ ئۈچىنى باكىنىڭ تەگلىكىگە يەتكۈزۈپلا روكا يىتكىنى سۇغۇرۇۋالدىم ۋە قول پەنجەم بىلەن روكايىتكىنىڭ مايغا چىلاشقان قىسمىنى ئۆلچەشكە باشلىدىم. بىردىنلا يەر پىرقىراشقا، تۇرغۇدىكى ئاپتوبۇسلار پىرقىراشقا، تۇرغۇنىڭ بىنالىرى ئۆز ئورنىدا سەكرەشكە باشلىدى. كۆز ئالدىم خىرەلىشىپ ھېچ نەرسىنى كۆرەلمەي قالدىم. پۈت - قولۇم دىر - دىر تىترەيتتى، لەۋلىرىم ئۇمچىيىپ بۇرنۇمنىڭ ئۇچى چىدىغۇسىز بىر شېرىن لەززەت قىسىلداپ كەتتى — مەن مۇشۇ بىر قېتىمدىلا ئەللىك كىلوگرام مايي ئىقتىساد قىلىپتىمەن !!!

يۈرىكىم دۈپۈلدەپ سېلىپ كەتتى، بەدىنىمدىكى قان ۋاراقشىپ قاينىغاندەك بولۇپ، يۈز ۋە قولاقلىرىم ئوتقا قاقلىغاندەك قىزىپ كەتتى ...

مەن ئۆزۈمنىڭ ھېسابىغا دېگۈدەك ئىشىنەلمەي، روكايىتكىنى باكىقا يەنە سالدىم، يەنە ھېسابلىدىم، يەنە سالدىم، يەنە ... شۇنداق، خاتاسىز شۇنداق ئىدى. ئەمدى ھېچقانداق شۈبھە ۋە گۇمانغا ئورۇن قالمىدى. مەن مۇۋەپپەقىيەت قازانغانىدىم. كالوندا تېخى ھېچكىم بۇنچە كۆپ مايي تېجەپ باقمىغانىدى، يەنە كېلىپ نۆۋەتتىكى ئىسسىقتا، سەپسىن داۋان يولىدا، بىر كېرىنا ماتور بىلەن ... بىر قېتىمدىلا...

مەن خۇشلۇقىمدىن روكايىتكىنى نەلەرگىدۇر چۆرۈۋەتتىم، ئاياغلىرىم ماغدۇرسىز لىنىپ تۇرغان جايىمغىلا زوك ئولتۇرۇپ قالدىم. كۆكرەك قەپىزىم سىقىلىپ، نەپەسىدۇر بىر نەرسە بوغۇزۇمغا تىقىلدى. مەن ئالقانلىرىم بىلەن يۈزۈمنى قاپلاپ، ئولتۇرغان يېرىمدە بىردىنلا خىتىلداپ يىغلىۋەتتىم ... بۇ خۇشاللىق يېشى ئىدى. يۈرەكىمنى قىسقىنى شادلىق سېزىمى — مەن ھېچقاچان ھېس قىلىپ باقمىغان شادلىق سېزىمى ئىدى ...

بىر ھازادىن كېيىن ئورنۇمدىن قوپتۇم. تۇختاۋسىز قۇيۇلۇۋاتقان كۆز يېشىمنى يېڭىم بىلەن سۈرتۈپ، بېشىمنى ئارقامغا تاشلاپ، غۇلاچلىرىمنى كېرىپ ئاسمانغا باقتىم — ئاسمان گۈمبىزى كۈزدىكى باغ-راش كۆلىنىڭ سۈيىدەك زەڭگەر ۋە پاكىز ئىدى، قۇياش شۇ قەدەر يېللىق، گۈزەل ۋە چاقناق ئىدى ... مەن گويا پەرىشتىدەك قاناتلىرىنى لەپىلدىتىپ

تەپتىنچ ۋە چەكسىز ساماداً لەيلەپ ئۇچۇپ كېتىپبارا تتىم.ئىچىم خۇشاللىق بىلەن جىق لانغانسىرى، ۋۇجۇدۇم بۇلۇت پارچىسىدەك تازا ۋە يەڭگىل ئىدى ...

مەن تۇنجى قېتىم مەست بولغان ئادەم دەك ئەتراپىمىدىكى ھەممىنى ئۇنتۇپ تۇرغۇ مەيدانىنىڭ ئوتتۇرىسىغا دەلدەڭشىگىنىمچە غالداڭلاپ ماڭدىم.

شۇ تاپتا جېنىمنىڭ بارىچە ۋارقىرىغۇم، ناخشا ئېيتقۇم، ھەممىلا نەرسىنى — ئاسمانىنى، قۇياشنى، ئاپئاق بۇلۇتلارنى، تاغ-نى، زېمىننى، بىنالارنى، ئاپتوبۇسۇمنى قۇچاقلىغۇم، مەن بىلەن ئۇچرىشىپ قالغان ھەر قانداق بىر ئادەمنى باغاشلاپ چوكۇلىدىتىپ سۆيۈۋالغۇم كېلەتتى، يەنە ...

كىمنىڭدۇ چاقىرىشى بىلەن ئېسىمگە كەلدىم. تۇرغۇ خادىمى ئىكەن. ئۇ رەسمىيەتلىرىمنى ئۆتەشكە ئالدىراتتى، مەن ئۇنىڭغا قاراپ ھەجايىدىم، خۇشلۇقىمنى ئۇنىڭ بىلەن ئورتاقلاشقۇم كەلگەندى، لېكىن ئۇ مېنىڭ ھېچىيەشمىنى ھېسسىز ھېس قىلدى بولغاي جاۋاب ئورنىدا ماڭا كۆۋندەك بۇر نىنى پۈرۈشتۇرۇپ، ھەيرانلىق بىلەن قاراپ قويۇپ كەشىنىڭ سوئالىغا دەسسىگىنىچە ئىشخانا تەرەپكە غىتىلداپ ماڭدى. «ئۆتۈپ كەتكەن ھېسسىياتسىز مەخلۇققۇ بۇ! ئادەمچە خۇشاللىنىشنى بىلمەيدىغان ... مېنى ساراڭ دەپ قالدىمىكىن؟» مەن غىل - پال رەنجىگەندەك بولدۇم، لېكىن بۇنداق خۇشاللىق مىنۇتلىرىدا نەدىكى بىر غەرەز ئۇقمايدىغان مەخلۇقنىڭ خىيالى بىلەن. كۆڭلۈمنى ئەسكى قىلغۇم كەلمەي، بايىقى رەنجىشنى يۇرىكىمدىن قوغلىدىم ۋە روكايىتكامنى كابىنكىغا تاشلاپ قويۇپ، يول پوتوپكامنى ئېلىپ يادىمغا كەلگەن بىر كۈيگە ئىسقىرتمىچە بالدۇر ئايىغى چىققان بۇۋاقتەك پىلتىڭلاپ مېڭىپ ئۇنىڭ ئارقىسىدىن ئىشخانىغا كىردىم.

5

ماتورغا ھېلىقى ئوقەتنى سالغاندىن كېيىن 5 - قېتىملىق قاتنىشىمغىچە ئۆيگىچە ھېرىمىدىم. مېنىڭ بۇنداق قىلىشىم، بىرى، ھېلىقى ئوقەتنى ماشىنىغا سالغاندىن كېيىن ھەر قېتىملىق يۈرۈشۈمدە تېجىلىپ قېلىۋاتقان 50 كىلوگرام ماينىڭ خۇشاللىقىدىن يولدىن قالغۇم كەلمەيتتى، چۈنكى بىر ئۆي دېگەننىڭ يېتىپ ئاشقىچە غېمى بولىدۇ. مۇبادا ئۆيگە بارسام خوتۇنۇمنىڭ بىر باھانە - سەۋەب بىلەن مېنى يولدىن قويۇشىدىن ئەنسىرەيتتىم. ئۇ چاغدا ئىلىپ بېرىۋاتقان سىنىقىم يېرىم يولدا ئۈزۈلۈپ قېلىشى مۇمكىن ئىدى. خوتۇن كىشىگە ھەممىلا نەرسىنى چۈشەندۈرۈپ بولماق تەس، خوتۇن خەق دېگەن غەرەز ئۇقماس كېلىدۇ، گاھىدا ئەرخەقنىڭ شۇنچە مۇھىم ئىشىمۇ ئۇلارنىڭ نەزىرىدە ئەرزىمەس ئىشتەك بىلىنىدۇ. مېنىڭ چۈشەندۈرسەڭمۇ بىكار. ئىشقىلىپ ئەر كىشىنى ھەر قىماپ بىلەن ئۆز قىنىقىغا چۈشۈرىدۇ - دە، كۆڭۈلگە پۈككەن نى - نى پىلانلىرىڭنى بىر تېگىن قىلۋېتىدۇ. ئىككىنچىدىن، مەن ھېلىقى ئوقەتكە تازا ئىشىنىپ كېتەلمەيۋاتاتتىم. خەققە شايى بولۇپ بولغاندا «پوسۇققىدە» بىر نېمىسى بىر نېمە بولۇپ كۈلكىگە قالامدىمكىن دەپ قورقاتتىم.

شۇ كۈنلەردە ئۆزۈم قالتىس خۇشھال ئىدىم. خۇداغا شۈكرى، ھېلىقى ئوقەت ئۇمۇنغىنىمغا چۈشلۈق مېنى نائۇمىد قويماي ھازىرغىچە بىر خىلدا ئىشلەپ كېلىۋاتاتتى. ئارىلىقتا بىر - ئىككى يېرىكە ئۆزگەرتىش كىرگۈزدۇم. ئۇ كېيىن تېخىمۇ سازلىشىپ كەتتى.

بىر كۈنى ئۇرۇمچىگە ناھايىتى بالدۇرلا

يېتىپ كەلدىم. يولۇچىلارنىڭ قاقشىغىنىغا قارىماي شۇنچە ئۇزۇن يولدا ئاران بىر قېتىملا توختىدىم. شۇڭا، بىر مۇنچە ۋاقىت تېجىلىپ قاپتۇ. مەن تۇرغۇدىكى ئىش - كۈشلىرىمنى ناھايىتى تېزلا تۈگىتىپ يېشۇ-يۈەنگە باردىم. بىزنىڭ كالوندىكى بىر شوپۇرنىڭ ئوغلى يېشۇيۈەندە ئىشلەيتتى. كىچىكىمزدە بىللە «تەخەي قوغلاپ» چوڭ بولغانىدۇق. كېيىن ئۇ ئالىي مەكتەپكە ئىمتىھان بېرىپ يېشۇيۈەندە ئوقۇدى. ياخشى ئوقۇغانكەن، مەكتەپ پۈتتۈرگەندىن كېيىن يېشۇيۈەننىڭ ئۆزىدە قالدى. كېيىن قاندىقىنى قانداق قىلدى، ياپونىيىگە ئوقۇشقا بېرىپ «دوكتۇر» بولۇپ قايتىپ كەلدى. مەن بىر كۈنى ئۇنىڭغا: «ئەسلىدە دوختۇر ئىدىڭ، ياپونىيىدە 2 - 3 يىل ئوقۇپ ئاران ‹دوكتۇر› غا ئۆزگىرىپ كەپسەن، سەن ياپونىيىگە پەقەت ‹خ› نى ‹ك› ھەرپىگە ئۆزگەرتىش ئۈچۈنلا بارغانمىدىڭ، شۇنىڭغىمۇ 2 - 3 يىل كەتتىمۇ؟ ئاتايىن ياپونىيىگە بېرىپ ئۆزگەرتمەكمۇ مۇشۇ يەردىلا ئۆزۈڭنى ‹دوكتۇر› دەپ ئاتاپ، ‹خ› نى ‹ك› گە ئۆزگەرتىۋالساڭلا بولماسمىدى؟» دېسەم، ئۇ نېمىشقىدۇر قاقاقلاپ كۈلۈپ كەتتى ۋە بېشىنى چايقاپ: «سەن چۈشەنمەيسەن» دېدى. مەن نېمىنى چۈشەنمەيدىغانلىقىمنى زادىلا چۈشىنەلمىدىم. ئۇمۇ چۈشەندۈرۈپ ئولتۇرمىدى. خەقتىن ئاڭلىسام، ھازىر ئۇ يېشۇيۈەن تەۋەسىدە ئالاھىدە بىر كاتتا ئادەم ئىمىش. ئەسلىدە «خ» «ك» گە ئۆزگەرسىلا كاتتا ئادەم بولۇپ كېتىدىغان ئىش ئوخشايدۇ، دەپ ئويلاپ قالدىم.

ئۇ شۇنچە كاتتا ئادەم بولۇپ كەتكىنى بىلەن ماڭا زادىلا چېكىچىلىق قىلمايتتى. نېمىلا قىلغان بىلەن بىللە ئۆسكەنلىدۇق-تە! ھەر قېتىم ئۇرۇمچىگە كەلسىمىلا ئۇنى يوقلاپ بارمىسام، ئىشىم بولسىدۇ، بولمىسا دۇ ئۇنىڭغا يولۇقۇپ ئۆتمىسەم ئۇ خاپا بولاتتى، كايىپ كېتەتتى، شۇڭا مەنمۇ ئۇنى تاشلىمايتتىم. خوتۇن - بالىلىرىدىن تارتىپ مېنى بەكمۇ قىزغىن كۈتۈۋالاتتى، تۆرگە ئولتۇرغۇزۇپ مېھمان قىلىپ كېتەتتى.

بۇگۈن ئۇنىڭغا ياسىغان ھىلىمگەر نەرسەم توغرىلىق يېپىدىن - يىڭنىسىگىچە سۆزلەشكە چۈشۈپ نېمە ئۈچۈن يېقىندىن بۇيان ئۇنى ئىزدەپ بولالمىغانلىقىمنى چۈشەندۈرۈشكە باشلىدىم.

ئۇ، گېپىمنى ھەم ھەيرانلىق، ھەم خۇشاللىق ئىچىدە قۇلىقىنى دىڭ تۈتۈپ ئاڭلىدى. پۈتۈن گەپلىرىمنى دەۋالغىچە بىر ئېغىزمۇ قوشۇق سالمىدى. پەقەت ئەقىللىق لىقى چەقىپ تۇرغان چوڭ ۋە روشەن كۆز-لىرىنى چىرايىمدىن ئۈزمەي بىر خىل مەجھۇل قىياپەتتە كۈلۈمسىرەپ ئولتۇردى. مەن دەيدىغانلىرىمنى پۈتۈن دەپ بولغاندىن كېيىن، ئۇ خۇددى بايا تىندىن بېرى تىنىن تارتماي ئولتۇرغاندەك چوڭقۇر بىر نەپەس ئالدى - دە، ئاندىن كۆزۈمگە قەتئىي رەۋىشتە تىكىلدى.

— راست ئېيتىۋاتامسەن؟ مۇشۇ گەپلىرىڭ ھەممىسى راستمۇ؟

— مېنى نېمە كۆرۈۋاتىسەن؟ مەن ساڭا قاچان بىر يالغان ئېيتىپ باققان؟ — مەن سەل رەنجىگەندەك ئۇنىڭغا چەكچەيدىم.

— ياق، ئەمدى...ھە... ئۇ نەرسەڭنىڭ ئېتى نېمە؟— ئۇ خىيال ئارىلاش سورىدى.

— ئېتى؟ نېمە ئېتى؟ مېنىڭ ئېتىم سەمىجانغۇ؟ ساڭا يەنە قانداق ئات - جۇن كېرەك؟ ئۇ مېنىڭ بالام ئەمەس، ئۇنىڭغا ئات قويۇدىغانغا...— دېدىم مەن ھېچ نەرسىنى چۈشىنەلمەي.

— ھەي ئەخمەق، توختا. «سەمىجان 1 - 0»، - دېدى ئۇ ئۆز - ئۆزىگە شۇڭلاپ. مەن بىردىنلا ئۇنىڭ ساراڭ بولۇپ

قالغانمىدۇ، دەپ‌قورقۇپ كەتتىم. دېمىسىمۇ شۇ تاپتا ئۇنىڭ قىياپىتى بەئەينى بىر ئېلىشاڭغۇ ئادەمگە ئوخشاپ قالغانىدى. كۆزى دېرىزە ئالدىدىكى پىكوسىنىڭ بىر تال ياپرىقىغا تىكىلگەنىدى. بىر چاغدا ئۇ مەن بىلەن پاراڭلىشىپ ئولتۇرغىنىنى ئۇنتۇپ، ئورنىدىن چاچراپ قوپۇپ قولىنى ئارقىسىغا قىلىپ ئۆيىنىڭ ئۇ بېشىدىن بۇ بېشىغا ماڭغىلى تۇردى. ئۇ قولىنى ئارقىسىغا قىلىپ قوۋۇشتۇرۇۋالغانىدى. ئۇنىڭ خوتۇن كىشىنىڭ قولىغا ئوخشايدىغان نازۇك ۋە ئاپئاق بارماقلىرى تېخىمۇ قانسىزلىنىپ، بىر - بىرىگە كىرىشىپلا قاپتۇ. لەۋلىرى دۇرۇت ئوقۇۋاتقاندەك توختاۋسىز شۇڭىرلايدۇ... «ئازراق ئېسىرى بارمۇ نېمە بۇ ئاداشنىڭ. ئەسلىدىمغۇسەل - پەل ساراڭ قېتىش نەرسە ئىدى ــ مەكتەپتىكى چاغدىمۇ كىتابتىن بېشىنى كۆتۈرمەيدىغان، قۇلىقىنىڭ تۈۋىدە چۈدەن گىرىلدىسا چۈنغا ئەگىشىپ تەڭ چۆرگىلەيدىغان، بىر يەرگە تىكىلىپ قالسا بەش ئاش پىشىم قاراپ قالمىدىغان، نەدىكى ئەرزىمەس بىر ئىشلارغا هاياجانلىنىپ كېتىپ گېلىدىن تاماق ئۆتمەس بولۇپ قالمىدىغان... ياپونغا بېرىپ رەسمىي ئېلىشىپ كەلگەن ئوخشايدۇ قارىغاندا... قانداق دوكتۇرلۇق قىلىدىغاندۇ ئۇ... بۇ ساراڭ دوكتۇر كېسەل داۋالايمەن دەپ ساق ئادەمنى ئۆلتۈرۈپ قويامدۇ نېمە؟ هېچ بولمىغاندا ساراڭ قىلىۋېتىدىغان ئوخشايدۇ جۇمۇ! ئاغرىپ ئۆلۈپ قالغىلى قويسامۇ بۇ دوكتۇرغا كۆرۈنمەسمىنا ئىگەكىمبا. تىۋۇا، دوكتۇر بولماق دېگەن ساق ئادەم ساراڭلىق دەرىجىسىگە كۆتۈرۈلمەن دېگەن گەپ ئوخشايدۇ - هە؟ ياپونغا بىكارغا بارماپتىكەن-ده بۇ ساراڭ...»

ــ شۇ گېپىڭ راست بولسا،ــ ئۆز خىيالىم بىلەن ئولتۇرۇپ قاپتىكەنمەن، بېشى ئايلىنىپ قالغاندەك ئۆزىچە پىچىرلاپ ئۇ تەرەپتىن - بۇ تەرەپكە، بۇ تەرەپتىن ئۇ تەرەپكە توختىماي مېڭىپ يۈرگەن دوكتۇر ئورنىدا «تاقىلىدە» توختاپ، «شارتىلىدە» ئارقىسىغا ئۆرۈلۈپ بىر ۋارقىرىماسمۇ، قورقىنىمدىن «دىڭگىلىدە» چۆچۈپ، تاس قالدىم ئورۇندۇق بىلەن قوشۇلۇپ ئارقامغا ئۆچۈپ چۈشكىلى. مەن ئۇنىڭ ئاۋازى بىلەن تەڭ ئورنۇمدىن دەس تۇرۇپ كەتتىم.

ــ شۇ گېپىڭ راست بولسا،ــ دېدى ئۇ ماڭا قولىنى ئارقىسىغا قىلغىنىچە تىكىلىپ تۇرۇپ يۇقىرى ئاۋازدا،ــ سەن... سەن... بىر كەشپىياتچى بولۇپ قاپسەن... ئەمدى سەن ئادەتتىكى بىر پاپا سەمەجان ئەمەس، كەشپىيات ئىگىسى! ئۇ نەرسەڭ سىناقتىن ئۆتكەن بولسا، ئەمدى سەن پاتېنىت هوقۇقى تەلەپ قىلساڭ بولىدۇ، ئۇ چاغدا سېنىڭ تەقدىرىڭ بىراقلا ئۆزگىرىدۇ... ئەھۋالىڭدا كەسكىن بۇرۇلۇش بولىدۇ، سەن ئەمدى هەقىقىي بىر تۆھپىكارغا، ئەل ۋە جەمئىيەتنىڭ ئالدىدا ئالاهىدە قەدىرلىنىدىغان، ئىززەتلىنىدىغان بىر هۆرمەت ئىگىسىگە ئايلىنىسەن...

ئۇ بارغانسېرى قىزىشقىلى تۇردى، ئۇنىڭ چېچى تۆكۈلۈۋېرىپ تاقىرلىشىپ قالغان چوققا ۋە پېشانىسىدە، يان تەرەپكە سايە تاشلاپ تۇرغان ئېگىز قاڭشىرىدا ئۇششاق تەر تامچىلىرى تەپچىرەپ چىقتى. نەپسى بىر - بىرىگە ئۇلاشماي، دېمى سىقىلىغاندەك بولۇپ ئاۋازى دولقۇنلاپ تىترەيتتى. شۇ تاپتا ئۇ، مېنىڭ كۆزۈمگە ئۆزىنىڭ ئۆيىدە مەن بىلەن هەمسۆھبەت بولىۋاتقان هېلىقى هېسسىياتچان ۋە ئاق كۆڭۈل دوكتۇر ئەمەس، بەئەينى سەھنىدە مىڭلىغان تاماشىبىنلارغا قاراپ ئۆزىنى

ئۇنتۇغان هالدا دېكلاماتسىيە قىلدۇاتقان بىر ئارتىسقا ئوخشاپ قالغانىدى. مەن ئۇنىڭدا بايا تىندىن بېرى روي بېرىۋاتقان چۇشىنىكسىزلىكلەرنىڭ تېگىگە زادىلا يېتەلمىدىم. ئۇنى بۇنچە هاياجانلاندۇرغان نەرسە نېمە ئىكىن؟ نېمە ئۇ پا...پا- پانېت هوقۇقى دېگىنى؟ مەن كىمدىن نېمىنى تەلەپ قىلىمەن ۋە نېمە ئۈچۈن؟ مېنىڭ ئۇ ئەرزىمەس ئوقتتىم بىلەن ئۇنىڭ نېمە ئالاقىسى بار، شۇنچە قىزىشىپ كېتىپ مېنغانغا...

مەن ئۇنىڭ هالىتىگە زەڭ سالغانسېرى مېنى كۈلكە قىستىغىلى تۇردى. شۇ تاپتا ئۇنىڭ هېلىقى چۇشىنىكسىز سۆزلىرىدىن كۆرە ئۇنىڭ ئەسەبىي هالىتى مېنى قىزىقتۇراتتى. «توۋا!» دەيمەن ئىچىمدە: «مۇشۇ زىيالىي ئادەملەر نېمانچەغەلىتە كېلىدىغاندۇ؟ بىلمىمى بارئادەملەرنىڭ هەممىسىلا مۇشۇنداق چالا سارائ بولامدىغاندۇ؟ كۆر، بۇنىڭ كۆكلەپ كېتىشىلىرىنى، نەدىكى بىر يوق ئىشقا. توۋا».

ئۇ يەنە نېمىلەرنى دېدىكىن، قۇلىقىمغا زادىلا كىرمىدى. قارىسام ئۇنىڭ ئاۋازى بارغانسېرى يۇقىرىلاپ، مەيدىسى ئۆرىدە گىلى تۇردى. ئۇ هېرىپ قالدىمۇ ياكى مېنىڭ ئۇنىڭ شۇنچە زورۇقۇشلىرىغا هېچ قانداق ئىنكاس قايتۇرماي، گۆمۇشلەرچە كۆزۈمنى پارقىرىتىپ قاراپ مۆرىمەي ئولتۇرۇشۇم جېنىغا تەگدىمۇ بىلمىدىم، بىر كەم بولغاندا ئۇ ئاستا - ئاستا پەسكارىغا چۈشتى ۋە مېنىڭ يېنىمغا كېلىپ تاقىر پېشانىسىدىكى تەر تامچىلىرىنى قولياغلىقى بىلەن سۈرتۈپ، بىر نۇقتىغا تىكىلگىنىچە پۇشۇلداپ ئولتۇردى. بىر هازادىن كېيىن ئۇ ئېغىز ئېچىپ مەندىن هېلىقى ئوقەتنىڭ دۇنياغا كېلىش جەريانىنى، رولىنى، ئىش ئۈستىدىكى ئىقتىدارىنى، ماڭا كەلتۈرۈۋاتقان (ماي تېجەشتىكى) پايدىسىنى، ئۇنىڭ قانداق ماتېرىيالدىن ياسالغانلىقىنى، ئاشۇ بىر تال ئوقەت ئۈچۈن قانچىلىك دەسمى (پۇلغا سۇندۇرسا) كېتىدىغانلىقىنى خۇددى ئۆلۈم دىلوسىنى سوراقلاۋاتقان سوراقچىدەك يېپىدىن يېڭىنىسىگىچە، قايتا - قايتىلاپ سورىغىلى تۇردى. گەرچە ئۇنىڭ بۇ قەدەر ئىنچىقلىقى ئاللىقاچانلا جېنىمغا تەگكىلى تۇرغان بولسىمۇ، ئەدەب يۈزىسىدىن سورىغانلىرىغا بىر - بىرلەپ ۋە ئەينەن جاۋاب بەردىم. ئۇ خاتىرىسىگە پات - پات نېمىلەرنىدۇر جىجاپ، تىركەپ قويدى. ئاخىر ئىدا ئۇ ماڭا قاراپ دېدى:

— راستىنلا كاللاڭ ئىشلەيدىكەن سېنىڭ، بۇ كەشپىياتىڭ رويابقا چىقىپ قالسا، قالتىس چوڭ ئىش بولىدۇ جۇمۇ.

ئۇنىڭ ماختىشىدىن كەمپۇت يېگەن بالىدەك تامشىپ كەتتىم. خەقلەر مېنى كەمدىن كەم ماختاپ قويياتتى، بولۇپمۇ شۇ كۈنلەردە مەن ئادەملەردىن مەسخىرىدىن باشقىنى كۈتمەيتتىم.

— قانداقسىگە «كەشپىيات» ئۇ! مەن يا ئايروپىلان، يا ئاتوم بومبىسى ياسىمىسام؟ ئۇ كۈلۈۋەتتى.

— ئەخمەق. نېمىشقا كەشپىيات بولمايدىكەن! بىر تال تۇگمىمۇ، بىر تال يېڭنىمۇ كەشپىيات - تە. تۇگمە بىلەن يېڭنىنى بىرسى ئويلاپ تېپىشتىن ئىلگىرى ئۇلار يوق ئىدى، كىملەردۇر ئويلاپ تاپتى، چۈشتى ۋە مېنىڭ يېنىمغا كېلىپ تاقىر پېشانىسىدىكى تەر تامچىلىرىنى قولياغلىقى بىلەن سۈرتۈپ، بىر نۇقتىغا تىكىلگىنىچە پۇشۇلداپ ئولتۇردى. بىر هازادىن كېيىن ئۇ ئېغىز ئېچىپ مەندىن هېلىقى ئوقەتنىڭ دۇنياغا كېلىش جەريانىنى، رولىنى، ئىش ئۈستىدىكى ئىقتىدارىنى، ماڭا كەلتۈرۈۋاتقان (ماي تېجەشتىكى) پايدىسىنى، ئۇنىڭ قانداق ماتېرىيالدىن ياسالغانلىقىنى، ئاشۇ بىر تال ئوقەت ئۈچۈن قانچىلىك دەسمى (پۇلغا سۇندۇرسا) كېتىدىغانلىقىنى خۇددى ئۆلۈم دىلوسىنى سوراقلاۋاتقان سوراقچىدەك يېپىدىن يېڭ

نەرسىدىن ۋاقتى كەلگەندە سەنلا ئەمەس، مىكلىغان شوپۇرلار پايدىلىنىدۇ. ھېسابلاپ باقە، قانچىلىك ماي تېجىلىدۇ؟ بۇ كەشپىيات ئەمەسمىكەن؟ يەنە كېلىپ تولىمۇ ئەھمىيەتلىك كەشپىيات - تە بۇ! ئەمدى بۇنى قانۇنلاشتۇرۇش كېرەك، پاتېنىت ھوقۇقىنى ئىلتىماس قىلىش كېرەك، پەقەت شۇ چاغدىلا سەن بۇ كەشپىياتنىڭ قانۇنىي ئىگىسى بولىسەن، دۆلەت سېنىڭ ئىگىلىك ھوقۇقىڭنى قوغدايدۇ، ۋە يەنە...

مەن ھاڭ - تاڭ بولۇپ ئۇنىڭ ئاغزىغا تىكىلىپ قالدىم. «نېمە دەيدىغاندۇ بۇ؟ مەن راستىنلا شۇنچىلا چوڭ ئىش قىلىۋەتكەن بولسام - ھە؟ تووا...»

— قويۇپە، بىز ھازىر بىر يەرگە بارىمىز. ۋاقتىنى چىڭ تۇتمىساق بولمايدۇ.

دوكتۇر مېنىڭ روھىي ھالىتىمدىكى ئۆزگىرىشنى سېزىپ قالدى بولغاي گېپىنى ئۇزۇۋىلا ئورنىدىن تۇردى. مەن: «نەگە؟» دېگەندەك قىلىپ ئۇنىڭغا قارىدىم.

— پاتېنىت ئىدارىسىگە.

ئۇ مېنىڭ جاۋابىمنى كۈتمەيلا ئارقىسىغا ئۆرۈلۈپ ئىشىككە قاراپ ماڭدى. مەن ئۇنىڭ ئارقىسىدىن سوكۇلداپ ماڭدىم.

6

بىز ئىككى قېتىم ئاپتوبۇس ئالمىشىپ پاتېنىت ئىدارىسىگە يېتىپ باردۇق.

بىزنى 50 ياشلارغا كىرىپ قالغان، مۇلايىم بىنە بىر ئادەم كۈتۈۋالدى. دوكتۇر ئالدى بىلەن ئۆزىنى تونۇشتۇردى. ھېلىقى ئادەم دوكتۇرنىڭ نامىنى ئاڭلىغانمىكەن، شۇڭا ئۇنىڭغا ئالاھىدە ھۆرمەت كۆرسەتتى— دوكتۇرنى سافاغا تەكلىپ قىلىپ، دەررۇ چاي كەلتۈردى ۋە تاماكا سۇندى. دوكتۇر سافاغا جايلاشتى. ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ پارىڭغا چۈشۈپ كەتتى. دەسلەپتە بىر ھۇدۇقۇش ۋە ساراسىمە بىلەن كىرگەن بولسام، كېيىن بىردىنلا ئازادىلىشىپ قالدىم. چۈنكى ئۇلار مېنى پاك - پاكىزە ئۇنتۇپ كېتىشكەنىدى. مەن دەسلەپتە نېمە قىلارىمنى ۋە نەدە ئولتۇرۇشۇمنى بىلەلمەي ھاڭۇڭقىپ تۇرۇپ قالدىم. كېيىن تامغا يۆلەپ قويۇلغان يالغۇز ئورۇندۇققا بېرىپ ئولتۇردۇم - دە، ئۇلارنىڭ گېپىگە قۇلاق سالدىم. گەپ كۆپرەك ياپونىيە توغرىسىدا بولۇۋاتاتتى — ياپونىيىنىڭ پەن- تېخنىكا تەرەققىياتى، سانائىتى، ئىگىلىك باشقۇرۇش ئۇسۇلى، ياپونىيىلىكلەرنىڭ خىزمەت پوزىتسىيىسى، تۇرمۇشى... ھېلىقى ئادەم سوئال سورايتتى، دوكتۇر جاۋاب بېرەتتى. ئۇ ئادەم پۈتۈن دىققىتى بىلەن ئۇنىڭ ئاغزىغا تىكىلگەنىدى. تۇرۇپلا ئاچچىقىم كېلىپ قالدى. مەن بىلەن ھېچ كىمنىڭ كارى بولمايۋاتاتتى. ماۋۇ دوكتۇر ئاداشمۇ تازا بىر گەپ خالتىسى ئىكەن، ئەزمىسىنى بىر ئەزگىلى تۇرۇۋېدى، زېرىككىنىمدىن مېنى ئۇگدەك باسقىلى تۇردى. ئولتۇرغان يېرىمدىلا ئۇخلاپ قالماي دەپ كۆزۈمنى يېرتىپ ئېچىپ بۇ ياسداق ۋەكاتتا ئىشخانىنىڭ تاملىرىدىكى ئېسىپ قويۇلغان رەسىملەرنى، تەشتەكلەردە يايراپ- ياشناپ تۇرغان گۈللەرنى، يەرگە سېلىنغان ئوتقاشتەك گىلەمنىڭ دېرىزىدىن شۇڭغۇپ كىرگەن قۇياش نۇرىدا جىلۋىلىنىپ، تاۋلىنىپ تۇرغان گۈللىرىنى تاماشا قىلىشقا كىرىشتىم. «تووا» دەيمەن ئېچىندە، نەدە ئولتۇرىمەن - ھە؟! بىر ئاددىي شوپۇر، يەنە كېلىپ بەكرەك ئىگىشىپ قاريمىسا كىشىنىڭ كۆزىگىمۇ تاشلانمايدىغان بىر پاپا... ئەڭ ئاددىي ئادەملەرمۇ كۆزلىرىگە ئىلىشىپ قويمايدىغان بىر خەس... بۇ يەرگە نېمىگە كېلىپ قالدىم؟ شوپۇر بولغىنىم ئۈچۈنمۇ؟ ياق، ئادەم بولغىنىم ئۈچۈنمۇ؟ ياق، ئەمسە... ھەئە، ھېلىقى

ماي تېجەيدىغان بىر ئوقەتنى ياراتقىنىم ئۇچۇن! بىر ئادەمنىڭ قىممىتى مەن ئويلىغاندەك ئۇنىڭ بوي ـ تۇرقى، قىلىۋاتقان كەسپى ـ ئىشىدا ئەمەس ئوخشايدۇ... ئەمسە نېمىدە؟ كاللامدا بىر تۇمان لەيلەيتىتى. ئۆزۈمنىڭ خىياللىرىنىڭ تېگىگە ئۆزۈم يېتەلمەيتتىم. ئۆزۈمنىڭ سوئالىغا ئۆزۈم جاۋاب تاپالمايتتىم.

بىركەمدە «ئېتى سەمىجان بولىدۇ» دېگەن گەپ قۇلقىمغا كىرىپ قالدى. مەن دىققىدە چۆچۈپ ئۇلارغا قارىدىم. دوكتۇر مېنى تونۇشتۇرۇۋاتقانىكەن. هېلىقى ئادەم مېنى ئەمدىلا بايقىغاندەك ئىدى. ئۇ ئادەم قاتتىق هەيرانلىق ئىچىدە ماڭا قاراپ قويدى. مەن خىجالەتتىن قورۇلۇپ كەتتىم. مەن بۇنداق كاتتا ئادەملەر بىلەن ئالاقە قىلىپ باقمىغانىدىم. شۇڭا نېمە قىلارىمنى بىلمەي بىچارىلەرچە تۇگۇلۇپ كەتتىم. ئورنىدىن قوپۇپ ئۇ ئادەمگە بىر تەزىم قىلاي دەپ ئويلىدىم يۇ، لېكىن يەنە ئورنۇمغا چاپلىشىپ قالغاندەك قىممرلىيالماي قالدىم. بوينۇم ئىچىگە كىرىپكەتكەنىدى. ئىككى قولۇمنىڭ بارماقلىرى بىر ـ بىرىگە ئاجرالماس دەرىجىدە كىرىشىپ كەتتى. كۆزۈم ئەلەسلىشىپ غىلىيىپ قالدى. مەن ئاخىرى ئۇ ئادەمگە قاراپ يېقىمسىزغىنە هىجىيىپ مۇرەمنى قورۇپ قويدۇم. ئۇ ئادەم ماڭا قاراپ:

ـــ هە ... بۇنداق دەڭ. كىچىكلا بالىكەن، بايا تازا زەڭ سالماپتىمەن ـ دە،ـــ دېدى كۈلۈمسىرەپ، خۇددى مەندىن كەچۈرۈم سوراۋاتقاندەك تەكتسچىلىقتا. مەن يەنە هېلىقىدەك هىجىيىپ قويدۇم. بۇ مېنىڭ: «هېچقىسى يوق ئەپەندىم» دېگىنىم ئىدى.

ئۇ ئادەم مېنى قانچىلىك ئوقۇغان، ماشىنا هەيدىگىلى قانچە يىل بولدى، قانداقسىگە كاللىڭىزغا بۇنداق بىر نەرسىنى كەشىپ قىلىپ قال

ئىچىنى سۇكۈت باستى.

ئۇ ئادەم كەنتنىر ئۇستىدىكى خاتىرىسىگە چەكچىيىپ چوڭقۇر خىيالغا چۆمدى. ئۇنىڭ لەۋلىرىدە نېمىشقىدۇر بىر خىل يەڭگىل تەئەججۇپ قېتىپ قالغاندى. دوكتۇر بىلەن ئىككىمىز: «قانداق بولار!» دېگەندەك پات - پات كۆز بىقىشتۇرۇپ ئالاتتۇق. بىر كەمدە ئۇ ئادەم خاتىرىسىدىن بېشىنى كۆتۈرۈپ ماڭا يۈزلەندى. ئۇنىڭ چېھرىدە بىر خىل خۇشاللىق ھەتتا بىر خىل پەخىرلىنىشكە ئوخشاپراق كېتىدىغان بىر ھېسسىيات بالقىپ تۇراتتى.

— يارايسىز يىگىت، يارايسىز! ئوغۇل بالىدەك ئىش قىلىپسىز. سىزگە قاراپ ھېچكىمنۇ سىزنىڭ قولىڭىزدىن بۇنداق چوڭ ئىش كېلىدۇ دەپ ئويلىمايدۇ. مانا بايا مەنمۇ تېخى سىزنى بۇياق بىلەن ئويىنىغاچ بىللە كەلگەن بالا ئوخشايدۇ، دەپتىكەنمەن،— ئۇ ئادەم تەڭقىس بىلىغاندەك بېشىنى گىلدىڭلىتىپ كۆزلىرىنى چىمچىقلىتىپ قويدى. مەن يەنىلا بايىقىدەك تۇگۇلۇپ ئولتۇرۇپ، بوينۇمنى سىڭايان قىسقىنىمچە بارماقلىرىمنى كىرىشتۇرۇپ ئولتۇرغان جايىمدا قىمىرلاپ قويدۇم. ئۇ ئادەم سۆزىنى داۋام قىلدى:

— ھازىر ئېنېرگىيە مەسىلىسى بىر دۇنياۋى مەسىلە. ئېنېرگىيە تېجەش ئىشى ئىنسانىيەتنىڭ ئۆزىنى قۇتقۇزۇشىدا بىردىنبىر ئۈمىد بولۇپ قالدى. بىزدە تېخىمۇ شۇنداق. سىز مانا مۇشۇنداق چوڭ ئىشقا تۈتۈش قىلىپسىز.

يۈرىكىم دۈپۈلدەپ سېلىپ كەتتى. شۇ تاپتا تومۇرۇمدىكى قانلىرىمنىڭ شارقىرىشى ئۆزۈمگە ئاڭلانماقتا ئىدى. يۈز - كۆزۈم قىزىپ، لاۋلداپ كېتىۋاتاتتى. مەن قۇرۇق يۇتۇنۇپ، يەنە ئورنۇمدا قىمىرلاپ قويدۇم. ھەر قاچان ھاياجانلانسام شۇنداق بولاتتىم.

— ئەمدىكى گەپ، — ئۇ ئادەم سۆزىنى داۋاملاشتۇردى، — بۇگۈن بىز سىزنىڭ ئاغزاكى بايانىڭىزنى ئاڭلىدۇق، ئۇ نەرسىنى تېخى كۆرمىدۇق. سىز قايتقاندىن كېيىن دەرھال ئۇ نەرسىنىڭ سخېمىسىنى سىزدۇرۇڭ، ھەر بىر قۇرۇلمىنىڭ شەكلى، گېئومېتىرىك بۇلۇڭ - تەرەپ، ئارىلىقلىرى توغرا ۋە ئېنىق بولسۇن. ئەشلەش پېرىنسىپلىرى تەپسىلىي چۈشەندۈرۈلسۇن. ئاندىن ئۇ نەرسىنىڭ ئۆزىنى كۆركەم، سىپتا ياساپ چىقىڭ، ئاندىن ... ئاندىن... ئۆزىڭىز مۇشۇ نەرسىنى ئەختىرا قىلىش مۇددىئايىڭىزنى، ئۇنىڭ رولىنى، ئەھمىيىتىنى، ئۇنۇمىنى، ئەختىرا قىلىش جەريانىڭىزنى، سىناق جەريانىدا كۆرۈلگەن مەسىلىلەر ۋە ئۇنى بىر تەرەپ قىلىش ئۇسۇللىرىڭىزنى تەپسىلىي تونۇشتۇرۇڭ. يەنە بۇ ئىشنىڭ راستلىقى ئوغرىسىدا شىركەت ۋە كالوندىن ئىسپات ئېلىڭ. بىز ئۇنىڭكۆرۈپ ئەنگە ئالىمىز ۋە دەرھال مەركىزىي پاتېنت ئىدارىسىگە يوللاپ ئەنگە ئالدۇرىمىز. ئۇلار بۇنداق نەرسىنى سىزدىن ئىلگىرى ئەنگە ئالدۇرغانلارنىڭ بار ياكى يوقلۇقىنى ئېنىقلاپ چىققاندىن كېيىن بىزگە جاۋاب ئەۋەتىدۇ. ئاندىن سىز پاتېنت ھوقۇقىنى تەلەپ قىلىش ئىلتىماسى يازسىڭىز بولىدۇ. خالىمىسىڭىز بىز يېزىپ بېرىمىز، ھەققىنى تۆلەيسىز. بەلكىم ھەممىسى بولۇپ 4 -5 يۈز كوي كېتەر...

ۋاي خۇدايىمەي، نېمانداق تولا ئىش ئەمدى؟ مەركەزگە يوللىمىسا ئىشلەتكىلى قويىمامدىكىن ئۇ ئوقەتنى، ياساشنى مەن ياسىسام، مەركەزنىڭ نېمە ئالاقىسى بۇ ئىشقا! ئۆزۈم ئىشلىتىۋەرسەم بولمىدىمۇ؟ نېمىكىن ئۇ پاتېنت ھوقۇقى دېگەن؟ ئادەمنىڭ ئاغزى كەلمەيدىغان قانداقتۇر «ھوقۇق» نى نېمىشقا تەلەپ قىلغۇدەكمەن

ئىشىمنىڭ تولىلىقىدا. ياسىدىم، 500 كىلو-مېتر يولدا 50 كىلو ماي تېجەيدۇ، بىر ئوبدان ئىشلىتىۋاتىمەن، شۇ!

بۇلار ئۇ ئادەم زوق - شوق بىلەن سۆزلەۋاتقان چاغدا كاللامدا كېزىپ يۈرگەن خىياللار ئىدى. مەن سەت تۇرمىسۇن دەپ ئويلىغانلىرىمنى ئاغزىمدىن چىقارمىدىم ھەم چاندۇرۇپ قويماسلىق ئۈچۈن ئۇ ئادەمنىڭ گېپىگە قۇلاق سالغان بولۇۋېلىپ يەرگە قاراپ ئولتۇردۇم.

قارىسام دوكتۇرنىڭ ئاغزى قۇلىقىغا يېتىپ كېتىپتۇ. ئۇ ماڭا قاراپ پات - پات كۈلۈمسىرەيدۇ، دەم ئاپئاق ۋە ئەتىزقول-لىرىنى كۈچ بىلەن ئىشقىلسا، دەم چېچى ۋاقتىسىز تۆكۈلۈپ بولغان تاقىر بېشىنى تاتىلاپ قويىدۇ. گاھىدا ئاغزىنى تامشىتىپ ئىككى تەرەپكە ئىرغاڭشىپ قويىدۇ. غىلتاڭ چىرايى خۇشاللىقتىن يالتىراپ كېتىپتۇ. ماۋۇ ئاداشقا نېمە بولغاندۇ ئەمدى؟ تېقىمىغا چۈمۈلە كىرىۋالغاندەك ئولتۇرالمايلا قالدىغۇ؟ ئۇنىڭ خۇشلۇقىنى كۆرۈڭ تېخى! «گۈرۈچتە خەۋەر يوق، سەۋزە دەم يەپتۇ» دېگەندەك، مەن بۇ يەردە نەدىكى بىر خىيال بىلەن ئولتۇرسام ... مەن دوكتۇرغا ھەيران‌لىق ئىچىدە قاراپ قويىدۇم.

ھېلىقى ئادەم ئورنىدىن تۇرۇپ ئالدىمغا كەلدى ۋە كەپكۈردەك يوغان ئالقانلىرى بىلەن مېنىڭ قوشۇقتەك ئالقىنىمنى قىستى:

— سىزنى تەبرىكلەيمەن. مىللىتىمىزدىن سىزدەك يىگىتلەر قانچە كۆپ چىقسا، مىللىتىمىز شۇنچە گۈللەپ ياشنايدۇ! بولۇپمۇ مۇشۇ كۈنلەردە مىللىتىمىز سىزدەك يىگىتلەرگە موھتاج.

ئۇ ئادەمنىڭ ئاۋازى تىتىرەپ كەتتى. ئۇنىڭ يوغان ئالقانلىرى ئوتتەك قىزىق ئىدى. ئۇنىڭ ئالقىنىدىن مېنىڭ بەدىنىمگە ئۆتۈۋاتقان ھارارەتتىن يۈرىكىم ۋىللىدە ئىسسىغاندەك بولدى. مەن خىجالەت، قورۇنۇش، ھودۇقۇش، گاڭگىراش ئىچىدە ئادەمگە يەردىن قاراپ بەش چىشلىق كىچىك پەزدەك ھېگىمىپ تۇرۇۋەردىم. مەن بۇنداق چاغدا نېمە دېيىش كېرەكلىكىنى بىلمەي پۇچىلانماقتا ئىدىم. ئاخىرى دوكتۇر مېنى قۇتقۇزدى.

— رەھمەت سىزگە، — ئۇ ھېلىقى ئادەمگە ئىككى قولىنى ئۇزاتتى، شۇندىلا ھېلىقى ئادەم مېنىڭ قولۇمنى قويۇپ بېرىپ دوكتۇرغا قولىنى بەردى.

— سەمىجانىڭ پاتېنېت ھوقۇقىغا ئېرىشىدە ئۈمىد بار ئوخشايدۇ. ئەگەر شۇنداق بولۇپ قالسا، قالتىس ئەھمىيەتلىك ئىش بولار ئىدى. بۇ جەھەتتە ئۆزىڭىز كەسىپ ئەھلى ھەم باشقارما باشلىقى. سەمىجانىڭ ئىشىنىڭ روياپقا چىقىشى ئۈچۈن كۆپرەك يارەمدە بولارسىز، دەپ ئىشىنىمەن.

ھېلىقى ئادەم كۈلۈمسىرىدى:

— نېمە دېگىنىڭىز بۇ؟ سەمىجانىڭ بۇ ئىشى پۈتكۈل مىللىتىمىزنىڭ شان - شەرىپىگە، ئىنسانىيەتنىڭ مەنپەئىتىگە مۇناسىۋەتلىك چوڭ ئىشقۇ؟ بۇ ھەممىمىزنىڭ ئىشى - دە! مېنىڭچە، بۇ ئىشتىن ئۈمىد بار. ئەمدىكى گەپ، مەن بايا ئېيتقان مەزمۇندىكى ماتېرىياللارنى ئىمكان بار تېزراق تەييارلاپ ماڭا يەتكۈزۈپ بەرسۇن. ئۆتەشكە تېگىشلىك رەسمىيەت ۋە ماڭدىغان يولغا مانا مەن ئىگە! بۇ بالىنى پۈتۈن كۈچىمىز بىلەن قوللايمىز.

ئۇلارنىڭ قوللىرى ئىشىكنىڭ ئالدىغا چىققاندىلا ئاجراشتى. قايتا - قايتا «رەھمەت» ۋە «خەير - خوش» لاردىن كېيىن دوكتۇر ئىككىمىز پەلەمپەيگە قاراپ ماڭدۇق. ھېلىقى ئادەم بىز ئايرىلىدىغان چاغدا

كۆلۈمسىرىگىنىچە كېلىپ مۇرەمنى پوپىلاپ بېشىمنى سىيلاپ قويدى. مۇرەمنى پوپىلىغىنىغا مەيلى دېدىم، لېكىن نەۋرىسىنىڭ بېشىمنى سىيلىغاندەك بېشىمنى سىيلاپقويغىنى كۆڭلۈمگە تەگدى. لېكىن كۆڭلۈمگە تەگكىنى بىلەن چاندۇرمىدىم. چۈنكى بۇ ئادەمنىڭ هاياجان ئىچىدە ئۆزىنى يوقىتىپ قويۇۋاتقانلىقى مېنىمۇ گاڭگىرىتىپ قويغانىدى. شۇڭا ئۇ بېشىمنى سىيلىغانىدا مەنمۇ ئۇنىڭ نەۋرىسىدەك شۇڭ تۇرۇپ بەردىم. «بۇ ئادەم نېمىشقا بۇنچىۋالا قىلىپ كېتەر ئەمدى؟» دەيمەن ئىچىمدە. شۇنچىۋالا كاتتا ئادەم - هە؟ ئالىم بولسا كېرەك ئۆزى، لېكىن مەنچۇ؟ ئىچىمدە تۇرۇپ خۇشلۇققا، تۇرۇپ هەيرانلىققا ۋە يەنە تۇرۇپلا ئۇمىدسىزلىك هەم كۆڭۈل يېرىمچىلىقىغا ئوخشايدىغان بىر خىل سېزىم ئۆزىدىمەكتە ئىدى. مەن كۆزۈمنىڭ قۇيرۇقىدا يېنىمدا گويا مېنى ئۇنتۇپ قالغاندەك شاپاشلاپ كېتىپ بارغان دوكتۇرغا ئوغرىلىقچە كۆز تاشلىدىم. ئۇنىڭ چېكىسى،مەڭزى هاياجاندىن قىزىرىپ كېتىپتۇ. لۈلە بىلەن بالىلارچە تەبەسسۇم ئويناپىدۇ، كۆزلىرى بىر شادىيانلىق ئىچىدە يىراق-يېراقلارغا تىكىلگەن.

بىز ئاپتوبۇس تۇرغۇسىغا كەلگىچە شۇ سىياقتا ئۇنچىقارماي ماڭدۇق. تۇرغۇغا ئاز قالغاندا مەن ئۇنىڭدىن ئۇشتۇمتۇت سوراپ قالدىم:

— هېلىقى نېمە ئىدى، بىر نېمە هەققى. هە ... پا ... پاتىنىت هوقۇقى دېگەن قانداق نەرسە ئۇ؟ مەن ئۇنى نېمىشقا تەلەپ قىلىدىكەنمەن؟

دوكتۇر خۇددى مېنىڭ مۇشۇنداق سوئال سورايدىغىنىمنى ئاللىقاچان پەملىگەندەك مېيىقىنىڭ يېرىمىدىلا كۈلۈمسىرەپ قويدى. مەن ئۇنىڭدىن جاۋاب كۈتۈپ ئۇنىڭغا گاڭگىراش ئىچىدە يېنىش - يېنىشلاپ قاراۋەردىم.

— نېمىدەپ چۈشەندۈرسەم بولار ساڭا، ئۇ، ئاپتوبۇس تۇرغۇسىغا كېلىپ بىر هازادىن كېيىن، — پاتىنىت هوقۇقى دېگىنى، بىر نەرسىنى كەشىپ قىلغۇچىنىڭ قانۇن تەرىپىدىن قوغدىلىدىغان خاس هوقۇقى دېگەن گەپ. بۇ هوقۇققا ئېرىشسە، جەمئىيەتكە، تۇرمۇشقا پايدىلىق بىرەر نەرسىنى كەشىپ قىلغان كىشى ئۆزى كەشىپ قىلغان نەرسىنىڭ ئىگىسى بولىدۇ. هېچكىم ئۇنىڭ قىلغىلالمايدۇ. ئۇنى ئىشلەپچىقىرىش، كېڭەيتىش، تارقىتىش، سېتىش هوقۇقى شۇ كىشىنىڭ ئۆزىگىلا خاس بولىدۇ. مۇبادا بىرەر ئورۇن ياكى شەخس سېنىڭ ئىجاد قىلغان نەرسەڭنى ئىشلەپچىقارماقچى بولسا، سېنىڭ ماقۇللۇقىڭنى ئېلىشى هەمدە ئۇنىڭغا تېگىشلىك هەق تۆلىشى كېرەك. قانۇن دەل سېنىڭ مۇشۇ هوقۇقىڭنى قوغدايدۇ. مانا بۇ پاتىنىت هوقۇقى دېيىلىدۇ.

ئۇ «گېپىمدىن بىرەر نەرسىنىچۈشىنەلىدىڭمۇ گالۋاك؟» دېگەندەك مەجھۇل نەزەردە چىرايىمغا تىكىلدى. مەن بىر دەم تۇرۇپ كېتىپ سورىدىم:

— ئۇ هوقۇقنى بىكارغا بېرەمدۇ ياكى پۇلغا ساتامدۇ؟

دوكتۇر ماڭا ئېچىنغاندەك چىرايىنى بىر قىسىملا قىلىپ قارىدى:

— بۇ هوقۇقنى ساڭا ساتامدۇ كالۋا. دۆلەت بېرىدۇ.

— ئەمسە بايىقى ئادەم 4 - 5 يۈز كوي تۆلەيسىز دەيدىغۇ؟

بايا گەپ ئارىلىقىدا مۇشۇنداق ئىراق بىر گەپ بولغانىدى. ئۇ ئادەم مۇشۇ گەپنى قىلغاندىن بېرى بۇ پاتىنىت هوقۇقى دېگىنىگە ئۆچ بولۇپ قالدىم. مېڭەمنىڭ ئىچىنى مۇشۇ بىكاردىن - بىكارغا تۆلەيدىغان

4 - 5 يۇز سوم پۇلنىڭ گېپى خۇد-
دى بىر تال چوغدەك پەرىلدىتىپ كۆيدۇر-
مەكتە ئىدى.

— بايانىنىدىن بېرى ئۇنىڭ ئىچىگە
چۈشۈپ كەتسە نېمە بولدىكىن دەپتىمەن،
ئەسلىدە سەن شۇ پۇلنىڭ غېمىدەقاپتىكەنـ
سەن - دە! — دوكتۇر مېنى زاڭلىق قىلـ
غاندەك تامىقىنى چاكىلدىتىپ قويدى، —
قارا هوي، ئۇ هوقۇقنىڭ قىممىتىنى پۇل
بىلەن ئەمەس ئالتۇن بىلەنمۇ ئۆلچىگىلى
بولمايدۇ. توغرا كەلمىسە مىليونلاپ دوللار
خەجلىسەڭمۇ سېتىۋالالمايسەن. ئۇ ئادەمـ
نىڭ دېگىنى پەقەت سېنىڭ پاتېنېت هوـ
قۇقۇڭ قولۇڭغا تەگكىچە ئۆتۈلمىدىغان‌رەسـ
مىيەت ۋە مۇلازىمەت هەققى، خالاس.

دېمىم ئىچىمگە چۈشۈپ كەتتى. نېمانـ
چە باش قېتىمچىلىقى بۇ؟ دەيمەن ئۆـ
زۈمچە. ئۇ هوقۇقنى 4- 5 يۇز كوي تۆلەپ
ئالغىدەكمەن، بالا - ۋاقامنى باقالماي
تۇرغاندا. ئۇ ئوقەتنى ئىس - بۇسنى چـ
قارماي ئىشلىتىۋەرسەم بولمىدىمۇ؟

— ئۇ هوقۇقنى ئالمايمەن، — دېدىمـ
مەن تولۇمدىن توقماق چىققاندەك پوسۇقـ
قىندە قىلىپ.

دوكتۇر چۆچۈپ كەتتى ۋە ماڭا كەسـ
كىن بۇرۇلۇپ، كۆزۈمگە مىقتەك قادالدى.

— نېمىشقا؟

مەن قۇرۇۋاتقان لەۋلىرىمنى يالاپ قو-
يۇپ غۇدۇڭشىدىم:

— كاللامۇ يېمەي، چىشىمۇ چاقماي
دەيمىنا. غىك - پىك قىلمايلا ئىشلىتىپ
يۇرۇۋەرسەم بولمىدىمۇ؟

دوكتۇر ئۇمىدسىزلىنىپ چوڭقۇرتىنىۋەتتى:

— شۇ تاپتا بىر نېمە دەۋەتسەم كۆڭـ
لۈڭگە كېلىدۇ سېنىڭ. تۈزۈك ئوقۇمىغان
قارا قورساقلىقىڭ، قارا تۇرۇكلىكىڭ مۇـ
شۇنداق يەردە مەلۇم بولىدۇ - دە!

ئۇ مېنى ياراتمىغاندەك يېنىغا قارىتىپ
«چىرتتىدە» بىرنى تۇكۈرۈۋەتتى. مېنىڭ
راستىنلا كۆڭلۈمگە تەگدى.

— نېمانچە تۇداڭشىپ كېتىدىغىنەن؟
«ئالمايمەن» دېدىم شۇ! مەن بۇ يەرگە
كېلىمەن دېمىدىم، ئۆزۈڭ ئەكەلدىڭ. ئەمدى
بولغاندا...

ئۇ ئىستىهزا بىلەن ئاچچىق كۈلدى.

— هەي ئەخمەق، سەن ئۇ نەرسىنى
شۇنچە جەبرى - جاپا چېكىپ ياساپ
چىقىپسەن. يەنە كېلىپ مۇۋەپپەقىيەت قا-
زاندىڭ. بۇ سېنىڭ كەشپىياتىڭ بولىدۇ.
كەشپىيات بولغانىكەن ئۇ پۈتكۈل جەمئىيەتـ
كە پايدىلىق. سەندەك ماينى جىق كۆيدۇـ
رۇۋېتىپ جېنىنى باقالماي يۈرگەن شوپۇر-
دىن كالونىدا نەچچىسى بار؟ شىركەتتىچۇ؟
ۋىلايەت تەۋەسىدە، ئاپتونوم رايون تەۋە-
سىدە، مەملىكەت مىقياسىدا، هەتتا ...هەتـ
تا پۈتكۈل دۇنيادىچۇ؟ ئۇ نەرسە سېنىڭ
قىيىنچىلىقىڭنى هەل قىلىپتۇ، يەنە سەندەك
يۈزلىگەن، مىڭلىغان، مىليونلىغانلارنىڭ
قىيىنچىلىقىنى هەل قىلسا، ئۇ نەرسەڭدىن
ئاشۇ ئادەملەر پايدىلانسا يامانمۇ؟ مۇبادا
شۇنداق بولغاندا كالون، شىركەت، ۋىلا-
يەت، ئاپتونوم رايون، دۆلەت، هەتتا دۇنـ
يادا قانچىلىك بېنزىن ئىقتىساد قىلىنىدۇ؟
بۇنى نېمىشقا ئويلىمايسەن؟ پاتېنېت هو-
قۇقى تەلەپ قىلساڭ، بۇ نەرسەڭ دۆلەت
تەرىپىدىن ئېتىراپ قىلىنىپ پۈتۈن دۇنيا
مىقياسىدا بازارغا سېلىنمامدۇ؟ ئەڭ مۇهـ
مى ئىنسانىيەت دۇچ كېلىۋاتقان ئېنېرگـ
يە كىرىزىسىنى هەل قىلىشتا مۇئەييەن
تۆھپە قوشقان بولمامسەن! بىر ئادەم ئۇـ
چۇن بۇنىڭدىنمۇ ئارتۇق بەخت بولامدۇ؟!
ئويلاپ باق، ئاشۇ رەسمىيەت ئۇچۇن تـۆـ
لەيدىغان 4 - 5 يۇز كوي پۇلنىڭ پايدـ
سى چوڭمۇ ياكى ئىنسانىيەت ئۇچۇن تۆھپە

يارىتىشنىڭ پايدىسى چوڭمۇ؟ — ئۇ، قوليا‌غلىقنى چىقىرىپ هاياجان، زوروقۇش ۋە زەردىدىن تەپچىرەپ چىقىشقا باشلىغان چېكە تەرىنى ئاچچىقى بىلەن سۈرتىۋەتتى.

يېراقتىن ئاپتوبۇس كۆرۈندى. دوكتۇر قوليا‌غلىقنى يانچۇقىغا سېلىپ يول قىرغىقا ماڭدى. ئۇنىڭ ئۇزايىدىن مەنىسىز قاتتىق رەنجىگىنى ۋە مېنى بىر ئەرزىمەس نەرسىگە چىقىرىۋەتكەنىدىڭ بىر خىل ئۇمىدسىز بىپەرۋالىق چىقىپ تۇراتتى.

— ۋاي شۇ پۇلغىمۇ تويىسەن، — دېدى ئۇ يەنىلا ماڭا قاراپمۇ قويماستىن، — مۇبادا پاتېنېت هوقۇقىغا ئېرىشىپ قالساڭ، ئۇ نەرسەڭنىڭ كېڭەيتىش قىممىتى بايىقى لىپ كۆپلەپ ئىشلەپچىقىرىشقا توغرا كېلىپ قالسا، سەن ئەمەس، يەتمىش پۇشتۇڭ، جەددى - جەمەتىڭ خەجلەپ تۈگىتەلمىگىدەك پۇلغا ئېرىشىسەن...

ئىزادىن شۇمشىيىپ كەتتىم. بويۇم تېخىمۇ پاكارلاپ يەر بىلەن تەڭ بولۇپ كەتكەندەك تۇيۇلدى. ئۇنىڭ ئاخىرقى سۆزى ئاچچىقىمنى قوزغىدى. مەن ئۇ ياتلىق يۈزۈمنى قاچۇرۇپ ياغلىشىپ كەتكەن كەپكىنىڭ چېكىلىكىنى پېشانەمگە تارتتىم. شۇ تاپتا مەن ئۇنىڭ قەھرىلىك كۆزلىرىدىن قېچىپ پۈتۈن گەۋدەم بىلەن ئاشۇ ياغ كەپكىنىڭ ئىچىگە يوشۇرۇنۇۋالماقچى ئىدىم.

— جۇرە، ئالدى ئىشىكتە... — ئۇ نەمىشقىدۇر بىردىنلا مۇلايىملىشىپ قالغاندى. ئۇنىڭ بۇ مۇلايىملىقى مېنى تېخىمۇ ئوسال قىلغاندەك بولدى. مەن ئۇنىڭغا جاۋاب بەرمەيلا پىنگىۋىنىدەك ئىغاڭلاپ دەسسىگىنىمچە ئاپتوبۇس ئىشىكىگە قاراپ يۈگۈردۈم. ئۇ ئارقامدىن يېتىپ كەلدى - دە، مېنى لىككىدە يۆلەپ ئاپتوبۇسقا چىقىرىپ قويۇپ ئاندىن ئۆزىمۇ ئاپتوبۇسقا چىقتى. مەن ئۇنىڭ كۆزىدىن قېچىپ، ئادەملەرنىڭ قولىدىكى تۇقلىرىنى ئارىلاپ شۇڭغۇپ بېرىپ چەتتىكى دېرىزە تەرەپكە بېرىۋالدىم ۋە كۆزنەكتىن سىرتقا قارىۋالدىم. مەن تۆرۈلۈپ ئادەم بولغىنىمدىن بۇيان بىرىنچى بۇ قېتىم دەر قاتتىق ئىزا تارتمىغانىدىم. بۇگۈن چىندىنلا ئىزا تارتتىم.

7

ئويلاپ باقسام، دوكتۇرنىڭ سۆزلىرى هەقىقەت ئىكەن. شۇ زامات بوي - بېشىم «شىپپىدە» يەڭگىللەپ كەتتى. بۇداقى سەپەرنى خۇشال - خۇرام تۈگىتىپ، كالون دەرۋازىسىدىن ئاپتوبۇسۇمنى گۈلدۇرلىتىپ هەيدەپ كىرىپ كەلدىم ۋە جىڭمۇ مىدەك قاتار تىزىپ قويۇلغان ئاپتوبۇسلار قاتارىغا ئاپتوبۇسۇمنى توختاتتىم.

— هە، سەمىجان، جېنىڭ بارمۇ ئۇكا؟ كابىنكىدىن مىڭ تەسلىكتە چۈشۈپ تۇرسام زىكرىيا دەيدىغان شوپۇر تۇمشۇقۇمنىڭ ئاستىدىنلا ئۇنۇپ چىققاندەك كۆز ئالدىمدا پەيدا بولدى. بۇ ئادەم ئەللىكىلەردىن ئاشقان بولسىمۇ، ياش يىگىتلەردەك خۇش ئاۋاز ئادەم ئىدى. كالوندىكى شوپۇرلارنىڭ ئالدى سانىلاتتى. بولۇپمۇ ئۇ ماي تېجەشتە داڭ چىقارغانىدى. هەر پەسىل، هەر يىلى شىركەت تەرىپىدىن «ماي تېجەش ماهىرى» دەپ تەقدىرلەنسە تۇراتتى، بىر قانچە قېتىم گېزىتلەرگىمۇ سۈرىتى چىققانىدى. بۇ ئادەم ماڭا چاقچاق قىلىشقا ئامراق ئىدى. هەر قېتىم يولدىن كەلگىنىمدە بىر خىل تاڭسىق كۈلكىسى

مېنى كۈتۈپ ئالاتتى. يول ئۈستىدە ئۇچ- رىشىپ قالساق يېراقتىن مېنىڭ ئاپتوبۇ- سۇمنى كۆرۈپلا ئاپتوبۇسنى توختىتىپ ئال- دىمغا كېلەتتى ۋە ئاپتوبۇسۇمنىڭ تېخنىكا هالىتىنى، ياردەم كېرەك ياكى ئەمەسلىكىنى سورايتتى. بۇ ئادەمنىڭ ماڭا قىلىۋاتقان مۇئامىلىسى گويا كۆيۈمچان ۋە مەس- ئۇلىيەتچان ئاتىنىڭ ئوغلىغا، ئوغلى بول- غاندىمۇ ئۆزى ئاجىز، جېنى بوش، باشقە- لارنىڭ غەمخورلۇقىسىز ياشىيالمايدىغان بىر ئىنجىمارۇق ئوغلىغا شەپقەت كۆرسىتىۋاتقان مۇئامىلىسىگە ئوخشاپراق قالاتتى، بۇنىسى كۆڭلۈمگە تېگىەتتى. غۇرۇرۇم ئەدەب يېگەندەك تۇيۇلاتتى. دېمىسىمۇ شۇ - دە! مەن يەتتە ئەزايى بېجىرىم، ساپساق ئو- غۇل بالىمەن. ئۇنىڭ پېشقەدەملىكىنى هې- سابقا ئالمىغاندا ئوخشاش شوپۇرمەز. بو- يۇمنىڭ پاكارلىقىنى هېسابقا ئالمىغاندا ئوخشاش ئادەممىز! شوپۇرلارچە دوستلۇق، سەپداشلارچە كۆيۈنۈشنىڭ يولى باشقىدە! لېكىن، بىر ئەمەلدىن يىرگىنىپ تۇرۇپ ئۆزىنىڭ ئۇنىڭدىن كۆچلۈك ئىكەنلىكىنى هېس قىلغان هالدا ئەمانىڭ قولىدىن يېتە- لەپ يولدىن ئۆتكۈزۈپ قويۇۋاتقان ئادەمە- نىڭ نەپرەتلىك كۆرەڭلىكى مېنىقانچىلىك نەپرەتلەندۈرسە، بۇ ئادەمنىڭ ماڭا كۆرسە- تىۋاتقان ئاشۇ سىياقتىكى «كۆيۈمى» مېنى شۇ قەدەر بىزار قىلاتتى. شۇ سەۋەبتىنمۇ مەن كۆپ هاللاردا بۇ ئادەمنىڭ ماڭا كۆر- سىتىۋاتقان قىزغىنلىقىنى، مەندىن رەھمەت- هەشقاللا تەما قىلىپ كۆرسىتىۋاتقان يار- دەملىرىنى، ئۆزلەشمەيدىغان چاقچاقلىرىنى جاۋابسىز قالدۇراتتىم. لېكىن بۇ ئادەم مې- نىڭ قىلىقىمنى هار ئالمايتتى، مېنى كۆر- سە هالى قالمايتتى.

— يامان نېمىسەن جۇمۇ پىستەك،مۇشۇ جېنىڭغا ئاپتوبۇس هەيدەپ يۈرسەن تېخى. ماينى ئارتۇق كۆيدۈرسەڭمۇ، لېمىلا قىل- ساڭ ئالتە پاي چاقنى پىرقىرىتىپ، تاكە- راڭلاپ يۈرۈۋاتسەن خەقنىڭ كۆزىنى ئالىچەكمەن قىلىپ. ئۇنى قىلىپ، بۇنى قە- لىپ 8 - 10 يىللىق شوپۇر بولۇپ قال- دىڭ مانا شۇ جېنىڭدا...

«مانا شۇ جېنىڭدامىش!» غۇرۇرىدە بول- دۇم. بىر تەقىپ تويغۇزۇپ قويماي دېۋە- دىم، ئاڭغىچە ئاپتوبۇسۇمنىڭ ئەتراپىغا خۇددى شاپاقتا چۈشۈن ئۇلاشقاندەك بىر مۇنچە ئادەم ئولاشتى. سەت بولمىسۇن‌دەپ بۇغۇزۇمغا كەلگەن گەپنى يۇتۇۋەتتىم.

— پاھ، پاھ سەمىجان، قالتىس جۇمۇ! مانا ساق سالامەت هەيدەپ كېلەلەپتۇ ئاپتوبۇسنى.

— تېخى يولدا قالماي، ئۆز ۋاقتىدا يېتىپ كېلەلىگىنىچۇ؟

— ئۆزى قاقتەك بولغىنى بىلەن جېنى چىك نېمە جۇمۇ ئۆزى.

— 10 كىشىنىڭ غەيرىتى بار.

— لېكىن، شۇ يېرى ... كالوندا ماينا ئەك جىق كۆيدۈرۈۋاتقىنىمۇ مۇشۇ سەمە- جان - دە!

— ئۆزى بىر غېرىچ، ساقلى يەتتە غېرىچ، ماڭىدۇ، ماڭىدۇ، قىردىن هېچ ئاشال- مايدۇ دېگىنى شۇ - دە!

— نېمە دەيسىلەرۇي ئاغىنىلەر، بىرەر كالوندا ئۇنىڭدەك قۇيرۇق چۆرىگۈچتىن بىرەرى بولمىسا بولامدۇ.

— باشقا ئادەم بولسا ئاللىقاچان ئاپتو- بۇسنى تارتىپ ئالاتتۇق، لېكىن سەمىجان ئاشۇ بىر غېرىچ بويى بىلەن بىر نېمە قىلىپ يۈرۈۋاتمدۇ - دە، كالونغا «مېنى بېقىڭلار» دەپ تاپىنى تارتماي.

بۇ هېلىقى ئىچى كۆتۆ بەلگىلەش خا- دىمى بولۇپ، شۇنچە ئادەمنىڭ كۆزىچە ئۇ بۇرنىنىڭ تۆشۈكىدىن ئېقىپ قالغان

ماڭقىسىنى سەزمەي سۆزلەۋاتاتتى.

— مېنى باقمەن دېگىچە، ساڭگىلاپ قالغان ئاۋۇ پوتلىكىمزنى ئېتىۋېلىڭاۋا. بىزمۇ ئۆزىمىزگە چۈشلۈق ئادەم، خۇدا ياراتقان ئىككى قولىمىزغا، ئەقلى - ھوشىمىزغا تايىنىپ ھالال ياشاپ كېلىۋاتىمىز. سىزنىڭ ئالدىڭىزغا: «مېنى باق» دەپ بېرىپ قالغىچە ئۆلىۋالارمىنا ئىشتان ببغىمغا بوغۇلۇپ ... — مەن ئۇنى كۈلۈپ تۇرۇپ گەپتە چېقىۋالدىم.

بەتنىيەت بەلگىلەش خادىمىنىڭ گېپىمگە چىدىمای كۆزەينەك ئاستىدىكى ئاشۇ ئەسكى جۇۋۇنىڭ يىرتىقىدەك كىچىككىنە ۋە كىرپىكسىز كۆزلىرىنى ئەلەم بىلەن پىلدىرلەتىپ خورلۇقتىن يېرىلغۇدەك ھالغا چۈشۈپ قالغىنىنى كۆرۈپ ئىچىم سەلگىنە بوشىغاندەك قىلدى. مەن، مېنى خۇددى مايمۇن ئويۇنىنى تاماشا قىلىۋاتقاندەك ئورنۇمدىن تۇرالماي تۇرۇۋالغان بىلەن بىر قۇر قارىۋېتىپ، بېشىمنى تىك تۇتۇپ، مەيدەمنى كېرىگىنىمچە تۇپنى يېرىپ (يېرىپ ئەمەس، ئادەملەرنىڭ ئاراشىلىرىغا قىستىلىپ) چىقىپ كەتتىم.

مېنىڭ روھىي ھالىتىم ۋە مىجەزىمدىكى بۇ ئۇشتۇمتۇت ئۆزگىرىشنى، ئەلپازىمىنىڭ يامانلىقىنى زادىلا چۈشىنەلمىگەن ئادەملەر ھاڭ - تاڭ بولۇشۇپ، بىر - بىرىگە ھەيران بولۇشىپ قارىشىپ تۇيۇپ، ماڭا ئۇن - تىنسىز يول بېرىشتى.

«كىملىكىمنى كۆرسىتىپ قويىمەن ئەمدى! ھاڭ - تاڭ قالدىغان چاغلىرىڭ تېخى ئالدىڭدا. «ئون يىغلىماقنىڭ بىر كۈلمىكى بار» دەيدۇ! نەچچە ۋاقىتىن بۇيان موللا بوزەك بولدۇم، خورلاندىم، ئەمدى قاراپ تۇرۇش، پېقىرنىڭ قولىدىن قانداق ئىشلار كېلىدىكەن. تېجىگەن مايلىرىمنى تېخى مەلۇم قىلمىدىم. مېنىڭ قانداق ئۇقەتنى ياساپ چىققىنىمنى تېخى بىلمىمەيسەن، ئەتە - ئۆگۈن قانچىلىك ماي تېجىگىنىمنى، ھېلىقى ئوقەتنى مەركەز ئېتىراپ قىلىپ پاتېنىت ھوقۇقى ئالغىنىمنى كۆرۈشكىنىڭدە، سەمىمىيلىنى ئاندىن تونۇشسەن ... ئۇ چاغدا سەن كۆزگە ئىلمىغان «پەتەك»، «پاپا»، «پىڭگۈىن»، «پىستەك»نىڭ شەرىپىگە، ھۆرمىتىگە چاۋاك چېلىپ ئۇلگۈرەلمەي قالارسەن تېخى!»

ۋۇجۇدۇمدا بىر كۈچ - قۇۋۋەت ئۆرلەيتتى. كۆڭلۈم بىر خىل ئېپتىخارلىنىش، ئۇممىد ۋە شادلىق تۇيغۇسى بىلەن تويۇنغانىدى. كۆز ئالدىمغا كالۇن باشلىقىنىڭ ئاشۇ كۆرەڭ ۋە مېنى ئاجىزلىقىڭ ئاجىزى ھېسابلايدىغان زىكرىيا ئۇستامنىڭ، ھەم يەنە ھوشۇر تەتەي، ماڭا تولا چاقچاق قىلىدىغان ھاشىر قانجۇق، دەرۋازىۋەن بوۋاي، ئاۋۇكۆڭلى تۇز، خۇش چاقچاق، بىكارچىلىقتا دېغىراپ كەتكەن ئوسمىكەش قىز - چوكانلارنىڭ مېنىڭ تۆھپەم ۋە نەتىجەمدىن خوشاللىنىپ مېنى ئىسسىق باغرىغا بېسىشلىرى، مەن ئۇچۇن شادلىنىپ، مەن بىلەن پەخىرلىنىپ بېشى كۆككە، ئاغزى قۇلىقىغا يېتىشلىرى، ھېلىقى ئىچى قارا بەلگىلەش خادىمىنىڭ چىدىماسلىقتىن بىر يېرىنى چايان چاقىنادەك ئېڭىراپ كېتىشلىرى كۆز ئالدىمغا كېلىۋالدى. ئاھ، شۇنداق كۈنلەرمۇ كېلەر - ھە؟! ئاز قالدى. خۇدا بۇيرۇسا، ناھايىتىمۇ ئاز قالدى. كۆرۈنگەن تاغ يىراق ئەمەس. پەقەت رەسمىيەتلەرنىلا ئۆتسەم بولىدىغۇ؟ لېكىن ھېلىقى مۇتەخەسىس تەلەپ قىلغان ھۆججەتلەرنى كىم يېزىپ بېرەر - ھە؟ توختاپ تۇر.ھە، تاپتىم، شىركەتتىكى ھېلىقى مەتتىمەن كوجاڭ، ھە،توغرا، دەل شۇ ئادەم بولىدۇ. پەقەت شۇ ئادەملا ئاشۇ مۇتەخەسسىسكە يارىتىپ يېزىپ - سىزىپ بېرەلەيدۇ.

مەن خۇشلۇقىمدىن، قاچانلاردىدۇر ئۆگىنىۋالغان بىر ناخشىنى غىڭشىغىنىمچە كىيىنى جاڭنى ئىزدەپ ماڭدىم.

تاقا - تۇقا،
زەنجىر - ھالقا.
پاقا دەرەخقە چىقتى،
كۆتى شاخقا.

مەتىمىن كوجاڭ شىركەت تەۋەسىدىكى كادىرلار ئىچىدە ئۆزىنىڭ ئاق‌كۆڭۈللۈكى، خىزمەتتىكى قابىللىقى، بىلىملىكلىكى، تەمەسىز، غەرەزسىزلىقى، تەخسىكەشلىكىنى يامان كۆرىدىغانلىقى، ئىشچىلارنىڭ دەردى ھالىغا يېتىدىغانلىقى بىلەن پەرقلىنىپ تۇراتتى. شوپۇرلارمۇ بۇ ئادەمنى كۆڭۈل لىرىگە يېقىن تۇتاتتى.

ئۇ مېنىڭ بايانلىرىمنى ۋە ئۇنى ئىز-دەپ كېلىشىمدىكى مەقسىتىمنى ئاڭلاپ بولغاندىن كېيىن، خۇددى بىر قېرىندا ياتقان ئۆز ئاكامدەك خوشاللىنىپ، شۇ ھامان قولىغا قەلەم ئالدى - دە، ئىشقا كىرىشىپ كەتتى. رەھۋنت زاۋۇتىدىكى قايسىبىر ئىنژېنېرنى تېلېفون بىلەن چاقىرىپ كېلىپ ئۇنىڭغا مەن ياسىغان ھېلىقى ئۇقەتنىڭ چېرتيوژىنى بۇگۈنلا سىزىپ تەييار قىلىپ بېرىشنى تاپشۇردى. بۇ نەرسىلەر ناماز خۇپتەن بىلەن مېنىڭ قولۇمغا تەگدى. ئاڭغىچە مەن ئۆيگىمۇ قايتماستىن كالوندا ئۇ سېخىتىن بۇ سېخقا، ئۇ ستانوكتىن بۇ ستانوكقا، ئۇ ئۇستامدىن بۇ ئۇستامنىڭ ئالدىغا قاتىراپ يۈرۈپ ھېلىقى ئۇقەتتىن تازا ئۆلچەملىك قىلىپ بېرىشى ياساپ پۈتتۈردۈم. كالوندىكىلەر مېنىڭ نېمە قىلىپ يۈرگىنىمنى سەزمەيلا قېلىشتى، مەنمۇ بەك خۇپىيانە تۇتتۇم. شۇنداق قىلىپ مىسام بولمايتتى. بولمىسا، كۆتمىگەن يەردىن ئىشمىغا بىرەر توسقۇن چىقىپ قېلىشى مۇمكىن ئىدى، ئۇنىڭ ئۈستىگە مېنىڭ ئۇلارنى ھېچ شەپسىزلا، ئۇشتۇمتۇت تاك قالدۇرغۇم كەلگەنىدى.

8

كۈتۈش تولىمۇ تەس ئىش ئىكەن. بولۇپمۇ ماڭا ئوخشاش پۈتۈن ئۈمىدى، تەقدىرى، ئىستىقبالى بىر نەرسىگە باغلىنىپ قالغان بىچارىنىڭ بېيجىڭغا كەتكەن شۇ ئوقەتنىڭ خەۋىرىنى كۈتىمكى. «چۈشۈم ئوڭغا تارتتى» دېگەندەك، ياق، «چاقچاق چىنىغا چىقتى» دېگەندەك بۇ ئىش ئاشۇ دوكتۇر، مەتىمىن كوجاڭ ۋە ھېلىقى پاتېنىت ئىدارىسىدىكى مۇتەخەسىس ئاكىنىڭ دەيدىيى ۋە ياردىمى بىلەن راستقا ئايلىنىپ قالدى - ھەممە ماتېرىيال تەقمۇ تەق قىلىنىپ بېيجىڭگە يوللانىدى. ھېلىقى مۇتەخەسىس: «ئەمدى مەركەزنىڭ جاۋابىنى كۈتىمىز، خۇدا بۇيرۇسا بەك كېچىكمەس، مەنمۇ تېلېفوندا سۆيلەپ تۇرىمەن، سىز بىزنىڭ چاقىرتىشىمىزنى كۈتۈڭ» دېگەنىدى.

تۇرۇپ خوشال بولسام، تۇرۇپلا ئەندىشىگە چۈشەتتىم؛ تۇرۇپ ئۈمىدلەنسەم، تۇرۇپلا ساراسىمىگە چۈشەتتىم. گاھىدا بېيجىڭدىكى چوڭ ئالىملار: «مۇشۇمۇ كەشپىيات بولىتىمۇ، ھېچنېمىدىن ھېچنېمە يوقلا بېيجىڭگە ئەۋەتىشكىنىنى قارا، بىزنى ئاۋارە قىلىپ. يەنە كېلىپ نەدىكى بىر قارا تۇرۇك شوپۇر!» دېيىشىپ مېنىڭ ئۇستۇمدىن يەتكەنچە كۈلۈشۈاتقاندۇ - تايىن، دەپ خىجالەت بولمەن ۋە گاھىدا نەدىكى ئەرزىمەس نەرسىنى شايى قىلىپ خەقنىمۇ، ئۆزۈمنىمۇ گوللاپ يۈرگەندەك سېزىپ ئۆزۈمنى ئەيىبلىگۈم كېلىدۇ. يەنە تۇرۇپلا «ياراپ قالسا ئەجەب ئەمەس جۇمۇ!» دەپ كۆڭلۈمنى ئاۋۇندۇرىمەن. لېكىنزە، دېگەن بىلەن قۇلقىم دىلىڭ. ئاشۇ بېيجىڭ دېگەن يەر تەرەپكە، ۋاي

ياقەي، ھېلىقى ئۇرۇمچىدىكى پاتىنىت ئىدارىسى تەرەپكە تىكىلدىك.

ئۇنى دېمەك، بۇنى دېمەك بىلەن بىر ئاي ئۆتۈپ كەتتى. ھېلىقى نەرسە توغرا-سىدىكى پاراڭ قۇدۇقتا تاش چۈشكەندەك جىمىپلا كەتتى. مەنمۇ ئۆزۈمنى تىڭشاپ پات - پات ئۇلۇغ كىچىك تىنىدىغان بولۇپ قالدىم. روھىم چۈشۈپلا كەتتى، يا ئىش خوشياقمايدۇ، يا گەپ. ئاشۇنداق كۈنلەرنىڭ بىرىدە مەتىمىن كو-جاڭ ھاسىراپ - ھۆمىدىگىنىچە كالونغا كىرىپ كەلدى. مەن يېڭىلا يولدىن قايتىپ كېلىپ ئاپتوبۇسۇمنىڭ ئۇ يەر - بۇ يېرىنى چۈقچىلاپ يۇرەتتىم. شۇ كۈنلەردە كۆزۈم كالوننىڭ دەرۋازىسىغا تىكىلىك ئىدى، ھېلىلا بېيجىڭ دېگەن يەردىن بىر توپ ئالىملار مېنى ئىزدەپ توپتوغرىلا كالونغا كېلىپ قالىدىغاندەك. مەن مەتىمىن كو-جاڭنىڭ قارىسىنى كۆرۈپلا كۆڭلۈم بىر نەرسىنى تۇيغاندەك قىلدى - دە، ئۇ كىشى-نىڭ ئالدىغا يۈگۈرۈپ باردىم. ئۇ مېنى كۆرۈپ پالاقلاپ ئالدىمغا كەلدى. ئۇنىڭ باش - كۆزلىرىدىن تەر شۇرقىراپ قۇيۇ لاتتى، تىنىقى - تىنىقىغا ئۇلاشمايتتى.

— كە... كەلدى، مانا، كەلدى سەمجان، ساڭا مۇبارەكبولسۇن. ئا...ئاخىرى كەلدى.

يۈرىكىم پۇلاڭلاپ كەتتى. بۇ ئادەم ھاياجاندىن گەپنىمۇ قىلالمايۋاتاتتى. مەن تەقەززا بولۇپ سورىدىم:

— نى ... نى ... نېمە كەلدى، كو ... كو ... كوجاڭ ئاكا.

ئۇنىڭدىكى ھاياجان ۋە شۇ ھاياجاندىن كەلگەن كېكەچلىك دەررۇلا ماڭائۆتكەنىدى.

— ۋاي - ۋاي ئەخمەقەي، ياق، سەن ئەخمەق ئەمەس، مەن ئەخمەق، نېمە كەل-گىنىنى دېمەپتىمەن - دە ساڭا، — ئۇ ئېسىگە كەلگەندەك بولۇپ كۈلدى ۋە يانچۇقىدىن چىرايلىق قاتلانغان بىر پارچە قەغەزنى چىقاردى ۋە ماڭا ئىككى قولىلاپ سۇندى.

— كەشپىياتىڭ تەستىقلىنىپتۇ. مەركەز سېنىڭ پاتېنىت ھوقۇقىڭنى ئېتىراپ قىلىپ تۇ. سېنى دەرھال ئۇرۇمچىگە كېلىپ «پاتېنىت ھوقۇقى گۇۋاھنامىسى» نى ئېلىپ ۋالسۇن دەپ ئۇقتۇرۇش ئەۋەتىپتۇ، مانا. دەرھال يولغا چىق، بۇگۈننىڭ ئۆزىدىلا.

قولۇم تىتىرەيتتى. خۇشاللىقتىن كۆزۈم-گە ياش تولۇپ، بېشىم قېيىپ كەتتى. كۆز ئالدىمدا يەر، ماشىنىلار، ئۆيلەر، ئادەملەر پىرقىرىماقتا ئىدى. پۇتكۇل بار-لىق - زەڭگەر ئاسمان، پارلاق قۇياش، بىپايان زېمىن، جېمى ئادەملەر مېنىڭ ئەتراپىمدا ئايلانماقتا ئىدى. مەن قۇلۇمدىكى قەغەزگە ياشلانغان كۆزلىرىم بىلەن تويماي تەلمۈرىمەن. بۇ ئاددىيلا قەغەز ئەمەس، ئۇ ئالەم، ئۇ زېمىن، ئۇ قۇياش، ئۇ ئىستىقبال. ئۇ يەنە ... يەنە نېمىلەردۇر بىر نېمە. مۇشۇ نەرسىلەرنىڭ ھەممىسى بۇگۈن مېنىڭ قولۇمدا تۇراتتى، ئاشۇ پەتەك سەمجانىنىڭ.

مەن خۇشلۇقىمدىن ۋارقىراپ تاشلىغىلى تاس قالدىم. قارىسام مەتىمىن كوجاڭنىڭ كۆزىدىمۇ ياش لىغىرلاپ قاپتۇ. «ئاھ، نېمىدېگەن ياخشى ئادەم بۇ! ئاشۇ ئادەم-لەر — دوكتور،ھېلىقى مۇتەخەسسىس، يەنە، يەنە زىكرىيا ئۇستام، ھوشۇر تەتەي، ھاشىر قانجۇق، كالون باشلىقى، دەرۋازە-ۋەن بوۋاي. يەنە مەن،خوتۇنۇم ... راست تىنىلا نېمىدېگەن ياخشى بىز - ھە؟ يەنە مۇشۇ ئالەم، مۇشۇ كۈن، مۇشۇ يەر، مۇشۇ ئاسمان، مۇشۇ ئۆيلەر ...»

مەن مەتىمىن كوجاڭنىڭ باغرىغا ئۆ-زۈمنى ئاتتىم ۋە ئۇ ئادەمنىڭ مەڭزىگە بويۇم يەتمىگىنى ئۈچۈن ئۇنىڭ قوللىرىغا

چوپۇلدىتىپ سۆيۈپىلا كەتتىم. مەتىمىن كوجاڭ ھوتو ئاپپاراتىنى ئالغاچ كەلگەنىدى. ئۇ مەندىن تەسلىكتە ئاجراپ چىقىپ كەن. چاراسلىتىپ سۈرەتكە تارتقىلى تۇردى.

— دەررۇ گېزىتكە خەۋەر يازمەن، سەن بۇگۈنلا مېڭىپ كەتكىن.

ئۇ بىر تەرەپتىن ئاپپارات بىلەن ھەپىلىشىپ مېنى سۈرەتكە تارتسا، بىر تەرەپتىن ئاشۇ گېپىنى ھەدەپ تەكرارلايتى. ئۇ سۈرەتكە تارتىپ بولغىچە مېنىڭ تاقىتىم ئاللىقاچان تۈگىگەنىدى. مەن ئۇنىڭ: «ۋاي يەنە بىرنى سەمەجان!» دەپ ۋارقىراشلىرىغا قارىماي ئاپتوبۇسۇم تەرەپكە پىلتىڭلاپ يۈگۈردۈم.

9

ئۇرۇمچىگە كېلىپ بىر نەچچە كۈن تۇرۇپ قالدىم. ياخشى ئىشنىڭ ھەشمىسى تولا ئىكەن. ھېلى ئۇ رەسمىيەت، ھېلى بۇ رەسمىيەت ... شۇنداق قىلىپ ئاخىرى «پاتېنېت ھوقۇقى گۇۋاھنامىسى» قولۇمغا تەگكەن بولدى (مىڭ تەسلىكتە «پاتېنېت» دېگەن گەپنى ئۆگىنىۋالدىم). پاتېنېت ئىدارىسى مېنى ئالاھىدە تەبرىكلىدى. دوكتور ئاغىنەم ئەل - ئاغىنىلىرىنى يىغىپ ئولتۇرۇش قىلىپ بەردى. ئۇزۇن ئۆتمەي گېزىتلەردە مېنىڭ ھەققىمدە خەۋەر، ماقالىلەر بېسىلىپ چىقتى (بۇلارنى مەتىمىن كوجاڭ يازغانىكەن). ئىش - ئىزلىرىم رادىئولاردىمۇ ئاڭلىتىلىشقا باشلىغانىدى.

«تۇۋا» دەيمەن ئۆزۈمگە. مەن بىردىنلا شەرەپ ۋە ئالقىش ئىگىسى بولۇپ قالدىم. بۇ ئوڭۇمۇ ياكى چۈشۈمۇ دەيمەن. تېخى تۇنۇگۈنلا مەن كىشىلەرنىڭ نەزىرىدە، ياتلارنىڭلا ئەمەس، ھەتتا ئون نەچچە يىل ھەمدەم، ھەمراھ، ھەمداستىخان بولۇپ ياشاپ كەلگەن ئۆز ئادەملىرىمىزنىڭ نەزىرىدىمۇ ئادەم ئەمەس، گويا غەلىتە بىر مەخلۇق ئىدىم. كۆڭۈل ئاچىدىغان بىر ئەرمەك ئىدىم. بۇنىڭغا نېمە سەۋەبكار بولغان؟ بۇنى ئۆزۈممۇ تازا ئاڭقىرىپ كېتەلمەيتتىم، لېكىن كۆڭلۈمنىڭ قېتىدا بىرلا نەرسە-بويۇمنىڭ پاكارلىقى، يەنە ... يەنە مېنىڭ كالون تەۋەسىدە ماينى ئېڭ كۆپ ئىسراپ قىلىدىغان شوپۇر بولغانلىقىم سەۋەبكارغۇ، دېگەن تۇيغۇ چوڭقۇر يىلتىز تارتىپ كەتكەنىدى. ئاشۇ خىل تۇيغۇ كۆڭلۈمنى غەش قىلاتتى. گاھىدا ئۆزۈمدىن، تەقدىردىن، ھاياتتىن، ھەتتا ئاشۇنداق بىر يارىماس سىياقتا يارىلىپ قېلىشىمغا سەۋەبكار بولغان ئاتا-ئانامدىن رەنجيەتتىم. ئۇلارغا ئاغى قىلاتتىم. بەزىدە ئادەملەرگە ھەيران بولاتتىم. بىر ئادەمنىڭ ئادەملىك قىممىتى زادى نەدە؟ بىر ئوبدانلا كىشىمەن، بويۇم پاكار بولغىنى بىلەن ئەقلى - ھوشۇم جايىدا، قائىدە - يوسۇنلۇق، ئەدەبلىك ۋە مۇلايىم مەن، لېكىن مېنىڭ قىممىتىم نېمە ئۈچۈن ئاشۇ بويۇم بىلەن ئۆلچىنىدۇ؟ بىز ئات - تۆگە ياكى ئېشەك، توپاق بولمىساق ئۇنداق ئۆلچەيدىغانغا؟ بىز ئادەمنىڭ ھايۋانلارنىڭ قىممىتى ئۇنىڭ زورلۇقىغا قاراپ ئۆسۈپ بارسا، ئادەمنىڭ قىممىتى ئۇنىڭ ئەقلى - ھوشى، ۋىجدان - پەزىلىتى، ئەدەب - ئەخلاقى بىلەن ئۆلچىنىشى كېرەككۇ؟ ھايۋانلارنىڭ ئېڭ يوغىنىنمۇ پۇل بىلەن سېتىۋالغىلى بولىدۇ، لېكىن ئادەمنىڭ ئەقل - ھوشىنى، ۋىجدان - پەزىلىتىنى، ئەدەب - ئەخلاقنى پۇل بىلەن سېتىۋالغىلى، تونۇنا - تونۇنا ئالتۇن خەجلەپ ئۆزىنىڭ قىلىۋالغىلى بولامدۇ؟ ئۇنداق ئىكەن، كىشىلەرنىڭ نەزىرىدە ئاشۇنداق قەدىرسىز ئورۇنغا چۈشۈپ قېلىشىم ناھەقچىلىك ئەمەسمۇ؟ ئادەملەر نېمىشقا بۇنى چۈشىنىشىمەيدۇ؟

مەن ئاشۇنداق ئازابلىق ئەزتىراپ ئىچىدە بۇنىڭ سەۋەبىنى ئەڭ ئاخىرى ئۆزۈمنىڭ كالۇندا يېقىلغۇ تېجەشتە ھەمىمنىڭ ئارقىسىدا قالغانلىقىم (ماي تېجەشتۇ يوق گەپقۇ!)، ماينى بىھۇدە كۆيدۈرۈۋېتىدىغانلىقىم، شۇ تۈپەيلى كالۇن ئىقتىسادىغا بۇاستە زىيان سېلىۋاتقانلىقىمدىن كۆردۈم. بىر كۈنى كىمدۇر بىرى مېنى ھەتتا: «ھەي سەمى، سەن ماشىناڭنىڭ مېيىنى ئۆيۈڭگە ئاپىرىپ پولۇ دۇمىلەپ يەمسەن، ياكى يولدا باشقىلارغا ساتامسەن؟ ماينى بۇنچىۋالامۇ بىھۇدە كۆيدۈرگەن بارمۇ؟» دەپمۇ سوراق قىلغانىدى. دېمىسىمۇ كالۇن دېگەندە ماي ئىسراپ قىلىشنى ئاشۇنداق ئېغىر ئالىدۇ. ئەھۋال شۇنداق ئىكەن، خەقنىڭ نەزىرىدە مەن يەنە نېمە بولماقچىدىم، دەيتتىم ئۆزۈمگە ئازاب ئىچىدە تولغىنىپ. مۇشۇ مەنىدىن ئېيتقاندا، مانا مەن پەقەت ئەمدىلا ئادەمگە ئايلانغانىدىم، پەقەت ئەمدىلا ھەقىقىي شوپۇرغا ئايلانغانىدىم. چۈنكى مەن ئەمدى بىر قاتنىشىمدا 50 — 60 كىلو ماي تېجەۋاتىمەن، يەنە كېلىپ دۆلەت ئېتىراپ قىلغان، مەركەزمۇ ئات - جۇنۇمنى بىلىدىغان بىر داڭلىق كەشپىياتچىغا ئايلانغانىدىم. مېنىڭ تۆھپەم بىلەن يۇزلىگەن، مىڭلىغان شوپۇرلار تونىنا - تونىنلاپ ماي تېجىيەلەيدىغان بولدۇ.

مەن مەنۇنىيەت ئىچىدە كۈلەمەن، كۆز ئالدىمغا ئەمدى مېنىڭ گۈلدۈراس ئالقىشلارغا، رەڭگارەڭ گۈلدەستىلەرگە كۆمۈلگەن قىياپىتىم كېلىدۇ. بۇ قېتىم خۇدا بىلىدۇكى، كالۇن دەرۋازىسىدىن كىرىپ بولغىچە داپ - دۇمباق، نەغمە - ناۋا بىلەن كۈتۈۋېلىنارمەن، ھەممىلا كىشى مېنى ماختىشار، مەندىن سۆيۈنەر، مېنى باغاشلار - ھە؟ خۇدايىم بۇيرۇسا!

ئۇرۇمچىدىكى ئىشلىرىمنى پۈتتۈرۈپ يولغا چىقىدىغان كۈنىمنىڭ ئالدىنقى كېچىسى مەن مانا مۇشۇنداق تۈگىمەس ئاچچىق-چۈچۈك، شېرىن - شەربەتلىك خىيال ۋە سېزىملار ئىچىدە ئۇيقۇغا كەتتىم. ئەتىسى تاڭ يورۇماستىنلا ئويغاندىم. سەھەردە يولغا چىقىپ، كالونغا بالدۇرراق يېتىپ بېرىشقا ئالدىراپتتىم. كۆڭلۈم تەقدىرىمدە بولۇاتقان ۋە بولىدىغان ئاجايىپ ئۆزگىرىشلەرنىڭ شېرىن لەززىتى بىلەن لىپمۇ لىپ تولغانىدى.

10

كالون دەرۋازىسىغا يېتىپ كېلىپلا ئاپتوبۇسۇمنىڭ سىگنالى ياڭرىدى. بۇ ئاۋاز شۇ قەدەر سۆزۈك، ھاياجانلىق، خۇش خۇي ۋە يېقىملىق بولۇپ، بۇ مېنىڭ: «مەن يېتىپ كەلدىم، خالايىق!» دېگىنىم ئىدى. مەن ئىلگىرى كالۇن دەرۋازىسى ئالدىغا كەلگەندە ئامال بار خەقنىڭ دىققىتىنى قوزغاپ قويماسلىققا تىرىشاتتىم. شۇڭا سىگنال بېرىش ئۇياقتا تۇرسۇن، ھەتتا ماتورنىڭ ئاۋازىنىمۇ ئۇنلۇكرەك چىقىرىشقا پېتىنالماي، ماتورنىڭ ئوتىنى ئۆچۈرۈۋېتىپ، «غېپپىدە» كىرىۋالاتتىم. لېكىن بۇگۈن مەن كالون دەرۋازىسىدىن سىگنالىمنى ياڭرىتىپ كىرىشكە ھەقلىقمەن، كىشىلەر ئاڭلىسۇن، خۇشاللانسۇن! بۇ زەپەر سىگنالىدىن تەسىرلەنسۇن، ھاياجانلانسۇن، مەندەك زەپەر ئىگىسىنىڭ خۇشالىقىدىن ئورتاقلاشسۇن.

مەن ئاپتوبۇسۇمنى بەلگىلەنگەن يەرگە قائىدە بويىچە توختىتىپ، كابىنكىدىن سەكرەپ چۈشتۈم - دە، ئەتراپىمغا تاقەتسىزلىك ئىچىدە نەزەر تاشلىدىم ۋە ھەيران قالدىم. «ئۇلار مېنىڭ قايتىپ كەلگەنلىكىمنى بىلمىدىمكىن! ھېچ بولمىسا سىگنالىمنى بولسىمۇ ئاڭلىمىغاندۇ!»

ياق، ئۇلار بىلمەيتۇ، سىگنالىمنى ئاڭلاپ تۇ. ئىشخانا - بۆلۈملەرنىڭ، رېمونت يامىلىرىنىڭ، ئۇستىخانىلارنىڭ ئىشكى ئالدىدا غۇۋزمەك - غۇۋزمەك ئادەم. ئەنە كالون باشلىقى، زىكىرىيا ئۇستام، ھاشىر قانجۇق، ھوشۇر تەتەي، ئوسمىچى خوتۇنلار ... پەقەت ھېلىقى بەلگىلەش خادىملا كۆرۈنمەيدۇ، ئىچى قارىلىق قىلىپ چىقماپتۇ.

ئادەملەر ماڭا يىراقتىن ئوغرىنا ھوماينى خاندەك ھوميىشىپ قارىشىپ تۇراتتى. ئۇلارنىڭ كۆزلىرىدە بىر خىل ئىشەنمەسلىك، ياتسىراش، ئۆچمەنلىك تۇيغۇسى ئاشكارا بىلىنىپ تۇرىدۇ ... نېمە ئىش بولغاندۇ ئۇلارغا؟ نېمىشقا بۇنداق قىلىدۇ غاندۇ؟ مېنى تونۇمايۋاتامدۇ — يا؟ مەن ماڭا يىراقتىن ھوميىشىپ قارىشىپ تۇرغان ئادەملەر تۇيۇقسىز خۇش خۇي توۋلىدىم:

— مەن، مەن ھېلىقى سەمىجان بولمە مەن! تونۇمايۋاتامسىلەر بۇرادەرلەر.

لېكىن ئادەملەر چىرايلىرىنى پۈرۈشتۇرۈپ، دىمىقىنى قېقىپ قويۇشتى - دە، بىر ئىشنى قاتتىق ھار ئالغاندەك ماڭا گۆلىيىپ قويۇپ ئارقىلىرىغا ئۆرۈلۈپ، بىرىنىڭ ئارقىسىدىن بىرى ئۆزلىرىنىڭ سېخ - ئىشخانىلىرىغا كىرىپ كېتىشتى. ھېلىقى ئوسمىچى خوتۇنلاردىن بىرى كىرىپ كېتىپ غان چاغدا مېنى بىلمەي قالمىسۇن دېگەندەك ئەتەي ئارقىسىغا ئۆرۈلۈپ ماڭا قاراپ بويىنىنى شاپتۇل قاققاندەك سىلكىپ قويۇپ يەرگە قارىتىپ كۈچ بىلەن بىرنى تۈكۈرۈۋەتتى تېخى!

ئاسماندىن يەرگە يىقىلغاندەك ئاچچىق ئىگىرىۋەتتىم. نېمە كۆرۈۋاتىمەن ئۆزۈم؟ مەن نېمە قىلغاندىمەن ئۇلارغا؟ قېنى مەن كۈتكەن قىزغىنلىق؟ قېنى ھېلىقىدەك لەرنىڭ ئىسسىق چىرايلىرى، يېقىملىق جىملەشىلەر، چۈچۈك شاكىخولار؟ قېنى چوك ئائىلىنىڭ يىللىق باغرى؟ قېنى، زادى قېنى؟

مەن خۇرسىنىپ چۆكتۈر تىنىۋەتتىم، كاللامدا بىر ئازابلىق سوئال بەلگىسىنىڭ قارا سايىسى ئەگىيتتى.

مەن جايىمدا قاققان قۇزۇقتەك قېتىپلا قالغانىدىم. بىر ھازادىن كېيىن ئېسىمنى تاپقاندەك بولدۇم - دە، يول پوتوپكامنى ئېلىپ بەلگىلەش ئىشخانىسىغا ماڭدىم. پۇتلىرىم ئېغىر ئىدى. كۆڭلۈم چۈشۈپ يەۋالغاندەك بىر خىل يېقىمسىزلىق ئىچىدە ئۇغۇپ تۇراتتى.

مەن ئىشخانا ئىشكىدىن كىرىپ كەلگىنىمدە كالون باشلىقى بىلەن بەلگىلەش خادىمى نېمىدۇر بىر نەرسە ئۇستىدە سۆزلىشىپ ئولتۇرۇشقانىكەن، ئۇلارنىڭ چىرايىدىن، ئاۋازىدىن بىر خىل سولغۇنلۇق، ئۇمىدسىزلىك، ئېسەكەش چىقىپ تۇراتتى. مېنىڭ كىرىپ كەلگىنىمنى كۆرۈپ كالون باشلىقى ماڭا بىر خىل سوغۇق نەزەردە «لاپپىدە» قاراپ قويدى. ھېلىقى بەلگىلەش خادىمى بولسا قاراپمۇ قويمىدى. مەن ئۇلارغا بىر خىل ھەيرانلىق ۋە كەيپسىزلىك ئىچىدە سالام قىلىپ پوتوپكامنى كەنتىرگە تاشلىدىم. كۆڭلۈمگە ياخشى، كالون باشلىقى سالىمىغا بىر خىل ياسالما ھىجىيىش بىلەن جاۋاب بەردى. بەلگىلەش خادىمى ئۇن - تىن چىقارماي پوتوپكامنى قولىغا ئالدى ۋە خۇددى ئۇنىڭدىن ئوغرىنىڭ بارماق ئىزىنى تېپىۋالماقچى بولغاندەك كىرپىكسىز پىت كۆزلىرىنى قىسىپ، پوتوپكىنىڭ قۇرلىرىنى ئاقتۇرۇشقا باشلىدى. مەن ماي بىلەتلىرىمنى كەنتىر گەقويدۇم.

— توپتوغرا 2مىڭ كىلوئىقتىسا دقىلدىم.

— ئۇ ... ئۇچ ئايدا 2 مىڭ كىلو - ھە؟ — كالون باشلىقى چۆچۈپ كەتتى.

— شۇنداق! — دېدىمەن ئۇنىڭ ئىشەنمەسلىك چىقىپ تۇرغان كۆزلىرىگە دىققەت قىلىپ. ئۇ، كۆزلىرىنى دەررۇ قاچۇرۇپ كەتتىرگە قارىۋالدى.

بەلگىنەش خادىمى ئۇنچىقارماي، پوتۇپ كامنى «پاققىدە» ئالدىغا تاشلاپ قويدى. ئۇنىڭ چىرايىغارا كۆك بولۇپ كەتكەنىدى.

«ئىچىڭ ئاداپ ئۆلە» دېدىمەن ئىچىمدە ئۇنىڭ ھالىغا قاراپ شادلىق ئىچىدە. «چىدىماي قالدىڭ - دە، كۆتۈ! بۇنداق بولارىنى ئويلىمىغۇبدىكەنسەن! ...»

مەن يۇقىرىدىن ئۇنىڭ چىرايىغا مەنە مەنىلىك ئىچىدە نەزەر تاشلىدىم. ئۇنىڭ لەۋلىرى، تۇيۇقسىز زادىققىنىڭ لەش ئەتىلىرى تارتىلىپ تىترەپ كەتتى. چېكىسىگە مۇزدەك تەر تامچىلىرى تەپچىرەپ چىقتى.

مەن تۇيۇن يانچۇقۇمدىن قىزىل دۇردۇن تاشلىق، خەتلىرىگە ئالتۇندىن ھەل بېرىلگەن «پاتېنېت ھوقۇقى گۇۋاھنامىسى»نى ئالدىرىماي ئالدىم - دە، كالون باشلىقىغا سۇندۇم.

— گېزىتتىن كۆزىنى رادىئودا ئاڭلىدۇق، — دۇيجاڭ كىنىشكىنى قولىغا ئالدىيۇ، ئېچىپ قاراپمۇ قويماي قولى كۆيگەندەك دەررۇ ماڭا ياندۇرۇپ بەردى. ئۇنىڭ قوللىرىمۇ ئىختىيارسىز تىترىمەكتە ئىدى.

— لېكىن ئامماننىڭ ساڭا پىكرى بار، — ئۇ مېنىڭ چىرايىمغا قاراشقا پېتىنالماي دېرىزىگە قاراپ تۇرۇپ دېدى ئۇشتۇمتۇت.

مەن ھاڭ - تاڭ بولدۇم.

— نېمە... نېمە پىكىر ئىكەن ئۇ؟

— ئەسلىدە بۇ ھوقۇق ساڭا ئەمەس، كۆپچىلىككە، كالونغا تەۋە بولۇشى كېرەك ئىدى. لېكىن سەن ئۆزۈڭنىڭ قىلغۇاپسەن.

— قىزىق، — مەن ئىستېھزا بىلەن كۈلۈمسىرىدىم، — ئۇ نەرسىنى مەن كەشىپ قىلايۇ، ئەمدى كېلىپ...

ئۇ مەن تەرەپكە كەسكىن بۇرۇلدى - دە، غەزەپ بىلەن قولىنى شىلتىدى:

— ئۇ نەرسىنى نەدە ياسىدىڭ كالونىدا! كىمنىڭ سايمانلىرى بىلەن ياسىدىڭ؟ كالوننىڭ! زاپچاس كىمنىڭ؟ كالوننىڭ! يەنە... نېمىدە سىنىدىڭ؟ كالوننىڭ ئاپتوتوبۇسنى ئۆستىدا! قايسى ۋاقىتتا سىنىدىڭ؟ يول ئۇستىدە - يەنىلا ئىش ۋاقتىدا!

— لېكىن...

ئۇ مېنى ئېغىز ئاچۇرمىدى:

— لېكىن - پېكىنىڭنى قوي! بىز ئۆز ۋاقتىدا ماينى ھەددى - ھېسابسىز كۆيدۈرۈۋەتكىنىڭ ئۈچۈن ئاپتوبۇسنى تارتىپ ئالغان بولساق، بۇ ئوقەتنى كەشپ قىلىش كاللاڭغا كېلەمتى؟ سەن بەلكىم: «كاللام مېنىڭغۇ؟ ئەقلى - ھۇشۇم مېنىڭغۇ؟» دېمەكچىدۇرسەن، مانا، ئاشۇ ئارتۇق ماي كۆيدۈرىدىغان ئاپتوبۇسنى بەرمىگەن بولساق سەن ماي تېجەيدىغان نەرسە ئىجاد قىلىشقا مەجبۇر بولامتىڭ؟ دېمەك كاللاڭ سېنىڭ بولغان بىلەن، كاللاڭنىڭ ئىشلىشىگە سەۋەبكار بولغان ئامىل يەنىلا كالوننىڭ! تېخى گېزىتلەردە ماختىلىپسەنا؟ رادىئولاردا تەشۋىق قىلىنىپسەنا؟ بۇنىڭغا نېمە ھەققىڭ سېنىڭ؟

كالون باشلىقىنىڭ چىرايى غەزەپتىن قارىيىپ كەتتى، جاۋغايلىرىدا ماغزاپ بۇرۇلدايتتى. بويۇن تومۇرلىرى كۆپۈپ دېمى كېسىلەي دەپ قالغانىدى. بەلگىلەش خادىمى ئاغزىنى مايماق قىلىپ ماڭا قاراپ مازاق قىلغاندەك ھىجايدى. بۇ، ئۇنىڭ ماڭا تۇنجى قېتىم يۈزمۇ يۈز قارىشى ئىدى. ئۇنىڭ كۆزلىرىدە زەھەرلىك سوغۇق ئۇچقۇنلار ئاشكارا ئۇچقۇنداينتتى. مەن شۇ چاغدا كالون باشلىقى دەۋاتقان بۇ

گەپلەرنىڭ ئەسلىدە مۇشۇ ئەبلەخنىڭ ئىغۋاگەرچىلىكى ئىكەنلىكىنى پەملىدىم. مەن ئۇنىڭ ئاشۇ نەپرەتلىك ۋە يىرگىنچلىك ئىشىغا «گالاچچىدە» قىلىپ بىر مۇشت قويۇۋېتىشىمدىن ئەنسىرەپ، ئۇنىڭ تەلەتىگە قارىماسلىققا تىرىشتىم - دە، پو-توپكا ۋە كىنىشكىلىرىمنى يىغىشتۇرۇپ ئار-قامغا ئۆرۈلۈپلا ئىشخانىدىن چىقىپ كەتتىم.

ئىشخانىدىن چىقىپلا، كالوننىڭ ئوتتۇرى-سى بىلەن مەن تەرەپكە نېمىلەرنىدۇر سۆزلەپ، قوللىرىنى بۇلغاپ كېلىۋاتقان بىرسىگە كۆزۈم چۈشتى. بۇ ھېلىقى زىنكى ربيا دېگەن ئۇستام ئىدى. قارىسام ئۇنىڭ كۆزلىرى ئەلەسلىشىپ ئاغزىدىن شالى ئېقىپ قاپتۇ. ئۇ، قوللىرىنى ھاۋادا بۇلى-غايتتى، بىگەز قولى بىلەن كىمنىدۇر جۇ-نەيتتى. غەزەپتىن كۆكەرگەن كالپۇكلىرى تىترەيتتى. دېمىسىمۇ قىلىپ خىرقىراپ قالغانىدى.

— تېخى بىر قېتىمدا ئەللىك كىلو ماي ئېقتىساد قىلىدىغان بىر ئوقەتنى ياساپتىمىش؟ ئاشۇ - ھە؟ ئاشۇ! نېمىشقا ئەللىك كىلو ئېقتىساد قىلغىدەك؟ نېمىشقا بىر كىلو، ئىككى كىلو ئەمەس، ئەللىك كىلو؟ ياق، زادى ئۇ نېمىشقا ماي ئېقتى-ساد قىلالىغىدەك؟ نېمىشقا؟ مەن ئەمەس، تېخى ئۇ! گېزىت، رادىئو! رادىئو، گېزىت! نېمىشقا مەن ئەمەس، ئۇ بولىدۇ؟ مەن ئاران 8 - 10 كىلو، ئۇ تېخى 50 كىلو! ئېقتىساد قىلغان ماينىڭ پۇلىلا 100 كويدىن ئاشىمامدۇ؟ ئۇ چاغدا مۇكاپات، يول پۇلى، ماناشى قوشۇلسا نەچچە پۇل بولۇپ كې-تىدۇ؟ مېنىڭ ئالىدىغىنىم قانچىلىك؟ نې-مىشقا ئۇ شۇنچە پۇل ئالىدۇ؟ نېمىشقا؟

مەن ھاڭ - تاڭ بولدۇم. ئۇ مەن ھەق-قىدە ئۆزىگە ئۆزى سۆزلەۋاتاتتى. ئۇنىڭ قوللىرى گاھ ھاۋادا پۇلاڭلايتتى، گاھىدا مۇشتۇمىنى تۈگۈپ ھاۋاغا مۇشت ئاتاتتى، گاھىدا ئاغزىنى قىلىچ قىلىپ ھاۋاغا شىلتىيتتى. تۇرۇپ- تۇرۇپ ئۇنلۈك-ئۇنلۈك ۋارقىرايتتى.

ئۇ شۇ سىياقتا ماڭا قاراپ ئۇدۇل كېلىۋەردى. مەن ئۇنىڭ ھالىتىگە ھاڭۋاق-قىنىچە قاراپ قاپتىمەن. بىركەمدە قارىسام ئۇنىڭ مۇشتى تۇمشۇقۇمنىڭ ئاستىدىلا پۇلاڭلىدى. مەن شارتتىدە قىلىپ ئۆزۈمنى يانغا ئالدىم. ئۇ يەنە بىرنېمىلەرنى دەپ چالۋاقاپ غۇدۇڭشىغىنىچە ھاۋاغا مۇشت ئېتىپ ئالدىمدىن ئۆتۈپ كەتتى. مەن پەقەت شۇ چاغدىلا ئۇنىڭ ماڭا قاراپ يۈزمۇ يۈز كېلىۋېتىپمۇ مېنى كۆرمىگەنلى-كىنى بىلدىم. ئۇ ئاشۇ ھالەتتە كالون دەرۋازىسىدىن چىقىپ كەتتى. دەل شۇ چاغدا كىمدۇر بىرىنىڭ ئارقا تەرىپىدىن شىپىرلاپ ئۆتۈپ كېتىۋاتقىنىنى سەزدىم - دە، چۆچۈپ ئارقامغا ئۆرۈلدۈم.

— گېزىتكىمۇ چىقىڭ، رادىئوغىمۇ چې-قىڭ، پۇلنىمۇ تېپىڭ، كىم ئىكەن ئۇ شۇنى-چە؟ بىزنىڭ ئەرخەقە ياراشمامدى-كەن؟ زادى بۇنداق ياخشى ئىش، بۇنداق شەرەپ؟

بۇ، ئاككۇمۇلياتورخانىدىكى ئوسمىچىنىڭ بىرسى ئىدى. ئۇ ئىلگىرى ماڭا ئۆزىچە ئامراقلىق قىلىپ يۇرەتتى، مېنىڭ كۆزۈمگىمۇ ئۆز ئاچامدەك ئىسسىق چىراي كۆ-رۈنەتتى. ئۇمۇ ھېلىقى زىكرىيا ئوستامدەك ئالدىغا تىكلىگىنىچە ھەررەڭ - سەررەڭ دەسسەپ مېنى تىللاپ كېتىپ باراتتى.

مەن ئەتراپىمغا ئەلەملىك كۆز تاشلىدىم. دەرۋازىنىڭ يېنىدىكى قاراۋۇلخانا ئالدى-غا 3 — 4 ئادەم يىغىلىپ قاپتۇ. ئۇلار بىر كاللەك بولۇپلىپ قىزىشىپ قاينىاپ، كىم-نىدۇر تىللاۋاتاتتى. ئۇلار پات - پات: «نېمىشقا؟ زادى نېمىشقا؟!» دەپ ۋارقى-راشاتتى. قارىسام، ئادەتتە ئاق كۆڭۈل، مۇلا-يىم كۆرۈنىدىغان ھاشىم ئوستام، ھۇشۇر تەتەي، ھاشىر قانجۇقلار ئىكەن، خۇدانىڭ

مۇمىنى دەپ سانىلىدىغان دەرۋازىۋەن بويـ
تاق بوۋايمۇ ئـۇلارنىڭ ئـاربىسىدا ئىكەن،
ئۇ بوۋايمۇ ھېلىقىلارغا قوشۇلۇپ زەردىسى
بىلەن: «نېمىشقا؟ زادى نېمىشقا؟!» دەپ
ۋارقىرىغىلى تۇرۇپتۇ.

«خۇدا!» دەپ ئاچچىق ئېچىنىۋەتتىم مەن.
نېمە كۆرۈۋاتىمەن ئـۆزۈم؟ مەن ئېلىشىپ
قالدىمۇ يـاكى ماۋۇ ئـادەملەر ئېلىشىپ
قالدىمۇ؟ مـەن نېمـە قىلغان گۇناھىمغا
بۇنچە گۇناھكار بولۇپ قالدىم؟ بۇ ئوكۇمـ
مۇ ياكى چۈشۈممۇ؟ ھېچبىر گۇناھسىز بىر
ئادەم قاراپ تۇرۇپ مـۇشۇ ھـالغا چۈشۈپ
قالسـا - ھـە؟ مـاي ئىسقتىساد قىلىدىغـان
نەرسە كـەشپ قىلىـپ پـاتېنېت ھـوقۇقى
ئالغان بولسام، گېزىت، رادىئوغـا چىققـان
بـولسـام، مـاي تېجەپ كىرىـسـم ئاۋۇغان
بولسا، بۇلارنىڭ نېمىسى زىيانغا ئۇچرىدى؟
نېمىشقا بۇنچىۋالا قىلىدۇ ماڭا! مـەن قو-
لۇمدىكى «گـۇۋاھنـامە» نى غـەزەپ بىلەن
يەرگە ئاتتىم. ئويلاپ بـاقسام مېنى مۇشۇ
گۇۋاھنامە گۇناھكار قىلغانىدى، قۇرۇسۇن،
قۇرۇپ كەتسۇن بۇنداق شان - شەرەپ!

شۇ چاغدا ھېلىقى دوكتـۇر ئاغىنەمنىڭ:
«بىز خەق بـاشقىلار ئـۆزىمىزدىن تۆۋەن
ۋە ئاجىز ئورۇندا تۇرغـاندا شـۇ كىشىنـى
ياخشى كـۆرىمىز، ئـۇنىڭغا نـاھايىتى كەڭ
قورساقلىق ۋە رەھىمدىللىق بىلـەن مۇئامىلە
قىلىمىز، ئۇنىڭ خاتاسىنى كـەچۈرۈۋېتىمىز،
مـۇبـادا ئـۇنىڭ ھـەرقايسى جـەھەتتە بىز
بىلەن تەڭلىشىپ قېلىش ئېھتىمـالىنى سېـ
زىپلا قالساق، ئۇنىڭدىن ھەزەر ئەيلەيمىز،
ئـۇنىڭدىـن ئېھتىيـات قىـلىمىز، ئۇنىڭدىن
ئۆزىمىزنى تارتىمىز، ئەندىشىگە چۈشىمىز.
ئەگەر ئۇ كىشى بىزدىن ئۇشتۇمتۇت ئېيىپ
كەتسە، ئۇنىڭ قىلىۋاتقـان ئىشىنىڭ مىلـ
لەتكە، خەلققە قانچىلىك پـايدىـلىق بولۇـ
شىدىن قەتئىنەزەر، ھېچ ئىككىلەنمەستىن
ئۇنىڭغا قارشى پىتنە ئۇيۇشـتۇرىمىز، ۋاستە
تاللىماي دۇشمەنلىك قىلىمىز، بۇ ئىشىمىز-
نى ئاخىرى ئۇ كىشى تـەلتـۆكۈس ۋەيران
بولغىچە قەتئىي داۋاملاشتۇرىمىز، بۇ، بىز-
نىڭ مـۇشـۇ كۈندە يېتىـلىۋاتقان مىللىي
پسىخىكىمىزنىڭ تۈپ ئالاھىدىلىكى بولۇپ
قالدى، بىز بۇ ھالەتنى قەتئىي ئـۆزگەرتـ
مەيدىغان بـۇلساق مىللىتىمىز تەلتـۆكۈس
ھالاك بولىدۇ، يـوقىلىدۇ!» دېگىنىنى بىر-
دىنلا ئەسلەپ قالدىم.

ئـەي خـۇدا! دېـدىـمـەن ئـۆز -
ئۆزۈمگە، — ئۇلار ئـەمەس مـەن ئېلىشىپ
قالغان ئوخشايمەن، يـاق، ئۇلار ئېلىشىپ
قاپتۇ! ياق، ھەممىز ئېلىشىپتىمىز! بـۇل-
مىسا بىر - بىرىمىزگە نېمىشقا بۇنچىۋالا
دۇشـمـەن بولىمىز زادى؟ مـەن بىردىـنلا
كـالوۋنـى بېشىمغـا كىيـىپ ۋارقىرىۋەتتىم!
«نېمىشقا؟ زادى نېمىشقا!!»

خاتىمە

ئـوكـۇممۇ ياكى چـۈشۈممۇ، بىلمىدىم.
ئېيكىن... ھاياتنىڭ ئۆزى بىر چۈش. ئايـ
غـى چىقمـاس تـۇگىمەس بىر چۈش. شـۇ
كۈنلەردە بىزنـىڭ كـۆرۈۋاتقىنىمىز تېخىمۇ
بىر قاباھـەتلىك چـۈش. بـۇ قاباھەتـلىك
چۈشنىڭ ئاخىرى قاچان چىقار ئىكىن. بىز
بۇ قاباھەتلىك چـۈشنىڭ ئىسكـەنجىسىدىن
قاچان قۇتۇلارمىزكىن؟

بۇ چۈش نېمانچە ئۇزۇن؟ نېمىشقا بۇنـ
چە تۇگىمەس، نېمىشقا؟!...

1993 — يىل نويابر، ئۈرۈمچى

ئاپرىل سەمەت قىزى

1

1992 - يىلى 8 - ئاينىڭ 5 - كۈنى ئۇيغۇر مۇقاملىرى تارىخىدا قالتىس خاسىيەتلىك، قۇتلۇق بىر كۈن بولدى. يەر پەيدا بولغىدىكى ئاۋات شەھەر، يەكەن سەئىدىيە خانلىقىنىڭ پايتەختى، قەدىمگاھى يەكەن شەھىرىدە بىزنىڭ مۇبارەكئانىمىز، ئۇيغۇر ئاياللىرىنىڭ نۇرانە ئىپتىخارى، ئۇلۇغۋار مۇقامشۇناس، شائىرە ئامانىساخانىمنىڭ هەيكەلىنىڭ يوپۇقىنى ئېچىش، ئامانىساخانىمنىڭ يېڭى قەبرىگاهلىقىغا يوپۇق يېپىش مۇراسىمى، مۇقام ئەھلىنىڭ تارىختاكۆرۈلمىگەن زور، تەسىرى ئەڭ چوڭ بولغان ئاپتونوم رايون، مەملىكەت خاراكتېرلىك كاتتا يىغىلمىشى — ئاپتونوم رايون بويىچە2- قېتىملىق ئۇيغۇر «ئون ئىككى مۇقام»نەغمىلىرى ئىلمىي مۇھاكىمە يىغىنى بىرلاۋاقىتتا ئۆتكۈزۈلدى.

تارىخ — جەمئىيەتنىڭ ئالغا ئىلگىرىلەش، يورۇقلۇققا، مەدەنىيەتكە، كامالەتكە قاراپ راۋاجلىنىش تارىخىدىن ئىبارەت.

ئۇيغۇر خەلقىنىڭ جاھانغا مەشھۇر بولغان مۇقام مەدەنىيىتى، تېگى - تەكتىدىن ئالغاندا ئۇيغۇر خەلقى ۋە ئۇنىڭ تارىختىكى ئەجدادلىرىنىڭ نەچچە مىڭ يىل داۋامىدا ياراتقان ئۇلۇغ خەلق مەدەنىيىتىنىڭ بىر قىسمىدۇر. خەلق ئامما‌سى ياراتقان ۋە گەۋدىلەندۈرۈلگەن فولىكلور مەدەنىيىتى بولمىغاندا ئۇيغۇر كلاسسىك مۇزىكىسى «ئون ئىككى مۇقام» مۇ بولمىغان بولاتتى. مەنبەسىز دەريا، يىلتىزسىز دەرەخ بولمىغىنىدەك، فولىكلور مەدەنىيىتىسىز كىلاسسىك مەدەنىيەتنىڭ بولىشى مۇمكىن ئەمەس.

تارىخ ئۆز داۋىنىدا، ئۆز ئېھتىياجلىرىغا يارىشا تارىخىي قەھرىمانلارنى يارىتىدۇ. جەڭ تەقەززالىرى سەركەردىلەرنى، ھاكىمىيەت زۆرۈرىيەتلىرى سىياسىيۇنلارنى، مەدەنىيەت ئېھتىياجلىرى ئالىملار، سەنئەتكارلار، مەدەنىيەت ئەربابلىرىنى تارىخىي پائالىيەت سەھنىسىگە چىقىرىدۇ. تارىخنى خەلق يارىتىدىغانلىقى بىلەن تارىخ قەھرىمانىنى يارىتىدىغانلىقى ئارىسىدا دىئالېكتىكىلىق بىردەكلىك ساقلانغان.

ئامانىنساخان خەلقىمىزنىڭ يەكەن سەنئىدىيە خانلىقى دەۋرىدە مەيدانغا كەلگەن مەشھۇر تارىخىي شەخس، ئۇيغۇر مەدەنىيەت تارىخىدىكى نۇرانە نامايەندە، ئۇيغۇر مۇقام سەنئىتى تارىخىدىكى دەۋر بۆلگۈچ زات.

2

ئامانىنساخان يىپەك يولىنىڭ ئوتتۇرا بەلبېغىدا — غەربىي دىيار تارىخىدا زور ئۆزگىرىش يۈز بەرگەن دەۋردە تارىخ بېتىگە كىرىپ كەلدى. بۇ دەۋردە ئوتتۇرا ئاسىيا ۋە خوراسان رايونىنى تېمۇرلەر سۇلالىسى ئورنىغا مۇھەممەد شايبانىخان باشلىغان دەشتى قىپچاق ئۆزبېكلىرى ئىستىلاھ قىلغان، موغۇلستان تېررىتورىيىسىنىڭ شىمالىي قىسمىنى جۇڭغارلار ئىگىلىگەن، قەدىمكى يىپەك يولى ئالاقىلىرى ئۇزاق مەزگىللىك بىكىنمە هالەتكە يۈزلەنگەن، يىپەك يولى ئاۋات مەنزىرىسىنىڭ ئاخىرقى شولىسى پەقەت ھىندىستاندىكى بابۇرلەر سۇلالىسى بىلەن يەكەن سەنئىدىيە خانلىقىدا ئۆزىنى جىلۋىلەندۈرگەن ۋاقىت ئىدى. ئەينى زاماندا بابۇر سۇلتانلىقى بىلەن يەكەن سەنئىدىيە خانلىقى تېمۇرلەر زامانىسىدا بارلىققا كەلگەن بىر قەدەر تەرەققىيپەرۋەر ئىدىيىلەر، بولۇپمۇ ئىنسانپەرۋەر سەنئەتكە داۋاملىق ۋارىسلىق قىلىشقا تېغرا كەلگەنىدى. مانا مۇشۇ تارىخىي ئېھتىياج تۈپەيلى ئامانىنساخان ئۆزىدىكى بىر قاتار سۈپەتلەر شاراپىتىدىن تارىخ سەھنىسىگە چىقتى.

ئامانىنساخان ئۇچۇن شاراپەتلىك بولغان مەنىۋى سۈپەتلەر ئەڭ كەم دېگەندىمۇ تۆۋەندىكىچە ئۇچ خىل بولغان:

بىرىنچىدىن، ئۇ، ئەل ئارىسىدا ئۇيغۇر فولىكلورىنىڭ نۇرغۇن تەرەپلىرى بىلەن ئەسرار بولغان. ئۇ، ئۇيغۇر ھېكايە - چۆچەكلىرى، ماقال - تەمسىللىرى، بېيىت - قوشاقلىرىدىن سان جەھەتتە كۆپ بىلىش بىلەن بىللە، سۈپەت جەھەتتە ئۇنىڭدىن ئۇيغۇر روھىيىتىنى ئوبدان ئىگىلىگەنىدى. بولۇپمۇ ئۇ ئۇيغۇر مۇقاملىرى، ئەلنەغمىلىرىنى پاخشىي ئىگىلىگەن، يېتىلگەن سازەندە ۋە خۇش ئاۋاز ناخشىچى ئىدى.

ئىككىنچىدىن، ئۇ ئىسلاللار مەدەنىي ھاياتى تەۋرىسىدا كۆپ ئىزدەندى. ئۇنىڭ «ئەخلاقى جەمىلە»، «شۇرۇھۇلقۇ لۇپ» ناملىق ئەسەرلەرنى يازغىنىغا قارىغاندا، ئۇ ئومۇمەن ئەخلاقشۇناسلىق، خۇسۇسەن ئىسلاللاردىكى كۈزەل ئەخلاق مەسىلىسىنى تەتقىق قىلغان، ئۆز خەلىقىنىڭ مەنىۋى قىياپىتى ئۈستىدە ئىزدىگەن.

ئۇچىنچىدىن، ئۇ، ئەلشىر نەۋائىي ئەسەرلىرىدە مەركەزلىك ئىپادىلەنگەن ئىنسانپەرۋەر ئىدىيىلەرگە زور ھۆرمەت بىلەن قارىغان، ئۆزىمۇ ئۆز دەۋرىنىڭ نەۋائىيشۇناسى بولغان.

يۇقىرىدىكى مەنىۋى شەرتلەر، ئۇنىڭ سۇلتان ئابدۇرەشىدخان ئوردىسىغا خانىش بولۇپ كىرىشى بىلەن ھازىرلانغان زۆرۈرىيەت ھەمدە مۇمكۈنلۈكلەر بىلەن قوشۇلۇپ، بۇنىڭدىن باشقا، ئۇستاز قىدىرخان قاتارلىق مۇقامشۇناسلار بىلەن بىللە ئىشلەش شارائىتى بىلەن قوشۇلۇپ ئاماننىساخاننىڭ ئۇيغۇر مەدەنىيىتى تارىخىدىكى كۆرۈنگەن تارىخىي شەخس بولۇپ چىقىشىنىڭ سۇبيېكتىپ ۋە ئوبىيېكتىپ شەرتلىرىنى ھازىرلىغانىدى.

3

تارىخ يالغۇز تارىخنى خەلق ئاممىسى يارىتىدىغانلىقى بىلەن قەھرىمانىنى تارىخ يارىتىدىغانلىقىنىڭ دىئالېكتىكىلىق بىرلىكى شەكىلدىلا ئەمەس، يەنە تارىخىي مۇقەررەرلىك بىلەن تارىخىي ھادىسىلەرنىڭ تەسادىپىيلىق شەكلىدە يۈز بېرىشىنىڭ دىئالېكتىكىلىق بىرلىكى تەرزىدە ئالغا قاراپ ئىلگىرىلەيدۇ. ئاماننىساخاننىڭ «تەۋارىخى مۇسقىيۇن» دا يېزىلغان ئىبارە بويىچە تەكلىماكان قىرغىقىدا دۇنياغا كېلىشىدىن ئۇنىڭ سۇلتان ئابدۇرەشىدخانىنىڭ كېيىنكى خانىشى بولۇشى ۋە ئوردىدا مۇقام تەتقىقاتى بىلەن شۇغۇللىنىشى، دەل ئەنە شۇنداق دىئالېكتىكىلىق بىردەكلەكنى ساقلىغان.

دەرۋەقە، سۇلتان ئابدۇرەشىدخان ئوردىسى بىلەن مەھمۇت ئوتۇنچىنىڭ ئائىلىسى ئىجتىمائىي ئورۇن جەھەتتىن نا تەكشى ئىدى. سۇلتان ئابدۇرەشىدخانىنىڭ باشقا ئاغىچىلىرى بىلەن ئاماننىساخان نەسەب جەھەتتىن نا تەكشى ئىدى. ئەينى زامانىدا باش كۆتۈرۈۋاتقان ئىشانچىلىق پىكىر ئېقىملىرى بىلەن ئاماننىساخان قاتارلىق ئىلغار كىشىلەر تەشەببۇس قىلغان ئىنسانپەرۋەرلىك ئىدىيىلەر نا تەكشى ئىدى. بۇ خىل نا تەكشىلىك ئاماننىساخانغا قارىتىلغان ئوردا - ھەرەم ئىچىدىكى رەشىك - ھەسەت بىلەن ئوردا سىرتىدىكى پىتنە - ئىغۋا دولقۇنىنى كەلتۈرۈپ چىقاردى. بۇ ۋەجدىن ھەتتا مەھمۇد جوراس ئۆز كىتابىدا ئاماننىساخاننىڭ نامىنى رەسمىي ئاقسۆڭەك خان ئاغىچىلىرى قاتارىدا تىلغا ئېلىشقىمۇ پېتىنالمىدى. بەزىلىرى ئاماننىساخاننى نىكاھىغا ئالغانلىقى ئۈچۈن سۇلتان ئابدۇرەشىدخاننى لولى - سىگانلاردەك سەنئەتچى قىزنى ئوردا - ھەرەمگە ئېلىپ كىردى، دەپ ئەيىبلەشتى.

ئەمما، ئەينى زامانىدا پەقەت ئاماننىساخانلا تارىخىي تەقەززانى - ئۇيغۇر مۇقاملىرىنى قۇتقۇزۇپ قېلىش ۋە كلاسسىك شەكىلگە كۆتۈرۈشتىن ئىبارەت تارىخىي خىزمەتىنى ئورۇندىشىغا قابىل ئىدى. ھەر قانچە نەسەب پەرقلىرى بولسىمۇ ئاماننىساخان بىلەن تەرەققىيپەرۋەر، مەدەنىيەت - سەنئەت ھامىيسى سۇلتان ئابدۇرەشىدخان ئارىسىدىكى غايىۋى بىرلىك بۇ پەرقلەردىن ئۈستۈن كەلگەنىدى. تارىخنىڭ بۇ تاللىشىنى ھېچقانداق كۈچ رەت قىلالمىدى.

«تەۋارىخى مۇسقىيۇن» دا ئېيتىلىشىچە، ئامانىنساخان (1533 - 1567) ئەسلىدە تەكلىماكاننىڭ غەربىي ياقىسىدىكى كەمبەغەل مەھمۇد ئوتۇنچى دېگەن كىشىنىڭ يالغۇز قىزى بولۇپ، كىچىكىدىن شېئىرىيەت، خۇشخەت يېزىش ۋە تەمبۇر چېلىشقا زوقمەن بولغان. ئاتىسى مەھمۇد ئاكا قالۇن ۋە ساتارنى ۋايىغا يەتكۈزۈپ چالىدىغان كامىل سازەندە، ئۇستا مۇقامچى ئىدى. شۇ زاماننىڭ سازەندىلىرى ئۇنىڭ ئائىلىسىگە كېلىپ مۇزىكا ئىلمىدىن دەرس ئالاتتى ۋە مۇزىكا ئەلتۇرۇشلىرىنى ئۈيۈشتۇراتتى. بۇ خىل مەدەنىي هايات ئەقىللىق ۋە تۇغما تالانت ئىگىسى بولغان ئامانىنساخاننى دولان مەشرەپلىرىنىڭ هەۋەسلىك تىكىشىغۇچىسى، ئەلىشىر نەۋائىي شېئىرلىرىنىڭ قىزغىن ئوقۇرمەنى، 14 يېشىدا شائىرە، ئۇيغۇر مۇقاملىرىنى دېيەرلىك ئىگىلىگەن ئۇستا مۇقامچى، سازەندە قىلىپ يېتىشتۈردى.

مانا شۇ چاغلاردا، ئۆز زامانىسىنىڭ خۇش ئاۋازلىق مۇزىكانتى ۋە پېشقەدەم شائىرى قىدىرخانمۇ مەھمۇد ئاكىنىڭ قېشىغا كېلىپ تۇراتتى. قىدىرخان بىلەن مەھمۇد ئاكىنىڭ ئەينى زامان مەدەنىي هاياتى، «ئون ئىككى مۇقام» نىڭ تولىمۇ قالايمىقانلىشىپ كېتىۋاتقانلىقى، بۇخارا - سەمەر قەنتلەردە ئۇنىڭ ئۇنتۇلۇشقا يۈزلەنگەنلىكى، ئۇيغۇر مۇقاملىرىنى ساقلاپ قېلىش ۋە راۋاجلاندۇرۇش ئۈچۈن ئۇنى قايتىدىن رەتلەپ چىقىش لازىملىقى توغرىسىدىكى سۆھبەتلىرى ئامانىنساخاندا مۇقامنى يېڭى يولغا سېلىش تۇيغۇسىنى ئويغاتتى. ئەمما، بۇ ئامانىنساخان ئۈچۈن پەقەت قىزغىن ئارزۇ ئىدى، خالاس.

مۇبارەك كۈنلەرنىڭ بىرىدە، شىكارغا چىقىپ، ئەكرەم دېگەن مۇھاپىزەتچىسى بىلەن يولۇچى سۈپىتىدە مەھمۇد ئاكىنىڭ ئۆيىگە كىرگەن هەزرىتى سۇلتان ئابدۇرەشىدخان تامغا ئېسىقلىق تۇرغان تەمبۇرغا كۆزى چۈشۈپ ئۇنى ئامانىنساخاننىڭ چالىدىغانلىقىدىن خەۋەر تاپىدۇ. سۇلتان ئابدۇرەشىدخاننىڭ تەكلىپىگە بىنائەن ئامانىنساخان «پەنجىگاه» مۇقامىغا تەمبۇر چېلىپ بېرىپ،مۇقامنى ئۆزىنىڭ ئابدۇرەشىدخانغا بېغىشلاپ يازغان:

«خۇدا ساڭا يۈز شۈكرى، بىزگە ئادىل پادىشاه قىلدىڭ،
پەقىر، مىسكىنگە ئابدۇرەشىدخاننى پاناه قىلدىڭ.

ئەي نەفىسە ئۇلۇغ تەكرىگە كېچە - كۈندۈز دۇئا قىلغىل،
شاه هەققىدە دۇئا قىلماي قاتتىق گۇناه قىلدىڭ.»

دېگەن نەزمىسى بىلەن ئايالاشتۇرىدۇ. سۇلتان ئابدۇرەشىدخان ئامانىنساخاننىڭ مۇزىكا ئىستېدادىغا هەيران قالىدۇ. ئۆزى هەقىدە يازغان شېئىرنى مۇقامغا سېلىپ ئوقۇغىنىنى ئاڭلىغاندا ئامانىنساخانغا بولغان سۆيگۈ ئۇچقۇنى يېنىشقا باشلايدۇ. «تەۋارىخى مۇسقىيۇن» دا بۇھادىسە: «سۇلتان ئابدۇرەشىدخان ئامانىنساخانغا تاقەتسىز ئاشىق ۋە ئىختىيارسىز شەيدا بولغانىدى» دەپ تەسۋىرلەنگەن.

4

ئامانىنساخان ئوردىغا كەلگەندىن كېيىن، ئەينى زامان مەدەنىيەت مەركەزلىرىدىن بىرى بولغان يەكەننىڭ مەرىپەتلىك ئوردا مۇھىتىدا تېز ئىلگىرىلىدى ۋە زامانىسىنىڭ يېتىشكەن مەدەنىيەت ئەربابى بولۇپ قالدى. سۇلتان ئابدۇرەشىدخاننىڭ هەربىي ئۇنىڭ هەر تەرەپلىمە بىلىم ئاشۇرۇشىغا، كلاسسىكلار ئەسەرلىرى بىلەن تونۇشۇپ چىقىشىغا

كەڭ مۇمكىنلىك يارىتىپ بەرگەنىدى.

«تەۋارىخى مۇسىقىيۇن» دا ئۇچۇر قىلىنىشىچە، ئامانىساخاننىڭ ئوردا ھاياتىدا قىلغان تارىخىي خارەكتېرلىك كاتتا خىزمىتى ئۇيغۇر كلاسسىك مۇزىكىسى «ئون ئىككى مۇقام» نى رەتلىشى بولدى.

سۇلتان ئابدۇرەشىدخان مىرزا مۇھەممەد ھەيدەر ۋە مەھمۇد جۇراسنىڭ مەشھۇر تارىخ كىتابلىرىدا بىرەڭ قەيت قىلىنىشىچە، يېتىلگەن شائىر، خۇشئاۋاز سازەندە، مۇقامخۇمار كىشى بولۇش بىلەن بىللە، ئۇستا مەرگەن، چاۋغان ۋە شاھمات ماھىرى ھەم خۇشخەت كىشى ئىدى. سۇلتان ئابدۇرەشىدخاننىڭ پۇتون كۈچى بىلەن قوللاپ - قۇۋۋەتلىشى بولمىغاندا ئۇيغۇر ئون ئىككى مۇقامنى مۇنداق كلاسسىك سەۋىيىگە كۆتۈرىدىغان غايەت زور تارىخىي ئەمگەك ۋە بىناكارلىقنى باشقا ئىپلىپ چىقىش تولىمۇ قىيىن بولغان بولاتتى.

سۇلتان ئابدۇرەشىدخاننىڭ ھاكىمىيەت كۈچى بىلەن قوللاپ - قۇۋۋەتلىشى، ئامانىساخاننىڭ بىۋاستە رىياسەتچىلىكى، قىدىرخان قاتارلىق شەرقنىڭ مەشھۇر مۇقام - مۇزىكىشۇناسلىرىنىڭ غوللۇق خىزمەت كۆرسىتىشى، ھەر تەرەپتىن ئوردىغا جەلپ قىلىنغان سازەندىلەر، شائىرلار، ئۇسۇلچىلارنىڭ تىرىشىپ ئىشلىشى بىلەن پايتەخت يەكەن شەھىرىدە داغدۇغىلىق ھالدا «ئون ئىككى مۇقام» نى تەرتىپكە سېلىشتەك ئۇلۇغ تارىخىي خىزمەت قانات يېيىپ كەتتى.

دەرۋەقە، بۇ تارىخىي خىزمەت باشتىن ئاياغ تىنچ ۋە ئوڭۇشلۇق داۋام قىلغىنى يوق. ئۇ ئەينى زاماندا بۇخارا قاتارلىق جايلاردىن ئېقىپ كېلىۋاتقان ئىشانچىلىق مۇخلىسلىرىنىڭ قاتتىق قارشىلىقىغا ئۇچرىدى. ئۇلار بىر تەرەپتىن ئومۇمەن پەن - مەدەنىيەتكە، بولۇپمۇ «ئون ئىككى مۇقام» دەك مۇجەسسەملەشكەن نەفىس سەنئەتكە قارشى يۆنىلىشكە ۋەكىللىك قىلسا، يەنە بىر تەرەپتىن، مۇشۇ باھانە بىلەن سۇلتان ئابدۇرەشىدخان ھاكىمىيىتىگە قول تىقىشنى قەستلىشەتتى. سوۋېزم نامىدا، تەركىي دۇنياچىلىق نىقابىدا مەيدانغا چىقىپ ئەمەلىيەتتە سىياسىي ھاكىمىيەتنى تىزگىنلەشكە ئۇرۇنۇش 16 - ئەسىردىن كېيىنكى ئىشانچىلىقنىڭ تارىخىي خۇسۇسىيىتى ئىدى. بۇ خىل ئىشانچىلىق جۇنەيدىل باغدادىي، ئەھمەد يەسسەۋىي ۋە باھاۋىددىن نەقشىبەندىي ۋەكىللىكىدىكى ئىنسانپەرۋەر سوۋېزمدىن ماھىيەتلىك پەرقلىنەتتى. سۇلتان ئابدۇرەشىد خان ئەينى زامان ئىشانچىلىقنىڭ قارشىلىقىنى يېڭىش يولىدا بىر قاتار تەدبىرلەرنى قوللاندى. ئۇنىڭ بۇزرۇكۋار خوجا مۇھەممەد شەرىف ھەزرەتلىرىنى ئۇستاز تۇتۇشىمۇ ئۇنىڭ بىر جۇملىسىدىن بولۇشى مۇمكىن.

5

«ئون ئىككى مۇقام» نى تەرتىپكە سېلىش چوڭ بىناكارلىق ئىدى. ئامانىساخان ئۇيغۇر مۇقاملىرى تارىخىدىكى بۇ دەۋر بۆلگۈچ خىزمەتتە شەرق مۇقاملىرى سىستېمىسىدىكى ئەنئەنىۋى ئۇيغۇر مۇقاملىرىنى قايتا ئاجرىتىپ چىقتى؛ «ئون ئىككى مۇقام» نى ئىلگىرىكى نەغمە ۋە مەشرەپ ھالىتىدىن «باش نەغمە»، «داستان نەغمە»، «مەشرەپ نەغمە» دىن ئىبارەت ئۇچ تەركىبتىن تەشكىل تاپقان چوڭ ھەجىملىك مۇزىكىلىق مۇجەسسەم قىلىپقا كىرگۈزدى؛ «ئون ئىككى مۇقام» تېكىستلىرىنى زاھىد ئىشانلار قاراشلىرىغا زىت ئىلغار كەشىلىك قارىشىنى كۈيلەيدىغان تېكىستلارغا، ئالدى

بىلەن ئەلمىشىر نەۋائىي غەزەللىرى، خەلق داستانلىرى دەزمىلىرى ۋە خەلق قوشاقلىرىغا ئالماشتۇردى. بۇ «ئۇن ئىككى مۇقام» نى پەلسەپىۋى، ئەخلاقىي ۋە تەربىيىۋى يۆنىلىش جەھەتتە، خەلقنى ئىنسانپەرۋەرلىك ئىدىيىلىرى بىلەن تەربىيىلەشتە غايەت زور ئەھمىيەتكە ئىگە قىلدى.

«ئۇن ئىككى مۇقام» نىڭ تەرتىپكە سېلىنىشى ئۇيغۇر مۇقاملىرىنى كلاسسىك سەۋىيىگە كۆتۈردى، ئۇنى ئۇچ قىسىملىق مۇجەسسەم هالەتكە كەلتۈردى، ئۇنى تېخىمۇ ئىنسانپەرۋەر ئىدىيىلەرنىڭ دەستۇرىگە ئايلاندۇردى.

«ئۇن ئىككى مۇقام» يېڭى قىياپەت بىلەن مەيدانغا چىققاندىن كېيىن، ئۇنى خەلق ئارىسىدا كېڭەيتىش ۋەزىپىسى تۇراتتى. چۈنكى كلاسسىك سەنئەت بولغان «ئۇن ئىككى مۇقام» خەلق سەنئىتى بولغان مەشرەپ مۇقاملىرىدىن كېلىپ چىققان بولسىمۇ، ئۇ شەھەر ۋە ئوردا شارائىتىدا يېڭى شەكىلگە ئېرىشكەنىدى. بۇ ھال كلاسسىك مۇقاملارنى ھەرقايسى شەھەرلەردە، خەلق ئارىسىدا تارقىتىشنى تەلەپ قىلاتتى. بۇ خىزمەتنى ھەرقايسى دەۋرلەردىكى مۇقامچىلار ئورۇندىشتى.

«تەۋارىخى مۇسقىيۇن» دا ئۇچۇر قىلىنىشىچە: « ... ئۇ (ئاماننىساخان) ئۆز دەۋرىنىڭ يىگانە شائىرەسى بولۇپ «دىۋان نەفىسە» - (نەفىسە شېئىرلىرى توپلانمىسى) ناملىق بىر كىتاب يازغانىدى. خەتتاتلىقتا ئۇستۇن ماھارەتكە ئىگە ئىدى. مۇزىكا ئىلمىدىمۇ شۇنداق كامالەت ئىگىسى ئىدىكى، سۇلتان ئۇنىڭغا تاقەتسىز ئاشىق ۋە ئىختىيارسىز شەيدا بولغانىدى... » ، «خۇدايى تائالا بۇ قىزغا شۇنداق ئەقىل - پاراسەت ئاتا قىلغانىدىكى «دىۋان نەفىسە» نى يازدى. خوتۇن - قىزلارغا نەسىھەت قىلىش مەزمۇنىدا «ئەخلاقى جەمىلە» — (گۈزەل ئەخلاق) ناملىق بىر كىتاب يازدى. «شۇرۇھۇلقۇلۇپ» — (قەلبلەر شەرھى) ناملىق بىر رىسالە يازدى. شائىرەلىك، نەغمىچىلىك، خەتتاتلىق تۇغرىسىدا بۇنىڭدەك مەنىلىك كىتاب ئاز. «ئىشرەت ئەنگىز» ناملىق بىر مۇقامنىمۇ بۇ مەلىكە ئىجاد قىلغانىدى. 34 يېشىدا تۇغۇتتا ۋاپات بولغان...»①

ئاماننىساخان قىسقا ئۆمۈر كۆردى. ئۇ 34 يېشىدا تۇغۇت ئۇستىدە قازا قىلدى. ئۇ ياش كەتتى — قەلبىگە ئۆز خەلقىغە تېخىمۇ نۇرغۇن خىزمەتلەرنى قىلىپ بېرىش ئارزۇسىنى پۈكۈپ ئارمان بىلەن كەتتى. ئۇ، ھاياتلىقنىڭ ئاخىرىقى مىنۇتلىرىدا سۇلتان ئابدۇرەشىدخانغا ۋە ئۆز ئەترابىدا قايغۇرۇپ تۇرغان كىشىلەرگە: «مەن ئالەمدىن ئۆتۈمەن. ئۇمىدىم: ئەلنىڭ مەرپىتى ئۈچۈن تىرىشتىم، يازدىم. بۇنىڭدىن باشقا سەرمايەم — ياخشى خىسلەت - پەزىلىتىمدۇ يوق. ئاشۇكات ئۇستىدىكى تاغاردا تۇرغىنى ئۆز قولۇم بىلەن توپلىغان قومۇش قەلەمنىڭ قىرىندىسى، ئۇ، ھاياتىمدا مېنىڭ يىغقان خەزىنەم. ئۇ مېنىڭ تەۋرەتكەن قەلبىمنىڭ ئەجرى مېۋىسى، ئۇنى باقمي ئالەمگە ئالغاچ كېتەي. شۇ قىرىندا بىلەن سۇ ئىسسىتىپ مېنى يۇيۇڭلار. مەلىكە رازىيە- نىڭ ياقۇت يېزىقى بىلەن يېزىلغان «مەسىھەت شەرىق» نى تېخى كۆچۈرۈپ بولالـ مىغانىدىم. قىزلاردىن بىرسى ئاخىرىنى كۆچۈرۈپ خەلقە تەقدىم قىلسا. پاتمە بىنىمي ئەھمەدنىڭ خۇشخېتى بىلەن قەۋرەمگە خاتىرە يېزىڭلار» ② دەپ ۋەسىيەت قالدۇردى.

ئۇنىڭ تارىخىي تۆھپىسى،ئۇنىڭ پەخرىلىك نامى مەدەنىيەت تارىخىمىز دائۆتكەن

① «ئۇيغۇر كلاسسىك ئەدەبىياتى تارىخىدىن تېزىس »، 104 - بەت. ② «ئۇيغۇر كلاسسىك ئەدەبىياتى تېزىسلىرى»، 1982 - يىلى قەشقەر پەداگوگىكا ئىنستىتوتى قۇرۇلغانلىقىنىڭ 20 يىللىقىنى تەبرىكلەش پائالىيىتىگە تەييارلىق كۆرۈش كۆرۈپىسى نەشرى.

ۋىدۇساكا، سۇجۇپ، ئاسسنامەلىكە، فارابى، تۇركان خاتۇن قاتارلىق سەنئەت مۇتەخەررىسلىرىنىڭ مۇبارەك نامى بىلەن بىللە ئەۋلادتىن ئەۋلادقىچە خەلقىمىزنىڭ دىلىدا يادلىنىپ كەلمەكتە.

6

ئۇيغۇر كلاسسىك مۇزىكىسى «ئون ئىككى مۇقام» نىڭ سۇلتان ئابدۇرەشىدخان زامانىدا، ئامانىنساخان ۋە قەدىرخانلار رىياسەتچىلىكىدە تەرتىپكە سېلىنىپ ھازىرقى ھالەتكە كېلىشى يېپەك يولى باغرىدىكى بۇ ناخشا ـ ئۇسسۇل ماكانىغا غايەت زور جانلىنىش ۋە يېڭى شۆھرەت ئېلىپ كەلدى.

ئۇيغۇر كلاسسىك مۇزىكىسى «ئون ئىككى مۇقام» ھەجمىنىڭ چوڭلۇقى، نەغمە خەزىنىسىنىڭ بايلىقى، مېلودىيىسىنىڭ گۈزەللىكى بىلەن ئېستېتىك لەززەت ۋە ئەخلاقىي تەربىيەۋى رولىنىڭ تەسىرچانلىقى جەھەتتە شەرق مۇزىكا سەھنىسىدە تەڭداشسىز مېلودىك قەسىر بولۇپ قالدى.

ئۇيغۇر كلاسسىك مۇزىكىسى «ئون ئىككى مۇقام» ئۇيغۇر مۇزىكىچىلىقىنىڭ پۈتمەس بۇلىقى، ئۇيغۇر ئۇسسۇل سەنئىتىنىڭ نەفىس نەمۇنىسى، ئۇيغۇر سەنئىتىنىڭ نوپۇزلۇق نامايەندىسى بولۇش سۈپىتى بىلەن خۇددى يالقۇنلۇق مەشئەلدەك ئۆز ۋاراسلىرىنىڭ يولىنى يورۇتتى. مۇھەممەد موللا (كاروشاڭ ئاخۇنۇم)، تەۋۋەككۇل ئاخۇن ئاكا، تۇردى ئاخۇن ئاكا، روزى تەمبۇر، زىكرى ئەلپەنتا ئاكىدەك مۇقامشۇناسلار ئارقا ـ ئارقىدىن مەيدانغا چىقىپ «ئون ئىككى مۇقام» غا ـ پۈتۈن ئۇيغۇر ھاياتىنىڭ ھەممە تەرەپلىرىنى مۇزىكىلىق تىل بىلەن ئىپادىلىگەن چوڭ ھەجمدىكى بەدىئىي قامۇسقا ـ غايەت زور ھەجمدىكى قېلىپلاشتۇرغان بۇ نادىر مۇزىكا ئەسىرىگە ۋارىسلىق قىلىشتى. بولۇپمۇ تۇردى ئاخۇن ئاكا يەكەن سەنئەتچىلىرى زامانداشلىرىنى لەنگەن كلاسسىك «ئون ئىككى مۇقام» نىڭ ئەۋلادىمۇ ئەۋلاد ۋارىسى، ئەڭ ئاخىرقى نوپۇزلۇق ۋەكىلى بولۇپ، ئۇ «ئون ئىككى مۇقام» نى ئەڭ تولۇق، ئەڭ ساپ ساقلاپ دەۋرىمىزگىچە يەتكۈزگەن بىقىياس تۆھپىسى بىلەن 1987 ـ يىلى بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتى تەرىپىدىن نەشرگە تەييارلانغان «دۇنيا مۇزىكا قامۇسى» غا كىرگۈزۈلدى. ئۇ، ئۇيغۇر مۇزىكا تارىخىدا تۇنجى قېتىم «دۇنيا مۇزىكا قامۇسى» غا كىرگۈزۈلگەن دۇنياۋى مەشھۇر شەخس بولۇپ، ھازىرقى زامان ئۇيغۇر سەنئەت تارىخىدىكى پېشقەدەم نامايەندە، يېتۈك مۇقام ئۇستازى، تۆھپىكار مۇقامشۇناس دەپ شۆھرەتلەندى.

ئازادلىقتىن كېيىن، بولۇپمۇ پارتىيە II ـ نۆۋەتلىك مەركىزىي كومىتېتى 3 ـ ئومۇمىي يىغىنىدىن كېيىن ئۇيغۇر «ئون ئىككى مۇقام» نىڭ يېڭى باھارى يېتىپ كەلدى. تۇردى ئاخۇن ئاكا ئەۋلادتىن ئەۋلادقىچە ساقلاپ، دەۋرىمىزگىچە يەتكۈزگەن «ئون ئىككى مۇقام» نى 42 يىل جاپالىق ئىلمىي ئىزدىنىش، ئىشلەش ئارقىلىق قېزىش، توپلاش، رەتلەش، ئورۇندىش، سەھنىلەشتۈرۈش، نەشر قىلىش خىزمىتى مۇۋەپپەقىيەتلىك ئېلىپ بېرىلىپ، تولۇق يۇرۇشى بىلەن رەتلەش خىزمىتى ئاساسىي جەھەتتىن غەلىبىلىك تاماملاندى. «چەبىيات» مۇقامى، جۇملىدىن مۇقاملاردىن پارچىلار مەملىكىتىمىز سەھنىلىرىدە ۋە ئەنگلىيە، پاكىستان، گېرمانىيە، بىلگىيە، گوللاندىيە، ئىران قاتارلىق دۆلەتلەردە ئورۇندىلىپ قالتىس ئالقىش، دۇنياۋى شۆھرەتكە ئېرىشتى. دۆلىتىمىزدە، ئاساسلىقى شىنجاڭدا مۇقام تەتقىقاتى بويىچە ئىقتىدارلىق، قابىل

تەتقىقاتچىلار قوشۇنى مەيدانغا كېلىپ، مۇقام تەتقىقاتى بويىچە يېڭى بىر پەن شەكىل لىنىپ، ئۇيغۇر مۇقاملىرىغا ئائىت نوپۇزلۇق ئىلمىي كىتابلار بىلەن يۇقىرى ئىلمىي قىممەتكە ئىگە بىر تۈركۈم نادىر ماقالىلەر نەشىر قىلىنىپ جۇڭگو ۋە چەت ئەللەردىكى ئىلىم ساھەسىدىكىلەرنىڭ دىققىتىنى قوزغىدى.

«ئون ئىككى مۇقام» ئازادلىقتىن كېيىن تەدرىجىي يوسۇندا ئۆزىنىڭ سەھنە سەنئىتىمىزدىكى ھەققىي نوپۇزى ۋە نۇرانە ئوبرازىنى قايتا تىكلىدى. «ئون ئىككى مۇقام» ئۇيغۇر خەلقىنىڭ ئەقىل - پاراسىتىنىڭ جەۋھىرى سۈپىتىدە خەلقنىڭ ئارزۇ - ئۇمىدىنى ئىپادىلىگەنلىكى، ئىجتىمائىي تۇرمۇشقا تولىمۇ يېقىن بولۇشى، خەلقنىڭ ئېستېتىك ئېڭى ۋە ھوزۇرلىنىش ئادىتىگە ئۇيغۇن كەلگەنلىكى، مۇزىكا، ئۇسسۇل، ناخشا بىرلەشتۈرۈلگەن ئالاھىدە سەنئەت تۈرى بولغانلىقى، مۇزىكا رېتىمىنىڭ ئاجايىپ گۈزەل، تەسىرلىك جەلپ قىلىش كۈچى، خىلمۇ خىل ئىپادىلەش شەكلى، يېقىملىق، سەلتەنەتلىك بايان خاراكتېرلىك سەنئەت ئۇسلۇبى يېڭى دەۋر ئۇيغۇر سەنئىتى ئۈچۈن مەنبە ۋە خۇرۇچ بولۇپ مۇزىكا، ئۇسسۇل، ناخشا، تىياتىر ئىجادىيىتى ئۈچۈن ھەققىي جانلىنىش، قالتىس گۈللىنىش مەنزىرىسىنى ئېلىپ كەلدى. مۇقام نەغمىلىرى، داستانلىرى ئاساسىدا قايتا سەھنىلەشتۈرۈلگەن «غېرىب - سەنەم» ئوپېراسى ۋە ۋە «مۇقام ئەجداتلىرى»، «ئاماننىسا»، «پەرھاد - شېرىن» «رابىيە - سەئىدىن» ئوپېرالىرى، جۈملىدىن مۇقاملاردىن پايدىلىنىپ ئىجاد قىلىنغان سىمفونىيىلەر ۋە كۆپ لىگەن ناخشا، ئۇسسۇل، مۇزىكىلار خەلقنىڭ قەلبىدىن چوڭقۇر ئىپتىخارلىق، يۇكسەك بۇرچ، كۈچلۈك مەسئۇلىيەت تۇيغۇسىغا چۆمۈلدۇ. خەلقىمىزنىڭ «ئون ئىككى مۇقام» دىن ئىبارەت تارىختىكى بۇ ئۇلۇغ مەدەنىيەت مىراسىنى ئانا سەنئەت، ھازىرقى زامان سەنئىتىمىزـ نىڭ مەنبەسى سۈپىتىدە قەدىرلەش، ئۆگىنىش، تەتقىق قىلىش، ۋارىسلىق قىلىش، مۇقاملىرىنىڭ سەنئەت شەكلى، ئىجادىيەت تەجرىبىلىرىنى ئۆرنەك قىلىپ روشەن مىللىي ئالاھىدىلىككە، يۇقىرى بەدىئىي سۈپەتكە ئىگە نادىر مۇزىكا ئەسەرلىرىنى ئىجاد قىلىپ، شىنجاڭنىڭ سەنئەت سەۋىيىسىنى مەملىكەت بويىچە ئالدىنقى سەۋىيىگە يەتكۈزۈش، شۇ ئاساستا، يېڭى ۋە يۇقىرى پەللىگە كۆتۈرۈپ، پۈتۈن مەملىكەتكە ۋە دۇنياغا يۇزلەنـ دۈرۈش — بىز ئاماننىساخان ئەۋلادلىرىنىڭ تارىخىي بۇرچى ۋە مەسئۇلىيىتى!

يېپەك يولىدىكى شۆھرەتلىك سىما، سەنئىتىمىزنىڭ بۇزرۇكۋار ئانىسى ئاماننىساـ خانىنىڭ شانۇ - شۆھرەتلىك مۇبارەكنامى ئۇيغۇر مۇقاملىرى ئەۋجىدەمەڭگۈ جاراڭلايدۇ.

هېكمەتلەر

* ئەدەبىياتنىڭ كەينىگە چېكىنمىشى دۆلەتنىڭ چۈشكۈنلەشكەنلىكىدىن دېرەك بېرىدۇ.

ـ گىيوتى

* شېئىر پىشىپ يېتىلگەن تەبىئىي گۈزەللىكتۇر، پەلسەپە بولسا پىشىپ يېتىلگەن ئەقىل ـ ئىدراكتۇر.

ـ گىيوتى

* پىشىپ يېتىلگەن زىيالىي بولۇش ئۈچۈن ئۈچ پەزىلەت كېرەك ـــ مول بىلىم، تەپەككۇر قابىلىيىتى، ئالىيجانابلىق پەزىلىتى.

ـ ن. گ. چېرنىشېۋسكىي

* تەقدىرلىمەسلىكنى ئەخلاقسىزلىق بەلگىسى دەپ بىلىدۇ.

ـ كارىلىي نىپات

* نادانلىقا سۈكۈت ساقلاشتىن باشقا چارە يوق، ئەگەر ئۇ ياخشى سۆزنى چۈشەنسە نادان بولماس ئىدى.

ـ شەيخ سەئدىي

توپلىغۇچى: **ئىلياس ھوشۇر**

هېكمەتلەر

زەمەخشەرىي

△ ئەي ھېيلىگەر، ساختىپەز كىشىلەر! سىلەر ھېيلىگەرلىك بىلەن شۇنچە مال توپلايسىلەر، بۇ مال خوتۇنۇڭلارنىڭ كېيىنكى ئېرى ئۈچۈنمۇ؟

△ ئەگەر تىلىڭنى يىغمىساڭ، تىزگىنىڭنى شەيتانغا تۇتقۇزۇپ قويىسەن.

△ سودىگەرنىڭ يۈز ـ ئابرويى يانچۇقىدا، ئالىمنىڭ يۈز ـ ئابرويى كىتابىدا.

△ ئورۇندىلىشى كېچىكتۈرۈلگەن ۋەدىدە ياخشىلىق يوق.

توپلىغۇچى: **ئىلياس ھوشۇر**

«مۇھاكىمە ۋە بايان»دىن نەمۇنىلەر

△ كۈڭزى مۇنداق دېگەن: «باشقىلار مېنى چۈشەنمەي قالارمۇ دەپ ئەنسىرىمەي، باشقىلارنى چۈشەنمەي قالارمەنمۇ دەپ ئەنسىرەڭ.»

△ كۈڭزى مۇنداق دېگەن: «مەن 15 يېشىمدا بىلىم ئىلىشقا بەل باغلىدىم، 30 يېشىمدا ئۆزۈمنى توختاتتىم، 40 يېشىمدا ئازمايدىغان بولدۇم، 50 يېشىمدا تەقدىرىمنى چۈشىنىدىغان بولدۇم، 60 يېشىمدا ئاڭلىغانلىرىمنىڭ تېگى ـ تەكتىگە يېتىدىغان بولدۇم، 70 يېشىمدا كۆڭلۈمدىكىدەك

ئىش قىلالايدىغان، قائىدە - يوسۇنىدىن چىقىپ كەتمەيدىغان بولدۇم.»

△ زىيۇ ۋاپادارلىق دېگەن نېمە دەپ سورىغاندا، كۇڭزى: «ھازىر ئاتا - ئانىنى باقسىلا ۋاپادارلىق بولىدۇ، دەپ قارىلىۋاتىدۇ. ھايۋانلارمۇ بېقىلىۋاتىدىغۇ. ئاتا - ئانا چىن دىلىدىن ھۆرمەتلەنمىسە، بۇ ئىككىسىنىڭ نېمە پەرقى قالىدۇ؟» دېگەن.

△ كۇڭزى مۇنداق دېگەن: «ئالىيجانابلار ئۆملىشىدۇ، ئەمما تىل بىرىكتۈرمەيدۇ، تېگى پەسلەر تىل بىرىكتۈرىدۇ، ئەمما ئۆملەشمەيدۇ.»

△ كۇڭزى مۇنداق دېگەن: «ئالىيجانابلار ئىنسانپنى بىلۈر، تېگى پەسلەر مەنپەئەتنى.»

△ كۇڭزى مۇنداق دېگەن: «دانىشمەنلەر يولۇقسا، ئۇلارنى ئۇلۇغ قىلغىن، ھاماقەتلەر يولۇقسا، ئۇلاردىن ئىبرەت ئالغىن.»

△ كۇڭزى مۇنداق دېگەن: «ئاتا - ئانىنىڭ يېشىنى بىلىپ قويماي بولمايدۇ. بىر تەرەپتىن، ئۇلارنىڭ ئۇزۇن ئۆمۈر كۆرگەنلىكىدىن خۇشال بولۇش، يەنە بىر تەرەپتىن، ئۇلارنىڭ قېرىپ ماغدۇرسىدىن كەتكەنلىكىدىن قايغۇرۇش ۋاجىپتۇر.»

△ زىيۇ مۇنداق دېگەن: «پادىشاھقا تولىمۇ كۆپ مەسلىھەت بەرگەنده ئاھانەتكە قالىدۇ، دوستقا تولىمۇ كۆپ نەسىھەت قىلغاندا مۇناسىۋەت يىرىكلىشىدۇ.»

△ كۇڭزى مۇنداق دېگەن: «مۇئامىلىسىنىڭ ھەممىدىن مۇھىمى ۋە كەسكىن، سۈرلۈك ھەم مۆمىن، سالاپەتلىك ھەم تەمكىنلىدى.

△ كۇڭزى مۇنداق تۆت ئىللەتتىن خالىي: ئۇ قۇرۇق پەرەز قىلمايدۇ، بىر نېمىنى مۇتلەقلەشتۈرمەيدۇ، تەرسالىق قىلمايدۇ، ئۆزۈمچىلىك قىلمايدۇ.

△ كۇڭزى مۇنداق دېگەن: «ئاقىللار قايمۇقماس، رەھىمدىللەر قايغۇرماس، باتۇرلار قورقماس.»

△ غەزا يەۋاتقاندا پاراڭلاشما، ئۇخلاش ھۆاقتىدا گەپ قىلما.

△ كۇڭزى مۇنداق دېگەن: «ئۆزىنى كۆپرەك، باشقىلارنى ئازراق ئەيىبلىگەن كىشى خەقنىڭ نارازىلىقىدىن خالىي بولۇر.»

△ كۇڭزى مۇنداق دېگەن: «ئالىيجانابلار ئۆزىگە قاتتىق تەلەپ قويىدۇ، تېگى پەسلەر باشقىلارغا.»

△ كۇڭزى مۇنداق دېگەن: «پايدىلىق خۇشاللىق ئۈچ خىل بولىدۇ، پايدىسىز خۇشاللىقمۇ ئۈچ خىل بولىدۇ. ئەدەب — نەغمە قېلىپىدىن چىقماسلىقنى خۇشاللىق دەپ بىلىش، خەقنىڭ تەرىپىنى قىلىشنى خۇشاللىق دەپ بىلىش، دانىشمەنلەر بىلەن دوست بولۇشنى خۇشاللىق دەپ بىلىش پايدىلىق. يوغانلىق قىلىشنى خۇشاللىق دەپ بىلىش، لاغايلاپ يۈرۈشنى خۇشاللىق دەپ بىلىش، ئەيش - ئىشرەتنى خۇشاللىق دەپ بىلىش زىيانلىق.»

△ كۇڭزى مۇنداق دېگەن: «ئالىيجانابلار مۇنداق ئۈچ ئىشتىن ھەزەر ئەيلىشى كېرەك: قۇرامىغا يەتمىگەن چاغدا كۈچ-قۇۋۋەتكە تولمىغان بولىدۇ، بۇ چاغدا ھاۋايى - ھەۋەستىن ھەزەر ئەيلىشى كېرەك؛ قۇرامىغا يەتكەنده كۈچ - قۇۋۋەتكە تازا تولغان بولىدۇ، بۇ چاغدا نوچىلىقتىن ھەزەر ئەيلىشى كېرەك؛ قېرىغاندا كۈچ - قۇۋۋەتتىن قالىدۇ، بۇ چاغدا ئاچكۆزلۈكتىن ھەزەر ئەيلىشى كېرەك.»

△ كۇڭزى مۇنداق دېگەن: «ئالىيجانابلار توققۇز ئىشتا ئويلىنىپ كۆرۈش كېرەك: بىرەر نېمىگە كۆز سالغاندا ئېنىق كۆرۈۋالغان - كۆرۈۋالمىغانلىقىنى، سۆزگە قۇلاق سالغاندا ئېنىق ئاڭلىغان - ئاڭلىمىغانلىقىنى، چىرايىدىن مۇلايىملىق چىقىپ تۇرغان - تۇرمىغانلىقىنى، مۇئامىلىسىنىڭ سىلىق بولغان - بولمىغانلىقىنى، گەپ -

سۆزدە سەممىي بولغان - بولمىغانلىقىنى، ئىشتا ئەستايىدىل بولغان - بولمىغانلىقىنى، كۆمان تۇغۇلغاندا سوراشقا تېگىشلىك بولغان - بولمىغانلىقىنى، غەزەپكە كەلگەندە ئاقىۋەتنىڭ قانداق بولىدىغانلىقىنى، پايدا تېگىدىغان چاغدا ئۇنىڭ ھەقلىق - ھەقسىز ئەمەسلىكىنى ئويلىنىپ كۆرۈش كېرەك.»

△ زىجاڭ كۆڭزىدىن ۋەھىدىل بولۇش ئۈچۈن قانداق قىلماق كېرەك، دەپ سورىغاندا، كۆڭزى: «ۋەھىدىل بولۇش ئۈچۈن جاھاندا بەش خىل پەزىلەتنى يولغا قويماق كېرەك» دېگەن. زىجاڭ: «قايسى بەش خىل؟» دەپ سورىغاندا، كۆڭزى: «تەمكىنلىك، كەڭ قورساقلىق، سەممىيلىك، تىرىشچانلىق، شەپقەتلىك. تەمكىن بولغاندا، ھاقارەتتىن خالىي بولغىلى، كەڭ قورساق بولغاندا، جامائەتنىڭ ھىمايىسىگە ئېرىشكىلى، سەممىي بولغاندا، باشقىلارنىڭ ئېتىبارىغا ئېرىشكىلى، تىرىشچان بولغاندا، مۇۋەپپەقىيەتكە ئېرىشكىلى، شەپقەتلىك بولغاندا، كىشىلەرنى ئوبدان ئىشقا سالغىلى بولىدۇ» دېگەن.

△ كۆڭزى مۇنداق دېگەن: «كوچا - كويىلاردىكى مىش - مىش گەپلەرنى تارقىتىپ يۈرۈش، ئەخلاق ئالدىدىكى خىيانەتكارلىقتۇر.»

△ كۆڭزى مۇنداق دېگەن: «بىر ئادەم 40 ياشقا كىرىپمۇ خەققە سەت كۆرۈنۈپ يۈرسە، ئۇنىڭ ئۆمۈرۋايەت تۈگەشكىنى شۇ.»

«مۇھاكىمە ۋە بايان» ناملىق كىتابتىن

نەشرىگە تەييارلىغۇچى: ئىلياس رەھمى

تەمسىللەر

* دانىشمەن بىلەن ئەخمەقنىڭ ئەڭ چوڭ پەرقى: ئالدىنقىسى ئۆزى ئېرىشەلەيدىغان نەرسىنى ئۈمىد قىلىدۇ، كېيىنكىسى ئۆزىنىڭ ئېرىشىشىگە ئىمكان بولمىغان نەرسىنى ئۈمىد قىلىدۇ.

— گرېتسىيە

* پۇل — ياخشى مالاي ھەم رەزىل خوجايىن.

— ياۋروپا

* خۇشاللاپ چاغدا ئازابنى ئۇنتۇپ قالمىغان كىشى ئەڭ ئاقىل كىشى.

— موڭغۇلىيە

* مۇرەككىنى شاپىلاقلىغىنى — كۆنسەڭ مۇرەككە مىنمەن دېگىنى.

— سۇرىيە

توپلىغۇچى: ھەبىبۇللا روزى

پارس - تاجىك شېئىرىيىتى نەمۇنىلىرىدىن

بولمىسا قىرىقتا ئەقىل ۋە ئەدەب،
بولمايدۇ ئاتاشقا ئۇنى ئادەم دەپ.

— ناسىر خىسراۋ

كىشى پاراسەتتە كەم بولسا قانچە،
ئەيىبىنى ئاقلاشقا ماھىردۇر شۇنچە.

— خوسراۋ دېھلەۋي

زېرەك ۋە دانادۇر پەقەت شۇ ئادەم،
سەۋر - تاقەت قىلسا ئېغىر دەردتە ھەم.

— ئابدۇراھمان جامىي

ئايالى ئەقىللىق، ئېرى ئىش بىلەر،
دېمەك بۇ ئائىلە كۈندىن-كۈن گۈللەر.

— خوسراۋ دېھلەۋي

قايسى پەرزەنت بىلىمسىز، ھۈنەرسىزبولۇپ،
ئاتىدىن لاپ ئۇرسا — ئادەمدىن يىراق.
مېۋىلىك دەرەخنىڭ مېۋىسىز شېخى،
ئوتۇندىن باشقىغا يارىماس ھېچ ۋاق.

— ئابدۇراھمان جامىي

ئەتىگە قالمىسا بۈگۈننىڭ ئىشى،
بۇ دۇنيادا غالىپ ياشار شۇ كىشى.

— خوسراۋ دېھلەۋي

كىم سەنئەتنى ئۆلچەر بايلىق، مال بىلەن،
ئۇ گۈھەرنى تەك كۆرەر ساپال بىلەن.
ـ خوسراۋ دېھلەۋي

غاپىل ۋە جەسەت،
بىر نەرسە پەقەت.
ـ ئابدۇلمەجىد سەنائىي

ساراڭلىق كىسىلى شەپقەت قوزغىتار،
نادانلىق كىسىلى نەپرەت قوزغىتار.
ـ جالالىددىن رومىي

يەر يۈزىدىن ئەقىل يوقاپ كەتسىمۇ،
ھېچكىم دېمەيدىكەن ئۆزىنى نادان.
ـ سەئدىي شىرازىي

ئىبادەت ئەسلى خەلقە خىزمەت قىلىش،
مەسچىت، جايىنامازدا ئەمەس بۇ ئىش.
ـ سەئدىي شىرازىي

ياش ھەرقانچە بولسۇن ئىشتا غەيرەتلىك،
كۆپنى كۆرگەن قېرىنىڭ ئىشى ئىبرەتلىك.
ـ خوسراۋ دېھلەۋي

دۇشمەن بىر بولسىمۇ ئۇنى كۆپ بىلگىن،
دوستۇڭ مىڭ بولسىمۇ ئۇنى ئاز دېگىن.
ـ ئەبۇ ئابدۇللا روداكىي

سىنىماي بىرسىنى دوست تۇتساڭ،
زارلانما شۇ دوستتىن قان يۇتساڭ.
ـ ئەبۇشۇكۇر بەلخىي

مۇناپىققا ھەمراھ بولسا ھەر ئىنسان،
ئاخىرىدا جايى بولىدۇ زىندان.
ـ پەرىدىدىن ئەتتار

كىم غەملىك كۈندە يار ۋە مۇڭدىشىڭ بولار،
شادلىق كۈنۈڭدە يەنە يولدىشىڭ بولار.
ـ پەرىدىدىن ئەتتار

ئىككى كىشىدىن سىر يوشۇرما زىنھار،
بىرى ـ ياخشى تېۋىپ، بىرى ـ ياخشى يار.
ـ پەرىدىدىن ئەتتار

بىراۋغا تىلىسە ھەركىم يامانلىق،
ئاقىۋەت ئۇ ئۆزى تاپىدۇ ئامانلىق.
ـ ئوبۇلقاسىم پىردەۋسىي

قولدىن كەلگەن ھەممە چارەڭ ئاقمىسا،
قولغا قىلىچ ئالساڭ بولمىدۇ راۋا.
ـ سەئدىي شىرازىي

ئۇرۇشنى ئاۋۋال باشلىغان دۇشمەن،
گۇناھكار ئۆزى، قىسر ئۇنى جەزمەن.
ـ سەئدىي شىرازىي

سەن ئۆلتۈرمىسەڭ ياۋنى جەڭدە دادىل،
سېنى ئۆلتۈرەر ئۇ، بۇنى ياخشى بىل.
ـ سەئدىي شىرازىي

ياخشىلىق ۋە سۇلھىگە تەلپۈنەر دانا،
جاھالەت، جاڭجالغا تەلپۈنەر نادان.
ـ ئەبۇ ئابدۇللا روداكىي

ناكەس كەلدىمۇ ئىشنىڭ بېشىغا،
بارمىغىن تەلەپ بىلەن قېشىغا.
ـ پەرىدىدىن ئەتتار

ئادەمنىڭ ياخشىسى ئىشىدىن مەلۇم،
ياخشى يىل باھارۇ قىشىدىن مەلۇم.
ـ كامالىددىن بىنائىي

كىمكى تىغ كۆتۈرسە بىراۋ جېنىغا،
زامان تەشنا بولۇر ئۇنىڭ قېنىغا.
ـ ئوبۇلقاسىم پىردەۋسىي

كىمكى يامان ئىشنى بىلمىدۇ راۋا،
ئۆز قىلمىشىدىن تارتمىدۇ جازا.
ـ خوسراۋ دېھلەۋي

ئەگىرىلىك ھوسۇلى ـ قاباھەت بولۇر،
تۇغرىلىق ھوسۇلى ـ سائادەت بولۇر.
ـ ئەبۇلمەجىد سەنائىي

يالغان دەپسەندە قىلۇر ئادەمنى،
يالغان شەرمەندە قىلۇر ئادەمنى.
ـ سەئدىي شىرازىي

ئۆزىنى دەيدىغان بەتنىيەت دوستتىن،
جېنىنى يولۇڭغا تىككەن ئىت ياخشى.
ـ ناسىر خىسراۋ

نېمە سۆزلىسەڭمۇ بىلىپ سۆزلىگىن،
ئاستا ھەم يېمىشاق قىلىپ سۆزلىگىن.
ـ ناسىر خىسراۋ

ئادەم تىلىدىندۇر بالانىڭ بەرى،
تىلدا ھەر ئادەمنىڭ پايدا - زەرىرى.
— ناسىر خىسراۋ

بوشىمىسا تىلى غەيۋەتتىن،
بوشىمايدۇ دىل ئوقۇبەتتىن.
— پەرىدىدىن ئەتتار

ئاڭلا ئاچچىق مەسلىھەت بەرسە دوست
كىشىڭ،
ئاخىرى لەززەتلىك بولىدۇ ئىشىڭ.
— ناسىر خىسراۋ

ئەيىبلىمە بىراۋنى ئويلىنىپ كۆرمەي،
ئۆز ئەيىبىڭنى، دوستۇم، ياخشىراق
بىلمەي.
— ناسىر خىسراۋ

كىمكى غادىيار مەنمەنلىك بىلەن،
دوستلىرى ئاخىرى بولۇشار دۈشمەن.
— پەرىدىدىن ئەتتار

كىچىك دەپ ئويلىما ياۋنى بىردەر كۈن،
ئالەمگە ئوت قويار بىر زەررە ئۈچقۇن.
— ناسىر خىسراۋ

ئۆزىنى دانا بىلگەن ئۇ ئوچ- تۆت نادان،
ئېشەك تەبىئىيىتىنى قىلۇر نامايان.
بولار سۆھبىتىدە سەنمۇ ئېشەك بول،
بولمىسا «كاپىر» دەپ قىلىشۇر ئىلان.
— ئۆمەر ھەييام

ئەقىللىقلەر ئېيتار: بىر ئۆيدە قاچان،
ئىككى پەرمانچى بولسا ئىش ۋەيران.
— ئوبۇلقاسىم پىردەۋسي

ئۆزىنىڭ ئەيىبىنى بىلگەندە ئادەم،
باشقىلار ئەيىبىنى سۆزلىمەيتتى ھەم.
— ئوبۇلقاسىم پىردەۋسي

ئۆز بىكچىدىن ئۆيغۇرچىلاشتۇرغۇچى:
ئابدۇۋۇھلى خەلپەت

(بېشى 70 - بەتتە)

ئاستىغا ئېلىشى بىلەن ئۇنىڭ يامان غەرىزى ئىشقا ئاشماپتىكەن. ئەمدى سېنىڭ تەجرىبىسىز، ياش - گۆدەكلىكىڭدىن پايدىلىنىپ، سېنى ئېزىقتۇرۇپ، گۇناھلىق يولغا سۆرەۋاتىدۇ. ئۇنىڭ غەرىزى سېنى ئۇپۇرغا ئىتتىرىپ ھالاك قىلىپ تاج - تەختىڭنى تارتىۋېلىش. سەن دەرھال قارانىيەت ۋەزىرنى ئۆلتۈرۈپ يېنىمغا يولغا سېلىپ قوي. ئورنۇمغا ئۇنىڭ ئۆزىنى قويۇپ قويغاندىن كېيىنلا دوزاقتىن قۇتۇلۇپ چىقالايمەن ھەم سېنىڭ يېنىڭغا بارالايمەن. ئوڭ قول ۋەزىرنى ئۆلتۈرگەندىن كېيىن، ئۇنىڭ ئورنىغا ھاپىز مەرگەننى ئوڭ قول ۋەزىر قىلىۋال. ئېسىڭدە تۇتكى، ئۇنىڭ ئايالىغا قارا سانىغۇچى بولما، ئۇ پەرىلەر زاتىدىن. ئۇ، سېنى، ھاپىز مەرگەننى بالالاردىن ساقلاش ئۈچۈن ئادەملەر ئارىسىغا بارغان. يۇقىرىقى ئىككى ئىشنى مېنىڭ دېگىنىمدەك قىلغىنىڭدىلا، ئۇزاققا قالماي يېنىڭغا بارىمەن.» پادىشاھ بىر ئىشىنىپ، بىر ئىشەنمەي خەتكە قايتا - قايتا قاراپتۇ. خەت دادىسىنىڭ ئۆز قەلىمى. بېسىلغان مۆھۈرمۇ دادىسىنىڭ ئىمىش. پادىشاھ شۇئان جاللاتلىرىنى چاقىرىپ، ئوڭ قول ۋەزىرنى دەرھال قىلىچتىن ئۆتكۈزۈپ ئۇ ئالەمگە ماڭدۇرۇۋېتىشكە پەرمان بېرىپتۇ.

شۇنىڭ بىلەن يۇرت قارانىيەت ۋەزىرنىڭ زۇلمىدىن قۇتۇلۇپ خاتىرجەم بوپتۇ. ھاپىز مەرگەن ئوڭ قول ۋەزىر بولۇپ، ئۆزى بىلەن دېمەتلىك ياش پادىشاھغا ياخشى مەسلىھەتلەرنى بېرىپ، خەلقنى رازى قىلىپ، پەرىزات ئايالى بىلەن ئۆمرىنى خۇشال - خورام ئۆتكۈزۈپتۇ.

ئېيتىپ بەرگۈچى كورلا شەھەر پۇخۇي يېزىسىدىن: خېلىل قادىر، توپلاپ قەلەمگە ئالغۇچى: مۇھەممەدىن سايىت

(ئۇيغۇر خەلق چۆچەكى)

بۇرۇنقى زاماندا، تەكلىماكاندا، تاردىغا يېقىن، ئەتراپى ئېقىن بىر يۇرتتا هاپىز ئاتلىق بىر ئوۋچى يىگىت ئۆتكەنمكەن. ئۇ شۇنداق مەرگەن ئىكەنكى، ئوت - چوپ ئارىسىدىكى قوڭغۇزنى، قۇيۇق چاتقاللىق ئىچىدىكى توڭگۇزنى، ئېيىقنىڭ مېڭىسىنى، بېلىقنىڭ ئۇمۇرتقىسىنى كۆزىنىڭ قىسىمايلا، قارىغا ئالماي تۇرۇپمۇ دەل چەنلەپ ئاتىدىكەن. ئاتقان، تۇتقان ئولجىلىرىنى نەرق - باها تالاشماي، كىشىلەربىلەن تاكاللاشماي سېتىپ خەرج - خىراجەت قىلىپ جېنىنى باقىدىكەن. ئولجىسى كۆپرەك بولسا، بىر قىسمىنى مەھەللىسىدىكى ئۆزىگە ئوخشاش نامراتلارغا، يېتىم - يېسىر، تۇللارغا، غېرىب - غۇرۇلارغا يېتىدىغچە تارقىتىپ بېرىدىكەن. شۇڭا، كىشىلەر ئۇنى ياخشى كۆرىدىكەن. ئوۋچىلىقتىكى ماهارىتىگە قاراپ هاپىز مەرگەن، دەپ ئاتاشسا، ئوچۇق قول، مەردلىكىگە قاراپ هاپىز سېخىي دېيىشىدىكەن. ئۇنىڭغا كۆپتىن - كۆپ بەخت ۋە ئۇزۇن ئۆمۇر تىلىشىدىكەن.

خەلق ئېغىزىدە دەۋرىيات

هاپىز مەرگەن ئېتىنى تەقلەپ، ياسىغان ئوقنى نەقلەپ، مەھەللىدىن چەتنەپ، تاغ باغرىدىكى ئورمانلىقتا ئوۋ قىلىپ يۈرگەن كۈنلىرىنىڭ بىرىدە، بىر قېرىا تاشنىڭ ئۈستىدە بىرتاللا قىزىلگۈلنىڭ ئېچىلىپ، چوغدەك چاقناپ تۇرغانلىقىنى كۆرۈپتۇ. هاپىز مەرگەن مۇشۇ يېشىغچە بۇ ئەتراپتا تالاي قېتىم يۈرگەن بولسىمۇ، قىزىلگۈلنى ئۇچراتمىغانىكەن. شۇڭا، ئۇنى هەيرانلىق تۇتۇپتۇ. بىر هازا گۈلگە قاراپ تۇرۇپتۇ. قارىغانسېرى گۈل ئۇنىڭغا شۇنچە چىرايلىق كۆرۈنۈپتۇ. گۈلدىن كۆپۈلدەپ كېلىۋاتقان ئاجايىپ بىر خىل خۇش بۇي پۇراق ئۇنىڭ زوقىنى قوزغاپ، مەيلىنى تارتىپتۇ. ئۇ بېرىپلا گۈلنى ئۈزۈپتۇ. لېكىن گۈل ئۈزۈلۈشى هامانلا سولىشىپ، تاج ـ قاتلىرى تۆكۈلۈپ، ئۇنىڭ قولىدا قىزىلگۈلنىڭ بىرتال شاخچىسىلا قاپتۇ. بۇنىڭ بىلەن هاپىز مەرگەننى تېخىمۇ هەيرانلىق بېسىپتۇ. تۆكۈلگەن گۈل بەرگلىرىنى يەردىن تېرىپ ئېلىپ ئۈزاق تىنى ـ ئۈزاق قاراپتۇ، بۇرنىغا يېقىن ئەكىلىپ پۇراپتۇ. هاپىز مەرگەن گۈلنى پۈرىشىغىلا: «يىگىت، مېنىڭ يىلتىزىڭغا سۇ قۇي» دېگەن يېقىملىق بىر ئاۋاز ئاڭلىنىپتۇ. هاپىز مەرگەن بۇ غايىب ئاۋازنىڭ نەدىن چىققانلىقىنى ئاڭقىرالماي ئەتراپىغا قاراپتۇ. هېلىقى ئاۋاز يەنە ئاڭلىنىپتۇ. بۇ قېتىم ئوبدان قۇلاق سېلىپ، ئاۋازنىڭ قىزىلگۈلنىڭ قولىدىكى شاخچىسىدىن چىققانلىقىنى بىلىپتۇ. هاپىز مەرگەن نېرى ـ بېرى ئويلاپ تۇرمايلا قاپقىدىكى ئۆزى ئېچىش ئۈچۈن ئېيتۇالغان سۇنىڭ هەممىسىنى گۈلنىڭ تۈۋىگە تۆككەنىكەن، گۈل قايتىدىن ياشرىپ شۇ هامان بۇرۇنقىدىنمۇ قېنىق هەم چوڭ پورەك بولۇپ ئېچىلىپتۇ. هاپىز مەرگەن گۈلدىكى بۇ كارامەتكە هەيران بولغىنىچە قاراپ تۇرسا، قىزىلگۈلدىن: «ئەمدى مېنى ئۈز!» دېگەن جاراڭلىق ئاۋاز چىقىپتۇ. هاپىز مەرگەن قىزىلگۈلنى ئاۋايلاپ ئۈزۈپ ئېلىپ پۇراپتۇ. گۈلنى پۈرىشىغا، قولىدىكى گۈل ئاستا ـ ئاستا يوغىناپ، بىردىنلا توزۇغاندەك بوپتۇ ـ دە، گۈل ئېچىدىن ساهىبجامال بىر پەرىزات پەيدا بوپتۇ.

ـــ ياخشى يىگىت، ئەجرىڭنى دۆلىتىنى كۆرسەن. دەسلەپ ئەجرىسىزلا مەندىن هوزۇرلانماقچى بولۇۋىدىڭ، توزۇپ كەتتىم، هوزۇردىن مەهرۇم بولدۇڭ. كېيىن ئەجرىڭ قىلدىڭ، ئەسلىمگە كېلىپ ئېچىلدىم. مەن سەندەك ئاق كۆڭۈل، ئەل سۆيەر مەرد يىگىتكە جۆرە بولۇشقا يارالغان، ـــ دەپتۇ پەرىزات.

بۇ گۈن ماڭا گۈل ئەمەس، خىزىر يولۇقۇپتۇ، بۇ ياخشىلىقىڭنى ئالامىتى، دەپ ئويلىغان هاپىز مەرگەن پەرىزات قىزغا سالام بېرىپتۇ. پەرىزات قىزمۇ هاپىز مەرگەنگە جاۋابەن يېقىملىق كۈلۈپ سالىمىنى ئېلىك ئاپتۇ. هاپىز مەرگەن پەرىزاتقا نېمە دېيىشىنى بىلەلمەي بىر ئاز گاڭگىراپ تۇرۇپ كېتىپ، خىيالىغا بىر ئىش كەچكەندەك بوپتۇ ـ دە، ئېتىنغا مىنىپتۇ.

ـــ نەگە بارىسىز؟ ـــ دەپ سوراپتۇ پەرىزات قىز هاپىز مەرگەندىن.

هاپىز مەرگەن ئۆيىگە قايتىدىغانلىقىنى ئېيتىپ، پەرىزاتتىن: «سىزچۇ؟» دەپ سورىغانىكەن، پەرىزات: «مەنمۇ؟» دەپتۇ ـ دە، تۇيۇقسىز لىككىدە قاڭقىپ هاپىز مەرگەننىڭ ئارقىسىغا مىنگىشىپتۇ. ئۇلار ئاتنى ئۆز مېڭىشىغا قويۇپ بېرىپ قىزىق پاراڭلىشىپ مېڭىپتۇ. مەھەللىگە يېقىن قالغاندا، هاپىز مەرگەن يولنىڭ ئوتتۇرىسىدا نۇر چېچىپ تۇرغان بىر يانار تاشنى① كۆرۈپ قاپتۇ. ئۇ ئاتتىن چۈشۈپ يانار تاشنى

① يانار تاش ـ كۆمەر.

ئالماقچى بولغانسكەن، پەرىزات ئۇنى ئالماسلىقنى ئېيتىپتۇ. لېكىن ھاپىز مەرگەن تاش ئىلىك نۇرلۇقلىقىغا قىزىقىپ، ئۇنى ئېلىپ قويىنىغا سېلىۋاپتۇ. ئۇلار كەچ كىرگەندە ئۆيگە يېتىپ كەپتۇ. ھاپىز مەرگەن يانار تاشنى كۆز - كۆز قىلىپ ئۆيىنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى شىرە ئۈستىگە قويۇپ قويغانسكەن، ئۆيۈ ئىچى كۈندۈزدەك پارىدە يورۇپ كېتىپتۇ.

شۇ كۈنى سەھەردە شۇ يۇرتنىڭ پادىشاھى قازا قىلغان بولۇپ، دادىسىنىڭ ئورنىغا تەختتە ئولتۇرغان ئوغلى پۈتۈن شەھەر بويىچە ئۇچ كۈنگىچە دادىسىغا ماتەم تۇتۇشنى، ھېچقانداق كىشىنىڭ بۇ ئۇچ كۈن ئىچىدە چىراغ يېقماسلىقنى، كىمدە كىم چىراغ يېقىپ پەرمانىغا خىلاپلىق قىلسا، قاتتىق جازالايدىغانلىقىنى جاكارلىغانسكەن. چاپارمەنلەر پادىشاھنىڭ ئەمرى بويىچە كوچىلارنى ئارىلاپ، ئىشىك - دېرىزىلەرنى ماريلاپ چارلاپ يۈرسە، ھاپىز مەرگەننىڭ ئۆيىدە چىراغ يېنىپ تۇرغۇدەك. چاپارمەنلەر بىز جازالىغۇدەك ئادەم چىقتى دەپ، ئۆيگە كىرىپ قارىغۇدەك بولسا، چىراغ ئەمەس، بىردانە ياندار تاش ئىكەن. ئۇلار بۇ ئىشنى پادىشاھقا مەلۇم قىلىش ئۈچۈن ئوردىغا قاراپ مېڭىپتۇ. ئوردا دەرۋازىسىغا كەلگەندە ئۇلارغا ئوڭ قول ۋەزىر ئۇچراپتۇ. چاپارمەنلەر ئۇنىڭغا ئەھۋالنى مەلۇم قىلغانسكەن، ۋەزىرنىڭ يانار تاشنى ئۆز كۆزى بىلەن كۆرۈپ بېقىش ئىستىكى قوزغىلىپتۇ. بېرىپ قارىسا، راستىنلا يانار تاش، يەنە كېلىپ ئۇنداق - مۇنداق يانار تاش بولماستىن، ئەڭ ئېسىلى ئىكەن. بۇ يانار تاشقا ئوڭ قول ۋەزىرنىڭ كۆزى چۈشۈپتۇ.

— بۇ تاشنى ماڭا بەر، مەن ساڭا تېشىڭنىڭ چوڭلۇقىدا ئالتۇن بېرەي، — دەپتۇ ۋەزىر.

ھاپىز مەرگەننىڭ يانار تاشنىڭ ئۆزى پەرەز قىلغاندىنمۇ ئېسىل نەرسە ئىكەنلىكىنى ئويلاپ يېتىپ، ئۇنى ۋەزىرگە بەرگىسى كەلمەي، پادىشاھنىڭ ئۆزىگە بېرىدىغانلىقىنى ئېيتىپتۇ، ۋەزىر ئىلاجسىز قاپتۇ.

ئەتىسى ئەتىگەندىلا ھاپىز مەرگەن يانار تاشنى تەختتە يېڭى ئولتۇرغان ياش پادىشاھقا سوۋغا قىلماقچى بولۇپ تەرەددۇتلىنىپتۇ.

— بۇ تاشنى مەن تۇنۇگۈنلا ئالماڭ، دېسەم سۆزۈمگە كىرمەي ئۆيگە ئېلىپ كەلدىڭىز. مانا ئەمدى ئۇنى پادىشاھقا ئاپىرىپ بەرمەكچى بولىۋاتىسىز. بۇ پادىشاھلارنىڭ نەپسى تەلىپىنى مۇشۇ بىرلا تاش بىلەن قانائەت تاپىدۇ دەمسىز. بىكارلا ئۆزىڭىزگە ھەم ماڭىمۇ ئاۋارىچىلىق تاپسىز. ئوردىغا ئېلىپ بارماڭ، — دەپتۇ پەرىزات.

ھاپىز مەرگەننىڭ ياش پادىشاھنى بىر مۇبارەكلەپ قويغۇسى بار ئىكەن. شۇڭا، پەرىزاتنىڭ توسقىنىغا قارىماي يانار تاشنى پادىشاھ ئالدىغا ئېلىپ بېرىپتۇ. پادىشاھنىڭ يانار تاشقا ھەۋىسى كەپتۇ. ئوردىسىدىمۇ بۇنىڭدەك ئېسىل يانار تاش يوق ئىكەن، ئۇنى بىر جۈپ قىلىۋالغۇسى كېلىپ:

— مۇشۇ بىرلىمۇ، يەنە باشقىسىمۇ بارمۇ؟ — دەپ سوراپتۇ.

ھاپىز مەرگەن مۇشۇ بىرلا يانار تاشنىڭ ئۇچرىغانلىقىنى ئېيتىقانىكەن، پادىشاھ قانائەت تېپىپ، ئۇنى ئازراق رازى قىلىپلا، قالغىنىغا «رەھمەت» دەپ يولغا ساپتۇ. ھاپىز مەرگەن كەتكەندىن كېيىن، ۋەزىر پادىشاھقا:

— پادىشاھىم، بۇ يانار تاش بىرلا ئەمەستۇ. بىرنى تاپقان ئادەم يەنە تاپالايدۇ. مېنىڭ مۇنداق بىر مەسلىھەتىم بار: ھاپىز مەرگەنگە تەختنى بېزىگۈدەك كۆپلۈكتە

يانار تاش تېپىپ كېلىشنى بۇيرۇسىلا. ئەگەر تەختىلىرى مۇشۇنداق يانار تاشلار بىلەن بېزىلىدىغان بولسا، شۆھرەت ـ داڭقىلىرى يەتتە ئىقلىمغا تارقىلىدۇ. رەھمەتلىك دادىلىرى قىلالمىغان ئىشنى قىلغان بولىلا، ــ دەپتۇ.

نام ـ ئاتاق چىقىرىشقا ھېرىسمەن ياش پادىشاھ چاپارمەنلىرىنى ھازىرلا ھاپىز مەرگەننى چاقىرىپ كېلىشكە بۇيرۇپتۇ. ھاپىز مەرگەن ئۆيىنىڭ بوسۇغىسىدىن كىرىپ بولغىچە ئارقىسىدىنلا پادىشاھ چاپارمەنلىرىنىڭ چاقىرغىلى كەلگىنىدىن پەرىزاتنىڭ كۆڭلى بىر شۇملۇقنى سەزگەندەك بوپتۇ. كۆڭلىگە كەچكىنىنى ئاغزىدىن چىقىرىپ بولغىچە چاپارمەنلەر ھاپىز مەرگەننى ئالدىغا سېلىپ ئېلىپ كېتىپتۇ.

ــ ئۇچ كۈن ئىچىدە مۇشۇ تەختىمنى تولۇق بېزىگۈدەك يانار تاش تېپىپ كېلىسەن. بىرەر يېرىگە يەتمەي قالغۇدەك بولسا، كاللاڭنى ئالىمەن، ــ دەپتۇ پادىشاھ ئالدىدا تۇرغان ھاپىز مەرگەنگە.

ھاپىز مەرگەن پادىشاھنى مۇبارەكلەپ ئۇنىڭدىن ئىنئام ئالىمەن، دەپ ساق بېشىغا بالا تېپىۋالغىنى ئۈچۈن ئۆزىگە كايىپ، غەمگە پېتىپ، بېشىنى ساڭگىلىتىپ ئۆيىگە كەپتۇ. بولغان ئىشلارنى ئايالىغا سۆزلەپ بېرىپتۇ.

ــ مەن باشتىلا تاشنى ئالماڭ، ئۆزىڭىزگە ئاۋارىچىلىق تېپىۋالمىز، دېسەم ئۇنمای ئۆيگە ئېلىپ كەلدىڭىز. يەنە توسقىنىمغا قارىماي پادىشاھقا ئېلىپ باردىڭىز. دېگىنىمدەك ئۆزىڭىزگە غەم ۋە ئاۋارىچىلىق تېپىۋالدىڭىز. مەيلى، كېرەك يوق. بۇنىڭدىن كېيىن مېنىڭ مەسلىھەتىم بويىچە ئىش قىلىڭ، ــ دەپتۇ پەرىزات، ئاندىن قازناقتىكى كۇپنى ئالدىغا ئېلىپ كېلىشنى ئېيتىپتۇ.

ھاپىز مەرگەن كۇپنى ئېلىپ كەپتۇ. پەرىزات كۇپنى ئالدىغا قويۇپ، ھاپىز مەرگەنگە: «قېنى، كۆزۈمگە ئۇرۇڭ» دەپتۇ.

ــ سىزنى نېمىشقا ئۇرىمەن؟ قانداقمۇ ئۇرىمەن؟ ــ دەپتۇ ھاپىز مەرگەن ھەيران بولۇپ. پەرىزات:

ــ بۇنىڭ سىرىنى كېيىن بىلىسىز. ئۇرۇڭ دېگەندىكىن ئۇرۇڭ. قاتتىق بىر شاپىلاق ئۇرمىسىڭىزلا بولىدۇ، ــ دەپتۇ.

ھاپىز مەرگەننىڭ ھېچ نەرسىگە ئەقلى يەتمىسىمۇ «سىر» دېگەن سۆزدىن بىرنەرسىنى پەملىگەندەك بوپتۇ ـ دە، پەرىزاتنىڭ كۆزىگە بىر شاپىلاق ئۇرۇپتىكەن، ئايالىنىڭ كۆزىدىن تاراملاپ ئاققان ياش بىلەن كۇپ لىق تولۇپتۇ.

ــ سىز بۇ كۇپنى تاشلىق سايغا ئېلىپ بېرىپ، يېشىمنى ھەر بىر تاشقا بىر تېمىدىن تېمىتىپ قويۇپ قايتىپ كېلىڭ، ــ دەپتۇ پەرىزات.

ھاپىز مەرگەن كۇپنى كۆتۈرۈپ تاشلىق سايغا بېرىپ، ئايالىنىڭ دېگىنىدەك قىلىپ قايتىپ كەپتۇ. ئەتىسى نامازىنى بامداتتا پەرىزات ئاسمانغا قاراپ دۇئا قىپتۇ. كۈنمۇ چىقىپتۇ. پەرىزات ھاپىز مەرگەنگە ئوردىغا بېرىپ پادىشاھىدىن ئوتتۇز ھارۋا ئېلىپ يېشىنى تېپىستقان تاشلارنى ھارۋىغا قاچىلاپ ئوردىغا ئېلىپ بېرىشنى ئېيتىپتۇ. ھاپىز مەرگەن ئوردىنىڭ ئادەملىرى بىلەن سايغا بېرىپ قارىغۇدەك بولسا، شۇنداق بىر كارامەت بوپتۇكى، سايدىكى تاشلارنىڭ ھەممىسى پانار تاشقا ئايلىنىپ قاپتۇ. پادىشاھنىڭ ئادەملىرى يانار تاشلارنى ھارۋىلارغا

قاچىلاشقا كىرىشىپتۇ. ساناپ قويغاندەكلا سايىدىكى يانار تاشلار ئوتتۇز ھارۋىلىق چىقىپتۇ. پادىشاھ يانار تاشلارنى كۆرۈپ ئىنتايىن خۇش بوپتۇ. ھاپىز مەرگەنگە ئاز - تولا ئىنئام بېرىپ، ئۇنى يولغا سېلىۋېتىپ، بېزەكچىلەرنى چاقىرتىپ شۇ ھامانلا تەختىنى بېزەشكە بۇيرۇپتۇ. ئانچە ئۇزاق ئۆتمەي تەخت يانار تاشلار بىلەن شۇنداق بېزىلىپتۇكى، ئوردىدىن تارقىغان نۇر يېقىن ئەتراپتىكى شەھەرلەرنىمۇ چاقنىتىۋېتىپتۇ. پادىشاھنىڭ بۇ كارامىتى ئالەمگە پۇر بولۇپ، داڭقى - شۆھرىتىنى ئاشۇرۇپتۇ. باشقا پادىشاھلاردا قىزىقىش - ھەۋەس قوزغاپتۇ.

پادىشاھ يانار تاشلار بىلەن بېزەلگەن تەختتە ئولتۇرۇپ، سەلتەنەت سۈرۈۋاتقان كۈنلەرنىڭ بىرىدە ھاپىز مەرگەن ئۆز تىرىكچىلىكىدە بولۇپ ئووۇ قىلىپ يۈرسە، ئۇنىڭغا ھەر بىر تۈكىدىن نۇر چاقناپ تۇرىدىغان بىر يانار مۇشۇك ئۇچراپتۇ. ھاپىز مەرگەن ئۇنى تۇتۇپ ئۆيگە ئېلىپ كەپتۇ. ئۇنى سويۇپ تېرىسىنى پادىشاھقا ھەدىيە قىلماقچى بوپتۇ.

— بۇ يانار مۇشۇكنى تۇتۇپ كېلىپ يامان قىپسىز. بۇمۇ چوقۇم سىزگە ئاۋارىچىلىق تېپىپ بېرىدۇ. يەنە كېلىپ تېخى ئۇنىڭ تېرىسىنى پادىشاھقا بېرىمەن، دەيسىز. ئۇنىڭ تېرىسىنى ھەرگىز پادىشاھقا كۆرسەتكۈچى بولماڭ، — دەپ پەرىزات ھاپىز مەرگەننى توسۇپتۇ. ئەمما ھاپىز مەرگەن ئايالىنىڭ توسقىنىغا ئۇنىماي، يانار مۇشۇكنى سويۇپ شاھنىڭ ئالدىغا ئېلىپ بېرىپتۇ.

پادىشاھ كۆرگىنىدەك بولسا، ئۇ ئاجايىپ ئېسىل تېرە ئىكەن. ئۇنىڭدىن چاقنىغان نۇر ئوردا ئىچىنى ۋالىلدىتىۋېتىپتۇ. پادىشاھ بۇ ئېسىل تېرە ئۈچۈن ھاپىز مەرگەنگە خېلى جىق ئىنئام بېرىپتۇ. شۇ ۋاقىتتا ھېلىقى ۋەزىر پادىشاھنىڭ قۇلىقىغا پىچىرلاپ تۇرۇپ:

— پادىشاھىم، يانار تاشتا تەختلىرىنى بېزەپ جاھانغا داڭقىلىرى كەتتى. ئەگەر مۇشۇ ئوردا - قەسىرنى ئەنە شۇنداق تېرىلەر بىلەن تولدۇرساق، داڭقىلىرى تېخىمۇ چىقاتتى. بۇنى ھاپىز مەرگەنگە تاپشۇرسىلا، بىرنى تاپقان ئادەم، چوقۇم يەنە تاپالايدۇ، — دەپتۇ.

— بۇ ئۇنداق سايىدىن تېرىپ كېلىدىغان تاش ئەمەس، ئۇ جېنى بار نەرسە، تاپالماسمىكىن، — دەپتۇ پادىشاھ يانار مۇشۇكنىڭ يەنە تېپىلىشىغاتازا ئىشەنچ قىلالماي.

ئوڭ قول ۋەزىرنىڭ ئەسلىدىلا نىيىتى يامان بولۇپ، بۇرۇنقى پادىشاھ ۋاقتىدىلا تەختنى تارتىۋېلىش سۇيقەستىدە بولۇپ يۈرگەنىكەن، ئەمما ھېچ ئېپىنى كەلتۈرەلمەي، ئۇ پادىشاھ ئالەمدىن ئۆتكەنىكەن. ھازىرقى ياش - گۆدەك پادىشاھدىن تاجۇ - تەختنى قانداق تارتىۋېلىشنى ئويلاپ يۈرگىنىدە ھاپىز مەرگەننىڭ ئاز تېپىلىدىغان بىر يانار تاشنى پادىشاھقا بېرىشى، ئۇنىڭغا ئوبدان بىر چارىنى تېپىپ بېرىپتۇ. گۆدەك، نام - شۆھرەتكە ھېرىسمەن بۇ پادىشاھنى تەختنى يانار تاشلار بىلەن بېزەشكە قىزىقتۇرۇش يولى ئارقىلىق ھاپىز مەرگەنگە يانار تاش ھېلىقى سالدۇرۇش، ئۇنى تېپىپ كېلەلمىسە، ئۇنى پادىشاھنىڭ پەرمانى ئارقىلىق ئۆلتۈرگۈزۈش، كەينىدىلا پادىشاھنى ناھەق جاللاتلىق قىلدى، دەپ يۇرت ئەھلىنى قۇتراتىپ، پادىشاھنى ئاغدۇرۇۋېتىش قەستىگە كەلگەنىكەن. ئۇ، شۇ يول بىلەن تەختكىمۇ، گۆھەرگىمۇ ئىگە بولغانلىقىدىن باشقا، ھاپىز مەرگەننىڭ پەرىزات ئايالىنىمۇ تارتىپ ئېلىشنى كۆڭلىگە پۈككەنىكەن. بىرىنچى قېتىملىق سۇيقەستى پەرىزاتنىڭ كارامەت كۆرسەتىشى بىلەن يوققا چىقىپ كېتىپ، يەنە

بىرسۇيقەستنى ئويلاپ چىقىپتۇ.پادىشاھنىڭ قۇلىقىغا تىل ياغلىما ـ چىرايلىق سۆزلەربىلەن:

ـــ يانار تاشلارنى تاپقان ھاپىز مەرگەن ئەمەس، ئايالى. ئۇنىڭ پەرىزاتتەك ساھىبجامال بىر ياش ئايالى بار. ئۇنداق گۈزەللەر تېخى سىلىنىڭ ئوردىلىرىدا يوق. ئۇ چوكان گۈزەل بولۇپلا قالماي، قولىدىن ئىش كېلىدىغان خىسلىتى بار. سۆزۈمنىڭ راست ـ يالغانلىقىنى بىلمەكچى بولسىلا، يانار مۇشۇك تېرىسىدىن يۇزنى تېپىپ كېلىشنى تاپشۇرۇپ كۆرسىلە، ـــ دەپ پادىشاھنىڭ شۆھرەت ـ نامغا بولغان ھەۋىسىنى ئاشۇرغاندىن تاشقىرى شەھۋەت ھەۋىسىنىڭ ئوچىقىغا ئوت يېقىپ تېخىمۇ ئۇلغايتىپتۇ.

نادان، دامخور، شۆھرەتپەرەس پادىشاھ ۋەزىرنىڭ قىزىقتۇرۇشى بىلەن ھاپىز مەرگەنگە ئۇچ كۈن ئىچىدە تەختخانىسىنىڭ تۆت تېمىنى قاپلىغۇدەك ساندا يانار مۇشۇك تېرىسىنى ھازىر قىلىشنى، بېجىرەلمىسە كاللىسىنى ئالىدىغانلىقىنى ئېيتىپتۇ.

ھاپىز مەرگەن مىڭبىر پۇشايمان ۋە غەم بىلەن ئۆيىگە كېلىپ، پادىشاھنىڭ تاپشۇرمىسىنى ئايالىغا دەپ بېرىپتۇ.

ـــ سىز پادىشاھنىڭ ئىنئامىغا قىزىقىپ كېتىپ، مېنىڭ مەسلىھەتىمگە قۇلاق سالمىدىڭىز. ئەمدى سىزگە ھەرقانچە تاپا ـ تەنە قىلساممۇ ئورنىغا كەلمەيدۇ. ئۇنىڭ ئامالىنى قىلايلى. ئۇنىڭ يولى مۇنداق: ئەتە پادىشاھتىن بىر كۈپ شاراب سوراپ ئېلىپ كېلىڭ. قالغان ئىشلارنى ئاندىن توغرىلايمىز، ـــ دەپتۇ پەرىزات.

ھاپىز مەرگەن ئەتىسى پادىشاھدىن بىر كۈپ شاراب ئېلىپ، ئۇنى ھاۋىغا بېسىپ ئۆيىگە كەپتۇ. پەرىزات كۈپتىكى شارابقا ئەپسۇن ئوقۇپتۇ. ئاندىن ھاپىز مەرگەنگە كۈپتىكى شارابنى مەھەللىنىڭ كۈنپېتىشىدىكى يېرىم كۈنلۈك يىراقلىقتىكى كۆلگە تۆكۈۋېتىپ كېلىشنى ئېيتىپتۇ. ھاپىز مەرگەن يانار مۇشۇك تېرىسى بىلەن شاراب، كۆلنىڭ نېمە مۇناسىۋىتى بارلىقىغا ئەقلى يەتمەي بۇنى پەرىزاتتىن سورىغۇسى بولسىمۇ، ئۇنىڭ كارامىتىنىڭ بارلىقىغا ئىشەنچ قىلىپ، ئىشنى شۇ بويىچە قىلىپ قايتىپ كەپتۇ.

ئەتىسى ئەتىگەندە پەرىزات ھاپىز مەرگەنگە ئوردىغا بېرىپ پادىشاھدىن چوڭ بىر ھارۋا، ئىككى ئادەم سوراپ ئېلىپ، كۆل بويىغا بېرىپ يانار مۇشۇكلەرنى سويۇپ، تېرىلىرىنى ئوردىغا ئېلىپ بېرىشنى ئېيتىپتۇ.

ھاپىز مەرگەن ئايالىنىڭ دېگىنىدەك قىلىپ بىر ھارۋا، ئىككى ئادەم ئېلىپ كۆل بويىغا بارسا، كۆل ياقىسىدا سانسىزلىغان يانار مۇشۇكلەر ھۇشسىزلىنىپ ساينىڭ تېشىدەك ياتقۇدەك. ھاپىز مەرگەن دەسلەپ بۇ سىرنىڭ تېگىگە يېتەلمىگەن بولسىمۇ، يانار مۇشۇكلەرنىڭ كۈچلۈك شاراب تۆكۈۋېتىلگەن كۆل سۈيىنى ئىچىپ مەست ـ ھۇشسىز بولۇپ ياتقانلىقىنى پەرەز قىلىپتۇ ـ دە، پەرىزاتنىڭ ئەقلىگە ئاپىرىن ئوقۇپتۇ. ئۆزى ئېلىپ كەلگەن ئىككى ئادەمگە مۇشۇكلەرنى سويدۇرۇپ، تېرىلىرىنى ھارۋىغا بېسىپ ئوردىغا ئېلىپ بېرىپتۇ.

پادىشاھلىق بىر ھارۋا يانار مۇشۇك تېرىسىنى كۆرۈپ قەۋەت خۇشال بوپتۇ. ھاپىز مەرگەنگە بۇ نۆۋەت تون كەيدۈرۈپ رەھمەت ئوقۇپتۇ. لېكىن ۋەزىرنىڭ سۆيقەستى ئۇنۇم بەرمىگەچكە، ھەسەتتىن ئىچى كۆيۈپ قىلدەك تولغۇنۇپ كېتىپتۇ. ئويلا ـ ئويلا، ئاخىرى زادىلا بېجىرگىلى بولمايدىغان بىر سۆيقەستنى تېپىپ چىقىپتۇ. بۇ يېڭى ھىيلىسىنى پادىشاھنىڭ قۇلىقىغا پىچىرلاپ تۇرۇپ:

— پادىشاھىم، يانار تاشتا جاھاندا يوق تەخت بىنا قىلىپ نام - شۆھرەتلىرى ئالەمگە تارالدى. ئەمدى ئورنىخانىنى بۇ يانار مۇشۇك تېرىلىرى بىلەن زىننەتلىسىلە داڭقىلىرى تېخىمۇ چىقىدۇ. بۇ تەختخانىنىڭ تەرىپ - داڭقىنى ئاڭلىغان ھەر قانداق پادىشاھلارنىڭ كېلىپ كۆرگىسى كېلىدۇ. مېنىڭچە، بۇنداق تەخت، بۇنداق تەختخانە سۇلايمان پادىشاھدىمۇ بولمىغان. ئەمما رەھىمەتلىك دادىلىرىنىڭ بۇ كارامەتلىرىدىن خەۋىرى يوق. مۇمكىن بولسا ھاپىز مەرگەندىن دادىلىرىغا خەت ئەۋەتىپ، ئۇ ئالەمدىن چاقىرىپكەلسەك، مەرھۇم پادىشاھ بۇ تەختخانىلىرىنى بىر كۆرۈۋالغان بولسا، — دەپتۇ.

تەجرىبىسىز، ياش، ماختانچاق پادىشاھ ۋەزىرنىڭ سۆزىنى ياخشى مەسلىھەت، دەپ چۈشىنىپ، بۇ ۋەزىپىنى ھاپىز مەرگەننىڭ بېجىرىشىگە تاپشۇرۇپ، ئۇچ كۈن ئىچىدە ئۇدۇنيادىكى دادىسىنى باشلاپ كەلمىسە، كاللىسىنى ئالىدىغانلىقىنى ئېيتىپتۇ. پادىشاھ دادىسىغا — ئۇ دۇنياغا ئەۋەتىدىغان خەتنى ھاپىز مەرگەننىڭ قولىغا تۇتقۇزۇپتۇ. ئۇنىڭغا ئەينى چاغدا دادىسى مىنگەن تۇلپارنى بېرىپتۇ.

ھاپىز مەرگەننىڭ بېجىرىشكە زادى مۇمكىن بولمايدىغان بۇ ئىشقا قانداق ئامال قىلىشقا كۆزى يەتمەي، بېشى قېيىپ، پۇتى تېيىپ، ئۆيىگە غەم بىلەن ئاران يېتىپ كېلىپ، پادىشاھنىڭ دېگەنلىرىنى ئايالىغا دەپ بېرىپتۇ.

— بۇ ئاۋارىچىلىقنىمۇ ئۆزىڭىز تېپىۋالدىڭىز. بوپتۇ، بۇنىڭ ئامالىنى ئۆزۈم قىلاي. سىز ئۇچكۈنگىچە ئاتقا ھېچ نەرسە بەرمەي، ئوي- داۋان دېمەي چاپتۇرۇۋېرىڭ، — دەپتۇ.

مۆھلەت تولىدىغان كۈنى پەرىزات ئەتىگەن تۇرۇپ، پادىشاھنىڭ دادىسى نامىدا بىر پارچە خەت يېزىپتۇ. ئالتۇن مۆھۈر ياساپ خەتنىڭ ئاخىرىغا بېسىپتۇ - دە، كىچىك بىر ئالتۇن قۇتىغا سېلىپ، ھاپىز مەرگەنگە تۇتقۇزۇپتۇ.

ھاپىز مەرگەننىڭ ئوردىغا كىرىشى پادىشاھ بىلەن ۋەزىرنىڭ تەختخانىغا كېتىۋاتقان ۋاقتىغا توغرا كەپتۇ. پادىشاھنىڭ كۆزى ئاتقا چۈشۈپتۇ. كۆرگىدەك بولسا، ئات ئورۇقلاپ بىر تېرە، بىر ئۈستىخانلا بولۇپ قاپتۇ. تۇخۇم دەك سېمىز تۇلپارنىڭ تۇرقىغا قاراپ پادىشاھنىڭ قەھرى - غەزىپى تۇتۇپتۇ.

— تۇلپارنى نېمە قىلدىڭ؟ دادام قېنى؟ — دەپ سوراپتۇ پادىشاھ ھاپىز مەرگەندىن.

— دادىلىرى بار جاي بەك يىراقكەن، ئۇچ كۈن ئىچىدە بېرىپ كەلگىچە ئاتقا ئارامىلىق بولمىدى، ئاغزىغىمۇ ھېچنەرسە سالمىدى، — دەپتۇ ھاپىز مەرگەن ئايالىنىڭ ئۆگەتكىنى بويىچە.

— قېنى، دادامدىن قانداق خەۋەر ئېلىپ كەلدىڭ؟ — دەپ سوراپتۇ پادىشاھ.

ھاپىز مەرگەن:

— خەۋەر بۇنىڭ ئىچىدە، — دەپ ئالتۇن قۇتىنى پادىشاھقا بېرىپتۇ.

پادىشاھ قۇتىنى ئېچىپ قارىسا، ھەل سىزىلغان خەت تۇرغۇدەك. پادىشاھ خەتنى ئوقۇپتۇ. خەتتە مۇنداق دېيىلگەنىدىكەن: «ئوغلۇم، مەن قىلالمىغان، ھەتتا ئويلاپمۇ يېتەلمىگەن ئاجايىپ ھەشەمەتلىك ئىشلارنى قىلغىنىڭنى روھىم بىلىپ تۇردى. ئۇلارنى ئۆز كۆزۈم بىلەن كۆرگۈم بار ئىدى. ئەمما مەن قارا نىيەت ئوغۇل قول ۋەزىرنىڭ كاساپىتىدىن دوزاقتا ئازاب چېكىۋاتىمەن. ئۇ قارانىيەت مەلئۇن ئۆزىنىڭ سۈيقەستى ئۈچۈن مېنى ھىيلە - مىكىرلىرى بىلەن ئېزىقتۇرسا، قىزىقتۇرۇش سۆزلىرىگە ئىشىنىپ ئەگىشىپ مېڭىپتىكەنمەن. ئەمما تەقدىرنىڭ مېنى ھىمات قانىتى

(ئاخىرى 63 - بەتتە)

ئامما مۇزىي مەدەنىيەت خەزىنىلىرىدىن ئورۇن ئالغان

مەملىكەت بويىچە مەدەنىيەت يۇرتلىرىنىڭ ئۆلچەمگە يېتەشمىنى قېلىپ لاشتۇرۇش پائالىيىتى ئاياغلاشتى

ئاپتونوم رايونىمىزدىن سەككىز مەدەنىيەت يۇرتى نام بېرىلگەنلەر قاتارىغا كىرگۈزۈلدى

تۇنجى نۆۋەتلىك مەملىكەت بويىچە مەدەنىيەت يۇرتلىرى ۋە شەھەر، مەھەللە مەدەنىيەت پونكىتلىرىنىڭ ئۆلچەمگە يېتەشمىنى قېلىپلاشتۇرۇش پائالىيىتى ئۆتكەن يىلى 11 - ئايدا شائىخەيدە ئاياغلاشتى. مەملىكەت بويىچە 29 ئۆلكە، ئاپتونوم رايونىنىڭ 730 مەدەنىيەت يۇرتى، 523 شەھەر، مەھەللە مەدەنىيەت پونكىتىغا مەدەنىيەت مىنىستىرلىكى تەرىپىدىن «ئۆلچەملىك مەدەنىيەت يۇرتى»، «ئۆلچەملىك مەدەنىيەت پونكىتى» دەپ نام بېرىلدى. ئاپتونوم رايونىمىزدىن يەكەن، مەكىت، قەشقەر يېڭىشەھەر، قاغىلىق، كورلا، خېجىك، قورغاس، جىك ناھىيىلىك (شەھەرلىك) مەدەنىيەت يۇرتى

ئامما مۇزىي مەدەنىيەت سېپىدە

بىلەن قەشقەر شەھەر چاسا، كۆمۈش دەر- ۋازا مەھەللە ئىش باشقارمىلىرىنىڭ مەدە- نىيەت پونكىتى نام بېرىلگەنلەرنىڭ قاتا- رىغا كىرگۈزۈلدى.

جۇڭگو شېنيالڭ خەلقئارا ياڭگېر ئۇسسۇل بايرىمىدا مەكتەپ دولان ئۇسسۇل ئۆمىكى «كۆمۈش ئەتىرگۈل» مۇكاپاتىغا ئېرىشتى

مەدەنىيەت مىنىستىرلىكى بىلەن شېنيالڭ شەھەرلىك خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ تەكلىپىگە ئاساسەن، ئۆتكەن يىلى 9 - ئاينىڭ 10 - كۈنىدىن 16 - كۈنىگىچە لياۋنىڭ ئۆلكىسىنىڭ مەركىزى شېنيالڭ شەھىرىدە جۇڭگو شېنيالڭ خەلقئارا ياڭگېر ئۇسسۇل بايرىمى ئۆتكۈزۈلدى. بۇ قېتىمقى ئۇسسۇل بايرىمىغا ئامېرىكا، روسىيە، گېرمانىيە، گېرىتسىيە، رومىنىيە، ئىسرا ئىلىيە، كورىيە، ياپونىيە قاتارلىق 16 دۆلەت ۋە دۆلىتىمىزدىن لياۋنىڭ، بېيجىڭ، گۇيجۇ، ئەنخۇي، شىنجاڭ قاتارلىق 20 ئۆلكە، شەھەر، ئاپتونوم رايون يوندىن 600 دىن ئارتۇق خەلق سەنئەتكارى قاتناشتى. ئاپتونوم رايونىمىزغا ۋەكالىتەن خەلقئارالىق ياڭگېر ئۇسسۇل بايرىمىغا قاتناشقان مەكتەپ «دولان ئۇسسۇل ئۆمىكى» بايرام مەزگىلىدە «دولان مەشرەپى»، «دولان يىگىتلىرى»، «دولان جۇۋانلىرى» قاتارلىق بەش نومۇرنى ئورۇندىدى. ئۇلار ئورۇندىغان نومۇرلار مەزمۇنىنىڭ ساغلاملىقى، ئۆزگىچە ئالاھىدىلىكى ھەم ئاممىبابلىقى، شەكلىنىڭ خىلمۇ خىل، ئورۇنداش ماھارىتىنىڭ يۇقىرىلىقى بىلەن «كۆمۈش ئەتىرگۈل» مۇكاپاتىغا، ئۆمەك باشلىقى رەخسەم قادىر 2 - دەرىجىلىك ئېزىسىورلۇق مۇكاپاتىغا، مۇيەسسەر ئەزىز ئورۇنداش مۇكاپاتىغا، مەكتەپ ناھىيىلىك مۇئاۋىن باشلىقى مۇتەللىپ سەيىت تەشكىللەش مۇكاپاتىغا ئېرىشىپ، ئاپتونوم رايونىمىزغا زور شان - شەرەپ كەلتۈردى.

تۇرغۇنجان مۇسا

تېلېۋىزىيەبەدىئىي سەنئەت فىلىمى «دولان مەشرەپى» تاماشىبىنلار بىلەن يۈز كۆرۈشتى

مەكتەپ ناھىيىلىك مەدەنىيەت ئىدارىسىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقى، يازغۇچى، ئامما ئۆي مەدەنىيەت تەتقىقاتچىسى مۇتەللىپ سەيىت يازغان تېلېۋىزىيە بەدىئىي سەنئەت فىلىمى «دولان مەشرەپى» (ژۇرنالىمىزنىڭ 1993 - يىل 5 - 6 - سانى (قوشما سان) نىڭ «ئاممىۋى مەدەنىيەت باغچىسى» سەھىپىسىدە ئېلان قىلىنغان - مۇھەررىردىن) شىنجاڭ تېلېۋىزىيە ئىستانسىسى تەرىپىدىن سۈرەتكە ئېلىنىپ بۇ يىل نورۇز بايرىمىدا تاماشىبىنلار بىلەن يۈز كۆرۈشتى.

ئۆمەر سايىم

غۇلجا ناھىيىسى يېزا - قىشلاقلاردا ئاممىۋى مەدەنىيەت خىزمىتىنى جانلاندۇردى

غۇلجا ناھىيىسىدىكى ھەر دەرىجىلىك مەدەنىيەت تارماقلىرى ئىلھام ئېلىپ بېرىش، ئىشكىنى ئېچىۋېتىش قەدىمىگە ماسلىشىپ، مەدەنىيەت خىزمىتىنىڭ ئاساسىي نۇقتىسىنى يېزا - قىشلاقلارغا قارىتىپ، دېھقان، چارۋىچىلارنىڭ مەنىۋى مەدەنىيەت تۇرمۇشىنى جانلاندۇردى.

ناھىيىلىك پارتكوم بىلەن خەلق ھۆكۈمىتىدىكى دېھقانچىلىق، چارۋىچىلىق رايونلىرىدىكى ھەر مىللەت دېھقان، چارۋىچىلىرىنىڭ مەدەنىيەت سۇپىتىنى ئۆستۈرۈش، ئىشتىن سىرتقى مەدەنىيەت تۇرمۇشىنى جانلاندۇرۇش

ئۇچۇن، يېزا - قىشلاقلارنىڭ ئاممىۋى مەدەنىيەت خىزمىتىنى جانلاندۇرۇشقا ئەھمىيەت بەردى. ناھىيىنىڭ مالىيىسىدە قىيىنچىلىق بولۇۋاتقان ئەھۋالدىمۇ، يېزا - قىشلاقلارنىڭ مەدەنىيەت قۇرۇلۇ- شىغا مەبلەغ ئاجرىتىپ بەردى. يېزا - كەنت، مەھەللىلەرمۇ كوللېكتىپ هالدا مەبـ لەغ توپلاپ، «ئۇچ ئۆي، بىر مەيدان» قۇرۇلۇشىنى كۈچەيتتى. بۇنىڭ بىلەن ناھىيىدىكى 89% كەنتتە «ئۇچ ئۆي، بىر مەيدان» قۇرۇلۇشى ئاساسىي جەھەتتىن پۈتتۈپ، ئەسلىھەلىرى تولۇقلاندى.

بۇ ناھىيە مەخسۇس كەسپىي خادىملار- نى ئاجرىتىپ، دادامتۇ، قاش، ئۇچئون قاتارلىق يېزىلارنىڭ مەدەنىيەت بازىلىرىنى تەرتىپكە سالدى. يېزا - قىشلاقلارنىڭ ئالاھىدىلىكىگە ئاسا- سەن، كىچىك تىپتىكى، ئامما ياخشى كۆ- رۈدىغان هەر خىل شەكىلدىكى مول مەز- مۇنلۇق پائالىيەتلەرنى قانات يايدۇردى. ناھىيىلىك مەدەنىيەت يۇرتى يېزا - قىشـ لاقلارنى ئاساس قىلىپ، گۇزەل سەنئەت، هۆسن خەت ۋە فوتو سۈرەت كۆرگەزمىسى ئۇيۇشتۇردى. بۇنىڭغا 33 كىشىنىڭ 174 پار- چە ئەسىرى قويۇلدى. يەنە كۇرس ئېچىپ، گۇزەل سەنئەت، هۆسن خەت تۇرى بو- يىچە 40 نەپەر تايانچ تەربىيىلىدى. ناھە- يىلىك كۇتۇپخانىسىمۇ مەدەنىيەت پونكىتـلە- رىنىڭ كەسپىي باشقۇرۇش قابىلىيىتىنى كۈچەيتىش ئۇچۇن كەسپىي خادىملارنى تەربىيىلەش كۇرسى ئېچىپ، 15 كىشىنى مەخسۇس تەربىيىلىدى. پەن - تېخنىكا ماتېرىياللىرىنى بېسىپ تارقىتىپ، دېھقان، چارۋىچىلارنى هەر خىل ئۇچۇر بىلەن تەمىنلىدى.

ناھىيىلىك مەدەنىيەت ئىدارىسى قازاق خەلقىنىڭ خەلق ئېغىز ئەدەبىياتىنى توپ- لاش، رەتلەش خىزمىتىنى چىڭ تۇتۇپ، پېشقەدەم ئەدەبىيات - سەنئەتچىلەرنىڭ ئارخىپىنى تۇرغۇزدى. يەنە مەدەنىيەت بازارلىرى ۋە مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرىنى باشقۇرۇش خىزمىتىنى كۈچەيتتى. ناھىيىلىك سەنئەت ئۆمىكى يېزا - قىشلاقلارغا يۈزلە- نىپ، سەييارە ئويۇن قويۇشتا چىڭ تۇ- رۇش بىلەن بىر ۋاقىتتا، يېزا - قىشلاق- لاردىكى كىنو قويۇش دۇيىلىرى تەربىـ يىۋى ئەھمىيەتكە ئىگە، مەزمۇنى ساغلام كىنولارنى كۆپلەپ قويۇپ، دېھقان، چارۋە- چىلارنىڭ مەنىۋى تۇرمۇشىنى جانلاندۇردى.

نۇرمۇھەممەت ماخمۇت

ئاستانە يېزىلىق مەدەنىيەت پونكىتى ئۆز رولىنى جارى قىلدۇرۇپ ياخشى ئىجتىمائىي ئۈنۈم هاسىل قىلدى

قۇمۇل شەھىرى ئاستانە يېزىلىق مەدە- نىيەت پونكىتى رولىنى تولۇق جارى قىل- دۇرۇپ، ياخشى ئىجتىمائىي ئۈنۈم هاسىل قىلدى.

بۇ مەدەنىيەت پونكىتى 1990 - يىلدىن بۇيان، هېيىت - بايراملاردا ۋالىبول، ۋاسكېتبول، تىكتاك توپ، چويلاتوپ، شاھ- مات، بىلىيارت، ۋېلسىپىت چاپقۇزۇش قاتارلىق مۇسابىقە پائالىيەتلىرىنى ئۆتكۈزۈپ، دېھ- قان، چارۋىچىلارنىڭ مەنىۋى تۇرمۇشىنى جانلاندۇردى. 1991 - يىل 12 - ئايدا بۇ پونكىت قۇمۇل ۋىلايىتى بويىچە تۇنجى قېتىم بىر ئايلىق قۇمۇل 12 مۇقامىنى ئۆگىنىش كۇرسى ئېچىپ، بىر تۇركۈم مۇقام هەۋەسكارلىرىنى تەربىيىلەپ، دېھقان- لارنىڭ مەنىۋى تۇرمۇشىنى بېيىتىشتا بەل- گىلىك رول ئويناندى. هەر يىلى مەلۇم نىسبەتتە پۇل ئاجرىتىپ، كىتاب سېتىۋې- لىپ، ئۇيغۇرچە، خەنزۇچە يېزىقتىكى 39 خىل

گېزىت — ژۇرنالغا مۇشتىرى بولۇپ، ياشلارنىڭ بىلىم ئېلىش تەشنالىقىنى قاندۇرىدى. نەتىجىدە ياشلار ئارىسىدا ھاراق ئىچىپ جېدەل - ماجرا چىقىرىدىغان، بىكار بولسا لاغايلاپ يۈرۈدىغان، قىمار ئويناىدىغان، ئوغرىلىق ۋە لۇكچەكلىك قىلمىشلار كۈنسېرى ئازايدى ياكى تۈگىتىلدى. بۇنىڭ بىلەن جەمئىيەت تەرتىپى كۈنسېرى ياخشىلىنىپ، ئاستانە يېزىسى قۇمۇل ۋىلايىتى بويىچە مەدەنىيە تلىك يېزىلارنىڭ بىرى بولۇپ قالدى.

يۈسۈپ ئەھمەدى

دۆلەتباغ يېزىسى ئاممىۋى مەدەنىيەت ئىشلىرىنى راۋاجلاندۇرۇپ، دېھقان، چارۋىچىلارنىڭ مەدەنىيەت تۇرمۇشىنى راۋاجلاندۇردى

مارالبېشى ناھىيىسىنىڭ دۆلەتباغ يېزىلىق پارتكومى ۋە خەلق ھۆكۈمىتى يېقىنقى يىللاردىن بۇيان يېزا ئاممىۋى مەدەنىيەت ئىشلىرىنى راۋاجلاندۇرۇپ، دېھقان، چارۋىچىلارنىڭ مەدەنىيەت تۇرمۇشىنى جانلاندۇردى.

يېزىلىق خەلق ھۆكۈمىتى 1986 - يىلدىن ئۆتكەن يىل 8 - ئايغىچە 15 مىڭ يۈەن مەبلەغ ئاجرىتىپ، يېزا مەركىزىدە مەدەنىيەت پونكىتى قۇرغاندىن سىرت، يەنە دېھقان، چارۋىچىلار پەن - تېخنىكا ئۆگىنىش مەكتىپى ۋە پارتىيە مەكتەپلىرىنى قۇرۇپ، ھەر مىللەت دېھقان، چارۋىچىلىرىنىڭ پەن - تېخنىكا، مەدەنىيەت بىلىملىرىنى ئۆگىنىش، مەدەنىي كۆڭۈل ئېچىش پائالىيەتلىرىنى قانات يايدۇرۇشقا قولايلىق شارائىت يارىتىپ بەردى. ئىداره، كەنت ۋە مەكتەپلەرمۇ 62 مىڭ 790 يۈەن سەرپ قىلىپ، بەش مەكتەپ، يەتتە ئىداره، 20 كەنتتە 34 مەدەنىيەت ئۆيى قۇردى. قۇرۇلغان بۇ مەدەنىيەت ئۆيلىرىگە 85 دانە كىتاب جازىسى، 10 مىڭ 500 پارچە كىتاب، ژۇرنال قويۇلدى. كىتاب، ژۇرنال ئاربىيەتچىلىرى 38 مىڭ 760 ئادەم (قېتىم)گە يەتتى. 86 ئورۇندا گېزىت ئوقۇش گۇرۇپپىسى قۇرۇلدى. 25 جۈپ تەكتاك توپ شىرەسى، سەككىز ۋاسكېتبول، 20 ۋالىبول مەيدانى ياسالدى. 230 خىلدىن ئارتۇق تەنتەربىيە سايمانلىرى سېتىۋېلىنىپ، تەنتەربىيە ئەسلىھەلىرى تولۇقلاندى ھەمدە تۇرلۇك ئەدەبىيات - سەنئەت، تەنتەربىيە پائالىيەتلىرى قانات يايدۇرۇلدى. بۇ پائالىيەتكە قاتناشقانلار 6100 ئادەم (قېتىم) گە، تەنتەربىيە دۇيلىرى 28 گە، ئەدەبىيات - سەنئەت گۇرۇپپىلىرى 12 گە يەتتى.

يېقىنقى بەش يىلدىن بۇيان يېزا بويىچە پەن - تېخنىكا بىلىملىرى، نەزەرىيە ئۆگىنىش، ئەمەلىي قوللىنىلىدىغان تېخنىكا ئۆگىنىش كۇرسلىرىغا قاتناشقانلار 8966 ئادەم (قېتىم)گە يېتىپ، ھەر مىللەت دېھقان، چارۋىچىلىرىنىڭ مەدەنىيەت ۋە تېخنىكا ساپاسى ئۇزلۇكسىز ئۆستى.

يۈسۈپ مەمتىلى

ئاقيار يېزىسىدا مەدەنىيەت ئۆيلىرى ئومۇملاشتى

ئۇچتۇرپان ناھىيىسىنىڭ ئاقيار يېزىسى يېقىنقى ئۇچ يىلدىن بۇيان مەدەنىيەت ئۆيى قۇرۇلۇشىغا ئىزچىل ئەھمىيەت بېرىپ، يېزا بويىچە مەدەنىيەت ئۆيلىرىنى ئومۇملاشتۇردى.

يېزىلىق پارتكوم ۋە خەلق ھۆكۈمىتى دېھقانلارنىڭ پەن - مەدەنىيەت سەۋىيىسىنى ئۆستۈرۈش ئۇچۇن بۇ خىزمەتكە ئەھمىيەت بەردى. 1990 - يىلدىن باشلاپ يېزا ۋە كەنتلەردە ھەر يىلى 10 - 14 قارار

كۈرس ئېچىپ، ساۋاتسىزلىقنى تۈگەتتى ھەمدە دېھقانلارنى پەن - مەدەنىيەت بىلىملىرىنى ئۆگىنىشكە تەشكىللىدى. 215مو يەر، 260 مىڭ يۈەن مەبلەغ ئاجرىتىپ، يېزا - كەنت، مەھەللىلەردە مەدەنىيەت ئۆيى، قىرائەتخانا، كىنو - تېلېۋىزور كۆرۈش زالى، مەدەنىي پائالىيەت سورۇنى، ھەر خىل توپ ۋە تەنتەربىيە مەيدانى قاتارلىقلارنىڭ قۇرۇلۇشىنى تېزلەتتىپ، 1992 - يىلى 7 - ئايغىچە يېزا بويىچە ئومۇملاشتۇرۇپ بولدى. ھازىر يېزا بويىچە، مەدەنىيەت ئۆيى 121 گە، مەدەنىيەت ئۆيىلىرىدىكى ھەر خىل گېزىت - ژۇرنال، كىتاب 58 مىڭ پارچىغا يەتتى.

ئىبراھىم ئىمىن

ئوتتام يېزىلىق مەدەنىيەت پونكىتى ئۆز رولىنى ياخشى جارى قىلدۇرماقتا

يېقىنقى بىر قانچە يىلدىن بۇيان، چاقىلىق ناھىيە ئوتتام يېزىلىق مەدەنىيەت پونكىتى يېزىدىكى دېھقان، چارۋىچىلار، ئىشچى - خىزمەتچىلەرنىڭ مەدەنىيەت بىلىملىرىنى ئۆگىنىش،مەنىۋى ئېھتىياجىنى قاندۇرۇش جەھەتتە ئۆز رولىنى ياخشى جارى قىلدۇرۇپ، ئۇلارنىڭ قىزغىن ئالقىشىغا ئېرىشتى.

بۇ پونكىت قۇرۇلغان دەسلەپكى مەزگىلدە، پەقەت بىر ئېغىز ئۆيي، بىر دانە كىتاب ئىشكابى ۋە 200 پارچە كىتابلا بار بولۇپ، تۇرلۇك گېزىت - ژۇرنال، مەدەنىي كۆڭۈل ئېچىش ئۇسكۇنىلىرى ۋە ئەسلىھەلىرىدىن سۆز ئېچىش مۇمكىن ئەمەس ئىدى، شۇڭا بۇ يېزىدىكى دېھقان، چارۋىچىلارنىڭ مەنىۋى ئېھتىياجىنى قاندۇرۇش مەسلىسى ھەل بولماي كېلىۋاتاتتى. يېزىلىق پارتكوم ۋە خەلق ھۆكۈمىتى بۇ مەسلىنى ھەل قىلىش ئۈچۈن، مالىيە قىينىچىلىقى ئېغىر ئەھۋالدىمۇ مەبلەغ ئاجرىتىپ، مەدەنىيەت پونكىتىغا تۇرلۇك كىتاب - ژۇرنال، تېلېۋىزور، ئۇنئالغۇ، سىنئالغۇ، ئېلېكتىرونلۇق رويال، تىكتاك توپ، بىلىيارت، شاھمات قاتارلىقلارنى تولۇقلىدى. پونكىتنىڭ قۇرۇلۇشنى ئومۇمىيۈزلۈك بىر قېتىم رېمونت قىلىپ چىقتى. بۇنىڭ بىلەن پونكىتقا كېلىپ كىتاب - ژۇرنال، گېزىت كۆرىدىغانلار، تەنتەربىيە پائالىيەتلىرى بىلەن شۇغۇللانغۇچىلار كۆپەيىشكە باشلىدى. يېزىلىق مەدەنىيەت پونكىتى بۇ ئەھۋالغا ئاساسەن، ئادەم مۇقىم بولۇش، ئېچىلىش مۇقىم بولۇش ۋە پائالىيەت مۇقىم بولۇشقا كاپالەتلىك قىلىپ، پونكىتقا دېھقان، چارۋىچىلارنى تېخىمۇ كۆپلەپ جەلىپ قىلىدى. شۇڭا بۇ پونكىت 1990 - يىلدىن بۇيان ناھىيە ۋە ئوبلاست تەرىپىدىن «ئىلغار مەدەنىيەت پونكىتى» بولۇپ باھالىنىپ كەلمەكتە.

ئالىم ئەمەت

دېھقان رەسسام رېھىم سېلىم «شياڭگاڭ كۆزنىكى لوڭقىسى» مۇكاپاتىغا ئېرىشتى

مەكىت ناھىيىسىنىڭ بازار جەمىي يېزا ئوردىكۆل كەنتىدە ئولتۇرۇشلۇق دېھقان رەسسام رېھىم سېلىم سىزغان «ئۇۋ ئۇۋلاش» ۋە «توخۇ يىلتىز خەيرىلىك بولسۇن» ناملىق ئىككى پارچە رەسىم «جۇڭگو گېزىتى» تەھرىر بۆلۈمى بىلەن «شياڭگاڭ

كۆزنىكى» مۇسابىقە ھەيئىتى بىرلىشىپ ئۆتكۈزگەن 1993 - يىللىق «شياڭگاڭ كۆزنىكى لوكۇقسى جۇڭگو دېھقان رەسساملار ئەسەرلىرى مۇسابىقىسى» دە ئايرىم - ئايرىم ھالدا 2 - دەرىجىلىك ۋە «مۇنەۋۋەر ئەسەر» شەرىپىگە ئېرىشىپ، 1000 يۈەن نەق پۇل بىلەن مۇكاپاتلاندى.

دېھقان رەسسام رېھىم سېلىم يېقىنقى يىللاردىن بۇيان، ناھىيىلىك مەدەنىيەت يۇرتى بىلەن ئاپتونوم رايونلۇق مەدەنىيەت نازارىتى، قەشقەر ۋىلايەتلىك ئاممىۋى سەنئەت يۇرتى بىرلىشىپ ئاچقان دېھقان رەسسامىلار كۇرسىغا قاتنىشىپ، ناھىيە، ۋىلايەت، ئاپتونوم رايوندا ئۆتكۈزۈلگەن مۇنتەزىم سۈرەتلىك كۆرگەزمىلەرگە ئىلگىرى - ئاخىر بولۇپ 40 پارچىدىن ئارتۇق ئەسەر قاتناشتۇرغانىدى. بۇلارنىڭ ئارىسىدىن ئىككى پارچىسى ئاپتونوم رايون دائىرىسىدە، ئۈچ پارچىسى ۋىلايەت دائىرىسىدە 1 - ۋە 2 - دەرىجىلىك مۇكاپاتلارغا ئېرىشتى.

رېھىم سېلىم مۇسابىقە ھەيئىتىنىڭ تەكلىپى بويىچە يېقىندا بېيجىڭغا بېرىپ، مۇكاپات بۇيۇمى تاپشۇرۇۋېلىش مۇراسىمىغا قاتناشتى.

تۇرسۇنبەگ ئىبراھىم

(بېشى 79 - بەتتە)

جاپالىق ئىزدىنىش روھىغا ۋە شىجائەتكە ئىگە كىشىلەرگىلا مەنسۇپ ئىش.

بىر جەمئىيەتتە توغرا ئىش تەقسىماتى بولۇشى كېرەك. مەدەنىيەت ساھەسىدىكى خادىملار ئېسىل مەدەنىيەتنىڭ سوغۇق مۇئامىلىگە ئۇچرىغانلىقىغا چىدىمايلا ئۆزگەرتىپ، ئاممىباب مەدەنىيەت بىلەن شۇغۇللانسا، بۇنى ئاقىلانىلىك دېگىلى بولمايدۇ. بالىلار ئەدەبىياتى ساھەسىدىكى پېشقەدەم يازغۇچى گې سۈيلىن مۇنداق دەيدۇ: «ئۆزگىرىشچان ئالماس» ناھايىتى قىزىق تېلېۋىزىيە فىلىمى، ئۇنىڭ رەسىملىك كىتابى چىسى نەچچە مىليون نۇسخا بېسىلدى. ئۇنى بالىلار سېغىزنى ياقتۇرغاندەك ياقتۇرىدۇ. لېكىن بالىلار ھەر كۈنى سېغىز چاينىۋەرسە بولمايدۇ - دە! ئۇلار بويى تارتىشى، سۆزىكى قېتىشى كېرەك، بۇنىڭ ئۈچۈن ئۇلار ئاز - تولا كالتىسىي ماددىسىغا، يەنى تېخنىمۇ سۈپەتلىك بالىلار ئەدەبىياتىغا موھتاج. ياخشى بالىلار ئەدەبىياتى خۇددى پۇرچاق ئۇمىچىغا ئوخشايدۇ. ئۇ بالىلارغا پايدىلىق، لېكىن ھېچقانچە پۇلغا يارىمايدۇ. مەن ئاۋارىچىلىقى كۆپ، ئەمما مەنپەئەتلىك پۇرچاق ئۇمىچى ئېتىشنى خالايمەنكى، تېشى پال - پال، ئىچى غال - غال يېمەكلىكلەرنى ئىشلەشنى خالىمايمەن. بەزى ياش يازغۇچىلار ئىقتىسادىي جەھەتتىن قەد كۆتۈرۈشنى ئويلاپ، چامباشچىلىق ھېكايىلىرىنى يېزىشقا كىرىشىپ كەتتى. لېكىن، مەن قېرىپ قالدىم. ماڭا ھەر كۈنى ئۇچ ۋاقلىق يەتكۈدەك خىراجەت بولسا كۇپايە...»

مانا بۇ تېپىك جۇڭگو زىيالىسىنىڭ پاك قەلبى.

«خەلق گېزىتى»نىڭ 1993 - يىل 8 - ئاينىڭ 18 - كۈنىدىكى سانىدىن

ئىسمائىل ئەزىمەت تەرجىمىسى

جۇخۇاشمەن

ئۆتكەن يىل 7 - ئاينىڭ ئاخىرىدا شياڭ-
ڭگاڭنىڭ كىنو چولپىنى جۇرۇنفا ئايروپى-
لان بىلەن بېيجىڭغا كەلمەكچى بولدى.شۇ
كۈنى نەچچە يۈز قىز - يىگىت دەستە -
دەستە گۈللەرنى ئېلىپ ئايرودرۇمغا ئۇنى
كۈتۈۋېلىشقا چىقتى. خاربىننىڭ كىنوچىلىق
ساھەسىدىكىلەرمۇ پاتپاراق بولۇشۇپ كەتتى.
مېھمانلار كېلىش ئالدىدا قارشى ئالغۇچى-
لار شۇ ئايروپىلاندا ياڭ جېننىڭ ئىسىملىك
بىر كىشىنىڭمۇ بىللە كېلىدىغانلىقىنى
ئاڭلاپ، «ياڭ جېننىڭ قايسى ناخشىچى؟»
دەپ بىر-بىرىدىن سوراشتى. خاربىن
شەھىرىدىكى بىر رادىئو ئىستانسىسى بۇ
ھەقتىكى خەۋەرنى ئاڭلاتقاندا،جۇڭگولۇقلار-
نىڭ پۇشتى، «نوبىل»مۇكاپاتىغا ئېرىشكەن
دۇنياغا مەشھۇر بۇ فىزىكا ئالىمىنى«ياڭجې
نيۇي» دەپ ئاتىدى. بۇنداق ۋەقەنىڭ جۇڭ-
گۇدا سادىر بولۇشى كۈلكىلىك ئەھمىيەتمۇ؟!

مۇلاھىزە

بۇ ۋەقە جۇڭگو مەدەنىيىتىدىكى رېئاللىقنى مۇئەييەن دەرىجىدە ئىچىپ بەردى.

جۇڭگودا ئاممىباب مەدەنىيەت دەۋر سۈرۈپ، ئېسىل مەدەنىيەت تۆۋەن ئورۇنغا چۈشۈپ قالدى

يېقىنقى يىللاردىن بۇيان شياڭگاڭ، تەيۋەننىڭ بەزى كىنو، تېلېۋىزىيە فىلىملىرى، ئاممىباب ناخشىلىرى، چامباشچىلىق ھېكايىلىرى قاتارلىق ئاممىباب مەدەنىيىتى پۈتۈن مەملىكەتنى بوراندەك قاپلاپ، ئەۋج ئالسا ئالدىكى، پەسەيمىدى. ئەمدىلا بېيىغان ياكى نامراتلىقتىن قۇتۇلۇش يولىدا كۆرەش قىلىۋاتقان كىشىلەر كۆڭۈل ئېچىشقا، ئىچ پۇشۇقىنى چىقىرىشقا موھتاج. ئاممىباب مەدەنىيەت رېئال تۇرمۇشقا يېقىن بولغاچقا، كىشىلىك مۇناسىۋەتتىكى ئۇششاق - چۈششەك ئىشلار ئارقىلىق كىشىلەرنى ئۆزىگە جەلپ قىلالايدۇ. بۇ، ئاممىباب مەدەنىيەتنىڭ ئارتۇقچىلىقى. لېكىن ئۇنىڭ يېتەرسىز جايلىرىمۇ يوق ئەمەس. ئاممىباب مەدەنىيەت سەللا قېيىپ كەتسە، چاكىنا مەدەنىيەتكە ئايلىنىپ قالىدۇ.

ھازىر ئاممىباب مەدەنىيەت دەۋر سۈرۈپ، دوخوۋوي ئورکېستىر، بالىت ئۇسسۇلى، ئىلمىي مۇھاكىمە ئەسەرلىرى قاتارلىق ئېسىل مەدەنىيەت مەھسۇلاتلىرى سوغۇق مۇئامىلىگە ئۇچرىماقتا. مەزمۇنى ئادەتتىكىچە بولغان «مانخاتتۇندىكى جۇڭگولۇق ئايال» دېگەن ئەسەر 1 مىليون 600 مىڭ پارچە بېسىلغان بولسىمۇ، يەنىلا يېتىشمەي قالدى. ئەمما «ئەدەبىيات مۇنبىرىدىكى تۆت چوڭ نەشىر ئەپكارى» دەپ داڭ چىقارغان «ئۆكتەبر»، «دەۋر»، «گۈلشەن»، «ھوسۇل» ژۇرناللىرىنىڭ تىراژى بارغانسېرى ئازىيىپ كەتتى. ئاممىنىڭ ئېستېتىك زوقلىنىش سەۋىيىسىنىڭ ئومۇميۈزلۈك تۆۋەنلەپ كېتىشى مەدەنىيەت - سەنئەت ۋە ئىلىم - پەن ئىلاھى مۇسائىنى① نېمە قىلارىنى بىلمەيدىغان ئەھۋالغا چۈشۈرۈپ قويىدى. بۇنىڭغا كىشىلەرنىڭ مەدەنىيەت جەھەتتىكى تەربىيىلىنىش دەرىجىسىنىڭ تۆۋەنلىكى ئاساسىي سەۋەب بولماقتا. شۇڭا، خەلقنىڭ ئېستېتىك زوقلىنىش سەۋىيىسىنى ئۆستۈرۈش نۆۋەتتە مەدەنىيەت خىزمەتچىلىرىنىڭ ئالدىدا تۇرغان جىددىي ۋەزىپە بولۇپ قالدى.

مەدەنىيەت بازارلىرىدا ناچار مەھسۇلاتلارنىڭ ئوستۇنلۇكنى ئىگىلەپ، ئېسىل مەھسۇلاتلارنىڭ شاللىنىپ كېتىشىدىن ھۇشيار بولۇش كېرەك

ئېسىل مەدەنىيەتنىڭ دەرىجىسى ئوخشاش بولمىغانلىقتىن، ئۇلارنىڭ بازارغا لايىقلىشىش ئىقتىدارىمۇ ئوخشاش بولمايدۇ. ئاممىباب مەدەنىيەت كىتاب يايمىلىرىدا، كۆڭۈل ئېچىش سورۇنلىرىدا ئالقىشقا ئېرىشسە، ئېسىل مەدەنىيەتنىڭ ئەمەلىي قوللىنىش خاراكتېرى كۈچلۈكلىرىمۇ بازاردا پۇت تىرەپ تۇرالايدۇ. لېكىن، يەنىلا زور مىقداردىكى ئەقىل - پاراسەت جەۋھەرلىرى بازار تاپالمايۋاتىدۇ، پۇلغا يارىمايۋاتىدۇ. بۇ خۇددى ئىككى مىڭ 1000 خىلدىن كۆپرەك كەشپىياتنىڭ پاتېنتىغا تايىنىپ جېنىنى بېقىپ كېتەلمىگەنىدەك، ئەمما نېيۇتون مېخانىكىدىكى ئۇچ چوڭ قانۇنىدىن ھېچقانچە كىرىم قىلالمىغانىدەك بىر ئىش.

جۇڭگونىڭ مەدەنىيەت ئىشلىرىنى راۋاجلاندۇرۇشتا دۆلەت ھەممىنى ھۆددىگە

① قەدىمكى گرېك ئەپسانىلىرىدىكى مەدەنىيەت - سەنئەت، ئىلىم - پەن ئىلاھى.

ئالىدىغان كونا يولدا مېڭىشقا بولمايدۇ. بۇنىڭ ئۈچۈن بازارغا تايانماي زادى بولمايدۇ، لېكىن بازارمۇ ھەممىگە قادىر بولمىغاچقا، بازار ھەرىكىتىدە ۋاقىتلىق قارىغۇلارچە ئىش كۆرۈش ئەھۋاللىرى كۆرۈلۈشى مۇمكىن. رېژىسسور ۋاڭ خاۋۇپي بۇ ھەقتە توختىلىپ: «مەدەنىيەت بازارلىرىنىمۇ ئومۇمىي جەھەتتىن تەكشەپ، تىزگىنلەش كېرەك. ھازىرقى باسقۇچتا، مەدەنىيەت ئىشلىرىنى نوقۇل ھالدا بازارغا يۈزلەندۈرسەك، ھەممىنى باشقۇرماي ئۆز مەيلىگە قويۇۋەتسەك، ناچارلىرى ئۇستۇنلۇكنى ئىگىلەپ، ياخشىلىرى شاللىۋېتىلىدىغان ئەھۋال كېلىپ چىقىدۇ» دەيدۇ، بۇ ناھايىتى توغرا گەپ.

مۇۋەپپەقىيەتلىك تەجرىبىلەر شۇنى ئىسپاتلىدىكى، مەدەنىيەت ئىشلىرىغا ئىلىم - پەن ساھەسىدىكىلەر، ھۆكۈمەت ئورۇنلىرى، كارخانىلار ئورتاق قول تىقىشى كېرەك. بازار ئىگىلىكى يولغا قويۇلغان دەسلەپكى مەزگىلدە ھۆكۈمەت باج، مەبلەغ سېلىش، مۇكاپاتلاش قاتارلىق جەھەتلەردىن ئېسىل مەدەنىيەتنى قوللىشى كېرەك. بۇنىڭدا فرانسىيەنىڭ ئاممىباب كىنولارنىڭ كىرىمىدىن مەلۇم نىسبەتنى ئاجرىتىپ بەدىئىي فىلىم ئىشلەپچىقىرىشقا ۋە بەدىئىي فىلىم كىنوخانىلىرىغا ئىشلىتىش ئۇسۇلى؛ ئامېرىكىنىڭ ساپ سەنئەتنى ئاساس قىلىدىغان سەنئەت ئۆمەكلىرىنىڭ كىرىمىدىن باج ئالماسلىق، ئىجتىمائىي تەشكىلاتلارِ ۋە شەخسلەر بۇنداق سەنئەت ئۆمەكلىرىگە ئىئانە بېرىش، بۇ خىل ئىئانىنى تەشكىلاتلار ۋە شەخسلەر تاپشۇرغان باج قاتارىدا ھېسابلاش ئۇسۇلى؛ ياپونىيەنىڭ ئوتتۇرا، باشلانغۇچ مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرىنى قەرەللىك ھالدا ناخشا - ئۇسسۇل كۆرۈشكە تەشكىللەپ، ۋەتەنپەرۋەرلىك تەربىيىسى ئېلىپ بېرىش ئۇسۇلى بىزنىڭ ئۆرنەك قىلىشىمىزغا ئەرزىيدۇ.

مەدەنىيەت ساھەسىدىكىلەردە پىداكارلىق روھى بولۇشى لازىم

مەدەنىيەتنىڭ ئېقىملارغا بۆلۈنۈشى، ئاممىباب مەدەنىيەتنىڭ ئېسىل مەدەنىيەتنى بىر چەتكە سۈرۈپ قويۇشى دۇنيا خاراكتېرلىك ئەھۋال. ئاممىباب مەدەنىيەت بىلەن شۇغۇللانغانلار ئاۋۋال بېيىيدۇ، بۇ شۇبھىسىز. لېكىن ئېسىل مەدەنىيەت بىلەن شۇغۇللىنىدىغانلارنىڭ كۆچنى مەركەزلەشتۈرۈپ، كەسىپنى تەتقىق قىلىشتا ئىقتىسادىي جەھەتتىن قىينىلىپ قالماسلىقىغا، تۇرمۇش شارائىتى، خىزمەت شارائىتى، ئەسەر ئېلان قىلىش شارائىتى ۋە ئويۇن قويۇش شارائىتى قاتارلىق جەھەتلەردىن ئېسىل مەدەنىيەت مەھسۇلاتلىرىنىڭ تەكرار ئىشلەپچىقىرىلىشىغا كاپالەتلىك قىلىش لازىم. ھازىرقى مەسىلە شۇكى، ئېسىل مەدەنىيەت ئۆركەشلەپ تۇرغان ئاممىباب مەدەنىيەت دولقۇنىغا غەرق بولۇش خەۋپىگە دۇچ كەلمەكتە. شياڭگاڭ، تەيۋەننىڭ ئىدىيەۋىلىكى ۋە بەدىئىيلىكى تۆۋەن بەزى كىنو، تېلېۋىزىيە فىلىملىرى، ناخشىلىرى چوڭ قۇرۇقلۇقنىڭ ئېكران، سەھنىلىرىنى مونوپول قىلماقتا، بەزى گېزىت - ژۇرناللار ئۇلارنى ھەدەپ ئۇچۇرماقتا، لېكىن چوڭقۇر يىلتىز تارتقان ئېسىل مەدەنىيەت ئەسەرلىرى تۇپراقتىن بىخ ئۇرۇپ چىقالمايۋاتىدۇ، قۇياش نۇرىنى كۆرەلمەيۋاتىدۇ، بۇنى 5000 يىللىق مەدەنىيەت دۇچ كەلگەن پاجىئە دېمەي تۇرالمايمىز. مۇشۇنداق شارائىتتا ئېسىل مەدەنىيەت بىلەن شۇغۇللانغۇچىلار تەمكىن بولۇشى كېرەك. چۈنكى ئۇلارنىڭ شۇغۇللىنىۋاتقان ئىشى ئەۋلادتىن - ئەۋلادقا قالىدىغان ئىش، شۇنداقلا ئىنتايىن زېرىكىشلىك ئىش، ئۇ پەقەت

(ئاخىرى 76 - بەتتە)

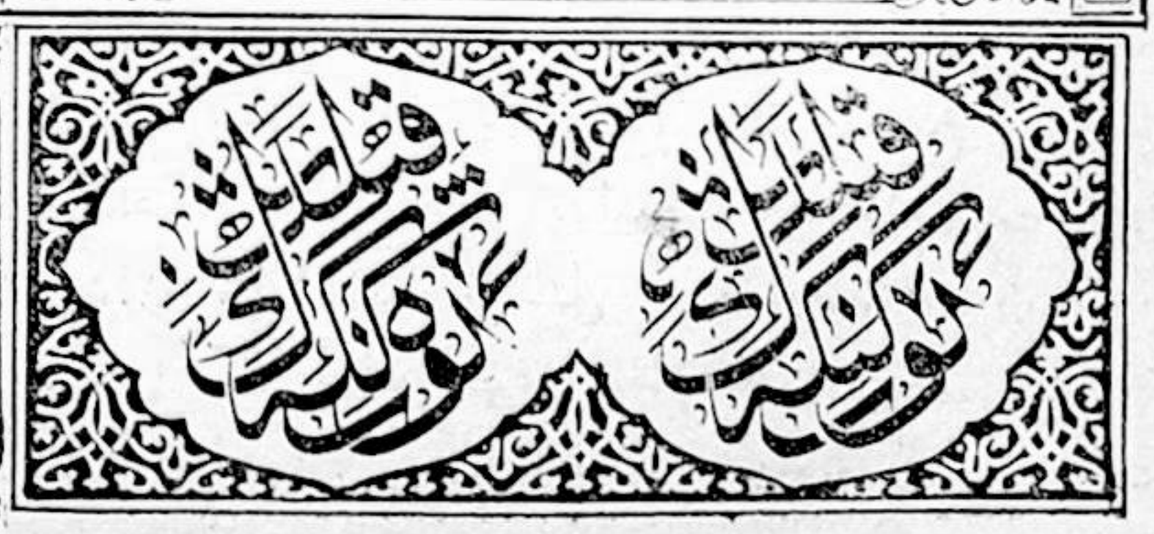

ئاتام يولۇڭنى ئىزدەپ ئىزدەپ تاپالىغىن
ئاتام يولىدا ئالغا ماڭغاندا ھەيران قالىمەن
«دانالار سۆزلىدىن»
ھۆسىن خەتلەرنى تېخىمۇ تاپلا ئۆتىلگەن.

كۆكتە ياشىما كۆڭلەك بولماق
«يۈسۈپ ۋە زۇلەيخا» داستان - تەسىلىرى دىن.

ئۇستاز سېنى ھۆرمەت
قىلغان كىشى ئەزىزلىك
مەرتىۋىسىگە يېتىدۇ.
مۇھەممەت ئىمىن تاۋۇللاخاراباتى

ئاتام يولىدا ئالغا ماڭ
يولىمىدا قىلغان ئەمگىكىڭ
يولىمايدۇ ئاتا ئالقىنى ئاتام دەيمەن

قالسۇن ئەسىرلەر ئارا

ئوقۇمىسا ئەگەر ئوقۇغۇچى ئاتا
ئوقۇتماس ئۇنى ئوقۇتقۇچى ئاتا

خیتال (دۇغ بویاق رەسىم) قاھار غوپۇر سىزغان

— قەييۇم قادىر فوتوسى

ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرىدىن «تۆمۇر بېلىق» (ماي بويياق رەسىم) ئابدۇشۇكۇر كېرىم سىزغان

«شىنجاڭ مەدەنىيىتى» 1994 - يىل 3 - سان
(قوش ئايلىق ئۇنىۋېرسال ئەدەبىي ژۇرنال)

《新疆文化》（维吾尔文）
综合性文学双月刊

باشقۇرغۇچى: ش ئۇ ئا ر مەدەنىيەت نازارىتى
چىقارغۇچى: ش ئۇ ئا ر ئاممىۋي سەنئەت يۇرتى
تۈزگۈچى: «شىنجاڭ مەدەنىيىتى» ژۇرنىلى تەھرىر بۆلۈمى
باسقۇچى: شىنجاڭ شىنخۇا 3 - باسما زاۋۇتى
ئورۇمچى شەھەرلىك پوچتا ئىدارىسىدىن تارقىتىلىدۇ
مەملىكەتنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدىكى پوچتىخانىلار مۇشتەرى قوبۇل قىلىدۇ

主管：新疆维吾尔自治区文化厅
主办：新疆维吾尔自治区群众艺术馆
编辑：《新疆文化》杂志编辑部
印刷：新疆新华印刷三厂
发行：乌鲁木齐市邮局
订阅：全国各地邮局

国内统一刊号：CN65-1073/1 CN65-1073/1：مەملىكەت بويىچە بىرلىككە كەلگەن ژۇرنال نومۇرى
本刊代号：58—22 • 定价：1.20 ۋەكالەت نومۇرى：58-22، باھاسى：1.20 يۈەن